

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ DOKTORA PROGRAMI**

**TÜRETİM KÜLTÜRÜ VE KIR-KENT DAYANIŞMA AĞLARI: SAKİN
ŞEHİR GÜDÜL-ANKARA ÖRNEĞİ**

**HAZIRLAYAN
SİMAY ÖZLÜ**

DOKTORA TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ÇİÇEK COŞKUN**

ANKARA – 2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 29/05/2025

Öğrencinin Adı, Soyadı: Simay Özlü

Öğrencinin Numarası: 21920384

Anabilim Dalı: Sosyoloji

Programı: Doktora

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Çiçek Coşkun

Tez Başlığı: Türetim Kültürü ve Kır-Kent Dayanışma Ağları: Sakin Şehir Gündül-Ankara
Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 185 sayfalık kısmına ilişkin, 29/05/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3'tür. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç

2. Alıntılar hariç

3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 29/05/2025

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Doç. Dr. Çiçek Coşkun

TEŞEKKÜR

Uzun soluklu ve yoğun çaba gerektiren bir süreç olan doktora çalışmalarım süresince hem akademik hem de manevi olarak benden desteklerini esirgemeyen sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Çiçek COŞKUN’a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca doktora eğitim hayatım boyunca hem akademik araştırmalarım hem de kariyerimi destekleyen Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU’na teşekkürlerimi sunmak isterim. Bununla birlikte Başkent Üniversitesi Sosyoloji bölümü akademisyenlerine tüm katkıları için şükranlarımı iletirim. Son olarak, Latour’un kitabının ön sözünde “Çilelerinin bir kısmına eşlik etme şansına sahip olduğum doktora öğrencilerine” ifadesinde olduğu gibi bana eşlik eden destekçilerim ailem ve özellikle sevgili kızlarım Derin Diniz ve Asya Diniz’e teşekkür ve sonsuz sevgilerimle... İnsanın doğanın hakimi değil bir parçası olduğu görüşünden yola çıkarak tezimin gelecek nesillere, doğaya ve refah içerisinde yaşanabilir bir sisteme katkısı olması dileklerimle.

ÖZET

Simay ÖZLÜ, Türetim Kültürü ve Kır-Kent Dayanışma Ağları: Sakin Şehir Güdül-Ankara Örneği, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Doktora Programı, 2025.

Bu çalışma Sakin Şehir Güdül ve Ankara arasındaki kır-kent dayanışma ağlarının türetim sistemi üzerinden nasıl oluştuğunu anlamayı amaçlamaktadır. Günümüzde dijitalleşen sosyal koşullarda bir ağ toplumu ortaya çıkmakta ve bu da aktörler arasındaki ilişki ağlarının önemini ortaya koymaktadır (Aktör Ağ Teorisi - AAT). Kır ve kent arasında da gelişen, ulaşım, teknoloji ve ideolojik iş birliği neticesinde giderek yakınlaşan ilişkiler, kır-kentleşme (*rurban*) kavramının ortaya çıkmasına sebep olmakta ve kır ile kentin iç içe girdiği hibrit bir model yaratmaktadır. Gelişen ilişkiler ve iş birliği sayesinde kentliler kırın nimetlerinden faydalanırken, kırdakiler uzaktan çalışma yöntemiyle şehirdeki işlerine devam etmekte ve kır kent arası sosyal mesafe azalmaktadır. Kır kent arasında mekân (mesafe), ilişkiler (kültür) ve ekonomik modeller üretim tüketim sistemleri üzerinden yeniden yaratılmaktadır. Topluluk destekli tarım (TDT) ise üretici ve tüketici arasında doğrudan kurulan sürdürülebilir paylaşımlar neticesinde kır kent mesafeleri ile ilişkilerinin yeniden kurulduğu ve gıda etiği yoluyla dayanışma ekonomisine katkı sağlayan bir sistemdir. Çalışmada Güdül’de yer alan TDT modeli ve dayanışma ekonomisinin AAT’ye göre kır-kent ilişki ağları üzerindeki etkisi incelenmiştir.

TDT TADYA aracılığıyla Güdül ve Ankara arasındaki kır-kent dayanışma ağlarının nasıl şekillendiği tezin ana çalışma alanıdır. 2020 yılında Sakin Şehir unvanını alan Güdül’de yer alan TADYA’nın Yavaş Yemek prensipleri ile paralellik göstererek doğal (agroekolojik) tarım, yerel tohum, yerel ürünlerin canlandırılması, yöresel mutfak, geleneksel yöntemlerini benimsediği ancak Sakin Şehirden bağımsız bir oluşum olduğu görülmektedir. Yeni Dayanışma Ekonomisi (YDE) çerçevesinde değerlendirilen TDT, küresel pazara alternatif bir ekonomik sistem oluşturmaktadır. Gıda demokrasisi bakımından da önem teşkil eden bu sisteme yeni çevre teorileri kapsamında bakıldığında, insan merkezli yerine bütüncül bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Güncel tüketim teorileri, bu yeni sürdürülebilir (sorumlu) tüketim ilişkilerini açıklamak için tüketirken üretmek anlamına gelen *türetim* kavramını ortaya koymuştur. Nitel

yöntemle yürütülen araştırma için üreticilerin YouTube ve podcast yayınları (16) netnografi yöntemiyle incelenmiş, ve bölgedeki aktif kuruluşların yöneticileriyle (8) uzman görüşmeleri ve t reticilerle (11) derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. İçerik analiziyle     mlenen veriler sonucunda Ankara-Güdül arasında aktant doğal gıda üzerinden şekillenen bir türetim kültürünün (alternatif tüketim), gıda demokrasisi ve YDE neticesinde kır kent arasında güven üzerinden kurulan bir hibritleşmeye (kır-kentleşme) oluşt ğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kır-Kent İlişki Ağları, Topluluk Destekli Tarım, Türetim Kültürü, Akt r Ağ Teorisi, Yeni Dayanışma Ekonomisi

ABSTRACT

Simay ÖZLÜ, Prosumption Culture and Urban-Rural Solidarity Networks: Cittaslow Gündül-Ankara Case, Baskent University, Institute of Social Sciences, Sociology PhD Program, 2025.

This study aims to understand how rural-urban solidarity networks between the Cittaslow Gündül and Ankara are constructed through the prosumption system. In today's digitalized social world, a network society is emerging, which reveals the importance of networks of relationships between actors (Actor Network Theory – ANT). The developing relationships between rural and urban areas, as a result of transportation, technology and ideological cooperation, have led to the emergence of the concept of rurbanization and created a hybrid model where rural and urban areas are intertwined. Thanks to the developing relations and cooperation, urbanites benefit from the blessings of the countryside, while those in the countryside continue to work in the city through telecommuting, and the social distance between rural and urban areas decreases. The space (distance), relations (culture) and economic models between rural and urban are recreated through production and consumption systems. Community supported agriculture (CSA), on the other hand, is a system where rural-urban distances and relations are re-established as a result of direct sustainable sharing between producers and consumers and contributes to the solidarity economy through food ethics. In this study, the impact of the CSA model and solidarity economy in Gündül on rural-urban relationship networks is analyzed through ANT.

How rural-urban solidarity networks between Gündül and Ankara are shaped through CSA TADYA is the main focus of the thesis. It is observed that TADYA in Gündül, which received the title of Slow City in 2020, adopts natural (agroecological) agriculture, local seeds, revitalization of local products, local cuisine, traditional methods parallel with the principles of Slow Food, but it is independent from Cittaslow movement. CSA, which is evaluated within the framework of the New Solidarity Economy (NSE), creates an alternative economic system to the global market. When this system, which is also important In terms of food democracy, is examined within the scope of new environmental theories, it maintains a holistic perspective

instead of human-centered. Current consumption theories have introduced the concept of prosumption, which means producing while consuming, to explain these new sustainable (responsible) consumption relations. For the qualitative research, YouTube and podcasts of producers (16) were analyzed through netnography, and expert interviews were conducted with the leaders of active organizations in the region (8) and in-depth interviews with producers (11). As a result of the data analyzed by content analysis, it was concluded that a prosumption culture (alternative consumption) between Ankara and G d l based on trust is shaped by actant natural food which led to a hybridization between the rural and urban (rurban) areas initiated by food democracy and NSE.

Keywords: Rural-Urban Relationship Networks, Community Supported Agriculture, Culture of Speciation, Actor Network Theory, New Solidarity Economy

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GÖRSELLER LİSTESİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. YAKLAŞIMLAR.....	7
2.1. Sürdürülebilirlik: Tanımı ve Kuramları.....	7
2.1.1. Modernleşme, sanayileşme ve çevre.....	11
2.1.2. Sürdürülebilir etkinlikler.....	12
2.2. Tüketim Kültürü ve Davranışı.....	19
2.2.1. Sanayileşme, tüketim toplumu ve yabancılaşma.....	20
2.2.2. Yeni tüketici tipolojileri.....	26
2.2.3. Türetim.....	29
2.3. Kır-Kent İlişkileri ve Dayanışma Ağları.....	32
2.3.1. Ters göç – refah göçü.....	38
2.3.2. Ağ toplumu (aktör ağ teorisi – AAT)	41
2.3.3. Topluluk destekli tarım (TDT) modeli.....	54
2.3.4. Yeni dayanışma ekonomisi (YDE)	58
2.3.5. Gıda etiği ve demokrasisi.....	61
2.4. Sakin Şehirler.....	66
2.4.1. Yavaş yemek ve sakin şehirler.....	68
2.4.2. Modernleşme ve sakin şehirler.....	69
2.4.3. Çevre ve sakin şehirler.....	74
2.4.4. Sakin şehirlere eleştiriler ve öneriler.....	76
3. YÖNTEM.....	79

3.1. Araştırmanın Problemi.....	79
3.2. Araştırmanın Amacı.....	82
3.3. Araştırmanın Önemi.....	83
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	83
3.5. Araştırma Deseni: İçerik Analizi.....	84
3.6. Araştırma ve Veri Toplama Teknikleri: Mülakatlar.....	87
3.7. Örneklem: Güdül.....	92
3.7.1. TADYA.....	100
3.7.2. Mülakatlar.....	104
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	110
4.1. Açık Kodlama.....	110
4.1.1. Kodlardan kategorilere.....	111
4.1.2. Kategorilerden teoriye.....	115
4.1.2.1. Yeni dayanışma ekonomisi.....	115
4.1.2.2. Türetim kültürü.....	125
4.1.2.3. Kır-kent dayanışma ağları – AAT.....	134
4.1.2.4. Aktant olarak gıda.....	158
4.1.2.5. Sakin şehir ve yavaş yemek.....	170
4.2. Tematik Kodlama.....	174
4.3. İlişki Ağı Analizi (AAT).....	175
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	179
KAYNAKLAR.....	187
EKLER	
EK 1. Videolar	
EK 2. Görüşme Soruları	
EK 3. Saha Notları ve Gözlemler	
EK 4. Etik Kurul Onayı	

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Çevrimiçi Üretici Görüşmeleri.....	105
Tablo 3.2. Sivil Toplum Kuruluşları Görüşmeleri.....	106
Tablo 3.3. Kamu Kuruluşları Görüşmeleri.....	107
Tablo 3.4. Tüketici Görüşmeleri.....	108
Tablo 4.1. Yeni Dayanışma Ekonomisi Kategorileri.....	117
Tablo 4.2. TADYA'nın Hibrit Sistemi.....	124
Tablo 4.3. Türetim Kültürü Kategorileri.....	126
Tablo 4.4. Kır-Kent Dayanışma Ağları Kategorileri.....	136
Tablo 4.5. AAT Kavramları – Çalışma Alanında Uygulama.....	138
Tablo 4.6. Aktant Olarak Gıda Kategorileri.....	160
Tablo 4.7. Sakin Şehir Kategorileri.....	171
Tablo 4.8. Kır-Kent İlişkileri Tematik Kodlama.....	174

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Ekonomik, Sosyal & Çevre Sistemleri ile Sürdürülebilir Kalkınma (Tutulmaz,2012:619).....	10
Şekil 2.2. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Küresel Amaçlar, 2023).....	13
Şekil 2.3. Kır Kent Ayrımını Bulanıklaştıran Süreçler (Tekeli, 2016: 128).....	37
Şekil 2.4. Aktör Ağ Dönüşüm Şeması (Tang, 2008: 7).....	50
Şekil 2.5. Wahl, 2016 – Designing Regenerative Cultures (Walljasper, 2015 - Müşterekler alıntılayan Doğan, 2021: 11).....	61
Şekil 3.1. Nitel Veri Analizinin Döngüsel Gösterimi (Dey, 1993, s. 32. Akt. Çelik vd., 2020: 381).....	85
Şekil 3.2. Türetici Görüşmeleri Kelime Bulutu.....	92
Şekil 4.1. Üretici Kategorileri.....	110
Şekil 4.2. Türetici Görüşmeleri Kodlamaları.....	111
Şekil 4.3. Kodlardan Teoriye Uzanan Akış Çizgisi Modeli (Saldana, 2012: 13).....	113
Şekil 4.4. Kodlardan Kategorilere Oluşum Şeması.....	114
Şekil 4.5. Tema İlişki Şeması.....	115
Şekil 4.6. Türetici Kategorileri.....	134
Şekil 4.7. TADYA AAT Dönüşüm Haritası.....	158
Şekil 4.8. Kır-Kent İlişki Şeması.....	176
Şekil 4.9. Ankara-Güdül Kır-Kent İlişki Ağı / Kara Kutu Analizi.....	178

GÖRSELLER LİSTESİ

	Sayfa
Görsel 3.1. GÜDÜL Belediyesi Facebook Sayfası (2023).....	94
Görsel 3.2. GÜDÜL, Sorgun Göleti (Vikipedi, 2023).....	94
Görsel 3.3. Haber 7 – GÜDÜL, Süvari Çayı.....	95
Görsel 3.4. GÜDÜL, Yeşilöz Asma Köprü (GÜDÜL Belediyesi, 2023).....	95
Görsel 3.5. GÜDÜL Mağaraları (Vikipedi, 2023).....	96
Görsel 3.6. GÜDÜL Evleri (GÜDÜL Belediyesi, 2023).....	96
Görsel 3.7. GÜDÜL Kent Müzesi (T. C. GÜDÜL Kaymakamlığı, 2023).....	97
Görsel 3.8. TADYA Sipariş Kontrol Sayfası.....	102
Görsel 3.9. TADYA Sipariş Listesi.....	103
Görsel 3.10. TADYA Ürünlerinden Örnekler 10a, 10b.....	103

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AAT	Aktör Ağ Teorisi (<i>Actor Network Theory – ANT</i>)
SDE	Sosyal Dayanışma Ekonomisi (<i>Social Solidarity Economics – SSE</i>)
TADYA	Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi
TDT	Topluluk Destekli Tarım (<i>Community Supported Agriculture – CSA</i>)
YDE	Yeni Dayanışma Ekonomisi (<i>New Solidarity Economics – NSE</i>)
ZGN	Zorunlu Geçiş Noktası (<i>Obligatory Passage Point – OPP</i>)

1. GİRİŞ

Sürdürülebilirlik insan faaliyetlerinin kaynaklar üzerindeki ekonomik, sosyal ve çevresel olumsuzluklarının önüne geçmeyi amaçlar. Sürdürülebilirliği ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarıyla bütüncül bir yaklaşım içerisinde değerlendirmek gerekir. Sosyal bilimlerde çevre ve sürdürülebilirlik kuramları eskiden insan istisnai paradigma gibi insan merkezci ve doğayı kaynak olarak görürken Yeni Ekolojik Paradigma'ya (YEP) (Catton ve Dunlap, 1978: 41) göre ise insanın üstünlüğü yaklaşımı son bulmuş ve insan doğa etkileşimi vurgulanmıştır. Günümüzde Birleşmiş Milletler'in (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2023) sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda bireyler çeşitli sürdürülebilir etkinliklerde bulunmaktadır. Sürdürülebilir tüketicilerin amaçları “daha az, daha zararsız, daha mutlu” felsefesiyle insan tüketiminin çevreye zararını minimize etmektir (Özer, 2018: 285). Yavaş tüketiciler materyalizmin mutluluk getirmediğinden yola çıkarak basit ve sade bir yaşam arzulamaktadırlar. Tüketim insan ihtiyaçları neticesinde ortaya çıkan bir davranış ve sırasıyla ihtiyaç, bilgi, alternatifler, karar ve değerlendirme aşamalarında oluşan bir problem çözme sürecidir. Ayrıca tüketim ekonomik, psikolojik, koşullandırma ve toplumsal aşamalardan geçerek gerçekleşen karmaşık sosyolojik bir yapıdır. Özellikle sanayi devriminden sonra seri imalata geçen üretim şekli kapitalist sistemin etkisiyle Baudrillard'ın (2021) deyimiyle bir tüketim toplumu yaratmıştır. Hızlı üretim ve kapitalizmin devamı ancak hızlı tüketimle sağlanabilmektedir (hızlı yemek, *McDonaldization* – Ritzer, 2002). Tüketim toplumunda ilerlemenin büyüme ve tüketimden geçtiği yanılgısıyla ihtiyaç dışı arzu nesneleri üretilmekte ve pazarlanmaktadır. Bu sebeple faydacı, hedonik, lüks, Veblen'in (1899: 33) bahsettiği gibi gösterişçi ve hatta bağımlı tüketici tiyolojileri görülmektedir. Ancak günümüzde alternatif olarak çevreci tüketim biçimleri de ortaya çıkmıştır. Çünkü modern hayatta bireyler salt tüketim odaklı metalaşmış kent yaşamlarında dört duvar arasında doğadan uzaklaşmakta ve Marx'ın (2010) teorisinde bahsettiği gibi ürettiğine, tükettiğine ve sonunda özüne yabancılaşmakta, çevre sorunlarıyla yüzleşmekte ve yaşam doyumları düşmektedir. Bireyler ve değerler giderek metalaşmakta, şeyleşmekte ve bireyler kendilerini maddesel tüketimle gerçekleştirerek meta-fetişizme (tüketim çılgınlığına) kapılmaktadırlar (Marx, 2010). Sonucunda da yorgunluk, tatminsizlik, mutsuzluk ve irrasyonel şiddete kapılmaktadırlar (Marx, 2010). Bu sebeple hızlı yaşam ve tüketim şekline karşı gönüllü sadelik, minimalizm ve friganizm gibi sürdürülebilir tüketim akımları ortaya çıkmıştır. Türetim ise temelleri Toffler (1980) tarafından atılmış ve sanayi

devrimi sonrası üretim ile tüketimin birbirine yeniden yaklaştığı ve üçüncü dalga olarak adlandırdığı ekonomik dönemde ortaya çıkmış bir kavramdır. Türetim ile üretici ve tüketici, ürün ve tüketen birbirine yaklaşmaktadır.

Kapitalizmin bu hızlı tüketim dayatmasına karşı bir duruş sergileyen tüketmeme veya marka kaçınması benzeri tüketim (aktivist, gönüllü sadelik, eko-feminist, frigan vb.) biçimleri farklı sektörlerde gözlemlenmektedir (İrfanoğlu, 2021: 56). Günümüzde bireyler sürdürülebilirlik kavramıyla örtüşen etkinliklere önem vermeye başlamış ve bu doğrultuda politikalar geliştirmektedirler. Sürdürülebilir etkinliklere örnek olarak, 1986'da yavaş yemek felsefesiyle ortaya çıkan Sakin Şehir Hareketi modernleşmenin ve küreselleşmenin bu olumsuz etkilerine bir tepki olarak yavaş yaşam modelini oluşturmuştur (Bayraktar vd., 2016: 69, 71). Bu oluşumun amacı sürdürülebilir sistemlerle çevreyi, üreticiyi ve tüketicuyu koruyan bir alternatif oluşturmaktır. Sürdürülebilir yaşama örnek olan, Sakin Şehir Hareketi modernleşmenin ve küreselleşmenin bu olumsuz etkilerine bir tepki olarak yavaş yaşam modelini ortaya koymuştur. Kitlesel üretim ve tek tipleşmeye karşı çıkan Sakin Şehir hareketi yerel değerleri, biyolojik ve kültürel çeşitliliği desteklerken çevresel sorunlarla mücadele etmeyi amaçlar (Koçaş, 2019: 470, 471). Bu hareketin temelini oluşturan Yavaş Yemek akımı ise hızlı bir yaşam yerine sosyalleşerek, adetleri ve yereli koruyarak, üretene, tüketene ve doğaya saygıyla yaklaşan (iyi, temiz, adil gıda: sağlıklı, çevre dostu, erişilebilir) bir yaşam felsefesidir (Bayraktar vd., 2016: 71, 72). Gıda etiği kavramından yola çıkarak sürdürülebilir, doğal tarım yöntemleri ile tüketen ve çevre için zararsız ve üreten için adil yöntemleri benimser. Yavaş Yemek akımı ise organik tarım, yerel tohum, yöresel mutfak, geleneksel yöntemler, agroekoloji, ekoturizmi destekler (Ünal ve Zavalı, 2016: 902, 904). Bu hareket kapsamında yerli ürün pazarları kurulması (*Mercatidella Terra*), yemek konusunda çalışan dernek ile vakıfların desteklenmesi (*Terra Madde*), yerel ürünlerin canlandırılması, tarım ve gıda eğitimleri verilmesi çalışmalarında bulunulur (Ünal, 2016: 19). Bununla birlikte sürdürülebilir kalkınma açısından bakıldığında Sakin Şehir ve benzeri turistik cazibe merkezlerinin kendi prensipleriyle büyüme potansiyelleri açısından bir paradoks oluşturduğu da bir tartışma konusudur (Ünal ve Zavalı, 2016: 889, 910). Sakin Şehirlerin oluşumunun temel felsefesi olan Yavaş Yemek akımı yeni bir tür ekonomik sistem olan Topluluk Destekli Tarımın (TDT) prensipleriyle ve tüketici ile üreticiyi yakınlaştıran yeni türetim kültürüyle paralellik göstermektedir. Bu araştırmanın merkezi olan Gündül 2020 yılında Sakin Şehir unvanını aldığı ve ilçede TDT

üzerinden kır-kent arasında bir üretim kültürü olduğu tezinden yola çıkıldığı için Sakin Şehir kavramını ve kır-kent ilişkisi üzerindeki etkisini anlamak çalışma bakımından önemlidir.

Sanayileşmeyle birlikte beliren çevresel ve toplumsal sorunlar neticesinde yavaş tüketim biçimleri ile Sakin Şehirler gibi hareketler ortaya çıkmış ve kır kent ilişkileri de yeniden biçimlenmeye başlamıştır. Günümüzde, kır kent ilişkileri dikotomik ayrımlardan ziyade kır ve kent arasındaki ilişkisellik ve bağlarla açıklanmaktadır (Davoudi ve Stead, 2002: 1; Girgin ve Turgut, 2023). Önceleri, endüstri devrimini takiben artan kentleşme olgusu kır-kent arasındaki farklılıklarla tanımlanmaktaydı. Modernleşme sonucunda ortaya çıkan gelişmelerle (sanayileşme, kentleşme, betonlaşma, vb.) kır kent birbirinden giderek uzaklaşmaktaydı. Ancak iklim krizini takip eden teknolojik gelişmeler postmodern toplumda kır ve kentin yeniden yakınlaşmasına sebep oldu. Günümüzde, Wallerstein'in (2011: 32) merkez çevre tanımlarından yola çıkarak kır-kent arasında karşılıklı kazanca dayanan ilişkiyel bir sistemden söz edilmektedir. Bu ilişkiyel bağlar bilgi akışı (eğitim), finansal akış (ticaret), insan akışı (göç) şeklinde gerçekleşmektedir (Stead, 2002: 8; Tacoli, 2003: 9). Bu ilişkiler ve bağlar neticesinde kır ve kent sürekli değişmekte yerel ile küresel, modern ile otantik, üretim ile tüketimi birleştiren hibrit kır-kent (*rurban*) kavramı ortaya çıkmaktadır (Azhari, 2021: 15; Koleva, 2013: 149). Kır-kent arasındaki bu bağlar, ağ toplumu (Castells, 2006) ve Aktör Ağ Teorisi - AAT (Latour, 1996) gibi güncel teorilerle açıklanmaktadır. Hibrit (melez) bir model oluşturan yeni kır-kent ilişkileri, insan, nesne ve mekânın iç içe geçtiği bütüncül yaklaşımlarla ele alınır (Callon, 1997: 2; Girgin ve Turgut, 2023). Bu çalışmanın konusu olan GÜDÜL özelinde, Topluluk Destekli Tarım (TDT) gıda zinciri neticesinde (Dağdeviren, 2022; Kahveci, 2023; Özden, 2020) gelişen ekonomik ve dijital ağlar (Söztutar, 2022) alternatif üretim biçimleri (dayanışma ekonomisi) oluşturmakta (Chiffolleau vd., 2019; Koleva, 2013) ve kırsal ekonomiye destek sağlarken kentlinin gıdaya erişim hakkına katkıda bulunmaktadır (Girgin ve Turgut, 2023).

Bu çalışma özelinde kır-kent ilişki ağları AAT ışığında incelenmiştir. AAT insan-dışı (aktant), hibridite (melezlik), süreç ve dönüşüm gibi kavramlardan yola çıkarak ilişki ağlarının oluşumunu açıklamayı amaçlar (Kasapoğlu, 2008; Latour, 1996; McFarlane, 2013; Murphy, 2004). Bu teoride heterojen unsurlar bir araya gelerek bir ağ oluşturular ve bu ağlar sürekli değişim halindedir (Aydın ve Şentürk, 2022: 303, 296). Kır-kent bağlamında düşünüldüğünde bu kavramlar farklı asamblajların birleşiminden oluşan devasa unsurlardır. Bu ağ içerisinde insanlar, nesneler, mekanlar (insan-dışılar) birbiriyle ilişki kuran birer aktördür (Müller, 2015: 28) ve

dikotomik ayrımlar yerine melez (hibrit) yapılardan oluşurlar (Latour, 1996: 372). Kır ve kentin *rurban* (kırkentleşme) yapısı da bu hibrit yapıya örnek teşkil etmektedir. AAT’de süreç önemli olduğundan dolayı ilişki sisteminin iç yapıları kara kutu yöntemiyle analiz edilerek güç ilişkileri ortaya konur (Aydın ve Şentürk, 2022: 299; Kasapoğlu, 2008: 16; Baghal ve Çıtak, 2020: 184, 185). Bütüncül olarak gözlemlenen bu ilişki ağlarının çözülmesi sistemin işleyişi ve doğası hakkında bizlere bilgi verir (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Böylelikle sosyal gerçeklik toplumsal bağlantılarla açıklanır (Baghal ve Çıtak, 2020: 184). Bir çerçeve sunarak dokuların ve aktörlerin rolünü ortaya koymaya çalışır (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Kır-kent ilişki ağlarının TDT üzerinden kurulması AAT’ne göre doğal gıdanın bir aktant (insan-dışı) olarak ortaya çıkışını ve bu ilişki ağlarının şekillenme sürecini ortaya koyar. Siyasi, ekonomik ve sivil sistem içerisinde oluşan süreçte ilişki sistemlerini anlamak kır-kent ilişki ağlarını çözümlemek bakımından önemlidir.

Gıda konusunda etkin olan TDT modeli de kentlerde ortaya çıkan ve kırdaki doğal tarım yöntemlerini destekleyen güncel bir akımdır. Kentlerdeki bireyler bir topluluk oluşturarak yakın ilçelerde zararsız tarımı desteklemek için kırdaki doğal üretim yapan küçük ölçekli çiftçilerle bir iş birliği kurarlar. Karşılıklı anlaşma ile kırdan kente doğal ürünlerin ulaştırılmasını sağlayan şeffaf bir sistem geliştirilir. Bu modelde üretici ve tüketici ilişkileri yeniden şekillenir ve sürdürülebilir gıda sistemine katkı sağlamak amaçlanır (Balazs vd., 2016: 100). Bu sistem var olan ekonomik modeli değiştirerek yeni bir çalışma yöntemi geliştirir (Chiffolleau vd., 2019: 182). Bu yöntemde ekonomik çıkarların yanı sıra sosyal ve çevresel etkiler de göz önüne alınır (Chiffolleau vd., 2019: 183). Üreticiler ve tüketiciler arasında daha yakın sosyal ilişkiler geliştirilir ve ahlaki bir ekonomik sistem (ekonomik etnografi) ortaya çıkar (Chiffolleau vd., 2019: 182). Bu model güven, şeffaflık, eşitlik, karşılıklılık ve dayanışma üzerine kuruludur (Laville, 2013: 185, 186). Gıda demokrasisi yöntemiyle ortak karar verme, toplu öğrenme, ortak fayda gibi değerler gelişerek yeni modele katkı sağlar (Laville, 2013: 13). Bu vesileyle Yeni Dayanışma Ekonomisi - YDE (*New Solidarity Economics - NSE*) sistemi ortaya çıkar (Chiffolleau vd., 2019: 182). Bu sürdürülebilir etkinlikler neticesinde ilişkiler ve mekânlar yeniden yaratılır (*respatialize*) ve ilişkilendirilir (*resocialize*) (Chiffolleau vd., 2019: 183). Günümüzde sosyal ve çevresel sorumluluk çerçevesinde tüketim yapan bireyler (tüketiciler) ideolojik ve duygusal olarak motive olmaktadır (Lombardi, 2015: 158). Bütün bu özellikleri sebebiyle TDT modeli gıda demokrasisi ve YDE sistemine uyum sağlamakta ve özellikle kır kent bağlamındaki sosyal ilişkileri yeniden şekillendirmektedir.

Bu araştırmanın konusu Sakin Şehir Güdül ile Ankara arasındaki kır kent ilişkilerinin sürdürülebilir tarım etkinlikleri üzerinden nasıl kurulduğudur. Güdül hakkında yapılan ön araştırmalar (literatür çalışmaları, bölgedeki etkinlikler, ilgili kurumların internet siteleri ve internet paylaşımları) göstermektedir ki ilçe turizm etkinliklerinden ziyade tarım (TDT) alışmalarıyla ne çıkan ve Sakin Şehir prensipleri ile paralellik gösteren bu özelliğiyle etkin olan bir bölgedir. Bu sebeple bölgedeki doğal tarım yöntemleri, TDT modeli ve bu etkinliklerin kır kent ilişki ağları üzerindeki etkileri araştırma kapsamına alınmıştır. Genel olarak, bu çalışmanın amacı Güdül ile Ankara arasındaki kır kent ilişki ağlarının AAT'ye göre TDT modeli üzerinden nasıl kurulduğunu ve türetim ekonomisine katkılarını anlamaktır. Ayrıca, yavaş tüketicilerin eğilimleri, Sakin Şehirler özelinde tüketim tercihleri, yaşam biçimleri ve sürdürülebilirlik ile çevreye yaklaşımları ile g düşüncelerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Nitel yöntemle yürütülen araştırmada Türkiye'deki 26 bölgeden 18. Sakin Şehir olan Ankara, Güdül'deki TDT modeli Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi (TADYA 2023) ele alınmıştır. Ayrıca bu kolektifi destekleyen gıda toplulukları, dernek, vakıf ve oluşumların etkileri de incelenmiştir. Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği, Doğal Besin Bilinçli Beslenme (DBB), Gıdamız Geleceğimiz, Sürdürülebilir Yaşam Derneği (SUYADER), UNDP GEF, İDEA Monibostan, Kır ocukları (Kırsal Yaşam ve iftlik Eğitimi) ve Buğday Derneği TADYA'yı destekleyen oluşumların başlıcalarıdır. Çalışmada Güdül'de aktif olan TDT modeli, bunun sürdürülebilir yöntemlerle ve dayanışma ekonomisiyle ilgisi, kır kent arasındaki türetim kültürüne yaptığı katkı ve Sakin Şehir prensipleriyle ilişkisi incelenmiştir. Bu bağlamda kır kent ilişkilerinin yemek ve tüketim kültürü üzerinden nasıl yeniden yaratıldığı (konumlandırıldığı), ilişkilendirildiği ve yeni bir ekonomik model ortaya koyduğu AAT üzerinden tartışılmıştır. Araştırma Güdül ile sınırlıdır, başka şehirlere genellenemez.

Çalışma nitel yöntemle yrtlmştır. Nitel araştırmanın bir alt kolu olan içerik analiziyle yürütülen çalışmanın ilk kısmında netnografi yöntemiyle yapılan video ve podcast analizlerinde, üreticilerin Sakin Şehir hareketi kapsamındaki etkinliklere rağmen doğal tarım yöntemlerini kullanırken nasıl sorunlarla karşı karşıya kaldıkları, nasıl mücadele ettikleri ve kır kent ilişkilerine nasıl katkı sağladıkları sorgulanmıştır. Sonraki süreçte Güdül'den tüketim yapan türeticilerin tercihleri, hayat görüşleri ve kır kent ilişkilerine bakışları anlaşılmaya çalışılmıştır. Son olarak bu sürece dâhil olan kuruluşların, STK'ların etkinlikleri, amaçları ve katkılarına yer verilmiştir. Üreticilere yer verilen ilk bölümde UNDP GEF-SGP ve Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme

Derneği ile yürütülen “Güdül’de Gıda Topluluklarıyla Agroekolojik Dönüşüm” programı kapsamında Güdül’de doğa dostu tarımsal üretim yapan ve dönüşüm için çalışan üretici röportajlarından YouTube videoları (Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği, Gıdamız Geleceğimiz) ve podcast yayınları (Gıdamız Geleceğimiz) netnografi yöntemiyle 16 üreticinin görüşmesi deşifre ve analiz edilmiştir. Buna ilaveten, bölgede aktif olan kuruluş ve STK önderlerinden toplam 8 kişi ile uzman görüşmeleri yapılmıştır. Ardından Ankara’da yaşayıp Güdül’den tüketim yapan 11 üretici ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler “Transkriptor”da deşifre edilmiş ve NVIVO analiz programında analiz edilmiştir. Yöntem olarak önce açık kodlama ardından tematik kodlamadan faydalanılmıştır. Bunu yanı sıra Güdül Kahvaltı Şenliği, TEDÜ Yeniyıl Pazarı, fide dağıtım günleri, Ankara’daki ve çevrimiçi seminerler, şifalı bitkiler ve ev yapımı temizlik ürünleri eğitimleri gibi etkinlikler ile Güdül ve Ankara arasındaki ilişkilerin anlayabilmek için gözlemle alan araştırması ve betimleyici analiz yapılmıştır. Güdül’den tüketim yapan katılımcıların Güdül’ü tercih sebepleri, bölge hakkındaki görüşleri, çevre ve sürdürülebilirliğe yaklaşımları, tüketim biçimleri, kır kent ilişkisi ve göç düşünceleri hakkında bilgi edinilmek amaçlanmıştır. Sakin Şehirlere gelenlerin ve Güdül’den tüketim yapanların daha çevreci, küçük şehirlere özlem duyan, sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları olan kişiler oldukları varsayımından yola çıkılmıştır. Araştırmada AAT’ye göre kır kent ilişki ağlarının dönüşüm süreci analiz edilmiş ve kara kutu açılımı yapılmıştır. Sonuç olarak, içerik analiziyle (açık ve tematik kodlama) çözümlenen veriler doğrultusunda, Ankara-Güdül hattında aktant olarak doğal gıdanın merkezde yer aldığı bir üretim kültürünün (alternatif tüketim biçimi) geliştiği görülmüştür. Bu kültürün, gıda demokrasisi ve YDE bağlamında, kır ile kent arasında güven temelli bir hibritleşme (kır-kentleşme) sürecine zemin hazırladığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya başlamadan önce ilgili literatür taranmış ve sürdürülebilirlik, tüketim kültürü, kır-kent dayanışma ağları (YDE, TDT, gıda demokrasisi), Sakin Şehirler ve AAT hakkında bilgi toplanmıştır. Bundan sonraki bölümde sırasıyla bu literatür araştırmalarına yer verilmiştir.

2. YAKLAŞIMLAR

Bu kısımda sürdürülebilirlik, tüketim kültürü, kır-kent dayanışma ağları ve Sakin Şehirler başlıkları altındaki literatür taranarak çeşitli yaklaşımlar incelenmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın tanımı yapıldıktan modernleşmeyle ilişkisi irdelenmiş ve çevre üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Sürdürülebilir etkinlikler başlığı altında günümüzde yaygın olarak tercih edilen etkinlikler tanımlanmıştır. Tüketim kültürü ise sürdürülebilirlikle ilişki bir kavram olduğundan ve bireylerin güncel tüketim davranışları yeni alışkanlıklar ve ideolojilerle şekillendiğinden araştırmaya dahil edilmiştir. Baudrillard'ın "Tüketim Toplumu" ve Marx'ın yabancılaşma kuramlarından yola çıkarak yeni çevreci tüketici tipolojileri incelenmiştir. Buna ilaveten yeni tür bir tüketim şekli olan üretim kavramı tanımlanıp bu kavramın kökenlerine değinilmiştir. Çalışmanın ana araştırma konusu olan kır-kent dayanışma ağları bölümü altında ise değişen kır-kent ilişkileri (kır-kentleşme / *rurban*), ters göç akımı, ağ toplumu (AAT), Topluluk Destekli Tarım (TDT) modeli ve bununla ilişkili olarak Yeni Dayanışma Ekonomisi (YDE) ele alınmıştır. Kır-kent bölümü altında ayrıca gıda etiği ve demokrasisi, çevre ile olan ilişkisi kapsamında irdelenmiştir. Son olarak Gündül'ün Sakin Şehir olmasından yola çıkarak Cittaslow akımı Yavaş Yemek felsefesi, modernleşme ve çevre üzerindeki etkileri bakımından tartışılmıştır.

2.1. Sürdürülebilirlik: Tanımı ve Kuramları

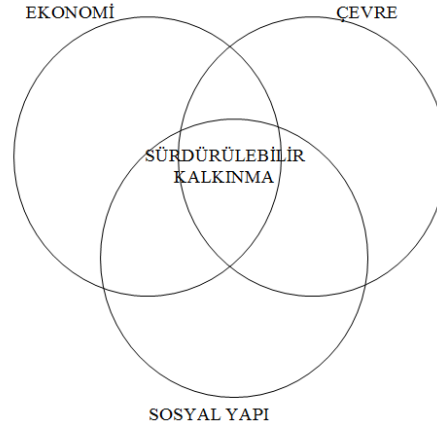
En sade tanımıyla sürdürülebilirlik insan faaliyetlerinin kaynaklar üzerinde yarattığı ekonomik, sosyal ve çevresel olumsuzlukları engellemeyi amaçlar. Sürdürülebilirlik üretim ve çeşitliliğin devamının sağlarken insan ile sonraki nesillerin ve dünyadaki diğer canlıların yaşamını daimi kılmaktır. BM'nin 1983'te kurduğu Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu'nun 1987'de yayınladığı Brundant Raporu'nda ilk defa tanımlanan kavram "günümüz ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerine zarar vermeden karşılanması" olarak kullanılmıştır (Yeni, 2014: 184). Çağımızda sürdürülebilirlik ulaşım, tüketim, üretim ve enerji harcamaları ile ters orantılıdır. 1992'de Brezilya'nın Rio de Janerio kentinde BM'nin düzenlediği Rio Konferansı'nda ise "çevreye duyarlı ve üretim kaynaklarına dayalı sürdürülebilir büyüme" vurgusuyla ele alınmıştır (Tüyen, 2020: 92). Rio Konferansı'nda özellikle Gündem 21'de sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ve insanın çevreye verdiği zararı azaltmayı amaçlayan bağlayıcı olmayan bir eylem planı geliştirilmiştir (UN, 2022). 178'den fazla ülkenin onayladığı konferansın

ardından çalışmaları takip etmek amacıyla Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur (UN, 2022).

Bu tanımlar ve gelişmelerle birlikte sürdürülebilirliği henüz kesin olarak tanımlanmamış ve “köşesiz” bir kavram olarak niteleyenler de vardır (Blassingame, 1998). Sürdürülebilirlik tanımı gereği kendi kendini yenileyebilme kapasitesinden daha az kullanmak anlamında kullanılmakta ve gelişmenin prensipleriyle çelişmektedir (Blassingame, 1998: 1). Bu sebeple sürdürülebilir kalkınma büyümeyi beraberinde getirmekte ve her hamle bir çevresel maliyete sebep olmaktadır. Örneğin, bir kent geliştikçe çevreye zarar vermekte, kirletmekte, betonlaşmakta, nüfus artmakta ve sosyal eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. Kentler üretmedikleri yemeği tüketmekte, geri dönüşümsüz enerji kullanmakta, üretmedikleri ürünleri tüketmektedirler (Blassingame, 1998: 1). Özetle, sürekli artan nüfus sınırlı kaynakları tüketmektedir (Brown, 2015: 1027). Asıl çelişki ise sürdürülebilir bir yapının ekonomik olarak avantajlı olup olmadığıdır (Brown, 2015). Ayrıca neyin sürdürülebilir olduğu da (şu an veya gelecek, üretim veya tüketim) ayrı bir tartışma konusudur (Redclift, 2006: 96). Tanımlamalar sürekli artan nüfus, büyüyen pazar, endüstrileşme, küreselleşme ve gelişen teknoloji ile ülkeleri dikkate almak durumundadır (Redclift, 2006: 65). Bu sebeple sürdürülebilir kalkınma, büyüme veya gelişme kulağa ütöpik gelmekle birlikte kentleşme de kaçınılmazdır (Blassingame, 1998: 1) Sürdürülebilirliği sağlamak için fiziksel (geri dönüşüm, yeşil enerji, kirliliğe karşı, atık yönetimi, kaynakların verimli kullanımı, doğaya zararsız) ve değerler (ekolojik okuryazarlık, bütüncül yaklaşımlar, geleceğe yönelik tasarımlar) bazında uygulamalarda bulunmak gereklidir (Blassingame, 1998: 4). Sürdürülebilir kalkınmanın bir “oxymoron”, ütopya veya kaçınılmazlık olup olmadığı onu nasıl tanımadığımız, yaklaşımımız ve değerlerimizle ilişkilidir (Blassingame, 1998: 9) ve eninde sonunda elimizden gelenin en iyisini yapmaktır (Blassingame, 1998: 11). Bu anlamda sürdürülebilirlik taşıma kapasitesi ile ilişkilendirilmekte ve bir bölgenin, işletmenin veya yapının ekonomik, sosyal, çevresel ve fiziki olarak kapasitesine uygun modeller oluşturulması gereğini vurgulanmaktadır (Şengel ve Işkın, 2020: 425). Kelime anlamıyla taşıma bir şeyin miktarı, kapasitesi ise dayanma, karşılama, dayanıklılık olarak kullanılmaktadır (Şengel ve Işkın, 2020: 426). Bu anlamda gelişimi taşıma kapasitesinin üzerine çıktığında sürdürülebilirlikten söz edilemez. Ancak eklemek gerekir ki güncel çalışmalar, ekonomik gelişme ve sürdürülebilirlik ilişkisinde ekonomik gelişmenin sosyo-ekonomik hedeflerle örtüşürken uzun sürede sonuç veren çevresel faktörlerin geri planda kaldığını göstermektedir (Spaiser ve diğ., 2017: 468).

Sosyal bilimlerde çevre ve sürdürülebilirlik kuramları eskiden insan istisnai paradigma gibi insan merkezci ve doğayı kaynak olarak görürken eko Marksist perspektif ve koşu bandı üretim teorisi tarafından eleştirilmiştir. Küreselleşen kapitalist pazar ekonomisi çevre felaketlerinden sorumlu tutulmuştur. Catton ve Dunlap tarafından 1978’de (s. 45) geliştirilen Yeni Ekolojik Paradigma’ya (YEP) göre ise insanın üstünlüğü yaklaşımı son bulmuş ve insan doğa etkileşimi vurgulanmıştır. İlişkisel sosyologlardan Craig McFarlane tarafından insan dışı, anti-hümanist kavramlaştırmalarıyla insan merkezli görüşe karşıt yaklaşımlar geliştirilmiştir (McFarlane, 2013: 45, 46). Yine ilişkisel bir yaklaşım benimseyen Bruno Latour ise Aktör Ağ Teorisi (AAT) ile bitki, hayvan, robot gibi insan dışıların (aktantların) insan (aktör) üzerindeki etkilerini anlatmıştır (Latour, 1996: 369). İnsan merkezli yerine canlı ve çevre merkezli sürdürülebilirlik modelleri geliştirilmiştir. Sürdürülebilirliğin daha iyi anlaşılması için modernleşme, sanayileşme ve çevre ilişkisine daha yakından bakmak gerekir.

Sürdürülebilirlik teorilerine göre bu kavramın üç boyutu vardır çünkü çevre sorunlarının çok bileşenli bir yapısı vardır ve sürdürülebilirlik interdisipliner bir kavramdır (Tutulmaz, 2012: 601). Bu ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlara sürdürülebilirlik üçgeni de denir ve sürdürülebilirlik bu çok boyutuyla ele alınmalıdır (Tutulmaz, 2012: 620). Ayrıca çevre sorunlarına bu alanların ortak ve bütüncül yaklaşımıyla çözüm aranmalıdır. Hatta etkili bir sistem için buna ilaveten sosyal refah, teknoloji ve politika önerileri de ilave edilmelidir (Tutulmaz, 2012: 610). Sürekli büyüyen küresel ekonomik altyapı göz önünde bulundurularak bu politikalara ortak küresel ve bütüncül bir yaklaşım getirilmelidir. Eskiden sadece ekonomik gelişmenin kalkınma sağlayabileceği görüşü gündemdeyken, bütüncül yaklaşımlar çevre ve sosyal refahı da içine alan sistemlerin ancak devamlılığının sağlanabileceğini ortaya koymuştur (Tutulmaz, 2012: 613). Bu paradigma kırılmasıyla birlikte entropi, yani bir işin sürekli aynı biçimde devam ettikçe kalitesinin düştüğüne dair görüşler öne çıkmıştır (Tutulmaz, 2012: 613). İnsanların ekonomik faaliyetleri de bir entropi yaratmaktadır. Eski yaklaşımlar insanın bunu teknoloji veya başka yollarla geri çevirebileceğini öne sürerken güncel yaklaşımlar çevreyi, yani kaynağı, içine almayan kapalı sistemlerin devamlılığının olmayacağını anlatmaktadır. Termodinamiğin 2. yasası olan entropi kavramının ekonomiye etkisi bu biçimde açıklanmaktadır (Tutulmaz, 2012: 617, 618). Bugün ekosistemin sınırlı olduğu görüşü önem kazanmıştır. İşletmesel yaklaşımlarda temiz üretim, yeşil üretim gibi sürdürülebilir üretim modelleri benimsenmektedir (Yavuz, 2010: 63). Aşağıda bu ilişki **Şekil 2.1** ile gösterilmiştir:

Kaynak: Barrow, 1995, Fig.4.6; Morse, 2010, Fig.1.1; IUCN, 2006, Fig.1c; Porter, 2000, Fig2.1.

Şekil 2.1. Ekonomik, Sosyal ve Çevre Sistemleri ile Sürdürülebilir Kalkınma (Tutulmaz, 2012: 619)

Sürdürülebilir kalkınma ekonomik, sosyal, çevresel (üç dinamikler) ve sosyal refahı kapsayan dört sermaye modeli ile çok boyutlu bir hale gelmiştir (Çetin, 2006: 8). İnsan merkezci eski yaklaşımlar neoklasik, yani büyüme, gelişme ve genişleme ile daha çok kazanç elde etmeye yönelik ekonomik modelleri savunurken, bugün yeni ekolojik paradigmayla beraber çevre merkezli iktisat ancak çevre ile uyumlu modellerin gerçek ve uzun soluklu bir refah sağlayabileceğinin altını çizmektedir (Çetin, 2006: 5). Çevre etiği kavramıyla birlikte insan haricindeki canlıların, ekosistemin ve hatta gelecek nesillerin refahı da göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 97). Ayrıca kurumsal altyapı ve politikalar arası uyumun sağlanması ile bilim, teknolojinin kullanımı da sürdürülebilir kalkınmanın gerekleri arasındadır (Alagöz, 2004: 2).

Yukarıda bahsedildiği gibi sürdürülebilir kalkınma ilk kez 1987’de Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun Brundtland raporunda tanımlanmıştır (Şen vd., 2018:1). BM sürdürülebilir kalkınma hedefleri de 2015 yılında kabul edilmiştir. Pek çok konuyu kapsayan bu tanımla birlikte sürdürülebilirlik karmaşık ve çok boyutlu bir hal almıştır ve uygulama eksikliği ile belirsizlik sebebiyle de eleştirilmiştir (Çokişler, 2017: 1). Ayrıca insan merkezli çevrecilik felsefesi, klasik gelişmişlik ve ekonomik kalkınma yaklaşımı ile kapitalizm ve sürdürülebilir kalkınma çelişkisi de vurgulanmıştır. Çözüm olarak perspektiflerin senteziyle bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Tutulmaz, 2012: 602). Ekonomik, çevresel ve sosyal perspektiflerin sentezi ve yenilenebilir kaynak kullanımıyla yeni politikalar üretilmesi gereği ortaya konmuştur (Harris, 2000: 1).

2.1.1. Modernleşme, sanayileşme ve çevre

Sürdürülebilirlik kavramının gündeme gelmesi modernleşme ve sanayileşmenin toplumsal yaşamı etkilemesiyle tetiklenmiştir. Sanayi devriminin ardından gelen modernleşme ve küreselleşme süreçleri beraberinde kentleşme, nüfus artışı, bireyselleşme, yalnızlaşma, standartlaşma, aşırı tüketim, çevre meseleleri, iklim değişikliği, toplumun farklı kesimlerine özgürlük gibi çeşitli sorunları getirmiştir. Hızlı yaşamı zorunlu kılan modern sistem, aşırı tüketime dayalı küresel çapta kapitalist bir ekonomik model geliştirmiştir. Kentleşmeyle beraber ortaya çıkan çevre ve gıda sorunları ise günümüz politikalarında önemli bir yere sahiptir. Sürdürülebilir kentler ve gıda güvenliği Birleşmiş Milletler'in "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları" arasında yer almaktadır (Ambrose vd., 2020: 1). Bilim insanları, siyasetçiler ve uluslararası örgütler beslenmeye dayalı tarım arazisi ve su kullanımı kaynaklı iklim değişikliği sorunlarına çözümler aramaktadırlar. Kentleşmeye dayalı nüfus artışı ve kitlesel üretimle birlikte ise dünyada açlık ve sağlıksız beslenme sorunları ortaya çıkmıştır (Selimoğlu vd., 2018: 390). Bilim, sanayi ve teknolojinin gelişimiyle özellikle 1960'lardaki gelişmelerle tarım devrimi yapılmış, hibrit tohumlar, teknolojik tarım aletleri, kimyasal gübreleme ve ilaçlama sistemleri, gelişmiş sulama metotları sayesinde dünyadaki açlık sorununa çare bulunmuştur (Şahinöz, 1990: 233). Ancak bu gelişmelerle birlikte kimyasalların aşırı kullanımı, su tüketiminin artması, GDO'lu ürünler ve aşırı et tüketimi ekolojik dengeyi bozarak çevresel sorunlara yol açmıştır. Aynı zamanda kapitalist sistemin getirdiği hızlı yaşam şekli, hızlı ve aşırı tüketim bu sorunları artırmıştır. Gelecekte beklenen nüfus artışının açlık sorunu, iklim göçü vb. yeni meselelere sebep vereceği öngörülmektedir.

Endüstri devrimi teknolojide gelişimi ve rahat bir yaşam tarzını sağlasa da ilerleyen yıllarda hızlı bir nüfus artışı yaşanmış ve 1960'lara varıldığında tarım ve gıda üretiminin yetersizliği açlık ya da yetersiz beslenme sorunlarını doğurmuştur (Şahinöz, 1990: 233). Yine 1960'lardaki teknolojik atılımla birlikte kullanılmaya başlayan mucize tohumluklar, kimyasal gübreleme, ileri sulama teknikleri, ilaç ve teknolojik aletler sayesinde bir 'Yeşil Devrim' yaratarak dünyadaki açlık sorunun önüne geçmiştir. Özellikle endüstri devriminin yarattığı hızlı üretim ve tüketimle birlikte modern yaşam ile kentleşme sonucunda hızlı yemek kavramı da gelişmiştir. Hızlı yemek ve hızlı yaşam ise kapitalizm ile küreselleşmenin sonucunda McDonaldlaşma (*McDonaldization*) şeklinde büyürken aynı zamanda bu yaşam şeklinin meydana getirdiği metalaşma, bireyselleşme, yabancılaşma, standartlaşma ve yalnızlaşma gibi olguları da

beraberinde getirmiştir (Ritzer, 2002; Kavuran ve Dede, 2013: 60, 61). Bununla birlikte endüstriyelleşme ve sanayi devrimini takip eden bu gelişmeler tarım için ormanların yok edilmesi, sulama sonucu suyun azalması, kimyasal gübre ve ilaçların çevreyi kirletmesi ve ekolojik dengeyi bozması insan yaşamını tehlikeye sokmuştur (Şahinöz, 1990: 238). Günümüzde bilim insanları, siyasetçiler ve uluslararası örgütler beslenmeye dayalı tarım arazisi ve su kullanımı kaynaklı iklim değişikliği sorunlarına çözümler aramaktadırlar.

Yukarıda bahsedildiği gibi tüketim odaklı, hızlı bir yaşam şeklini savunan kapitalizmin yarattığı en büyük sorunlardan biri çevre felaketleridir. Artan nüfusun tüketim taleplerine yetişebilmek adına rekabet halinde olan üreticiler daha hızlı üretim yapabilmek için doğada yarattıkları tahribatı göz ardı ederler. Günümüzde ise iklim değişikliği büyük bir tehdit oluşturduğundan çevreyi korumak adına çeşitli STK'lar, politikacılar, dernekler ve uluslararası kuruluşlar tedbirler almaya çalışmaktadır (Şahin, 2009: 107, 130,131). Çevre sorunlarıyla alakalı olarak uluslararası görüşmeler ve anlaşmalar yoluyla tedbirler alınmaya çalışılmakta ancak yeterince hızlı adımlar atılamamaktadır. Küresel ısınma tehdidi sebebiyle 1990'larda başlayan Birleşmiş Milletler görüşmeleri 1992 yılında kabul edilip 1994'te yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) ile sonuçlanmıştır (Şahin, 2009: 130). 1997 yılında onaylanıp 2005'te yürürlüğe giren ve 2020'ye kadar geçerli olacak Kyoto Protokolü ile devam eden görüşmeler her yıl tekrarlanan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) devam etmiş ve 2015 yılında kabul edilip 2016'da yürürlüğe giren Paris Anlaşması ile günümüze gelmiştir. Sözleşmelerin geçerli olabilmesi küresel sera gazı emisyonlarının en az yüzde elli beşini oluşturan elli beş tarafın katılımıyla gerçekleşebildiğinden bu tür küresel adımlar umut verici olsa da yavaş ilerlemektedir.

2.1.2. Sürdürülebilir etkinlikler

Sürdürülebilir kalkınmanın yanı sıra bireylerin sürdürülebilir etkinlikleri ve sürdürülebilir tüketim tercihleri de günümüzde önem kazanmaktadır. Bir sonraki bölümde tüketim davranışını ele almadan önce bu kısımda bireysel sürdürülebilir etkinlikler incelenmiştir. Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilirlik hedefleri **Şekil 2.2'**de gösterildiği üzere enerjinin verimli kullanılması (temiz enerji), atık yönetimi ve atık azaltımı, temiz suya erişim ve su tüketiminin azaltılması, çevre dostu altyapılar, doğa dostu ulaşım, sorumlu üretim ve tüketim, biyoçeşitliliğin korunması, yerel işletmelerin ve ekonominin desteklenmesi, adil ticaret, toplumsal ve kültürel

değerlerin korunması, istihdam yaratma, herkes için erişilebilirlik, toplumsal eşitlik, sağlıklı ve kaliteli yaşam olarak sıralanmaktadır (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2023). Günümüzde şehirlerde yaşayanların bir kısmı da bireysel olarak sürdürülebilir etkinlikler içerisinde yer almayı tercih etmektedirler. Bireysel sürdürülebilir etkinlikler içerisinde en genel olarak *bahçecilik*, *vegan/vejetaryen beslenme*, *geri dönüşüm*, *yeşil enerji kullanımı*, *bisiklet kullanımı*, *ağaç dikimi*, *hayvan hakları savunuculuğu* ve *çevreci derneklere katılım* olarak sekiz kategorinin yer alması uygun bulunmuştur. İlerleyen bölümde sırasıyla bu kategoriler açıklanmıştır.

Şekil 2.2. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Küresel Amaçlar, 2023)

a. Bahçecilik - doğal tarım

Şehirlerde yaşayanların modernleşme ve çevre sorunlarına karşı yeni çözüm arayışlarına girdikleri gözlemlenmektedir. Bu uğraşlara bir örnek olarak kent bahçeciliği ortaya çıkmakta ve hem mutluluk hem de gıda güvenliği arayışına çözüm olarak güncel sosyolojide yer almaktadır. Günümüzde bahçecilik, kentli bireylerin şehir baskısıyla mücadele etmesi ve doğayla yeniden bağ kurması açısından önem teşkil etmektedir (Bhatti ve Church, 2001: 365). Kentlerde gerçekleştirilen bahçecilik etkinliğinin yaşam doyumunu artırdığına dair çalışmalar bulunmaktadır (Özlü Diniz & Kasapoğlu, 2021: 695). Ayrıca, endüstriyel tek tipleşme karşı çıkarak biyoçeşitliliğe

hizmet ederek ekolojik bilinçliliği artırmaktadır. Güncel bir boş zaman aktivitesi olan kent bahçeciliği, şehrin zararlarına karşı iyileştirici bir rol üstlenmekte ve bir özgürlük alanı yaratarak bireylerin yaşam doyumunu artırmaktadır (Sotelo, 2010: 502). Bununla birlikte, bahçecilik sürdürülebilir kentler için gıda sistemine katkı sağlamakta ve adil gıdaya ulaşımı desteklemektedir (Ambrose ve diğ., 2020: 1). Bahçecilik, Birleşmiş Milletler'in (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2023) 'Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları' arasında açlığa son, temiz suya erişim, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, iklim eylemi ile sağlık ve kaliteli yaşam hedefleri ile örtüştüğü için önem taşımaktadır. Şehirlerde bahçecilik uğraşında bulunanların genel olarak çevre konusunda bilinçli oldukları öngörülmektedir.

Kır ve kent arasında yeni bir etkileşim modeli olan TDT ise kenttekilerin tercih ettiği güncel bir olgu olarak gözlemlenmektedir (Balazs vd., 2016; Chiifoleau, 2019; Lombardi, 2015; LeVelley, 2015; Renia-Usuga ve diğ., 2020). Sosyal ve çevresel sorumluluk, paylaşım, güven, şeffaflık ve gıda etiği çevresinde şekillenen bu tarım modeli sürdürülebilirlik prensipleriyle örtüşmekte ve kır kent ilişkilerine yeni bir boyut getirmektedir. Kent bahçeciliğine bir alternatif olarak da düşünülebilen TDT biyoçeşitliliğe katkı sağlaması, yerel bir uygulama olması, doğal tarımı desteklemesi, aracısız ve güvenli gıdaya erişim sağlaması ve bir dayanışma kültürü sergilemesi bakımından sürdürülebilirlik bağlamında önem taşımaktadır.

b. Vegan / vejetaryen beslenme

Tarımda sürdürülebilir üretim için uluslararası örgütlerin, politikacıların, eğitimcilerin ve bilim insanlarının yanı sıra tüketicilerin de bireysel olarak yapabilecekleri vardır. Nüfus arttıkça gıdaya ve suya erişim günden güne zorlaşmaktadır. Bunun için suyu daha az kullanan bitki türlerini yetiştiren bilimsel gelişme yoluyla yeni bir yeşil devrimin yanı sıra (Yılmaz, 2009: 1) tüketici olarak da bireysel tedbirler alarak karbon ayak izini azaltmak gerekir (Çetiner, 2015: 25). Dünyada sanayi, taşıtların fosil yakıtları sonucunda ortaya çıkan ve atmosferde ısıyı tutan sera gazlarına sebep olan etkiye "karbon ayak izi" denmektedir ve bu miktar yüz gramlık gıdanın ürettiği karbondioksit hacmiyle ölçülmektedir (İlsay ve Doğdubay, 2018: 13). "Su ayak izi" ise bir bireyin tükettiği kaynaklar için kullanılan toplam temiz su miktarıdır (Öztaş Karlı, 2020: 94). Nüfus artışıyla beraber özellikle refah düzeyi artan ülkelerde et tüketimi yükselmekte ve dolayısıyla büyük baş hayvan beslemek için kullanılan araziyle birlikte yiyeceğe dayalı su tüketimi ve karbon gazı salınımı artmaktadır (İlsay ve Doğdubay, 2018: 13). Bununla birlikte aynı miktarda ekili bir

alandaki yetiştirilen buğday ve baklagiller yirmi kadar kişiyi doyurabilirken, buradan elde edilen et ile ancak bir veya iki kişi beslenebilmektedir (Çetiner, 2015: 26). Ayrıca bir kilo buğday yetiştirmek için 1.000 litre, bir kilo sebze için 2.000 litre, bir kilo et için ise 15.000 litre su harcanmaktadır (Yılmaz, 2009: 1). Yani bir piramit gibi düşünüldüğünde piramidin en altında çevreye en büyük zararı veren et ve süt ürünleri, bunun üzerinde tahıla dayalı gıdalar ve üstte de sebze ve meyveler yer almaktadır (İlsay ve Doğdubay, 2018: 14). Ayrıca kırmızı et, balık ve tavuğa göre sera gazı salınımının artmasında yüzde yüz elli daha etkilidir (Stanescu, 2010: 12). Bunun yanı sıra gıdaya erişimi olmayan bir milyara yakın kişiyle beraber gelişmiş ülkelerde 1,2 milyar kişinin de obezite sorunu yaşaması çelişki oluşturmaktadır (Çetiner, 2015: 24). Dünyanın bir kısmında açlık sorunları devam ederken bir kısmı da sağlıksız ve aşırı beslenme yüzünden hastalanmaktadır. Bu da demek oluyor ki nüfus artışıyla beraber gelişmiş toplumlardaki et tüketim oranı da yükselmekte ve çevreye zarar vermektedir. Özetle, bireysel olarak et tüketimi azaltılarak bitki ağırlıklı beslenme şekli benimsendiğinde ve tüketilen ürünlerinin karbon gazı oranlarına (karbon ayak izi) dikkat edildiğinde çevre sorunlarının azalacağı öngörülmektedir. Vegan ve vejetaryen beslenmenin bu sebeple çevre üzerinde etkisi bulunmaktadır.

c. Geri dönüşüm

Sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle kaynaklar bilinçsizce kullanıldıkça ortaya tüketim atıkları sorunları çıkmaktadır. Kaynakların hızla tüketilmesi çevre sorunlarına yol açmakta ve sürdürülebilirliğe zarar vermektedir (Özbakır Umut vd., 2015: 264). Özellikle gelişmiş ülkeler geri dönüşümün çevresel ve ekonomik faydalarını düşünerek çeşitli programlar uygulamaktadırlar. Kullanıldıktan sonra geri toplanan materyallerin yeniden işlenmesi, üretilmesi ve yeniden kullanılmasına geri dönüşüm denir (Gündüzalp ve Güven, 2016: 1). Bu işlem atık yönetimi denilen işlem sayesinde gerçekleştirilmektedir. Çevresel hareket, tüketicilerin satın alma faaliyetlerinden başlayarak atıkların yönetilmesi ve geri dönüştürülmesine kadar uzanır (Gündüzalp ve Güven, 2016: 2). Atık yönetimi aşamaları sırasıyla önleme, azaltma, tekrar kullanım, enerji geri kazanımı ve bertaraf olarak sıralanabilir. Ayrıca çalışmalar geri dönüşüm kutularının yaygınlaştırılmasının geri dönüşüm etkinliğini artırdığını ortaya koymuştur (Tufaner, 2019: 33). Böylelikle enerji tasarrufu, çevre ve kaynakların korunması, verimlilik artışına katkı sağlanmaktadır. Atık yönetimi, atığı bir çöp olarak görmeyi bırakmayı ve kaynak olarak kullanmayı amaçlar (Tezel ve Yıldız, 2020: 35). Atık öncelikle önlenmeli, yapılamıyorsa azaltılmalı, o da olmuyorsa geri dönüşüm uygulanmalıdır. Atıkların toplanmasıyla enerji üretimi yapılabildiği gibi yenebilir bazı atıkların,

ağaç, dal, yaprak parçalarının çürütülmesi ve öğütülmesiyle elde edilen doğal gübre yani kompost da temin edilebilir. Dönüşüm çeşitleri içerisinde eşyaların işlenip yeniden kullanılmasıyla geri dönüşüm (*recycle*), atılan malzeme ile eşit veya daha yüksek bir değere dönüştürülmesiyle ileri dönüşüm (*upcycle*) ve daha düşük bir değere dönüştürülmesiyle aşağı dönüşüm (*down cycle*) elde edilir (Bıyıklı vd., 2024: 274, 275). Atık yönetimi kitlesel programlar haricinde bireysel olarak da desteklenebilir. Şehirlerde bireysel olarak geri dönüşüm etkinliği çoğunlukla çevre duyarlılığı olanlar tarafından yapılmaktadır.

d. Yeşil enerji ve hammadde

Sürdürülebilirliğin ilk adımlarından biri enerji tasarrufudur (s. 409); böylece karbon ayak izi bırakarak çevreyi kirleten unsurlar azaltılmış olur (Aydın, 2016: 423). Bunun için karbon salınımını azaltmak, gereksiz enerji sarfiyatından kaçınmak, yeşil enerji kaynaklarını tercih etmek gerekir. Bunu sağlamak üzere çevreci aletler kullanılabilir ve yeşil enerji üreticileri tercih edilebilir; ayrıca tasarruflu ampüller, debiyi azaltan musluklar, az enerji harcayan akıllı elektronik aletler (bulaşık makinası, asansör, çamaşır makinası, fırın vb.) ve elektrikli araçlar sürdürülebilirliğe katkı sağlar (Ertaş, 2017: 110). Ayrıca güneş panelleri, rüzgâr türbinleri, atıklardan kompost yapımı ve enerji üretimi, kaynak suyu kullanımı veya yağmur suyu toplama ve arıtma yöntemleri de çevreci enerji kaynaklarındandır. Enerji kaynaklarının yanı sıra mimari, endüstriyel ürün ve mobilya tasarımlarında da sürdürülebilir kaynaklardan ve çevreye zararsız hammaddelerden yararlanmak gerekir (Ertaş, 2017: 110). Örneğin sıcak ve soğuğa yalıtımlı binalar, akıllı malzemeler, ağaç, doğal taş, kil, kamış, saz gibi doğal hammaddeler çevreci seçeneklerdir (Demirarslan ve Demirarslan, 2015: 226). Ayrıca hayvan dostu tasarımlar, kuşlara özel bölmeler, su hazneleri, barınaklar, artık yemeklerin paylaşımı gibi uygulamalardan da faydalanılmaktadır. Isı yalıtımı, sera etkisi yaratan cam tavan ve mimari seçenekler de faydalı olmaktadır. Geri dönüşüm veya çöpten enerji üretimi de uygulanabilir (Gündüzalp ve Güven, 2016: 1). Çevresel yeniliklerle en az enerji ile en fazla kaynak sağlamak için tasarımlar üretilmelidir. Sürdürülebilir mimari malzeme, enerji, geliştirme alanı ve ekosistem kullanımında binaların çevresel etkilerini en aza indirmeyi amaçlayan mimaridir (Han, 2023: 58). Günümüzde az enerji sarf eden minimalist yapılar çok revaçtadır ve turizmde de tercih edilmektedir. Minik ev (*tiny house*), çadır, glamping mimarisi, kabin evler, bungalovlar, taş evler, mağaralar, ağaç evler ve benzeri tasarımlar bunlara örnek verilebilir.

İşletmeler ayrıca çevre dostu temizlik ürünleri ve organik yemekler tercih ederek sürdürülebilir seçeneklere yer verebilirler. Bunun için kimyasalsız (*chemical free*) ve plastiksiz (*plastic free*) işletmeler yer almaktadır (Ertaş, vd., 2017: 112). Bunlar doğayı ve çevresindeki yaşam alanını (habitat) koruyan kuruluşlardır (Ertaş, vd., 2017: 106). Ayrıca yerel ürünlerden faydalanan ve mutfakta organik ürünleri tercih eden oteller de çevreye ve yerel halka fayda sağlamaktadırlar. Sürdürülebilirliğin bir diğer koşulu da doğal ve çevreye zararsız ürünler kullanmaktır. Yukarıda bahsedilen kimyasalsız ve plastiksiz ürünlerin yanı sıra doğaya ve ormanlara zarar vermeyen ürünlerin kullanımı da önemlidir. Bunun için FSC Sertifikası denilen bir belge kullanılmaktadır. FSC (*Forest Stewardship Council*) Orman Yönetim Konseyi tarafından oluşturulan ve ormanların zarar görmesini engellemek için çalışan bir kuruluşun belgesidir (Ekolojist, 2018). Belge bu kuruluşun standartlarına uygun üretim yapılmasını sağlar. Denetlemelerle hammaddeler, kesime uygun ağaçlar, depolama vb. koşullar kontrol edilir ve sağlanırsa FSC logosu verilir. Çevre, biyolojik ve ekolojik döngünün korunması ve yerel halkın desteklenmesi hedeflenir. Çevreci bireyler geri dönüşümlü malzeme, doğal hammadde, ev yapımı ürünler, plastiksiz ambalaj, tasarruflu ürünler, elektrikli araba vb. yeşil enerji kaynakları kullanarak çevre sorunların katkı sağlayabilirler.

e. Bisiklet kullanıcıları

Şehirlerde ulaşım hava kirliliği yarattığından motorlu araçların kullanımının düzenlenmesi gerekmektedir (Türe Kibar vd., 2015: 1). Bu sebeple toplu taşıma, yayan ulaşım ve bisiklet kullanımı motorlu araç trafiğinin azalmasında etkilidir. Bu ulaşım yöntemlerinin yaygınlaştırılması sürdürülebilirlik açısından faydalıdır. Bu konuda en iyi örneklerden biri Hollanda'dır. Özellikle bisiklet sağlıklı, çevre dostu, güvenli, ekonomik, eğlenceli ve sportif bir ulaşım aracı olarak ortaya çıkmaktadır (Ünal Ankaya ve Gülgün Aslan, 2020: 1). Kent içi ulaşım sorunlarının çözümünde kullanılmaktadır. Motorsuz ulaşım araçlarından olan bisikletin yaygınlaştırılabilmesi için ise uygun altyapının sağlanması gerekmektedir (Mansuroğlu ve Dağ, 2021: 91). Şehirde bisiklet kullanıcıları çevresel duyarlılığa sahiptir ve uygun altyapı olduğu takdirde ulaşımını bisiklet ile sağlayabilirler.

f. Ağaç dikme ve yeşillendirme

Ağaçlandırma ve yeşillendirme BM sürdürülebilirlik hedefleriyle örtüşmektedir. Arazileri daha verimli hale getirmek, kentsel tarımı artırmak, oksijeni artırmak (karbondioksiti azaltmak), kirliliği (sera gazını) azaltmak, gürültüyü filtrelemek, kaliteli vakit geçirmek, çevresel duyarlılık

kazandırmak-eğitim, temiz ve taze gıdaya erişim, yağmur suyunda artış, biyoçeşitlilikte artış, komşu-mahalle ilişkilerine katkı, fiziksel aktivite, sağlık, mutluluk, stres ve şiddeti azaltmak gibi faydaları vardır (Öztürk, 2021; Turner-Skoff ve Cavender, 2019; Weeden, 2020). Bu yüzden ağaç dikme aktivitesi sürdürülebilir etkinlikler arasında yer almaktadır. Şehirlerde bireyler ağaç dikimi yaparak çevreye katkıda bulunmayı amaçlarlar.

g. Hayvan hakları savunucuları

Endüstriyel tarım ve hayvancılık sonucunda hayvanlar kötü koşullara maruz bırakılmış, genetik uygulamalarda bulunulmuş ve sonunda üretkenlik ile doğal denge bozulmuştur (Sert ve Uzmay, 2017: 262). İstirap çeken hayvanların varlığı hayvan severlerin tepkisini çekerken çevreci politikaların uygulanması gerekmiştir. İyi koşullarda, iyi muamele görerek hayvanlar daha üretken olurken ekonomik etkinliğe de fayda sağlamaktadır. Hayvan refahı ile çevreye duyarlı ve ekolojik sistemler uygulanmaktadır. Bunun için hem üreticilerin hem de tüketicilerin bilinçlenmesi gerekmekte ve cezai yaptırımlar uygulanmaktadır. Avrupa'da 1911'de yürürlüğe giren hayvan hakları yasası, ABD'de 1974'te, Türkiye'de ise 2004'te uygulanmaya başlamıştır. Buna göre hayvanlar barınma, beslenme, sağlık ve davranış bakımından uygun koşullarda korunmalıdır. Üstelik çok sayıda hayvanın bir arada yaşaması anlamına geldiğinden pek çok hastalığa sebep olmakta ve bunu önlemek için kullanılan antibiyotik de insan sağlığına zararlıdır (Polat ve Yılmaz Tuncel, 2021: 145). Bunun yanı sıra uygun işlenmeyen ve muhafaza edilmeyen etler de risk oluşturmaktadır. Ayrıca çevreyi kirleten, ormanları katleden insan faaliyetleri neticesinde hayvanların doğal yaşam alanı yani habitatı etkilenmekte ve hayvan türleri yol olarak biyoçeşitlilik azalmaktadır. İnsanlar etkinlikleriyle hayvanlar için gerekli olan enerjinin %40'ını tüketmekte ve diğer türlere küçük bir alan kalmaktadır (Harris, 2000: 11). Üstelik bir tür yok olup ekosistem bozulduğunda sırasıyla etkileşim halinde olan bütün türler sıkıntıya girmekte sonunda insan da bu zincir neticesiyle zarar görmektedir. Hayvan hakları savunucuları hem endüstriyel hem doğadaki hem de sokaklarda yaşayan veya satılan hayvanların refahı için mücadele ederek ve farkındalık oluşturarak sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadırlar.

h. Çevreci dernek katılımcıları ve yerel üretim

Son olarak, sürdürülebilirlik hedefleri arasında sosyal sorumluluk, kültürel çeşitlilik ve yerel işletmelere destek olmak yer alır. Bunun için yerel halkın ürettiği ürünlerden faydalanılır, el yapımı zanaatkarların mobilya ve tasarımlarına yer verilir, yerel topluluklar desteklenir, sürdürülebilir markalar tercih edilir. Ayrıca yeni pazar beklentileri çevresel, sağlık ve sosyal

değerleri içerdiğinden bu unsurlar kalite ve fiyattan ödün vermeden üretime dâhil edilmelidir (Yanık ve Türker, 2012: 295). Bunun yanı sıra şehirlerde yaşayanlar çevreci etkinlikler veya sosyal sorumluluk projelerinde yer alarak sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadırlar. Türkiye’de en yaygın olan çevreci dernekler ise Türkiye Çevre Vakfı, Türkiye Erozyonla Mücadele ve Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), *Greenpeace*, Birleşmiş Milletler (BM), Buğday Ekolojik Yaşam Derneği, Doğa Derneği, Doğa ve Çevre Vakfı (DOÇEV), Türkiye Çevre Koruma Vakfı (TUÇEV), Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), *Turkish Marine Environment Protection Association* (TURMEPA), *Wild World Foundation* (WWF) olarak sıralanabilir. Çevreci derneklere katılım sağlayan kentliler de sürdürülebilir etkinlikler kapsamında yer almaktadır.

Güdül’deki TDT TADYA’dan tüketim yapan tüketicilerin sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları bu alt başlıklar altında *bahçecilik*, *vegan/vejetaryen beslenme*, *geri dönüşüm*, *yeşil enerji kullanımı*, *bisiklet kullanımı*, *ağaç dikimi*, *hayvan hakları savunuculuğu* ve *çevreci derneklere katılım* biçiminde değerlendirilmiştir. Tüketim davranışının günümüzde nasıl biçimlendiği analiz edebilmek amacıyla çağdaş toplumda tüketim davranışı, modernleşme ve sanayileşmeyle birlikte değerlendirilerek güncel tüketim biçimlerine sonraki bölümde yer verilmiştir.

2.2. Tüketim Kültürü ve Davranışı

Tüketim insan ihtiyaçları neticesinde ortaya çıkan bir davranış ve sırasıyla ihtiyaç, bilgi, alternatifler, karar ve değerlendirme aşamalarında oluşan bir problem çözme sürecidir (Koşar vd., 2020: 25). Biri ihtiyaç doğrultusunda bireyler bilgi toplarlar, alternatifleri değerlendirirler, bunlar arasından en uygununu seçerler ve tüketim sonrası değerlendirme yaparlar. Bu ihtiyaçlar Maslow’un ihtiyaç piramidiyle (hiyerarşisi) paralel şekilde ilerler (Bridgman, 2019: 87). Barınma, beslenme gibi fizyolojik ihtiyaçlar en başta yer alır. Bunu sırasıyla güvenlik, ait olma ve sevgi, saygınlık ve kendini gerçekleştirme gereksinimi ihtiyaçları takip eder. İlk iki basamak temel ihtiyaçlar, üçüncü basamak sosyal ihtiyaçlar, dördüncü ve beşinci basamaklar da psikolojik ihtiyaçlardır. Zorunlu ihtiyaçlar barınma ve beslenme, kültürel ihtiyaçlar spor ve eğitim, lüks ihtiyaçlar ise daha büyük ev, villa veya dünyayı gezmek benzeri etkinlikleri içerir. Maslow’un hiyerarşisi içinde en karmaşık olan son basamak kendini gerçekleştirme. Bu ihtiyaçların içinde

kendiliğindenlik, sadelik, doğallık, insanlarla özdeşleşme, etkili iletişim ve demokratiklik gibi özellikler yer almaktadır.

Tüketim ekonomik, psikolojik, koşullandırma ve toplumsal aşamalardan geçerek gerçekleşen karmaşık sosyolojik bir yapıdır (Koşar vd., 2020: 33). Bireyler ekonomik bütçelerine göre (Marshall), fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçları doğrultusunda (Freud), reklam, pazarlama ve benzeri etkenlerin koşullandırmasıyla (Pavlov) ve toplumsal yapının (Veblen) yönlendirmesiyle tüketimde bulunurlar (Koşar vd., 2020: 33). Bireyin içinde bulunduğu sosyal koşullar (ülke, yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, rol ve statü, eğitim, medeni durum, aile, arkadaşlar, çevre-referans grupları, kültür, inanç ve tutumlar, kişilik, algılama) onun tüketim tercihlerini belirlemede önemli rol oynar (Ayaz, 2020: 1063, 1072). Bu açıklayıcı klasik modellerin haricinde tüketim davranışına mantıksal ve olgusal yaklaşan tanımlayıcı modern modeller de vardır (Koşar vd., 2020: 36). Modern yaklaşımlar tüketimi bir problem çözme süreci olarak görürler. Bireylerin satın alma kararlarını etkileyen faktörler sırasıyla psikolojik (güdüleme, algılama, öğrenme, inanç ve tutumlar), sosyal (aile, referans grupları, rol-statü, kişisel: yaş, iş, ekonomik durum, yaşam tarzı, kişilik) ve kültürel (kültür, alt kültür, sosyal sınıf) faktörler olarak sıralanabilir. Tüketim biçimlerini ise faydacı (fonksiyonel), sosyal (gruba ait olma), hazzı (keyif duygusu) ve kutsal (önemli, özel duygular) olarak sınıflandırmak mümkündür (Özkaynar vd., 2022; Ceylan, 2020: 151). Tüketim biçimlerinin bir alt alanı da serbest zaman tüketimidir (Koşar vd., 2020: 26). Dinlenmek, eğlenmek, öğrenmek, rahatlamak, bilgilenmek gibi alanları içeren bu tür tüketimin bireylerin yenilenmesi, motive olması, günlük hayatlarına devam edebilmesi için işlevi büyüktür. Deneyim, hizmet, seyahat gibi tüketim türleri de bu alan içine dâhildir. Tüketim hakkındaki bu genel çerçeve sunulduktan sonra tüketim davranışını toplumsal gelişmelerle açıklayan teorisyenlerden Baudrillard'ın teorileri bundan sonraki bölümde incelenmiştir.

2.2.1. Sanayileşme, tüketim toplumu (Baudrillard) ve yabancılaşma (Marx)

Günümüzün sanayileşmiş toplumları tüketimle özdeşleşmiş durumdadır ve bu gerçek pek çok teorisyen tarafından ele alınmıştır. Özellikle Baudrillard, 1970 yılında yayınlanan “Tüketim Toplumu” isimli eserinde modern toplumların tüketim odaklı yaşam biçimini sosyolojik olarak detaylı biçimde ele alır. Ona göre çağdaş yaşam nesnelerin kuşattığı bir bolluk toplumudur. Baudrillard (2021: 54) bunu “Büyüme bolluktur, bolluk demokrasidir,” olarak anlatmaktadır. Tüketim olgusu üretim odaklı kapitalizme hizmet eder ve hızlı tüketilen, kısa ömürlü, kullan at

ürünler popüler kültürü temsil eder. Çokluk ve büyüklük üzerine inşa edilmiş AVM'ler tüketim merkezleri, hatta günümüzün ibadethaneleridir. Sanayi öncesi dönemde egemen olan kiliseler modern dünyada yerini tüketim egemenliğine bırakmıştır. Bir nevi üretim kutsallaştırılmıştır. Kapitalizm ihtiyaç dışı arzu nesnelerini pazarlayarak istifleme kültürü oluşturmaktadır ve bunu popüler medyanın reklam kanalı aracılığıyla tüketicileri büyüleyerek başarır. Reklamlarla desteklenen daha fazla, daha iyi, daha hızlı ve daha sık sahip olma isteği normleştirilir ve yaygınlaştırılır. Modern dünyada vakit hep azdır ve bireyler nesne ve hizmet sektörlerini en hızlı şekilde tüketmekle güdülenmektedirler. Kapitalist sistemde tüketim güç, ilerleme, büyüme, bolluk ve zenginlikle özdeşleştirilmektedir. İçinde yaşadığımız haz toplumunda bireyler metalar üzerinden mutluluğu aramaktadırlar. Ancak sistemin dayattığı bu aşırı tüketim çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Yetersizlik ve hızlı büyümeden kaynaklanan alt yapı problemleri, tüketim, enerji israfı ve atıkların yarattığı çevresel sorunlar, tüketim odaklı bir hayat yaşamaya itilen bireylerin yaşadığı psikolojik sıkıntılar bunlardan birkaçıdır. Rekabet baskısının sebep olduğu güvensizlik, bireyselleşme, savurganlık ve duyarsızlık da toplumsal sonuçlarıdır. Baudrillard (2021:41) bu durumu “Kendi sağ kalma koşullarını irrasyonel bir eylemle tehlikeye attıran bir tür delilik, çılgınlık” olarak tanımlamaktadır.

Hızlı sanayileşme, tüketim ve büyüme odaklı ekonomi çağdaş toplumun unsurları olarak öne çıkarken kentler nüfusun biriktiği yeni tüketim alanları olarak ortaya çıkar. Buralarda moda ile tüketim alışkanlıkları sık sık değiştirilir ve reklamlar aracılığıyla nesnelerin kullanım değeri azalır ve kısalmır. Baudrillard’a (2021: 73) göre moda bütünsel bir diktatörlüktür. Kentler ise bu üretim ve tüketim zincirinin gerçekleştiği mekânlardır. Kaza ve sigortacılık sistemi tüketim toplumunun bolluğunun en güzel kanıtıdır. Tüketim toplumu var olmak ve döngünün devamını sağlamak için nesneleri yok etmeye ve işlevsizleştirmeye ihtiyaç duyar. Günümüzün kaygı ve risk toplumunda ise bireyler stoklamak ve biriktirmek yoluyla rahatlamaya çalışmaktadırlar.

Günümüzde mutluluğa atfedilen anlam da tüketim toplumunun kurallarına göre biçim değiştirmiştir. Mutluluğa karşı eski filozofların bakış açıları doğru/ahlaklı davranış, doğru bilgiye ulaşma, acıdan kaçınma ve hazzı yönelme (hedonizm), yaratıcı anlama, nefsin terbiye etme ve faydacı davranışlarda bulunma olarak ayrılabilir. Diogenes, en üstün iyiliğin kaynağının sadelik ve mutluluk hazzıyla yetinmek olduğunu söyler (Kant, 2003). Hedonizmin babası olan Epiküros’a göre ise en üstün iyiliğin kaynağı mutluluktur ve yaşam boyu devam eden, kalıcı bir haz mutluluk getirir. Zenon da en üstün iyiliğin kaynağı ahlaklılık, mutluluğa layık oluş yani iyi davranış

olduğunu açıklar. Burada Platon'un kine benzer olarak insanların ulaşmaya çabaları ve bu yolda mutlu olduğu hayali bir idealden de söz edilebilir. Ayrıca erdem dinlerde kutsallıkla açıklanır. İradesi olan insan kutsal olmaya çalışarak bir Tanrı idealine ulaşmaya çalışır. Kant'a (2003) göre ise mutluluk ve ahlakın birbirinden farklı ama ilişki içinde olan iki kavramdır. Özetle, geçmişte mutluluk eşitlik, özgürlük, işe yararlık, yüksek bir amaç, kolektif bilinç, ahlak, tatmin ve inançla özdeşleştirilirken çağdaş yaşamda sahip olma ve tüketme üzerine kuruludur (Baudrillard, 2021: 52, 53). Uygarlaşmış sanayi toplumlarında rekabet ve farklılaşmaya dayalı bir kültürle şekillenmiş sistem bireyleri tüketmeye yönlendirirken sahip olmak bireysel yoksunluğu artırmaktadır (Baudrillard, 2021: 77). Avcı-toplayıcı toplumlar daha özgür, boş vakte sahip, ortak kullanım nesneleri olan, paylaşım, birlik ve beraberlik duygularıyla güdülenmiş yapılarıdır. Çağdaş yaşamda ise tüketim üzerinden sağlanmaya çalışılan tatmin sağlanamamakta ve bireyleri yoksunluğa sürülmekte, toplumsal anlam arzusu yükselmektedir. Kitle iletişim araçları reklam kültürüyle bireylere seçim yapabiliyorlarmış gibi bir mizansen yaratarak haz ve üstünlük algısı aşılar. Reklamlar gerçeklikten uzak, anlam ve kanıta dayanmayan yalnızca ikna edici söylemler, büyümlü sözlerdir. Diğer bir deyişle reklam, gizli ikna yöntemleri kullanan, kültürleşmiş bir arzu stratejisidir. Bütün bu işleyişin sonunda tüketim toplumun kaçınılmaz bir ögesi haline gelir. Sonunda bireyler yalnızlaşır, yabancılaşır ve toplumsal dayanışmaya fayda sağlayamaz hale gelir. Baudrillard (2012: 83), "insanın nesnelerle ilişkisi, insanın kendi kendisiyle ilişkisini bozmaktadır," demektedir.

Tüketim günümüzde kültürel sınıf ve toplumsal cinsiyet rollerini belirleyici olma özelliğiyle gündeme gelmektedir. Nesneler artık işlevden çok toplumsal statü belirleme görevi üstlenirler. Kredi sistemiyle bireyler borçlanarak nesnelere bağlı statü sahibi olmaya çalışırlar. Tüketerik sınıf yükseltmeye çalışma ayrıştırıcı ve gösterişçi tüketim biçimiyle ortaya çıkmaktadır (Baudrillard, 2021: 107, 117). Kişiler narsistik bir yaşam biçimi benimser ve özellikle kadınlara dayatılmış estetik rol modellere ulaşmak için yarışırırlar. Kadın memnun etme, hizmet etme rolleriyle erkeğin nesnesidir; yansız ve faydasızdır. Erkek ise tatmin edilmesi zor, rekabetçi ve baskındır. Reklamlar bu eril ve dişil hiyerarşik karşıtlığı pekiştirir. Bu sistem kadın üzerinde yıpratıcı bir baskı yaratır ve kadın sömürülür. Baudrillard (2021: 113) bu durumu şöyle açıklar: "Kadına kadınlık satılır.... Yoktan var olmaya inanarak kadın kendini tüketir." Beden ve özellikle kadın bedeni metalaşmış, estetik standartlar empoze edilmiş, güzellik bir başarı olarak sunulmuştur. Beden artık bir statü göstergesi, kültür olgusudur ve narsistik bir kuşatma altındadır.

Fetiş altında bir tüketim nesnesidir; beden bir moda akımına indirgenmiştir. Günümüzde beden işlevsel bir emek aracı konumundan haz, statü ve prestij alanına hizmet eder duruma geçmiştir. Özetle, arzu bedenselleştirilip kutsallaştırılmış ve cinsellik sanayileştirilip ticarileştirilmiştir.

Ulaşabildiği her alanı metalaştıran bu tüketim sistemi kültür ve sanatı da nesneleştirmiştir (Baudrillard, 2021: 131, 143). Gerçek dışı kitlesel bir tüketim akımı oluşmuştur. Ekonomiye katkı sağlaması için sanatın da satın alınabilen bir meta olması gereklidir. Modern  ağda zaman az ve değerlidir. Kendine yabancılaştırılmış ve köleleştirilmiş bireyler zaman yoksuludur. Serbest zamanlar da bir amaç için planlanmıştır ve zaman değişim sisteminin bir parçasıdır. Oysa ilkel toplumlarda zaman, tekrarlanan ortak etkinliklerin ritmidir ve özgürdür. Modern yaşamda ise planlanmamış zaman aylaklık olarak kabul edilir çünkü tüketime katkı sağlamaz. Bireylerin çalışmadığı zamanlarda ekonomik etkinliklerde bulunmaları (tatile veya restorana gitmek, vb.) veya gösterişçi tüketim (hediye almak, alışveriş yapmak, vb.) yapmaları teşvik edilmektedir. Toplumda tüketicisi üzerinde ideolojik ve politik bir kontrol vardır. Tüketim ve moda çemberinin içine girmiş yalnız bir kalabalıktır artık toplum.

Bütün bu tüketim zincirinin sonucunda toplumda anomi meydana gelir. Baudrillard’a göre tüketim toplumu aynı zamanda baskı ve şiddet toplumudur. Ulrich Beck’in (2019) “Risk Toplumu” eserinde bahsettiği gibi bireyler ekonomik, ekolojik ve biyolojik tehditlerle mücadele ederken stres yaşamaktadırlar. İklim değişikliği, ekonomik güvencesizlik, salgın hastalıklar, savaş potansiyeli, nükleer tehdit,  evre felaketleri gibi unsurlar baskı oluşturmaktadır. Bununla birlikte tüketimin içindeki ve özündeki amaçsızlık, nesnesizlik şiddete yöneltir (Baudrillard, 2021: 226). Esasında bireylerin bu sistem içerisinde seçim özgürlüğünün olmaması onları çaresizlik, yorgunluk ve şiddete sürükler. Bu durum Marx’ın yabancılaşma teorisiyle açıklanabilir. Marx, yabancılaşmayı kapitalist sistemin bireyi ürettiğinden kopararak ürettiğine, emeğine ve sonunda kendine yabancılaşması durumu olarak tanımlar ( rfanoğlu, 2021: 62). “...genel olarak kapitalist üretim tarzının, işçinin karşısındaki emek araçlarına ve emek ürününe verdiği bağımsız ve yabancılaşmış biçim, makine ile birlikte tam bir karşıtlık halini alıyor,” (Marx, 2010: 412). Burada bireylerin maddesel tüketimle kendini ifade etmeye çalışırken şeyleştiği (*reification*) ve kendine yabancılaştığı (*alienation*) anlatılıyor. İşçinin emeği sürece girmeden önce ondan yabancılaşmış, kapitalizmin m lk  haline gelmiş, sermayeleşmiş ve nesnelleşmiştir (Marx, 2010: 551). İşçinin yalnız zenginliği kendi bedensel emek gücüdür (Marx, 2010: 552). Üretim arttıkça birey artık

parça-insan biçiminde makinenin eklentisi haline gelir, üretim sürecinin zihinsel glerine uzaklaştırılır ve emek sürecinin bir parçası olur ve despotluğa boyun eğer, ömrü emek-zaman haline gelir, ailesini dahi bu çarkın tekerinin altına atar (Marx, 2010: 623). İnsan bu süreçte kendi zıt biçiminden geçerek zgr olur ve buna yabancılaşma süreci denir (*Entfremungsprozess*) (Marx, 2010: 756). İşçi bu ilişkinin kurbanı ve isyankâr esiridir. Para ya da meta sermayeye dönüşmeden önce, kullanım değeri işçinin kendisine yabancılaşmasını ve bu metaları fetişler olarak görmesi aracılığıyla gerçekleşir (Marx, 2010: 768). Sonuç olarak bireyle kent yaşamında doğadan uzaklaşır, doğaya ve sonra da özüne yabancılaşır. Doğadan uzaklaşarak daha çok tüketen insan değersiz ve tatminsiz hisseder. Felsefe tarihinde sıklıkla tartışılan yabancılaşma kavramını Marx, Hegel ve Feuerbach'ın görüşünden ilhamla ele almış ancak maddi toplumsal süreçler üzerinden anlatmıştır (Uluç, 2020: 26). Hegel yabancılaşmayı bilinç düzeyinde tutarken, Marx materyalist açıdan iktisat ile ilişkilendirir (Aydoğan, 2015: 273). Yabancılaşmadan üretim sürecini sorumlu tutar ve devrimci bir felsefeyle zm Komünizm'de bulur. Komünizm onun için tarihin sonudur. Marx'ın görüşleri Alman felsefesi, İngiliz politik ekonomisi ve Fransız sosyalist düşüncesinin bir sentezidir (Uluç, 2020: 26). Ona göre kapitalizmin sebep olduğu metalaşma ve onlara sahip olma amacıyla ortaya çıkan meta fetişizmi bireyde yabancılaşmaya sebep olur. Marx'a göre yabancılaşma dört aşamada gerçekleşir. Yabancılaşmanın ilk aşaması işçinin kendi emeğine olan yabancılaşmasıdır. Ardından, ikinci aşamada insan ürettiği nesne veya mallara yabancılaşır. nc aşamada, birey diğer insanlara yabancılaşır. En sonunda da eylemlerine, doğaya, kendi hayatına yani insani varoluşuna yabancılaşır.

Tüketim toplumunun nesnesi haline gelen bireyler yabancılaşma neticesinde bu baskıdan kurtulmak için uyulaştırucu kullanımı, depresyonla mücadele veya yıkıcılık gibi sorunlarla baş etmeye çalışırlar (Baudrillard, 2021: 237). Sebepsiz kronik yorgunluk (depresyon) ise zengin toplumlara özgü, ağdaş bir rahatsızlıktır. şiddetin nesnesiz olması gibi, yorgunluk da nedensizdir. Aktarılamayan şiddet zamanla depresyona dönüşebilmektedir. Günümüzde kas gücüne dayalı işler azalmış ancak kaygı, stres ve gerilim artmıştır. Eşitsiz, dengesiz ve huzursuz bir ortamda sürekli farklılaşma ve rekabet odaklı yaşayan bireyler yorulmaktadır. Rekabet arzusu, sahip olma isteği, çalışma zorunluluğu, zamansızlık ve tkeme döngüsünde özgürlüğü azalan birey dengesizleşir ve yalnızlaşır. şiddet ve yorgunluk ise bu edilgenliği reddetme biçimidir. Sisteme duyulan tepki uykusuzluk, migren, şişmanlık, iştahsızlık, hazım, solunum, kalp hastalıkları, güçsüzlük veya

hiperaktivite şeklinde ortaya çıkar. Tüm bunlar narsistik ve erotik biçimde nesneleşen bedenin tepkisidir.

Modern toplumlarda şiddete meyil konusuna açıklık getirmek amacıyla bu kısımda insan psikolojisinde şiddetin kökenlerine ve sebeplerine eğilmekte fayda var. Konrad Lorenz gibi, iç güdücü akımı savunanlar şiddetin herkesin içinde gizli olarak bulunduğunu ve gerekli durumlarda ortaya çıktığını anlatıyor (Kırel, 2014: 263). Evrim teorisine göre ise evrim merdivenlerinden yukarı çıkıldıkça şiddet güdüsü azalmaya ve kontrol edilmeye başlıyor. Yani şiddeti iyi huylu ve gerekli, faydalı ve kötü huylu, gereksiz, zararlı olarak ayrılabilir. Şiddetin zararlı boyutunda herkesin içinde bulunan doğal güdülerin haricinde yetersizlik, haksızlık, sevilme, güvensizlik duyguları gözlemlenir. İlgi çekmek, onaylanmak, kendini var etmek için yaramazlık yapmak, kardeşine saldırmak ve toplumda var olabilmek için de şiddete başvurulabilir. Normal boyutlarda gözlemlenen ve yaşamak için gerekli olan şiddet güdüsünün spor, adrenalin, cinsellik veya benzeri heyecan verici etkinliklerle dışarı atılması gerekir. İnsan sosyobiyolojik tutkuları sayesinde yaşama heyecanı duyarlar (Fromm, 1993: 28). Bir nesne veya makineye indirgenğinde acı çeker. Diğer bir deyişle Erich Fromm şöyle aktarmıştır, “...insan canlı, hareketli bir yaşam ve heyecan arar; daha üst düzeyde bir doyuma ulaşamadığında da yıkmaya dayalı canlı, hareketli yaşamı kendisi için kendi yaratır” (Fromm, 1993: 28). Sağlıklı biçimde dışarı atılamayan şiddet güdüsü ise aşırı davranışlar, dışarıya yöneltilmiş kontrolsüz şiddet, saldırganlık ve bunlar yapılamadığı takdirde depresyon olarak ortaya çıkar. Öfkesini dışarı atamayıp bunu kendine yönlendirdiğinde kişi depresyona girer. Sigmund Freud’un açıklamasına göre ise yaşam güdüsüne bağlı şiddet duygusu libidoya bağlıdır (Kırel, 2014: 266). Freud, saldırganlığı bireyin ölüm içgüdüsünü kendi dışındaki nesnelere yönelmesi olarak tanımlar. Şiddetin norm dışı davranışlar yerine, özellikle saldırganlık güdüsü yüksek bireylerde, sanat, spor, askerlik, kasaplık, boks, karate gibi toplumda kabul edilebilir yollarla dışarı yansıtılması gerekir. Sanat ile uğraşanlar yaşamdaki süreci esere aktararak “öldürme” yoluyla tatmin sağlayabilir. İşte bu noktada şiddet içeren film, tiyatro, kitap ve bilgisayar oyunlarının izleyiciler üzerinde, toplumdaki bu doğru aktarılamayan şiddet duygusunu bastırma rolüne sahip olduğu söylenebilir. Bu yüzden şiddet içerikli yapımlar popülerdir. Ancak bu olgunun doğru biçimde, yaratıcı ve yapıcı olarak kullanılması gerekmektedir. Aksine kadına şiddeti normalleştiren veya saldırganlığa özendiren çalışmalar bireyler üzerinde son derece sakıncalıdır.

Şiddetin toplumsal boyutu incelendiğinde ise kültürel gerçekler ve otoriter rejimlerle karşılaşmaktadır (Kirel, 2014: 260). Kitlesele şiddet olaylarında saldırganlığı destekleyen kültürel değerler veya aşırı baskı sisteminin var olduğu gözlemlenmiştir. Otoriter sistemler ve buna körü körüne bağıllık, bireylerin kendi grubu dışındakilere kör bir nefret duymasına sebep olabilir. Bunun yanı sıra modern toplumda azalan insan ilişkileri, maddiyat ve sahip olmaya dayalı bir yaşam biçimi, makineleşme, toplumsallık duygusunun eksikliği, sosyal olarak onaylanmama, yabancılaşma ve anlamını yitirme duyguları da şiddet veya depresyona sebep olmaktadır. Git gide büyüyen şehirler, binalar, karmaşıklaşan ekonomi ve gündem, işsizlik korkusu, maddi kaygılar ve bireyin bunlar karşısındaki güçsüzlüğü saldırganlık ve yıkıcılığa sebep olabilir.

Özetlemek gerekirse, toplumda sıklıkla görülen şiddet ve depresyon durumu uygarlığın sıkıntısı olarak tanımlanabilir (Baudrillard, 2021: 227). Bolluk ve itaat toplumu esasında bir ilerleme değildir. Bu duruma karşı Hippiler, Zen Budizm gibi tüketime, büyümeye, zamansızlığa ve nesne kültürüne karşı olan akımlar ortaya çıkmıştır (Baudrillard, 2021: 233). Yaratıcılığa dayalı, şiddete karşı, insana ve doğaya saygılı ve özgürlükçü bir sistem idealize ederler. Sınıfsal gelişim meta değil kültür üzerinden olmalıdır. Sürdürülebilir, yavaş, yeşil ve benzeri tüketim, üretim biçimleri hızlı tüketimin yerini alarak ekolojik ve sosyal bir kalkınma modeli oluşturmaktadır. Günümüzde çevreci, eşitlikçi ve sosyal hareketler tüketim toplumuna karşı birer oluşum olarak ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki bölümde burada bahsedilen modernleşme, sanayileşme gibi toplumsal gelişmeler neticesinde ortaya çıkan yeni tüketici tipolojileri ele alınmıştır.

2.2.2. Yeni tüketici tipolojileri

“2.1.2. Sürdürülebilir Etkinlikler” bölümünde detaylı biçimde ele alındığı üzere sürdürülebilir etkinlikler *bahçecilik, vegan/vejetaryen beslenme, geri dönüşüm, yeşil enerji kullanımı, bisiklet kullanımı, ağaç dikimi, hayvan hakları savunuculuğu ve çevreci derneklere katılım* olarak ortaya konmuştur. Buradan yola çıkarak bireylerin sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları hakkındaki literatür incelenmiş ve yeni tüketim biçimleri ile tipolojileri ortaya konmuştur. Çevre tahribatı ve ideolojik gelişmeler neticesinde günümüzde tüketiciler çevreye duyarlı, topluma saygılı, üreticinin ve tüketicinin haklarını savunan yeni tüketim biçimleri sergilemeye başlamışlardır. Tüketici tarzlarını belirleyen üç ana yaklaşım bulunmaktadır (Ceylan, 2020: 150): (i) Tüketici Tipoloji Yaklaşımı (Darden ve Ashton, 1974; Moschis 1976); (ii) Psikografik/Yaşam Tarzı Yaklaşımı (Lastovicka, 1982; Wells, 1975); (iii) Tüketici Özellikleri

Yaklaşımı (Sproles, 1985; Sproles ve Kendall, 1986; Sproles ve Sproles, 1990). Tipoloji alışveriş alışkanlıklarını, psikografik yaşam tarzı tüketicilerin psikolojilerini ve yaşam tarzlarını, tüketici özellikleri karar verme sürecinin bilişsel ve duygusal sürecini ele alır. Bütün bu yaklaşımlar tüketicilerin akılcı, bilinçli ve karar verici olduğunu baz alır. Bu tüketici davranışını açıklayan bu yaklaşımların ortak temalar şunlardır: mükemmeliyetçilik, marka odaklılık, yenilik-moda odaklılık, eğlence-haz odaklılık, fiyat odaklılık, düşünmeden alışveriş, çeşit karmaşası, alışkanlık (marka bağımlılığı). Bunun yanı sıra faydacı, hedonik, plansız, bağımlı (kompulsif), minimalist, sağlık bilinçli, post-modern, etnosentrik, dijital, gösterişçi, stokçu, erteleyen, evangelist tüketici türleri de sıralanmaktadır (Özkaynar vd., 2022: v-xi). Bütün bu tüketici tipolojileri içerisinde yeni bir tüketim şekli çevreye duyarlı, tüketirken üretme odaklı (türetim), yavaş, duyarlı ve sürdürülebilir olandır. Hızlı tüketim toplumuna karşı tüketmeme odaklı (İrfanoğlu, 2021: 53) ve tüketim karşıtı yaşam tarzları (Taş, 2020: 38) ortaya çıkmaktadır. Tüketim ve marka üzerinden kimlik yaratmaya karşı olanlar marka kaçınması, tüketici direnci göstererek tüketimden kaçınmaktadırlar. Artık yeni tüketiciler sürdürülebilir ve kaliteli bir yaşam tarzı sürmek isterler.

Tüketim karşıtı yaşam tarzları ise gönüllü sadelik, minimalizm ve friganizm (*freeganism*) olarak ortaya çıkmaktadır. Friganizm gönüllü sadelik hareketinden doğmuş minimalist bir tüketim şeklidir (İrfanoğlu, 2021: 56). Tüketmeme davranışı sergileyenlerin sebepleri arasında marka kaçınması, tüketici direnci, kimlik uyumsuzluğu, negatif sosyal etki, ahlaki kaçınma, değer-fiyat uyumsuzluğu, vatanseverlik gibi etkenler de yer almaktadır. Ancak sürdürülebilir tüketim tarzını benimseyenler daha ziyade gönüllü sadelik, minimalizm ve friganizm gibi tipolojiler olarak ortaya çıkmaktadır. Gönüllü sadelik akımı aşırı tüketim ve materyalistik yaşamı reddeden bir yaklaşıma sahiptir. Kendi iyilikleri toplumun sürdürülebilirliğine bağlıdır. Yaşamda sadelik, çevresel ve sosyal adalet isterler. Gönüllü sadelik terimi ilk kez 1936'da Gregg'in makalesinde kullanılmıştır. Gregg (1936: 1) bu kavramın ideolojisinin temellerinin İsa, Musa, Muhammed, Buda gibi dini liderlere ve Hinduistlere, Sufilere, Gandhi ve Lenin gibi liderlere dayandığını söylemiştir. Ona göre bu felsefeyi benimseyen bireyler yaşamlarında anlamlı olmayan tüketim ve objeler yığından vazgeçerek daha dürüst, sade ve samimi bir hayat tarzını tercih etmektedirler. Çevreci değerler, yerele destek, etkin zaman prensipleri onlar için önemlidir (Kurtuluş, 2019: 121). Tedbirli satın alma, kendi kendine yetme, bilinçli tüketim ve sade bir yaşam isteği prensipleridir.

Minimalizm 1960'ların sonunda Amerika'da ortaya çıkmış ve Avrupa'da yayılmıştır (Şenol, 2018: 437). Minimalist veya yalın sanat eserlerinin özelliği, "izleyici ile yapıt arasında

çarpması yaratacak kadar yoğun bir etki sağlaması ve sanatı en uç sınırlarına kadar zorlamasıdır” (Şenol, 2018: 437). Bir diğer deyişle, içeriği en aza indirgenmiş sanat türüdür. Minimalizm, 1940 ve 1950’li yıllarda egemen olan soyut dışavurumculuğa bir tepki olarak doğmuştur (Arargüç, 2016: 90-92). New York ekolü veya modernist akım olarak da adlandırılan soyut dışavurumculuk, sanatçının içsel durumunu aktarmayı amaçlar. Jung felsefesi ve varoluşçulukla ilgilenir ve Amerikan geleneğini barındırırlar. Soyut dışavurumculuğun biçime ve duyguya yüklediği aşırı öneme bir tepki olarak ortaya çıkan minimalizm, süslü dekoratif unsurlara karşı sadeliği savunmuş, geometrik biçimlere yer vermiştir (Döl ve Avşar, 2001: 1; Dağ, 2020: 43). Bu akım resim, heykel, edebiyat, sinema, müzik, mimarlık ve modayı etkilemiştir. Minimalizm, diğer tüm akımlar gibi kendisinden öncekilerden hep etkilenmiş hem de onlara bir başkaldırı niteliği taşımaktadır. İzleyici tarafından algılanan duygusal etki önemszenmiştir. Minimum malzemeyle, maksimum etkiyi yaratmayı amaçlar. Robert Browning’in dediği üzere “az çoktur” (Arargüç, 2016: 96). Diğer bir deyişle, bütün resmin ufak bir parçası öylesine sıkıştırılmıştır ki dışarıdan kalan anlaşılır. Seyircinin dikkati söylenmeyene çekilir. Minimalist felsefe, tüketim çılgınlığının yaşandığı günümüzde, Descartes’in “Karmaşık şeylerin güzel olduğunu düşünmek insanların ortak yanlışıdır” deyişinden hareketle, fazlalıklardan kurtulmayı savunur (akt. Örs, 2018). Yaşamdaki sadelik ve yalınlığın bireyleri varoluş amaçlarına yakınlaştırdığını ileri sürer; zira bu akıma göre insanlar sahip olduklarından fazlasıdır. Nietzsche’nin “Nesnelere sahip olmak sizi köleleştirir” sözünden yola çıkarak kişilerin ancak metallerden kurtularak özgürleşebileceğinin aktarır. Minimalizm, bireyleri bu konuda cesaretlendirir ve Platon’un “Önemli olan en az şeye ihtiyaç duyabilmek” sözünü hatırlatır. Minimalistlere göre üretim artmalı, tüketim azalmalı, yaşamaya daha çok vakit ayrılmalı ve özgürce yaşanmalıdır (Özer, 2018: 285, 286).

Friganizm ise gönüllü sadelik akımından doğmuş ve minimalist öğeleri olan bir akımdır (İrfanoğlu, 2021: 59). Frigan akımının amacı insan tüketiminin çevreye zararını en aza indirmeyi amaçlar. “Fri” (*free*) kelimesi ücretsiz, “ganizm” (vegan) ise hayvan ürünlerini reddeden veganizm akımından gelmektedir. Daha az, daha zararsız ve daha mutlu felsefesinden yola çıkmışlardır. Tutumlu, anlamlı, akılcı, verimli bir harcama yapmak istemektedirler. Yeniden kullanma, azaltma, geri dönüştürme ve ileri dönüştürme (*reuse, reduce, recycle*) onların ilkeleridir. Görüldüğü gibi bu prensipler çevreci akımlarla özdeşleşmektedir. Eşyalarını koruma, tamir etme, israfı ve gereksiz tüketimi engelleme yoluyla çevreyi korumayı amaçlamaktadırlar. Daha çok tüketimin insanı doğadan uzaklaştırıp mutsuz ettiğini savunurlar. Onlara göre fazla meta sahipliği

insana stres, mutsuzluk, tatminsizlik ve değersizlik duygusu getirmektedir. Friganlar “etik yemek” felsefesini benimseyerek kapitalizmin, seri üretim ve aşırı tüketimin hayvanları, doğayı ve insanları sömürmesine karşı çıkmaktadır (Taş, 2020: 45). Hiç tüketmemeyi değil israfa engel olacak biçimde sınırlı kaynakları az tüketmeyi savunmaktadırlar. Sağlıklı ve sürdürülebilir bir yaşamı savunurlar. Onlara göre hiçbir şey çöp değildir veya yeniden kullanılabilir veya geri dönüştürülebilirdir. Friganların yaşam şekilleri kişisel tutum ve inançlara göre değişmektedir. Kimisi tüketim tarihi geçmiş, hasarlı ürünleri alıp, tabakta kalan yemekleri tüketirken kimisi de yenilebilir bitkileri toplayarak tüketmektedirler. “Çöpe dalış” (*dumpster dive*) yapanlar ise çöpe atılan yiyecekleri toplarlar. Ayrıca mal ve hizmetleri takas eder; paylaşım ve dağıtım yaparlar. Bisiklet, ortak araç kullanımı ve otostoptan faydalanırlar. İkinci el giysi kullanır ve kendi giysilerini yaparlar. Özel mülkiyete karşıdırlar ve terk edilen binaların ücretsiz konaklama alanlarına dönüştürülmesini savunurlar. Onlara göre finansal ihtiyaçlar azaldıkça aile, topluluk, sosyalleşme ve yaşama ayrılan vakit artmaktadır. Kendileri yoksul değildir ancak açlıkla mücadele etmeye çalışırlar. Orta ve üst sınıftan oluşan friganların aralarında avukat, taksi şoförü, yönetici ve öğrenciler vardır. Polonya’da otel, restoran, market sahipleri tesislerinin yanlarına friganlar için mal bırakılmaktadır. Çıkışı ABD olan akım İngiltere, İsveç, Brezilya gibi ülkelerde de görülmektedir (Listelist, 2023). Bu kavramlara ilaveten, bundan sonraki bölümde bu çalışmaya konu olan yeni tüketim biçimlerinden türetim kavramı üzerinde detaylı olarak durulmuştur.

2.2.3. Türetim (üretüketim – *prosumption*)

Türetim (üretüketim – *prosumption*) en yaygın olarak Toffler (1980) tarafından ele alınan ve üretim ile tüketim emek süreçlerinin birbirine yaklaştığı faaliyet biçimi anlamında kullanılır (akt. Coşkun, 2023: 61). Özellikle endüstriyel devrim sonrasında iyice birbirinden ayrılan üretim ve tüketim biçimleri günümüzde yeniden yakınlaşmaya başlamıştır (Coşkun, 2023: 61). Toffler (2008) endüstriyel devrim öncesi ekonomik faaliyetleri ve toplumları Birinci Dalga uygarlığı, piyasa gücünün etkili olduğu ve üretim ile tüketimin birbirinden ayrıldığı dönemi İkinci Dalga uygarlığı olarak tanımlar (akt. Coşkun, 2023: 61). Üretim ve tüketim arasındaki ayrımın azaldığı 2. Dünya Savaşı sonrası dönem ise tüketim temelli Üçüncü Dalga uygarlığıdır (Coşkun, 2023: 61). Türetim terimi tüketicilerin üreticilerin üstlendiği bazı görevleri üstlenmesi süreci olarak tanımlandığı gibi (Jakimowicz, 2023: 1), üreticilerin kendileri için özel ürettirdikleri ürünler anlamında da kullanılmakta ve paylaşım ekonomisine örnek teşkil etmektedir (Tian, 2017: 2040). Bu kişisel üretim şekliyle endüstriyelleşme sonrası uzaklaşan üretim ve tüketim yeniden birbirine

yaklaşır (Tian, 2017: 2042). Araştırmalar üretim etkinliğinin sosyal faaliyetlerle bireylere sosyal değer katarak onları zenginleştirdiğini göstermektedir (Tian, 2017: 2040). Toffler (1980) de bireylerin satış veya değişim yerine kendileri, aileleri ve toplulukları için özel üretim yaptırdıkları tüketim biçimi olduğunu, bunun alışılmış pazarın ekonomideki rolünü zayıflatıldığını, ürünlerin daha uygun maliyetli hale geldiğini ve alternatif bir model oluşturduğunu ileri sürer (Jakimowicz, 2023: 1). Türeticilerin yararına olan bu sistem birim maliyeti düşürür ve endüstriyel üretim, işsizlik ve artan enflasyonla mücadele etmeyi sağlar (Jakimowicz, 2023: 1, 2). Birinci Dalga uygarlığında bireyler kendi ürettiklerini tükettiklerinden üretici ve tüketici kimlikleri ayrışmamış (Coşkun, 2023: 63) ve ürettiklerine yabancılaşmamışlardır. Üçüncü Dalga uygarlığında ise üretim teknolojileri, enformatikleşme sayesinde üretim ve tüketim yeniden iç içe geçmiştir ve pazara bağımlılığı azaltmıştır ve İkinci ile Üçüncü Dalganın da iç içe geçtiği söylenebilir (Coşkun, 2023: 63). Bu dönemde katı kapitalizmin (ulus-üstü şirketlerin) sermaye bağımlılığından koparak, emeğe yabancılaşmayan, enformasyon teknolojilerini kullanan, tüketiceğini bilerek üretmek kavramı ortaya çıkmıştır (Coşkun, 2023: 63, 64). Kendi tüketimi için üretilen ürünler toplumun pazara bağımlılığını azaltmış ve üretimin/üretükütün enformasyon ağı yapısı pazarın kendisi haline gelmiştir (Coşkun, 2023: 64).

Toffler (1996: 75-90) özellikle standartlaşma, uzmanlaşma, eşleşme (senkronizasyon), toplayıcılık, büyüklük tutkusu ve merkezileşme üzerinden ikinci dalga uygarlığını tanımlar. Bununla birlikte birinci dalga tüketen üreticilerden (türeten) yani ürettiğini tüketen kişilerden oluşmaktadır (Toffler, 1996: 324, 325). İkinci dalga ile üretici ve tüketici dikotomisi oluşmuş ve üretim ile tüketim birbirinden uzaklaşmıştır (Toffler, 1996: 326). Birinci dalga “kullanma amacıyla üretime” dayalı tarımcı toplumuyken, ikinci dalga “alışveriş için üretime” dayalı bir sanayi toplumudur (Toffler, 1996: 326). Esasında ekonomik sektör insanların doğrudan kendileri için yaptıkları üretim (A sektörü) ve piyasa için yapılan mal ve hizmetler (B sektörü) olarak ikiye ayrılmaktadır (Toffler, 1996: 326). Birinci dalgada A sektörü büyük, B ise küçüktür. İkinci dalgada ise A sektörü unutulmaya yüz tutmuştur. Tüketen üretici görünmez adam haline gelmiştir. Örneğin, kadınların ücret karşılığı olmadan yaptıkları ev işleri “ekonomi dışı” görünmüştür, oysa A sektörü olmadan B sektörü ilerleyememektedir. Bireylerin işçi olarak çalışmadan önce temel becerileri kazanmaları gerektiği için her iki sektörde de verimlilik birbirine bağılıdır (Toffler, 1996: 327). Ancak günümüzde üçüncü dalga ekonomisinde üretici ve tüketici arasındaki ayrım silikleşmekte ve tüketen üretici (türeten) önemli hale gelmektedir. Bunun yanı sıra “kendin yap

(*Do-It-Yourself, DIY*)” akımıyla birlikte kendi benzinini koyma, elektronik bankacılık gibi emek maliyetini dışarıya aktarmak yoluyla (self-servis) işin bir bölümü müşteriye yaptırılmaya ve fiyatlar düşürülmeye başlanmıştır (Toffler, 1996: 330, 331). Yine böylelikle üretim ve tüketim birbirine yaklaşmıştır. Üçüncü dalgada bu şekilde tüketici ile üretici arasındaki ayrım azalmaya ve tüketen üreticinin (türetici) hakim olduğu bir ekonomi yaygınlaşmıştır (Toffler, 1996: 336).

Teorik olarak üretim ve tüketimin yeniden birbirine yaklaşması Marx’ın (2010) yabancılaşma kavramı ile ilişkilendirilebilir. İkinci Dalga uygarlığında açıklandığı üzere, endüstriyel devrim sonrası kır ve kent ayrımının ardından üretim ve tüketim sistemleri de birbirinden uzaklaşmıştır. Bu durum, Marx’ın teorisinde ifade ettiği gibi, bireylerin ürettiklerine, tükettiklerine ve nihayetinde kendi öz benliklerine yabancılaşmalarına neden olmaktadır (Uluç, 2020: 31). Giderek daha fazla metalaşan bireyler ve değerler, şeyleşme (*reification*) sürecine girerken, bireyler maddi tüketim yoluyla kendilerini gerçekleştirmeye çalışmakta ve meta-fetişizme kapılmaktadır (Marx, 2010). Marx’a göre emek ve insan doğası arasındaki doğal ilişki kapitalizm tarafından engellenir ve saptırılan bu ilişki yabancılaşmaya dönüşür (Ritzer, 2014: 164).

Türetim kavramı üzerine fikir yürüten bir diğer teorisyen olan Ritzer (2010: 1) üretim-tüketimin modelini enformatikleşme çağının akışkan özellikleriyle açıklamıştır ve internet kullanımının önemini vurgulamıştır (Tian, 2017: 2044; Coşkun, 2023: 61). Ona göre enformasyon araçlarındaki mücadele üretim ve tüketimi tek potada eriyen, süreç odaklı bir kavrama dönüştürmüştür (Coşkun, 2023: 61; Tian, 2017: 2045). Ritzer ayrıca türetim sisteminin zaman içerisinde kapitalist sistemin bir parçası haline gelebileceği endişesini de dile getirmiştir (Ritzer, 2010: 13; Ritzer, 2015: 1) ve üretim ve tüketim ilişkilerini mikro bir seviyeden türetim toplumu olarak adlandırdığı makro bir seviyeye taşımıştır (Tian, 2017: 2044). Bunun yanı sıra türetici arketiplerinden bahsedilmektedir: DIY (kendin yap), self servis, özelleştirilmiş türeticiler, işbirlikçi türeticiler, paraya çevrilebilen türeticiler ve ekonomik türeticiler (Jakimowicz, 2023: 4). Araştırmanın konusu olan TDT ise ekonomik türeticilere örnek gösterilebilir. Bu türeticiler kendileri için üretirken ortaya çıkan fazla ürünü dışarıya satmaktadırlar. TDT’da da üreticilerin kendileri ve özel olarak Ankara’daki belirli tüketiciler için ürettikleri ancak üretimin sınırlı sayıda yapıldığı ve bu nedenle bu arketipe uyduğu söylenebilir. Ayrıca sadece bireye veya topluluğa ait değil dış katılıma da açık olduğu için komplike topluluk arasında türetim biçimini (Jakimowicz, 2023: 5) temsil ettiği düşünülmektedir.

Güven ve dayanışmaya dayalı bir TDT modeli olan TADYA'nın da yeni tüketim biçimlerinden üretim modeline uygunluk gösterdiği düşünülmektedir ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu doğrultuda bir analiz yapılmıştır. Sanayi devrimini takip eden dönemde kır ve kent ilişkileri üretim ve tüketim alanları olarak ayrılmış bu şekilde üretici ve tüketici de birbirinden uzaklaşmış ve bireyler ürüne, kendilerine yabancılaşmaya başlamışlardır. TDT üzerinden kurulan yeni sistemle bu tüketim ilişkisi değişmekte, üretici ve tüketici birbirine yaklaşırken kır ve kent ayrımı da üretim neticesinde azalmaktadır. Sonuç olarak, modernleşme, sanayileşme gibi toplumsal gelişmeler neticesinde değişen tüketim biçimleri kır-kent arasındaki dinamikleri ve tanımları da değiştirmiştir. İlerleyen bölümde teknolojik, lojistik ve ideolojik toplumsal gelişmeler sonucunda birbirine yaklaşan ve yeni dinamikler kazanan kır kent ilişkileri göç, AAT, TDT, YDE ve gıda etiği gibi güncel teoriler ışığında irdelenmiştir.

2.3. Kır-Kent İlişkileri ve Dayanışma Ağları

Bu çalışmanın konusu olan TDT TADYA üzerinden Gündül ve Ankara arasında kurulan kır kent ilişki ağlarını anlayabilmek amacıyla bu bölümde *kır kent ilişkileri literatürü, refah göçü, ağ toplumu kuramları (AAT), TDT, YDE ve gıda etiği* kavramları sırasıyla incelenmiştir. TDT üzerinden kurulan kır kent ilişkilerini daha iyi kavrayabilmek için öncelikle kır kent literatürünü incelemek gerekir. Kır kent ilişkilerinin özü insanın temel ihtiyacı olan gıda odağında doğayla kurduğu ilişkiye dayanmaktadır (Girgin ve Turgut, 2023). Tarım devrimi ile yerleşik düzene geçilmiş, sanayileşme devriminden sonra ise kentleşme ve nüfus artışıyla birlikte endüstriyel üretim sonucu kır kent ayrımı ortaya çıkmıştır. Artık kır üretim, kent ise tüketim merkezi konumuna geçmiştir. İnsanın doğa üzerinde hâkimiyet kurması insanın üstün olduğu görüşüyle birlikte doğanın metalaşmasına neden olmuş, demografik ve çevresel sorunlar ile doğa tahribatıyla sonuçlanmıştır. Kır ve kent üretimsel, mekânsal ve sosyal olarak birbirinden kopmuştur. Güncel akımlar ise tarım ve gıda odağında kır kent ilişkilerinin birlikteliğini vurgulamakta ve bu ilişkileri keskin sınırlarla ayrılmak yerine kır ile kentin iç içe geçtiği mekânsal modeller üretilmektedir (Girgin ve Turgut, 2023). Kapitalizm ve küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte de giderek yapılaşarak merkezileşmiştir. 2018 itibarıyla %55 civarında olan kentleşmenin 2050 yılında %65 olacağı öngörülmekte kır kent çatışmasının artacağı düşünülmektedir (Karakoç, 2020). Günümüzde kentleşme kentsel büyüme, nüfus artışı, toplumsal yapı dönüşümü, cinsel kimlik ve

toplumsal rollerin oluşumu, yoksulluk, göç, toplumsal değişme ve normlar, modernleşme ve kadın çalışmaları bakımından değerlendirilmektedir (Sunay, 2004: 52-55).

Tarihsel olarak kır kent ilişkileri önce dikotomik olarak ayrılmış ancak daha sonra ilişkisel olarak ele alınmıştır (Davoudi ve Stead, 2002: 1). Önceleri, kentleşme hızlı tarımsal endüstrileşme ve nüfus artışı neticesinde sosyal problemlerle; kır ise az gelişmişlik ve doğal yaşamla özdeşleştirilmiştir (Davoudi ve Stead, 2002: 1). Bunun sonucunda kente karşı (karşı kentleşme) (*anti-urban*) ve kenti destekleyen (*pro-urban*) dikotomik görüşler ortaya çıkmıştır. Bu durum Wallerstein'in *Dünya Sistemleri* teorisindeki *merkez-çevre* (center-periphery) kuramıyla açıklanabilir (Wallerstein, 2011: 32). Bu görüşe göre, gitgide gelişen merkez (kentler, birinci dünya ülkeleri) çevredekileri (kır, üçüncü dünya ülkeleri) kendine bağımlı hale getirmekte ve fakirleşmelerine sebep olmaktadır (*Bağımlılık Kuramı*) (Wallerstein, 2011: 33). Kente karşı olanlar (*anti-urban*), nüfus artışı ve doğadan uzaklaşmanın sosyal, ekonomik, sağlık ve çevresel sorunlara yol açtığını öne sürmüştür (Davoudi ve Stead, 2002: 2). Onlara göre kentleşme sosyal bütünleşme, gelir uçurumu ve fakirleşmeye sebep olmaktadır. Kırdan yaşama karşı duyulan özlemin de bu karşı görüşün bir neticesi olduğu düşünülmektedir. Kır yaşamının sosyal bütünlüğü ve ahlaki değerleri tercih edilmektedir. Bazı çalışmalar, küçük, yoğunluğu az ve homojen, samimi ilişkilere dayanan bölgelerdeki bireylerin mutluluk seviyelerinin şehirdekilere kıyasla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Berry ve Okulicz-Kozaryn, 2011). Ancak kırsal bölgelerin eğitim, sosyal ve hizmet olanakları, iş ve ekonomik fırsatlar bakımından geri kaldığı ve fakirleştiği bir gerçektir. Bütün bunların sonucunda da kırdan kente göç kaçınılmaz hale gelmektedir. Diğer yandan kenti destekleyen görüşler (*pro-urban*) kentlerin teknoloji, gelişim, buluş, kültür, modernleşme, sosyal ve ekonomik gelişmenin merkezi olduğunu savunur (Davoudi ve Stead, 2002: 4). Dünyadaki gelişmeler göz önüne alındığında, geleneksel kır kent ilişkisinde kentsel eşik bakımından iki önemli kırılma noktası yaşanmıştır (Stead 2002, Tacoli 2003). Birincisi sanayileşme, kentleşme, modernleşme; ikincisi küreselleşme, çok merkezleşme, yapısal düzenlemelerdir. Bütün bu gelişmelerin ardından, kır ve kenti dikotomik olarak ayrı ele alan görüşler yerine kır-kent ilişki bağları üzerine yoğunlaşan bakış açıları ortaya çıkmıştır (Davoudi ve Stead, 2002: 5; Healey, 2002). Wallerstein da merkez ve çevrenin ayrı kavramlar değil ilişkisel bir sistemi anlatan bir süreç tasviri olduğunu ileri sürmüştür (2004: 42) Kavramsal çerçeve olarak kır kent ilişkileri mal, hizmet, enerji akışı, değerlerin aktarımı, bilgi akışı, finansal aktarımlar, insan akışı bakımından meydana gelmektedir (Preston, 1975 akt. Stead, 2002: 301). Ayrıca atıkların

akışı ve sektörel etkileşimler de göz önüne alınmalıdır (Tacoli, 2003). Bir diğer yaklaşım önerisi ise su-gıda, eğitim-gelişim, rekreasyon-turizm, göç-kültürel aktiviteler, çalışma imkanları, tüketim-ticarettir (Stead, 2002: 304). Kır kent takasları ve bağlantıları; göç, karşılıklı ticaret, para akışları şeklinde oluşmaktadır (Zonneveld ve Stead, 2007: 441). Birbirine bağımlı ilişkiler bütünü görünmez ve kayda alınmaz olduğu için ölçülmesi daha zordur (Funnel, 1988 akt. Zonneveld ve Stead, 2007: 441). Bu biçimde kır ve kent sabit olarak tanımlanmamakta ve yerel ile küresel, modern ile otantik, üretim ile tüketimi birleştiren hibrit kır-kent (*rurban*) kavramı ortaya çıkmaktadır (Koleva, 2013). Bu terim, kır kent arasında yeniden kurulan bağlantıları tanımlamak için kullanılır ve büyük kırsal yerleşimler veya küçük kentler olarak tanımlanır (Azhari, 2021: 15).

Kır kent ilişkilerini açıklamak için kır sosyolojisi ve kırsal kalkınma alanlarında günümüze gelene kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Kırsal kalkınma yaklaşımları genel olarak, küçük meta üretimi (KMÜ), küçük tarımsal aile işletmeleri, sistemsal yaklaşımlar, tarihsel-yapısalcı yaklaşımlar şeklinde ele alınmaktadır (Öztürk, 2009: 174). Bununla birlikte kırsal dönüşüm tipolojileri, kapitalist pazar ve modern teknolojinin kullanımı kalkınma yaklaşımları arasındadır (Akşit, 1985: 3). Kır sosyolojisi alanında Tönnies, Wakeley, Desai gibi sosyologlar kırsal gelişimin örgütlenmesi, köylü üretiminin kapitalizme eklemelenmesi, tarımsal yapıların ulusötesi şirketlerle rekabeti konularını ele almışlardır (Arslan, 2016: 473-474). Newby ise yeni kır sosyolojisinde tarımdaki yapısal dönüşümü incelemiştir (Arslan, 2016: 475). Türkiye’de ise kır sosyolojisi alanında çalışan en önemli sosyologlar arasında Ziya Gökalp, Prens Sabahattin, Mehmet Ali Şevki, Niyazi Berkes (1942), Behice Boran (1945), Paul Sterling (1949-1952), Mübeccel Kıray (1960) ve Bahattin Akşit’i (1967) sayabiliriz (Arslan, 2016: 475-477). 1970’lerde Ozankaya, Atalay, Eserpek’in kır konusunda çeşitli çalışmaları olmuştur (Arslan, 2016: 477). 1980’ler ve sonrasında ise çoğunlukla kırdan kente göç ve gecekondulaşma ele alınmıştır. Kapitalizmin kıra girmesi (Akşit, 1967), meta üretimi ve makineleşme (Kıray, 1960), özellikle 2000 sonrasında ise küçük köylülük, kırsal yoksulluk, mevsimlik işçilik, kırsal kadın bu kırdaki genel çalışma alanlarıdır (Ecevit, Poyraz, Geniş, Arslan) (Arslan, 2016: 477). Bunun yanı sıra, Türkiye’de çeşitli köy-kent projeleri tasarlanmıştır (Çolakoğlu, 2007: 187). Ecevit’in “Cumhuriyet Köyleri Projesi”, 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nına dâhil olan “Merkez Köy Projesi”, CHP’nin “Köy-Kent Projesi” (1969), MHP’nin köylü birliklerinin önde olduğu “Tarım-Kent Yaklaşımı”, DSP’nin kooperatif örgütlenmenin öne çıktığı “Köy Kent Yaklaşımı” bunlardan bazılarıdır (Çolakoğlu, 2007: 189). Köy Kent Projesi’nin Merkez Köyler’den farkı ekonomik amaçlardan

ziyade sosyal içeriğin vurgulandığı bir toplumsal dönüşüm ve kalkınma projesi olmasıdır. Bu projede birbirine lojistik olarak yakın köy gruplarına sağlık, eğitim, sanayileşme gibi olanaklar topluca sağlanmaktadır. Projenin genel amacı gelişmiş ve konforlu bir yaşam için altyapı ve hizmet çalışmalarının sunulmasıdır. Bunun yanı sıra Köy Enstitüleri, Köy-Kent Projesi, Eko Köyler ve Teknolojik Köyler tasarlanan ve uygulanan diğer projelerdir.

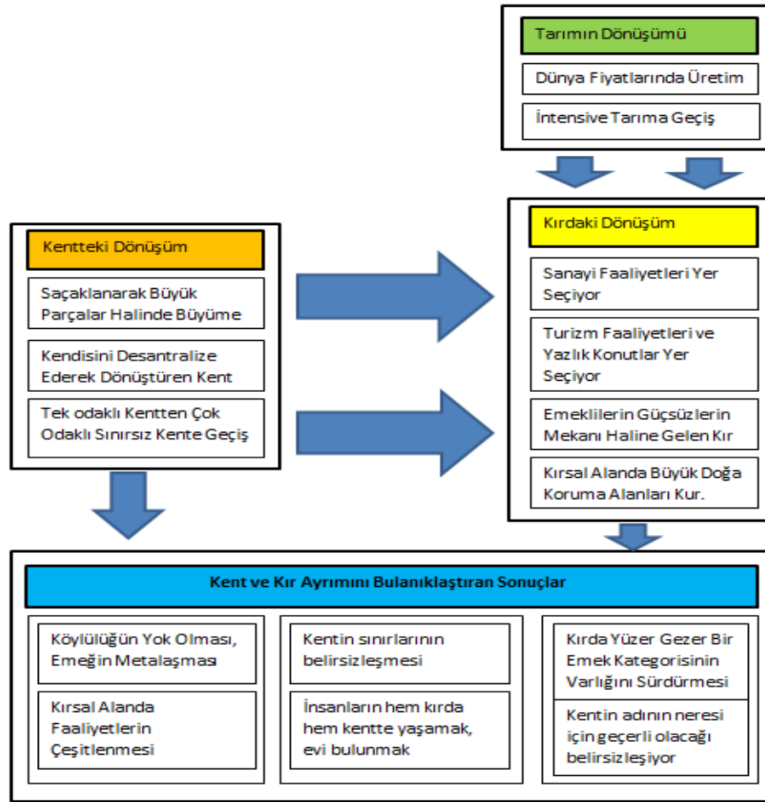
Yeni kentsel kuramlar üç farklı kentleşme yaklaşımı öne sürmektedir: Gezengensel Kentleşme (kır-kent ikilemi), Postkolonyal Kentleşme (Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ikilemi) ve Birleşmeler Kentleşmesi (geçmiş-potansiyel, gerçekleşen-olasılık) (Yetişkul, 2020: 332). Özellikle Gezengensel Kentleşme yaklaşımı neoliberalizm, küresel kapitalizm ve ekonomik büyüme neticesinde oluşan kır kent ikilemine odaklanmaktadır (Yetişkul, 2020: 334). Lefebvre (1970) kentleşmenin bölgesel ve kıtasal ölçeğini aşarak kentsel dokunun bütün gezegeni sardığını ileri sürmüştür (akt. Yetişkul, 2020: 334). Kentleşme kentin sınırlarını aşarak, kent dışı kırsal alanları (hinterland) ve çevreyi de etkilemektedir (Yetişkul, 2020: 335, 336). Tönnies yıllar önce cemiyet büyüdükçe dünyanın gelecekte tek bir büyük kente benzeyeceğini ileri sürmüştür (Yetişkul, 2020: 335). Brenner ve Schmid (2014) de kent dokularının kapitalist sisteme eklemelendiğini anlatmıştır (Yetişkul, 2020: 336). Onlara göre kent çok alanlı, çok ölçekli, döngüsel ve süreçsel bir mekandan oluşur (Yetişkul, 2020: 336). Giderek genişleyen ve yayılan bu süreç içerisinde kır ve kenti birbirinden ayırmak daha güç hale gelmiştir (Yetişkul, 2020: 336).

Kır kent sosyolojisindeki güncel yaklaşımlar, kır ve kent dikotomisinden uzaklaşmakla birlikte, kentin kır üzerinde kurduğu baskıdan söz etmektedir. Kent, kır üzerinde göç, altyapı olanakları, iş imkânı, uzmanlaşma, iş bölümü, örgütlenme, ekonomik fark gibi sebeplerle baskı yaratmaktadır (Çalışkan ve Tezer, 2018). Wallerstein'ın merkez ve çevre kuramında tasvir ettiği şekilde toplumsal, ekolojik, ekonomik-politik farklılıklar kır kent ilişkilerinde eşitsizlik sorunlarına sebep olmaktadır (akt. Çalışkan ve Tezer, 2018). Esasında birbirine muhtaç ve faydalı olan bu iki farklı mekânın karşılıklı kazanç ilişkisi içerisinde olması gerekmektedir (Tekeli, 2016: 9). Günümüzde yeni bir çevreci akım olarak kentsel tarım, kolektif kent bostanları, kent bahçeleri benzeri oluşumlar yeni kent hareketleri olarak ortaya çıkmaktadır (Girgin ve Turgut, 2023). Kır kent arasındaki bu ayrıma çözüm olarak yeni bir model ihtiyacı hissedilerek arakesitler, arayüzler, periferi, kent çeperi (eşik), enjeksiyon benzeri üretim mekânları tasarlanmıştır. Kır ve kent arasında tampon bölgeler geliştirilerek kır-kent (*rurban*) oluşumları tasarlanmıştır (Overbeek,

2009: 2). Orta ölçekli kentlerde (OÖK) dayanışmacı ağ ilişkileri kurularak sürdürülebilir çözümler üretilmektedir (Çalışkan ve Tezer, 2018: 78). Bu oluşumlar sayesinde mekânsal, aktörler arası ve ekonomik ilişkiler gelişmekte ve kırsal kent arası mesafe azalmaktadır. Kırsal ve kent; yollar, ekonomik ilişkiler (tüketim), teknoloji, konaklama, kurumlar, işgücü ve bilgi akışı ağlarıyla birbirlerine bağlanır (Karakoç, 2020). Kırsal kent arası ağsal oluşumlar Aktör Ağ Teorisi (AAT) (Latour, 96; Callon, 97) ile açıklanmakta ve nesneler (mekân, aktör, kavramlar) arası ilişkiler kurulmaktadır (Girgin ve Turgut, 2023). Bu arabulucu, bütünleştirici alternatif mekânlarla birlikte metropollerdeki nüfus baskısı azalmakta, nüfus dağılarak dengeli bölgesel kalkınma ve ülke bütünleşmesi sağlanmaktadır (Çalışkan ve Tezer, 2018: 78). Kurulan ortaklık ve iş birliği sayesinde Castells'in bahsettiği ağ toplumu biçiminde toplum mekân ilişkisi kurulmakta ve dayanışma mekanizmaları sağlanmaktadır (Çalışkan ve Tezer, 2018: 79). Beyin ağları gibi kırsal OÖK'lere (nüve, uydu kent), onlar kentlere, kentler küresel ağlara bağlanmaktadır (Karakoç, 2020). Bölgesel üretimde uzmanlaşan kırsal alanlar bu sayede kırsal ekonomiye katkı sağlar. Bir alt başlık olarak, gıda zincirleri vasıtasıyla kurulan bu aracısız üretim tüketim ilişkileri ağı alternatif üretim biçimleri (dayanışma ekonomisi) (Ertekin ve Yıldızcan, 2023: 159) ortaya koymakta kırsal ekonomiye destek sağlarken kentlinin gıdaya erişim hakkına (gıda güvenliği) katkıda bulunmakta ve kırsal kent dengesini oluşturmaktadır (Girgin ve Turgut, 2023). Özellikle günümüzde, mikro-elektronik ağlar ve gelişen teknoloji neticesinde kentsel işler kırsal alanlarda yürütülebilmekte ve bilgi hızla paylaşılmaktadır (Söztutar, 2022: 59). Böylelikle kırsal alanlar demografik, mekânsal ve sosyo-kültürel olarak kentleşmekte ve ağ toplumu inşaa edilmektedir. Kentsel saçaklanmayla (yayılma) kentleşmiş köyler ortaya çıkmakta, kırsal kent farkı bulanıklaşmaktadır (Söztutar, 2022: 59). Ayrıca, güncel çalışmalar kırsal tanımında yenilikler yapılması gerektiğini de vurgulamaktadır. Örneğin, Şerefoğlu (2021: 279) Ankara'nın kırsal alanlarında yaptığı çalışmalar neticesinde kırsal tanımında mekânsal bir nüfus yoğunluğundan ziyade bölgedeki ekonomik, sosyal, doğal niteliklerin denkleme alınması gerekliliğini vurgulamıştır. Ayrıca, kente yakınlık, asfalt yolların sıklığı nüfus yoğunluğunu etkilememektedir. Kırsal alanları tanımlamadaki en önemli etken eğitim olarak ortaya çıkmıştır. Gelecek çalışmalarda sosyal olanaklar (sinema, tiyatro, vb.) ve doğal değerlerin ölçülmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

Kırsal kent ilişkisini ülkemizde “Dünya’da ve Türkiye’de Kent-Kırsal Karşıtlığı Yok Olurken” (2016) isimli eseriyle detaylı biçimde ele alan sosyolog İlhan Tekeli'dir. Tekeli (2016) eserinde

kır ve kentte yaşanan dönüşümler sonucunda ortaya çıkan yerleşme yapısını üç aşamada ele almıştır: Birinci Aşama – kır ve kent kavramlarının açıklığını koruduğu dönem (s. 124), İkinci Aşama – kır ve kent kavramlarının bulanıklaşması (s. 127) ve Üçüncü Aşama – kırsal alanda yeni bir bütünlüğün, yeni bir ölçeğin ve yeni bir küresel ilişki biçiminin oluşum süreci (s. 131). Tekeli özellikle İkinci Aşama olan kırdaki dönüşüme odaklanmış ve kır/kent ayrımını bulanıklaştıran süreçleri **Şekil 2.3**'te göstermiştir. Buna göre kentte yaşanan değişimler kentin saçaklanması, merkezin desantralize olması ve büyümesi ile tek odaklı kentten çok odaklı kente geçiştir. Kırdaki yaşanan değişimler ise kentteki bazı faaliyetlerin kırsal kesime geçmesi (enerji, lojistik, maden, turizm, vb.), kentlilerin kırda dinlenme amacıyla kullanması (turizm, yazlık ev, vb. – mevsimlik göç), emekli ve güçsüzlerin kırda göçmesi, büyük koruma alanlarının (çevre koruma, sit alanları) oluşturulmasıdır. Kır ve kentteki bu değişimlerin sonuçları kırdaki yaşayanların köylülük kalıplarından çıkması, kırsal alandaki faaliyetlerin çeşitlenmesi, kentin sınırlarının belirsizleşmesi, insanların yerle ilişkilerinin değişmesi, tarım işinin mevsimlik işçilikle sınırlandırılması (tarımın mekanizasyonu ile) ve kent yapısının tek odaktan çok merkezliye geçmesi (kentin değişen adı).

Şekil 2.3. Kır Kent Ayrımını Bulanıklaştıran Süreçler (Tekeli, 2016: 128)

Kır-kent (*rurban*) yapısı kırsal bir ruh ve kentsel olanakların birleşmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır (Ojha, 2018 akt. Azhari, 2021: 16). Ulaşım kolaylığı, mesleki ve kamu hizmetleri, ekonomik ilişkiler kır kent tablosunu değiştirmektedir. Kır-kent yereli küresele bağlamaktadır. Bu yeni oluşumların turizm, madencilik veya tarım alanında kentlerle güçlü bağlantıları vardır (Azhari, 2021: 17). Kır ile kentin dayanışma içerisinde olduğu ve bir köprü oluşturduğu yerleşim sistemidir. Bu iş birliği temelinde ekonomik gelişme, doğal varlıkların korunması, hizmet sunumu ve politika geliştirme anlamında kır ile kent arasında ortaklıkların (sivil toplum, hükümet, üniversite, yerel yetkililer) kurulduğu bir modeldir (Azhari, 2021: 18). Kentleşme, ticarileşme, uluslararasılaşma bu oluşumun küresel boyutunu; demografik küçülme ve dağınık yapı yerel özelliklerini ve etnik tarımsal uygulamalar bölgenin kimlik yapısını oluşturmaktadır (Azhari, 2021: 19). Bu oluşumun ortaya çıkmasında etki eden etkenler kentsel saçaklanma, gıda güvenliği, ekolojik kaygılar olarak sıralanabilir (Azhari, 2021: 20). Mekânsal, ekonomik ve sosyal unsurlar bu alanların sentez yapısını ortaya koymaktadır (Azhari, 2021: 26). Bu araştırma kapsamında Gündül ve Ankara arasında TDT üzerinden kurulan dayanışma ağlarıyla kır-kent arası ilişkilerin nasıl biçimlendiği teknolojik ve ideolojik gelişmeler neticesinde kır ile kent yapısının değişerek birbirine yaklaştığı varsayımından yola çıkarak değerlendirilmiştir.

2.3.1. Ters göç - refah göçü

Türkiye’de sanayileşmenin getirdiği gelişmelerle birlikte 1950’lerde başlayarak 2000’lere kadar uzanan köyden kente göç kavramı ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmıştır (Kepenek & Uğuzman, 2018). 2017 itibariyle Türkiye’de %70’e varan köyden kente göç tespit edilmiştir (www.tuik.gov.tr). Türkiye’de 70’lerden başlayarak kentlerde işsizlik, geçim sıkıntısı, çarpık kentleşme, gecekondulaşma, yabancılaşıma, kültür çatışması gibi sorunlar artmıştır (İslamoğlu vd., 2014: 75). Göç ve gelişim, karşılıklı etkileşim içinde iki yönlü bir süreç olarak değerlendirilmektedir (İslamoğlu vd., 2014: 77). Ülke, bölge ve şehirlerin gelişmişlik düzeyleri ve gelir seviyeleri birbirine yaklaştıkça göç eğilimi azalmaktadır. Bu süreçte kentler yalnızca çekici faktörler barındırmakla kalmamış, aynı zamanda itici unsurlar da devreye girmiştir. Türkiye’de göç dinamikleri tarihsel olarak üç ana dönemde şekillenmiştir: 1950’lerde kırsal alanların iticiliği öne çıkarken, 1960-1980 arasında sanayileşmeyle birlikte kentler çekim merkezi haline gelmiştir (İslamoğlu vd., 2014: 77). Özellikle 1950’lerden sonra köyden kent göç hızlanmış ve kent planlaması çalışmaları, yarışmalar ve kanunlar düzenlenmiştir (Coşkun, 2016: 222). 1980 sonrası

dönemde ise modernleşmeyle birlikte iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi, göçü kolaylaştıraniletici faktörleri ön plana çıkarmıştır (İslamoğlu vd., 2014: 77). Ancak zamanla çarpık kentleşme, yoğun betonlaşma, kalabalık, trafik, çevre kirliliği, gürültü ve stres gibi sorunlar şehir yaşamının cazibesini azaltmış, kentlilerin yaşam doyumunu düşürmüştür. Öte yandan devlet politikaları doğrultusunda kırsal alanlara yönelik yatırımlar artmış ve köylerde önemli sosyo-ekonomik dönüşümler yaşanmıştır. Kentlerin cazibe merkezi olma niteliğini yitirmesiyle birlikte göçten beklenen fayda sağlanamayınca, kentliler alternatif yaşam biçimlerine yönelmiştir. Bu süreçte kırsal alanlar yeniden çekim merkezi haline gelmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda, 1990'lara kadar artış gösteren köyden kente göç azalmış; kırsal nüfus yeniden artış göstermeye başlamıştır. Son yıllarda ise kentlerden köylere yönelik "ters göç" (U dönüşü, J dönüşü, geri dönüş) olarak adlandırılan yeni bir göç hareketi gözlemlenmektedir (İslamoğlu vd., 2014: 76). Kırsal kalkınmada sanayi yatırımları yoluyla istihdam olanaklarının artırılması, tarımda sürdürülebilir büyüme ve gelir artışı, 2000'li yıllarda ters göçün başlamasında etkili olmuştur. Ayrıca 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz de bu süreci hızlandıran önemli bir faktör olmuştur.

Ters göçü açıklayan üç önemli neden Yılmaz'a (2009) göre şehre uyumsuzluk, ekonomik kriz ve işsizlik, Bovenkerk'e (1974) göre göç edilen yerdeki iktisadın bozulması ve Gmelch'e (1980) göre güçlü aile bağları ve memleket özlemidir (akt. Kepenek ve Uğuzman, 2018: 16). Bununla birlikte tersine göç olgusunu açıklayan başlıca teoriler şunlardır: Neo-klasik yaklaşım, yapısalcı yaklaşım, transnasyonalizm ve sosyal ağ teorileri. Neo-klasik yaklaşım ters göçü göç alan ve veren yerlerin arasındaki gelir farklılıkları olarak açıklarlar. Yapısalcı yaklaşım göç kararında sosyoekonomik ve kurumsal koşulların etkisine bakar. Üçlü tipolojisi ısrarcı olanlar, emeklilik ve yeni hedefi olanlar olarak ayrılmaktadır. Transnasyonalizm göçmenlerin her iki mekânda da bağlantılarını koruyarak iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle ikili kimliklerini muhafaza etmeleridir. Sosyal ağ (*social network*) teorisi ise göçmenlerin eski ilişkilerini sürekli sıcak tutmalarının ters göçü kuvvetlendirdiğini açıklar.

Ters göçe dünyada Çin, ABD ve Japonya'dan örnekler verilebilir. Çin'de teknolojik gelişmelerle kentlerdeki ücretlerin ve sanayileşmenin düşüklüğü ile kırsalda istihdam, gelir ve tarımdaki artış ters göçe sebep olmuştur (İslamoğlu vd., 2014: 76). Bununla birlikte ülke ekonomisi ve krizler de ters göçü açıklamaktadır. Örneğin, 1920'lerdeki ekonomik durgunluk 1930'lardaki kırsal göçün sebebi olarak gösterilebilir. Ayrıca Japonya'daki ters göç itme çekme güçlerinin değişimiyle açıklanabilir. Japonya'da gelişen şehirlerin büyümesi, istihdamdaki artış,

banka, sigorta, endüstri şirketleri, devlet kurumlarının kurulmasıyla buradaki beyaz yaka çalışanları artmıştır. Bunun yanı sıra bir örnek de Avustralya'nın Sydney şehrinden verilebilir (Harman, 2019). 2011 yılında şehirde ülkenin kırsal kesimlerine taşınanlara aylık yedi bin dolar devlet desteği sağlamıştır. Günümüzde internetin de gelişmesiyle birlikte eğitim, iş, haber, sosyal ağ, ticaret gibi ihtiyaçlarını şehirden uzakta sağlayabilen kişilerin pratik rüzgâr ve güneş enerjisi teknolojisinin ilerlemesi sayesinde tersine göç sürecini hızlandıracağı yönünde görüşler de mevcuttur (Tunçdemir, 2014).

Türkiye'de ise 2008 ekonomik krizini izleyen süreçte kırsalda bölgesel kalkınmayı ve dolayısıyla tersine göçü destekleyici devlet politikaları yürütülmüştür (İslamoğlu vd., 2014: 87). Bu kapsamda küçük ilçelerde krom tesisleri, maden ocakları kurulmuş ve giyim sanayi geliştirilmiştir. Devlet hibeleri ile 2,600'den fazla proje için 400 milyon liraya yakın hibe destek sağlanmış; 3,600'den fazla projeye de ekipman desteği verilmiştir. Sürdürülebilir tarım kapsamında ise damla sulama sistemiyle %50 maliyet tasarrufu sağlanmış, köylüye tarımsal destek verilmiştir. Örneğin GAP projesi Anadolu'dan göçü azaltmıştır. Bunun yanı sıra yine devlet teşvikleriyle çağrı merkezlerinin Anadolu'da kurulması desteklenmiş, Turkcell, Finansbank, Koç Sistem, Garanti Bankası ve Vodafone gibi buralarda ofisler açmışlardır. Tersine göçü teşvik edici politikaların en önemli örneği ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yürüttüğü "İstanbul'dan Tersine Göç Projesi"dir (İslamoğlu, 2014: 80).

Ters göç eden gruplar arasında şehirde işsiz kalan veya geçim sıkıntısı yaşayanlar, memlekete özlem duyanlar ve emeklilerin yanı sıra son zamanlarda şehirlerde doğup büyümüş ancak kentleşmenin olumsuz etkilerine karşı olan yeni bir grup ortaya çıkmıştır (Özlu Diniz & Arslan, 2022: 200). Genellikle üst gelir grubuna ait, eğitilmiş ve kariyer sahibi olan bu kesim ayrıca çevre sorunlarına karşı duyarlılık taşıdığı öngörülmektedir. Kent ve kırsal arasındaki nüfus hareketleri incelendiğinde, kentten kırsala yönelen ters göçün önemli nedenlerinden birinin "refah göçü" olduğu görülmektedir. Postendüstriyel döneme özgü bu göç türü, aynı zamanda yaşam biçimi göçü olarak da adlandırılmakta ve refah seviyesi yüksek bireylerin daha nitelikli bir yaşam sürme arayışları doğrultusunda ortaya çıkmaktadır (Südaş ve Mutluer, 2010: 31; Gosnell ve Abrams, 2009: 3). Bu göçler çeşitlilik gösterse de genellikle kıyı bölgeleri ile tarihi ve kırsal alanlarda yoğunlaşmaktadır. Özellikle turistik, kültürel ya da geleneksel değeri yüksek bölgelerin nüfus kazandığı görülmektedir. Refah göçü, geçmişte nüfus kaybeden yerleşimler için önemli bir dönüşüm fırsatı sunmaktadır. Kent nüfusunun azalmasına neden olan ve karşılıklı etkileşim içinde

gelişen başlıca üç faktör; fiziksel çevre koşulları, eğlence ve yenilenme olanakları ile kamu destekleridir (Steincke vd., 2009: 196). Kent baskısından şikâyet eden kesimin bir kısmı şehirde kent bahçeleriyle uğraşmakta, Sakin Şehirleri ziyaret etmekte, bir kısmı ise şehirden uzaklaşıp kırsala göç etmekte ve kimisi devlet teşviklerinden de faydalanarak tarımla uğraşmaktadır. Bu çalışmada Sakin Şehir Gündü’den tüketim yapan Ankaralıların küçük şehir özlemi içerisinde olup olmadıkları ve göç etme düşünceleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Günümüzde kır kent ilişkileri ve kırdan kente göç konusunu daha iyi anlayabilmek için ağ toplumu ve AAT teorilerine ilerleyen bölümde yer verilmiştir.

2.3.2. Ağ toplumu (aktör ağ teorisi - AAT)

Bu bölümde TDT üzerinden kurulan kır kent dayanışma ağlarına ışık tutması amacıyla ağ toplumu konusu altında *Dijitalleşen Kültür, Aktör Ağ Teorisi (AAT), Sosyal Sermaye, Topluluk Destekli Tarım (TDT), Yeni Dayanışma Ekonomisi (YDE)* ve *Gıda Etiği* alt başlıkları incelenmiştir. Günümüzde dijitalleşen kültürle birlikte elektronik mekânlar, çevrimiçi alanlar ortaya çıkmıştır ve geleneksel toplum anlayışı değişmiştir (Kara, 2017: 9). Elektronik, medya veya ileri teknolojik dünyada yeni bir toplum tipi oluşmuştur. Elektronik ağlarla birbirine sınırlar ortadan kalkmış, sosyalleşme mekânları değişmiş, kimlikler sanal aidiyetlere dönüşerek toplumsal anılar erimiştir. Siber evrenle birlikte güç ve eşitsizlik gibi sorunlar gündeme gelmiş ve güncellenmiştir. İktidarlar güç kazanmak için siber alanları denetim altına almaya çalışmaktadır. Sosyolojideki tabakalaşma kavramı değişmiş ve esnekleşmiştir. Günümüzde Castells’in (2006) bilgi çağı olarak adlandırdığı ağ toplumunda, dijital bilgi maddi sermayenin aksine tükenmez bir kaynağa evrilmiştir. Post endüstriyel yani enformasyon çağı ile bilimsel ve teknolojik devrimi takiben yeni bir toplum tipi ortaya çıkmıştır. Artık tarımsal üretim, endüstriyel üretim ve hizmet ekonomisi yerine bilgi üretimi ve teknoloji öne geçmiştir (Ampuja ve Koivisto, 2015). Meslek türleri değişmiş, teknik eğitim ve üniversiteler daha da önemli hale gelerek bilgi endüstrisi olarak tanımlanmıştır. Günümüzde bilgisayar ve bilgi endüstrisine dayalı “yeni bir ekonomik gerçeklik” ortaya çıkmıştır. Ekonomik aktiviteler, meslekler ve onlara bağlı teknolojiler değişmiştir. Bilgi merkezi ekonomik kaynak haline gelmiş ve beraberinde yeni politika ve yönetim stratejilerini getirmiştir. Bilgi ekonomisi enformasyon faaliyetlerinin merkeziliğini anlatmaktadır. Siyasi-ideolojik bir kayma gerçekleşmiştir. Bunu Bell “post endüstriyel toplum”, Castells ise “enformasyon toplumu” olarak adlandırmıştır. Bell “Post Endüstriyel Toplum” (1974), adlı eserinde ise günümüzde bilginin enerji

veya kas gücünden daha önemli hale geldiğini anlatmıştır (akt. Ampuja ve Koivisto, 2015). Yeni ağsal iletişim teknolojileri (*telematics*) merkezi olmayan bir yapılanma yaratmıştır. Kapitalizm ise toplumu yeterince tanımlayamamaktadır.

Castells ise artık ağ toplumlarında sınıfsal farklılık mülk sahibi ve emekçi arasında değil, vasıfsız işçilerin yetenek ve eğitim farklarından doğduğunu anlatmıştır (Ampuja ve Koivisto, 2015). İşçi sınıfı yok olmuş, kimlik esaslı siyaset yerini bireysel esaslı toplumsal hareketlere bırakmıştır. Siyasi elitler iktidara sahip olsalar dahi esas kontrol iletişim ağlarında, internettedir. Küreselleşmenin de etkisiyle devletler merkezileşmeden uzaklaşmakta ve yeni ağ tabanlı iletişimlere doğru ilerlemektedir. Kapitalist piyasa dikey şirketlerden yatay şirketlere geçiş yapmaktadır ve ekonomi de desantralize olmaktadır. Yeni ekonomik örgütlenme şekli ağ girişimciliğidir. Artık esnek üretim süreçleri ve kişiselleşmiş tüketime doğru yönelim hâkimdir. Enformasyonel kapitalizmin tabakalaşma sistemi, hak etmenin bir sonucu olduğundan meritokratiktir. Hiyerarşik bürokrasiler son bulmuş ve insan özerkliği ile yaratıcı ekonomi oluşmuştur. Ağ toplumunun gerçek kahramanları isyankâr ve yaratıcı vizyona sahip olanlardır (Steve Jobs, Mark Zuckenberg vb.). Bu yüzden de yaratıcılık ve girişimciliğe izin veren örgütsel desantralizasyon önemlidir. Castells (2006: 4, 86, 92) enformasyonel toplumun ruhu düşüncesi endüstriyel toplumların devletçi katılığına karşı ağ toplumunun dinamik özelliklerini vurgular. Bu dönem neoliberal yapılandırmayla kapitalizmin yeni ruhu, *cool* kapitalizm, yüksek teknoloji kapitalizm olarak da adlandırılır. Bell devlete önemli rol verirken, Castells devletin piyasaya tabii olması gerektiğini söyler. Müdahaleci devlet, merkezi planlamalı ekonomiler yerine ekonominin küreselleşmesi, işin desantralize ve hiyerarşisiz olması ile üretim ve emek süreçlerinin esnekleştirilmesini savunur. Bu teknolojik gelişmeler ve sosyolojik değişimlerin yer aldığı ağ toplumunu daha yakından analiz edebilmek için öncelikle günümüzün dijitalleşen kültürünü ele almak gerekir.

Dijitalleşen kültür

Günümüzde sosyal yaşam giderek dijitalleşmekte ve dijital kültür bireylerin hayatının pek çok alanına nüfus etmektedir. Postmodern olarak da adlandırılan çağdaş dönemde Barshkow'a göre küresel ekonomi, göçler, medya ve turizm yüzünden sınır ötesi, geçirgen yaklaşımlar önem kazanmıştır (Güzel, 2016: 84). Sınırlar artık akışkan bir yapı kazanmıştır. Kültürel sınırlar ortadan kalkarak çok katmanlı bir dönüşüm haline gelmiştir. Teknoloji ve toplumu özdeşleştiren Castells'e göre ise yeni sosyal ve dijital ağlar kültürel süreçleri değiştirmiştir ve dijital kültür kavramı ortaya

çıkmiştir (Güzel, 2016: 85). Dijital kültür teknik ekipmanlar (bilgisayar, telefon, kamera, televizyon vb.), dijital kültürel elementler, dijitalleşme (dijital tasarım, çevrimiçi içerikler vb.) ve bilgiye ulaşılabilirlik alanlarını içermektedir. “Yeni medya dolayımı iletişim” ortamları çevrimdışı ortam ve süreçlerden etkilendiği gibi bu yapıları da yeniden üretmektedir. Bu yeni ortamı anlatmak için Levy siberkültür kavramını kullanmıştır (akt. Güzel, 2016: 86). Kültürün de dijitalleşmekte/sayısallaşmakta olduğu dile getirilmektedir. Marx’ın (2010) dediği gibi insan maddeleşmiş hatta sayısallaşmıştır. Zaman ve mekân kavramını aşan bireyler gibi ilişkiler de akışkan hale gelmiştir. Sanal alan olarak adlandırılan ve pek çok kültürel etkinliğin gözlemlendiği çevrimiçi alanlarda gerçeklik ve kimlikler bulanıklaşmıştır. İnsanlık teknolojinin bir uzantısı haline gelmiş ve kişilik simgesel bir varlığa dönüşmüştür.

Enformasyon toplumu kavramı dinamik, özgürleştirici, gelecek odaklı ve motive edici bir vizyon sunar (Ampuja ve Koivisto, 2015). Maddi olmayan, çevreye daha az zararlı bir ekonomi, eğlence, yaratıcılık ve demokrasi ile özdeşleşmiş akıllı teknolojileri önerir. Çatışmaların temeli sınıf farklılıkları değil hayat tarzı tercihleri, tüketim alışkanlıkları ve çevre sorunları gibi konulara kaymıştır. Ekonomik krizlerle tetiklenen sorunları kontrol altında tutmak isteyen ülkeler daha baskıcı ve demokratik olmayan araçlar vasıtasıyla otoriter devletçiliğe alan yaratmaktadır. Bu durum ise hiyerarşik ve gelişmiş gözetleme sistemlerine doğru ilerlemektedir. Günümüzün dijitalleşen ve değişen bu kültürünü en iyi açıklayan teorilerden biri Aktör Ağ Teorisi (AAT)’dir. Bu sebeple ilerleyen bölümde bu teori ve kullandığı kavramlar toplumsal ağları anlayabilmek amacıyla detaylı biçimde açıklanmıştır.

Aktör ağ teorisi - AAT (actor network theory - ANT)

AAT insan ve insan-dışının hibritliğini öne çıkaran ve toplumun heterojen unsurlarının birleşerek bir ağ oluştururken meydana getirdiği sürece odaklanan bir teoridir. Günümüzün değişen ve dijitalleşen toplumsal yapısını ve kültürünü anlamak açısından önemlidir. AAT’nin öncüleri olarak Craig McFarlane, Bruno Latour ve Raymond Murphy sıralanabilir. Craig McFarlane çalışmalarında anti-hümanizm ve insan-dışı (non-human) meselelerini ele almaktadır (McFarlane, 2013: 45). McFarlane’a göre eleştirel hümanizm, insan merkezli bakış açısını reddeder ve insan ile insan-dışı arasındaki ikiliğe karşı çıkar. Bu yaklaşım, ilişkisel sosyoloji çerçevesinde değerlendirilmektedir (McFarlane, 2013: 62). İnsanlar ile insan-dışı varlıklar arasında yeni bir ilişki biçiminin ortaya çıktığına dikkat çeker (McFarlane, 2013: 46); bu duruma hayvan hakları ve ilgili yasal düzenlemeler örnek verilebilir (McFarlane, 2013: 58–59). Benzer

gelişmeler günümüzde bitkiler, gıda ve teknolojik unsurlar açısından da gözlemlenmektedir. McFarlane’a göre, insan-dışı unsurlara dayanmayan bir toplumsal ilişkinin varlığından söz edilemez (McFarlane, 2013: 61). Bu bağlamda ilişkisel sosyoloji, sosyolojik analizlere insan-dışı etmenlerin de dâhil edilmesini savunur (McFarlane, 2013: 62). Eleştirel realizmi temel alan bu yaklaşım, yapı ve birey ikiliğini aşmaya katkı sunar. İlerlemenin, gerici hümanist yaklaşımların terk edilmesiyle mümkün olduğunu ve insan-dışı varlıklar dikkate alınmadan toplumsal ilişkilerin anlaşılamayacağını ileri sürer (McFarlane, 2013: 46, 62). Bu bağlamda Bruno Latour’un geliştirdiği Aktör-Aktant Teorisi’ne (AAT) değinilir (Latour, 1996: 369). Latour’a göre “aktör” insanlar, “aktant” ise insan olmayan varlıklardır; ancak bu iki unsurun birbirinden ayrıldığı bir ilişkiler ağı içinde yer aldıkları vurgulanır (Latour, 1996: 373). Bu ilişkiler istikrarlı ancak heterojendir (Latour, 1996: 370). Latour da tıpkı McFarlane gibi doğa-toplum ikiliğini reddeder. AAT, süreçlere odaklanarak bu düalizmi aşmayı amaçlar. Latour, yapı ile kültür arasındaki ayrımı "melez" kavramıyla aşmaya çalışır (Latour, 1996: 372). İnsanlar, nesneler ve mekânlar arasındaki ilişkilerin iç içe geçmiş olduğunu ve bu unsurların birbirinden ayrılamayacağını savunur (Latour, 1996: 375). Raymond Murphy ise bitkilerin insan-dışı aktantlar olduğunu ve insanın doğayla olan etkileşiminde (dansında) dikkatli olması gerektiğini belirtir (Murphy, 2004: 254, 257). Ona göre insan-dışı varlıklar da insanlardan bağımsız biçimde eylemde bulunabilir ve insanlar üzerinde etkili olabilirler. Latour’a (1996) göre ise, bunların bir bütün olarak ele alınması gerekir. Bu yüzden doğa ve toplum düalizmine ve birbirinden ayrı değerlendirilmesine karşıdır. Sosyal inşalar insan ve insan-dışılar arasındaki ilişkiden oluşan melez bir yapıdır. Bütün heterojen ilişkiler ağı, bu sürekli değişen diyalektik yani karşıtların birlikteliğinden doğmaktadır.

AAT, genelleştirilmiş tarafsızlık (*impartiality*), genelleştirilmiş simetri (yansız ve soyut kelimelerin kullanımı) ve ayrımın reddi olmak üzere üç temel ilkeye dayanmaktadır (Kasapoğlu, 2008: 11, 12). AAT’nin temelleri, Deleuze’ün asamblaj, *köksap (rhizome)* ve *rezonans* kavramlarına dayanmaktadır (Aydın ve Şentürk, 2022: 296). AAT, bilimin kendine özgü bir gerçeklik üretme sürecine sahip olduğunu savunması nedeniyle yorumsamacı (inşacı) sosyal bilim paradigması içinde değerlendirilmektedir. Bu teori sürece, yani politik ilişki sistemine odaklanarak güç ilişkilerini analiz etmeyi amaçlar (Aydın ve Şentürk, 2022: 308). Çevreye ve bütüncül ilişki ağlarına verdiği önem sayesinde, güncel çevre sosyolojisi teorileri arasında yer almaktadır (Eryılmaz, 2017: 159). Ayrıca Law’a göre AAT ilişkisel, heterojen süreç odaklıdır ve aktörlerin

oluşturduğu ağları analiz eder (Law, 1999: 4, 5). Böylelikle farklı ilişkilerin birleşmesinden oluşan homojen bir yapı ortaya çıkar ve AAT bu karmaşık yapıyı ilişki analiziyle bir nevi kara kutu açılımıyla çözümlemeyi amaçlar (Law, 1999: 8). AAT, genel olarak oluşuma, eyleme odaklanır ve nesnelerin fail olduğunu öne sürer (Latour, 2021: 9). Özetle, ilişkisel sosyolojiyle uyum içinde olan bu görüş insan ve insan olmayanın bağlanması ve birlikteliğinin önemini vurgular, ikilikleri reddeder ve belirsizlik ile bütünlük algısının altını çizer. AAT’de sıklıkla kullanılan kavramlar arasından (aktant, ikna, dönüşüm, bütünlük algısı, yetki aktarma ve dahil etme, tersinemezlik, kara kutu, değişmez hareketliler, melezlik, simetri, vb.) bazılarının özellikle bu çalışmaya dahil edilmesi uygun bulunmuştur (Kasapoğlu, 2008: 16). Sonuç olarak, bu çalışmada AAT kavramlarından *insan ve insan-dışı aktörler (aktant)*, *hibridite (melezlik)*, *süreç (ilişki ağı)* ve *dönüşüm (çeviri / translation)* seçilerek faydalanılmıştır. Bu kavramların detaylı incelemesi ve kır kent ilişkisi bakımından irdelenmesi ilerleyen kısımda ele alınmıştır.

i. Aktörler: insan ve insan-dışı (aktör ve aktant)

Aktör-Ağ Teorisi (AAT), ilişki ağı analizinde toplum, doğa, mekân gibi çeşitli aktörler arasındaki etkileşimlere odaklanarak ilişkisel bir perspektif sunar (Baghal ve Çıtak, 2020: 184, 185). Bu bağlamda, yalnızca insan değil; nesneler, araçlar, teknolojiler, metinler, formüller ve kurumlar da karşılıklı etkileşim içerisinde oldukları için birer *aktör (aktant)* olarak kabul edilir (Aydın ve Şentürk, 2022: 300). Eşit statüde yer alan heterojen aktörler sosyalliği yeniden inşa ederler ve sosyoloğun görevi bu ilişki ağının nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktır (Odabaş, 2010: 47). Bu şekilde yapı ve kültür, doğa ve kültür, ajan ve yapı üzerindeki sınırlılıklar aşılmaya çalışılır (Odabaş, 2010: 47). Aktant kavramının anlaşılması insansal olmayanların da bağımsız eylemde bulunabilme kapasitesini kabul etmekten geçer (Kasapoğlu, 2008: 12). İnsan-dışı aktörler —örneğin bitkiler, hayvanlar, robotlar— sistem üzerinde tıpkı insanlar gibi etkide bulunabilirler (Latour, 1996: 369). Teknoloji, para, hastalık (virüs) vb. unsurlar da aktant olarak kabul edilir (Kasapoğlu, 2008: 12). Latour (2021: 71) *aktörün* “diğer birçokları tarafından eyleme geçirilen” yani “bir eylemin kaynağı değil, kendisine doğru akın eden geniş bir kendilikler dizisinin hareketli hedefi” olduğunu aktarır. *Aktant* veya *eyleyen (actant)* ise yapısal, tüzel kişi, birey veya bireyler yığını olabildiği gibi teknolojik, sanatsal, ideolojik unsurlar olabilir (Latour, 2021: 81, 82). Bu doğrultuda nesneler, sosyal altyapının ayrılmaz bir parçası olarak görülür ve toplumsal yapının şekillenmesinde etkin rol oynarlar (Girgin ve Turgut, 2023). İnsan ile insan-dışı aktörler arasında

simbiyotik, yani karşılıklı bağımlı ve olumlu yönde etkileyen bir ilişki mevcuttur (Girgin ve Turgut, 2023). Aktörler, içinde bulundukları ilişkisel bağlam aracılığıyla birbirlerini dönüştürür ve her biri eylem üretme kapasitesi bakımından eşit düzeydedir (Aydın ve Şentürk, 2022: 300; Baghal ve Çıtak, 2020: 183). Bu çok yönlü ilişkiler ve etkileşimler, aktörler arası karmaşık bir ağ sistemi ortaya çıkarır (Eryılmaz, 2017: 167). Dolayısıyla toplumsal yapı, insan ve insan-dışı varlıkların sürekli etkileşim içinde inşa ettikleri bu ağların bir bileşkesidir (Eryılmaz, 2017: 167). Aktör tek bir varlığı tanımlarken aktör ağları aktörlerden meydana gelen oluşum anlamında kullanılmaktadır (Demir, 2018 akt. Şevket, 2025: 46).

Özellikle Latour (1996) tarafından geliştirilen AAT, insan ve insan-dışı varlıklar arasındaki ilişkilere odaklanarak, hibrit yapıların ve ilişki ağlarının oluşum süreçlerini inceler (Bluett, 2018: 10). Bu sürece gıda sistemleri de dahil edilmektedir (Bluett, 2018: 10). Bu çerçevede asamblaj kavramı ele alınmaktadır. Deleuze ve Guattari'nin (2005) aktardığına göre, asamblaj farklı doğalara sahip heterojen unsurların yoğunlaşarak bir ağ haline gelmesidir (Aydın ve Şentürk, 2022: 296). Bu bağlamda, kentler, insan ve insan olmayan aktörlerin, soyut (altyapı, mimari) ve somut (güvenlik, insan faktörü) unsurların etkileşimiyle şekillenen devasa ağlar olarak görülmektedir (Aydın ve Şentürk, 2022: 303). Bu ağlar içinde farklı parçalar birleşip ayrılabilir ve sürekli bir etkileşim ve dönüşüm yaratır (Aydın ve Şentürk, 2022: 296). AAT, insan, nesne ve mekân arasındaki ilişkilerin bir arada değerlendirildiği bir yaklaşımdır (Müller, 2015: 28). Latour (2021: 19) toplumsal kelimesini heterojen öğeler arasında bir ortaklıklar (*associations*) olarak tanımlar. Ona göre toplumsal, ortaklıkların izinin sürülmesi ve toplumsal olmayan şeyler arasındaki bir bağlantı türü demektir. Toplum, görünmeyen (heterojen) bağlarla birbirine bağlanmıştır (Latour, 2021:19) ve yeni tür aktörlerin (insanlar ve nesneler) bir araya gelmesiyle oluşur, değişir (Latour, 2021: 109).

ii. Hibridite (melezlik / hybrid)

Latour'a (1996: 375) göre, sosyal yapıyı oluşturan unsurlar birbirinden ayrı düşünülemez; insan, nesne ve mekânlar “melez” bir yapıda bir arada ele alınır ve toplumsal gerçekliği birlikte inşa ederler. Bu bağlamda, ilişkiler farklı doğalara sahip unsurların karşılıklı etkileşimleri ile birbirine bağlıdır. Bu ilişkiler, döngüsel pratikler yoluyla canlı ve dinamik bir ağ sistemi yaratır; burada insan ve insan olmayan aktörler karşılıklı bağımlılık içerisinde (Girgin ve Turgut, 2023).

AAT bu tür ağsal yapıları açıklamada etkin bir teorik çerçeve sunar; mekânlar, aktörler ve kavramlar arasındaki ilişkileri çözümlemeye imkân tanır (Latour, 1996; Callon, 1997; Girgin ve Turgut, 2023). Sonuç olarak, AAT perspektifinden bakıldığında, ilişkiler dikotomik ayrımlar yerine *hibrit (melez)* bir model içerisinde değerlendirilmektedir. Bu model, insan, nesne ve mekânın ayrılmaz bir bütün oluşturduğu, iç içe geçmiş ilişkiler ağını esas alan bütüncül bir yaklaşıma dayanmaktadır (Callon, 1997). Bu anlamda küreselin yerelleştiği bir yapı da ortaya çıkmaktadır (Latour, 2021: 239). Ayrıca AAT'ye göre hibrit (melez) olarak insansal ve insan olmayan aktörlerin hem fırsat (erişim kolaylığı) hem de tehdidi (sosyal izolasyon ve bağımlılık) birarada ve aynı anda yaratma potansiyeline sahip olması diyalektik olarak “karşıtların birliği” ilkesine dayanmaktadır (Kasapoğlu, 2008: 12). Hibritlik kavramı Hegel ve Marx'ın diyalektik düşüncesine ve tez ile antitezin sentez yarattığı fikrine dayanmakta ve eklemlenmiş (*articulated*) yapıları anlatmaktadır (Kasapoğlu, 2008: 12). Bu da üçüncü seçeneğin imkansızlığı gibi ilkelere meydan okumakta ve ikili karşıtlıkların aynı anda ve birlikte olmasını mümkün kılmaktadır (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 51, 52). Bu anlamda üretim ile tüketim ve kır ile kent kavramlarının dikotomik olarak ayrı değil giderek yaklaşan hibrit bir yapıda olduğu söylenebilir.

Gıda sistemleri AAT üzerinden değerlendirildiğinde insan ve insan-dışılar arasındaki ilişki genel anlamda ele alınmalıdır (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 3). Ayrıca sistem üzerinde etkili olabilen araçlar sistemdeki bağı kurabilmek adına önemlidir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4, 10). Bu anlamda gıda bir aktant olarak ortaya çıkar (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 10). Gıda sistemi üretimden tüketime giden süreçte dönüşüm ve dağıtım süreci içerisinde ortaya konan ve asamblajların birlikteliği neticesinde ortaya çıkan bir sistem olarak ele alınabilir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 10). Bu şekilde üretim ile tüketimin ve yerel ile küreselin hibritliği söz konusudur (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 10). Gıda sistemlerinde devlet, üretici, tüketici, dernek, okul gibi aktörler politika, ürün, nüfus, pazarlama gibi sorun ve araçlar üzerinden topluluk geliştirme, endüstriyel dönüşüm, marka geliştirme, gıda eğitimi ve pazarlama gibi amaçlara odaklanır (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 9).

Kır kent ilişkileri bakımından ele alındığında, Deleuze'ün kavramsallaştırdığı asamblaj, farklı ve heterojen unsurların yoğunlaşıp bir araya gelerek *köksap (rhizome)* niteliğinde bir ağ oluşturmasıdır (Deleuze ve Guattari, 2005, akt. Aydın ve Şentürk, 2022: 296). Bu bağlamda örneğin, kentler de devasa makineler gibi; insan, insan-dışı varlıklar, somut ve soyut bileşenlerin

(örneğin altyapı, mimari, güvenlik, toplumsal ilişkiler) sürekli etkileşimiyle şekillenen karmaşık ağlar bütünü olarak değerlendirilir (Aydın ve Şentürk, 2022: 298, 303). Asamblajlar, farklı bileşenlerin bir araya gelip ayrılabilirdiği, sürekli etkileşim ve dönüşüm yaratan dinamik yapılardır (Aydın ve Şentürk, 2022: 296). Başka bir ifadeyle asamblaj, farklı doğalara sahip öğelerin etkileşiminden doğan heterojen ve çok katmanlı ilişkiler ağını ifade eder (Deleuze ve Guattari, 1980, akt. Müller, 2015: 28). Bu çoklu doğalar arasında kurulan ilişkiler, iş birliğine dayalı simbiyotik bağlar yaratır (Müller, 2015: 28). Kent de kırla bu bağlamda “makinelî” bir ilişki geliştirir ve onunla *rezonansa* girer (Deleuze ve Guattari, 2005, akt. Aydın ve Şentürk, 2022: 295).

iii. Süreç (ilişki ağı - network)

AAT’nin en önemli unsurlarından olan süreç odaklılık aktör ve aktantlar arasındaki istikrarlı ve heterojen ilişkilere ağına odaklanır (Kasapoğlu, 2008: 16). Yapılar sabit değil dinamik biçimde sürekli değişim ve dönüşüm halindedir (Kasapoğlu, 2008: 11). Aktör-Ağ Teorisi (AAT), geleneksel ikilikleri (insan/doğa, özne/nesne, toplum/teknoloji vb.) reddeden, bunun yerine akış, oluş ve süreç kavramlarını merkeze alan bir yaklaşımdır (Aydın ve Şentürk, 2022). Latour’a göre AAT, eylem hâlindeki bilimi temsil eder ve sosyal gerçeklik; aktörlerin yeniden bir araya gelişini (*reassembly*) ve yeniden ilişkilenişini (*reassociation*) yoluyla inşa edilir (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Bu çerçevede, canlı ve cansız aktörler arasındaki etkileşimlerden oluşan yoğunlaşmış bir ağ yapısı söz konusudur ve bu ağın tüm bileşenleri sürekli dönüşüm içerisinde (Aydın ve Şentürk, 2022: 303). İnsan ve insan-dışı varlıklar yalnızca bu ağlara dâhil oldukları ölçüde varlık kazanabilir; aktörlükleri bu ilişkisel bağlam içerisinde tanımlanır (Eryılmaz, 2017: 167). Latour (2021: 95) ağ tanımını şu şekilde yapmaktadır:

AAT için bu terimin (‘toplumsal’) tanımı çok farklı: Bir gerçeklik sahasını veya özel bir öğeyi değil, bir hareketin, yer değiştirmenin, dönüşümün, tercümenin, kaydın adıdır. Bu, birlikte yeniden karıldıkları kısa an hariç, hiçbir şekilde sıradan anlamıyla toplumsal diye kabul edilemeyecek kendilikler arasındaki bir ortaklıktır. ... Bütün mekanda tüm ürünlerin düzenlenişinde yapılan çoklu değişimleri ‘toplumsal’ olarak adlandıracağız, zira bu küçük değişiklikler gözlemciye keşfedilmiş yeni kombinasyonları ve takip edilecek yolları (daha sonra ‘ağ’ olarak tanımlanacak şeyi) inşa eder.

Law’a göre ise aktörler, gerçekliği performatif biçimde inşa eden varlıklardır (Aydın ve Şentürk, 2022: 300). Ağ; aktörlerin eylemleri, etkileşimleri ve bu etkileşimlerin süreklilik arz eden

yapısından oluşur (Eryılmaz, 2017: 167) ve onları birbirine bağlayan dinamik dokudur (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Tarde ise toplumsal gerçekliği, ilişkisel bir bağlantı ilkesine göre işleyen ve sürekli dolaşım hâlindeki bir "toplumsal sıvı" olarak tanımlar (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Bu anlamda AAT, sosyal gerçekliği durağan bir yapıdan ziyade, dinamik ve döngüsel bir zaman pratiği içerisinde kavrar (Girgin ve Turgut, 2023). Bu değişken etkileşim dokusunu ve aktörlerin oluşum sürecini anlamada kullanılan yöntemsel bir araç olarak öne çıkar (Baghal ve Çıtak, 2020: 185). AAT, bu ilişkilerin doğasını kavrayabilmek için ilişki sistemlerini oluşturan ve genellikle sorgulanmadan kabul edilen “kara kutuların” (*black boxes*) açılarak analiz edilmesi gerektiğini savunur (Baghal ve Çıtak, 2020: 184). Kır ve kent arasındaki ilişkiler de bu perspektifle değerlendirildiğinde, sermaye, insan ve bilgi akışlarının oluşturduğu ağlar üzerinden şekillenir (Aydın ve Şentürk, 2022: 296). Bu ilişkiler durağan değil, sürekli yeniden kurulan, dönüşen yapılar olarak düşünülmelidir. McFarlane de bu bağlamda kenti, yalnızca fiziksel bir yerleşim yeri değil; ilişkisel bir oluşum olarak anlamlandırır (Aydın ve Şentürk, 2022: 303–304).

iv. Dönüşüm (çeviri - translation)

Latour’a göre toplum sadece sosyal bağların asambaljı değil yeni birlikteliklerin kayıt, ikna ve hareket süreçlerinden geçerek ortaklık kurması ve birleşmesidir (Latour, 2005: 218). Aktör-Ağ Teorisi’nde (AAT) sorunlardan yola çıkarak çözüme ulaşma süreci, “dönüşüm” (translation) olarak adlandırılır (Kasapoğlu, 2008: 11). Latour’a (1993:11) göre modern yaklaşımlar sosyal dünyada ikilikler yaratır ancak yüzyılda görünen bu durumun derinlerinde melez ilişki ağlarının dönüşüme uğradığı doğal ve kültürel birbiri karıştığı bir dünya yer almaktadır (akt. Odabaş, 2010: 49). Dönüşüm kavramı, insan ve insan olmayanlar arasında sabit olmayan, sürekli değişen ilişkilerin anlaşılmasına yardımcı olur (Kasapoğlu, 2008: 16). Dönüşüm süreci dört temel aşamadan oluşur: problemleştirme, ikna, kayıt (veya katılım) ve mobilizasyon (Kasapoğlu, 2008: 16; Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4).

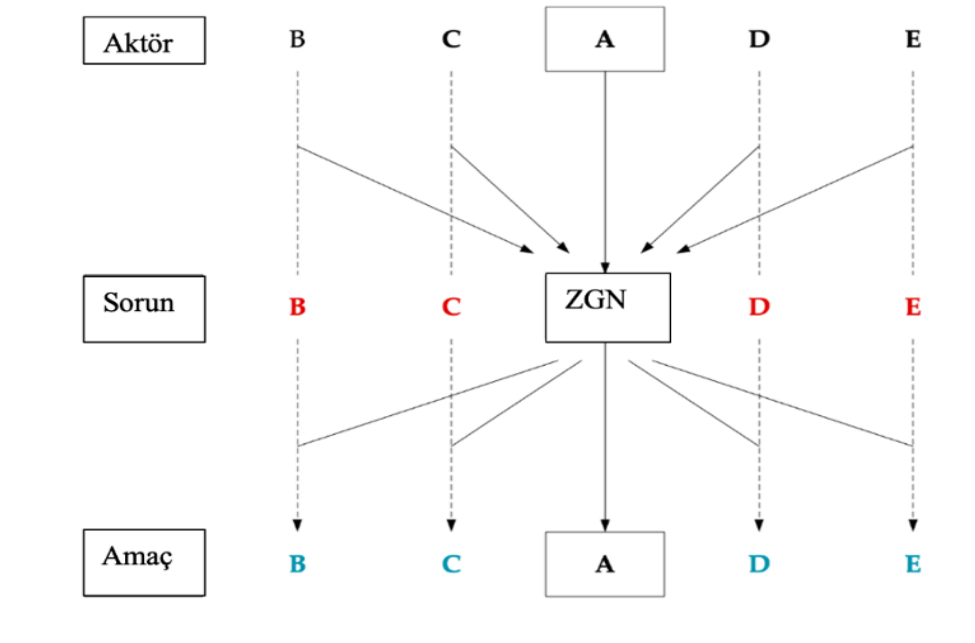
1. Problemleştirme (*Problematization*): Baş aktör (*actor*), diğer aktörlere hedeflerini tanıtarak bu hedeflere (*goal*) ulaşmayı bir sorun (*problem*) olarak sunar (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 53).

2. İkna (*Interessement*): Bu aşamada baş aktör, hedefin meşruluğu konusunda diğer aktörlerden onay alır ve onları zorunlu geçiş noktalarına (ZGN) yönlendirir (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 53).

3. Kayıt (*Enrollment / Registration*): Diğer aktörlerin bu ağa dahil olduğu süreçtir (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 54).

4. Mobilizasyon (*Mobilization*): Yeni aktörlerin, mevcut aktörlerle birlikte ağ içinde dolaşıma girmesiyle gerçekleşir (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 54).

Dönüşüm süreci, tüm aktörlerin ortak bir dil geliştirerek uzlaştığı dinamik bir süreçtir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4; Tang vd., 2018: 7). Bu uzlaşma sonucunda, tüm aktörlerin çıkarlarının kesiştiği Zorunlu Geçiş Noktası - ZGN (*Obligatory Passage Point – OPP*) oluşur (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4). ZGN dönüşüm süreci boyunca diğer aktörlerin izlemesi sağlanan yollar olarak tarif edilir (Odabaş, 2010: 56). Tang ve arkadaşlarının (2018) yaptığı bir çalışma, bu dönüşüm aşamalarını kullanarak Penghu'nun yerel gıda sisteminin pazarlama sürecini analiz etmiştir. Çalışmada aktörler belirlenmiş, problem ve amaçlar tanımlanmış; ikna, kayıt ve mobilizasyon aşamaları tespit edilmiştir (Tang vd., 2018: 8). Bu süreç sonunda sabit bir aktör-ağ modeli oluşturulmuş (Tang vd., 2018: 7), yerel kalkınmaya katkı sağlayacak çözümler geliştirilmiş ve yerel marka değeri oluşturma süreci tablo ile gösterilmiştir (Tang vd., 2018: 16–17). Ayrıca Aktör Ağ Dönüşüm şeması aşağıda **Şekil 2.4** ile sunulmuştur:

Şekil 2.4. Aktör Ağ Dönüşüm Şeması (Tang, 2008: 7)

Dönüşüm sürecinin sonunda ilişki durağan bir boyut kazanır ve bu durum “kara kutu” olarak kavramsallaştırılır (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 54). Baş aktör sorgulanmadığı veya başka bir aktör müdahale etmediği sürece ilişki ağı devam eder (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 54, 55). AAT, bu ağların nasıl işlediğini ve aktörler arasındaki ilişkilerin nasıl şekillendiğini anlamak için kara kutu analizini önerir (Baghal ve Çıtak, 2020: 184). Kara kutular, bir ilişkiler sisteminin görünmeyen ve açıklanmayan yönlerini ifade eder ve bu sistemlerin iç yapıları analiz edilerek güç ilişkileri ortaya konur (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). AAT, bu kara kutuları açarak ilişkilerdeki güç dinamiklerini, aktörlerin eylemlerini ve etkileşimlerini analiz eder (Baghal ve Çıtak, 2020: 185). Ayrıca, AAT sosyal gerçekliği toplumsal bağlantılarla açıklamayı amaçlar. Tarde’in (Aydın ve Şentürk, 2022: 299) önerdiği gibi, sosyal gerçeklik bir dolaşım sıvısı gibi hareket eder ve bu bağlantılar sürekli değişen etkileşimler sonucunda şekillenir. Bu etkileşimlerin ve aktörlerin ağ yapısındaki yerini anlamak için kullanılır (Baghal ve Çıtak, 2020: 185). Bu bağlamda, AAT, değişen ilişki dokuları ve aktörlerin rolünü anlamak için güçlü bir çerçeve sunar. Kara kutuların açılması, güç ilişkilerinin doğasını ortaya çıkarırken, aktörlerin ve aracılarının etkileşim yoluyla nasıl bir ağ sistemi oluşturduğunu gösterir (Aydın ve Şentürk, 2022: 299).

AAT’ye göre, ağların oluşum biçimi ve bu ağlarda aktörlerin eylemde bulunma koşulları, *kara kutu analizi* aracılığıyla açığa çıkarılabilir (Murdoch, 1998, akt. Baghal ve Çıtak, 2020: 185). Bir sistemin aktörleri belirli bir uyum ve istikrar içerisinde hareket etmeye başladığında, bu yapı kara kutu hâline gelir; yani artık sorgulanmadan işleyen bir düzen kurulur (Selman, 2000, akt. Baghal ve Çıtak, 2020: 185). Ancak bu görünüşteki düzen, aynı zamanda güç ilişkilerinin gizlenmiş biçimlerini de içerir (Aydın ve Şentürk, 2022: 299) ve bu nedenle siyasal bir niteliğe sahiptir (Eryılmaz, 2017: 168). Kara kutuların açılması, ilişkiler ağı içindeki güç yapılarını çözümlemeye ve bu ilişkileri şekillendiren stratejik süreçleri deşifre etmeye olanak tanır (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Bu bağlamda aktörlerin ve aracıların nasıl bir akış ve etkileşim içinde oldukları görünür hâle gelir (Baghal ve Çıtak, 2020: 184–185). Eylemde etkili olan, aktörleri yönlendiren ve dönüşüm sağlayan arabulucular (*mediators*), etkisiz olan ama ilişki akışını sağlayan aracılardır (*intermediaries*) (Gündüz & Ertong Attar, 2020: 134; Sağır & Sağır, 2021: 8347; Seçilmişler, 2010: 43). Bu analiz yöntemi, ilişkisel sistemlerin görünmeyen kısımlarını ve açıklanamayan yönlerini gün yüzüne çıkararak, sistemin iç yapısını ve işleyiş mantığını anlamamıza olanak sağlar (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Latour’a (2021: 62) göre:

Aracı, anlamı veya kuvveti dönüştürmeden aktaran şeydir: Girdilerini tanımlamak çıktılarını tanımlamak için yeterlidir. Fiilen bir aracı, sadece bir kara kutu değil, içsel olarak birçok parçadan oluşsa bile, bir gibi sayılan bir kara kutu olarak düşünülebilir. Arabulucular ise ... girdileri çıktıları bakımından iyi bir tahmin unsuru değildir; her defasında özgünlükleri de hesaba katılmalıdır.

Özetlemek gerekirse, günümüzde dijitalleşen sosyal koşullarda bir ağ toplumu ortaya çıkmakta ve bu da aktörler arasındaki ilişki ağlarının önemini ortaya koymaktadır. Kır ve kent bağlamında düşünüldüğünde ise bu ikili arasında da gelişen, ulaşım, teknoloji ve ideolojik iş birliği neticesinde giderek yakınlaşan ilişkiler, kır-kent (*rurban*) kavramının ortaya çıkmasına sebep olmakta ve kır ile kentin iç içe girdiği hibrit bir model ortaya koymaktadır. Gelişen ilişkiler ve iş birliği sayesinde kentliler kırım nimetlerinden faydalanırken, kırdakiler uzaktan çalışma imkânı bulmakta ve kır kent arası sosyal mesafe azalmaktadır. Kır kent arasında mekân (mesafe), ilişkiler (kültür) ve ekonomik modeller üretim tüketim sistemleri üzerinden yeniden yaratılmaktadır. Sonuç olarak, bu araştırma, kent ve kır arasındaki ilişkileri, AAT ve dönüşüm kavramları çerçevesinde analiz ederek, insan, nesne ve mekânın birbiriyle iç içe geçmiş yapılar oluşturduğunu ve bu yapılar üzerinden karşılıklı bağımlılıkların ve dönüşüm süreçlerinin nasıl işlediğini anlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın devamında sosyal sermaye kavramının toplumsal ağları ve ilişkileri şekillendirmedeki önemi ortaya konmuştur.

Sosyal sermaye

TDT'nin de temelini oluşturan sosyal sermaye kavramı 80'lerden itibaren Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert Putnam tarafından ele alınmıştır ve üçünün de ortak noktası bu kavramın bir kaynak olarak değerlendirilebileceği yönündedir (akt. Yarcı, 2011: 127). Putnam kavramı “insanların ortak amaçlar için iş birliği yapma becerilerini artıran sosyal normlar ve ağlar” olarak tanımlamıştır (Putnam, 2001 akt. Furness, 2022: 65; Putnam, 1994: 5). Sermaye kavramı ilk iktisatçılar tarafından ekonomik anlamda kullanılırken 70'lerden itibaren neoklasik iktisatçılar sosyal sermayenin ekonomik gelişmedeki rolünü incelemişlerdir (Çekiç ve Ökten, 2009: 206). Örneğin, Serageldin sermaye türlerini fiziksel, doğal, beşeri ve sosyal olarak ayırmıştır (Çekiç ve Ökten, 2009: 206). Daha güncel bir teorisyen olan Bourdieu (1986) ise sermaye biçimlerini ekonomik, kültürel, sembolik ve sosyal olarak dörde ayırmıştır (Bourdieu, 1986: 16; Tsounis, 2024: 2). Ona göre sermaye mülkiyet gibi paraya çevrilebilir kaynaklar (ekonomik), eğitim gibi ekonomik sermayeye çevrilebilen (kültürel) ve toplumsal bağlantılardan kaynaklanan ve

ekonomik sermayeye çevrilebilen (sosyal) biçimlerden oluşmaktadır (Bourdieu, 1986: 2, 3). Ayrıca sembolik sermaye de bireylerin sosyal prestijlerini temsil eder (Tsounis, 2024: 2). Bourdieu'ya (1986: 2, 3) göre kültürel ve sosyal sermaye ekonomik sermayeye dönüştürülebilir olması bakımından önemlidir. Bu kavram üzerine çalışan bir diğer teorisyen Coleman (1988: 98) da sermayeyi fiziksel, beşeri ve sosyal sermaye olarak üçe ayırmıştır (Tsounis, 2024: 2). Eğitim sosyolojisi alanında çalışan Coleman (1988: 97, 110, 113) sosyal sermayenin sınırlı kaynaklara sahip olmayan gruplara avantajlar sağladığından ve böylece dezavantajlılar gruplar üzerinde dengeleyici olduğundan bahsetmiştir (Yarcı, 2011: 128, 129). Bu sebeple ona göre sosyal sermaye üretimi kolaylaştırıcı bir işleve sahiptir (Coleman, 1988: 98; Coleman, 2010 akt. Yarcı, 2011: 128). Bu tür ilişkiler güvene dayalı olarak gelişir ve insanlar kendi çıkarları doğrultusunda iş birliği yaparlar (Field, 2008 akt. Yarcı, 2011: 128, 129). Ona göre bireyselden kolektife bir bağ sağlayan kamusal maldır (Yarcı, 2011: 129). Sosyal sermaye çeşitli varlıkların bir araya gelmesiyle oluşur ve aktörlerin faaliyetlerini kolaylaştırır (Çekiç ve Ökten, 2009: 207). Bourdieu ve Coleman'ın aksine Putnam (1994: 6, 11), kavramı kolektif olarak ele almış ve ortak fayda ile ilişkilendirmiştir (Tsounis, 2024: 2). Putnam (1994: 5-7, 9) sosyal sermayeyi toplumsal düzeyde ele alarak iletişim ağlarında karşılıklık ve güvenirliliğin önemini vurgulamış (Field, 2008 akt. Yarcı, 2011: 129) ve kavramın demokrasi ile bağını kurmuştur. Ona göre bir toplumdaki güven ve katılım seviyesi iş birliğini kuvvetlendirerek toplumun bütün üyelerine eşit fayda sağlar (Putnam, 1994: 6, 11; Tsounis, 2024: 2). Putnam (1994: 8, 12) ayrıca sivil gelenekte duyarlı ve etkili iletişimin demokratik kurumların başarısını sağladığını ileri sürmüştür (Yarcı, 2011: 129). Ona göre yurttaş toplumun varlığı (yurttaş bağlantısı, siyasi eşitlik, ilişki ve özgürlük) sosyal sermayedir (Putnam, 1988: 10; Roller, 2007 akt. Yarcı, 2011: 129).

Sosyal sermaye ayrıca yeni kırsal kalkınma teorileri içerisinde önemli bir yere sahiptir (Çekiç ve Ökten 2009: 203). Rivera (2018) da kırsal kalkınma ve sosyal sermaye ilişkisini inceleyen çalışmasında özellikle güven, iş birliği, topluluk bilinci, kültür ve geleneklerin önemini vurgulamıştır. Sosyal sermaye ayrıca yeni kırsal kalkınma yaklaşımlarında yer alan yerel toplumsal örgütlenme, aktörler ve ağ ilişkileri kavramlarıyla örtüşmektedir (Çekiç ve Ökten 2009: 206). Kırsal kalkınma teorileri genel olarak kır-kent arasındaki farklılıkların azaltılması, doğal kaynakların çevreci kullanılması, gıda güvenliği, STK ve yerel yönetim katkılarının artırılması ve kırsalın yaşam standardının yükseltilmesini içerir (Çekiç ve Ökten 2009: 204, 205). Türkiye'de kırsal kalkınma yaklaşımları sırasıyla 60'larda modernizasyon, 70'lerde devlet müdahalesi,

80'lerde serbest pazar, 90'larda ise katılım olarak sıralanmaktadır (Çekiç ve Ökten 2009: 204). Önceleri dışsal kalkınma yaklaşımıyla büyüme merkezli yapılan çalışmalar daha sonra içsel kalkınma ile yerel potansiyeli (aktörleri) harekete geçirmeyi amaçlamıştır (Çekiç ve Ökten 2009: 206). Karma kalkınma yaklaşımı ise kırsal aktörlerin yerel, bölgesel ve ulusal ağlarla etkileşimini sağlamaya yöneliktir (Çekiç ve Ökten 2009: 206). Vennesland de kırsal kalkınmada ulusal ve uluslararası ağ üyeliklerinin önemini vurgulamıştır (akt. Çekiç ve Ökten 2009: 208). Kalkınmaya yönelik bu paradigma değişiminden sonra bölgenin ilişki ağlarıyla şekillenen dinamik bir mekan olması gerekçesiyle sosyal sermaye ekonomik gelişme için potansiyel olarak görülmeye başlanmıştır (Çekiç ve Ökten 2009: 209). Sosyal sermaye, özellikle güven ve iş birliğine dayalı TDT vasıtasıyla kurulan kır ve kent arasındaki iletişim ile bağları ve kırsal kalkınmadaki yerini anlamak için uygun bir kavramdır. Bundan sonraki bölümde Topluluk Destekli Tarım (TDT) modeli incelenecek ve ideolojik temellerinden bahsedilecektir.

2.3.3. Topluluk destekli tarım (TDT) modeli

Çalışmanın araştırma konusu olan TADYA Ankara ve Güdül arasında yer alan bir Topluluk Destekli Tarım (TDT) modelidir. Bu sebeple bu bölümde TDT'nin ideolojik temelleri ve prensipleri ele alınmıştır. TDT kavramının kökenleri biyodinamik tarım üzerine çalışan bilimi insanı ve filozof Rudolf Steiner'e (1861-1925) dayanmaktadır (Lamb, 2008: 32). Biyodinamik üzerine yaptığı çalışmaları tarım ile ilişkilendirmiş ve bu konuda dersler vermiştir. "Temel Sosyal Yasa" (*Fundamental Social Law*) olarak adlandırdığı ve sosyal hayatı düzenleyen ilkeleri ele aldığı eserinde kavramı şöyle tanımlamaktadır:

Bir birey toplum yararına ya da başkalarının ihtiyaçları için ne kadar çok çalışırsa ve toplum her bir çalışanın onurlu bir yaşam sürmesi için yeterince desteklenmesini ne kadar çok sağlarsa, toplumun refahı ve esenliği de o kadar büyük olacaktır. (Lamb, 2008: 32).

Steiner bunun yanı sıra eserinde sosyal düzenlemelerin neden olduğu fakirliğin sebebinin kişisel çıkar ve bencillik olduğunu, sosyal kurumların ve toplulukların onları yaratan kişilerin davranış, duygu ve düşüncelerinin bir yansıması olduğunu ileri sürmüştür (Lamb, 2008: 33). Bununla birlikte başkalarına karşı duyulan ilginin sosyal hayatın temeli olduğunu ve bireylerin bencilliği aşmak için kozmolojik, bütüncül bir dünya görüşüne sahip olmaları ve toplulukların bu amaca hizmet etmesi gerektiğini aktarmıştır (Lamb, 2008: 33). Ona göre bireyler hayal güçlerini kullanma yoluyla daha üstün bir amaç için bireysellikten kurtulmalıdırlar ve bu sebeple kurulan iş

birliği, buluşma ve etkileşim önemlidir (Lamb, 2008: 33, 34). Topluluk için çalışan bireyler kendilerini eşit, değerli hissedeceklerdir ve emek ekonomik temelden ziyade bir hak meselesidir; sosyal idealler çerçevesinde birleşmektir (Lamb, 2008: 34). İş sevgisi, insanlık ve sosyal yaşam için kaygı duyma eğitim sisteminde yer alması gereken değerlerdir (Lamb, 2008: 34). Nihayetinde insanlar para sayesinde değil başkalarının emeği neticesinde yaşamaktadırlar ve paraya verilen değer zamanla azalmalıdır (Lamb, 2008: 35). Çalışanların ihtiyaçlarını karşılayabildiği ölçüde gerçek fiyat ortaya çıkar (Lamb, 2008: 35). Arazi ile benzeri üretim araçları ise kişisel çıkarlara hizmet etmemelidir (Lamb, 2008: 35). Bütün bunların neticesinde Steiner, ekonominin piyasa ve devlet dışı yeni bir şekil olacağını açıklayarak topluluk destekli oluşumların kuramsal olarak temelini anlatmıştır:

Temel Sosyal Yasa ile uyum içinde çalışan bir ekonominin örgütlenme ilkesi ne kişisel olmayan rekabetçi piyasalar ne de merkezi bir devlet olacaktır; ekonomik faaliyeti örgütlemenin yeni bir üçüncü yolu olacaktır: iş birliğine dayalı birlikler. (Lamb, 2008: 35)

Steiner'in 1920'lerde temelini attığı topluluk destekli oluşumlar daha sonra Trauger Groh tarafından 1960'larda Almanya'da ve 1970'lerde Vander Tuin tarafından İsviçre'de, 1980'lerde de ABD'de tarım alanında kullanılmaya başlamıştır (Henderson ve Van En, 1999: 8). Gıda toplulukları "Topluluk Destekli Tarım" (TDT) ve "Katılımcı Onay Sistemi" (KOS) olarak ikiye ayrılmaktadır. ABD, AB, Hindistan, Avustralya ve Japonya'da TDT grupları artmaktadır (Özden, 2020: 84). Avrupa genelinde yaygındır ve Çin'de de hızla artmaktadır (Özden, 2020: 89, 90). TDT çiftlik ve destekçi topluluğu bağlılığı temelinde kurulmuş bir oluşumdur. Çiftçinin sorunlarına çözüm bulma amaçlı oluşturulmuştur. Alım, fiyat garantisi ve benzeri destekler sunulmaktadır. Gıda topluluklarını, günümüzün küresel tarım sistemi içerisindeki rolüyle değerlendirmek gerekir. Van der Ploeg'in üç tarımsal kategorisi büyük şirketler, girişimci tarımı ve (yeni) köylülük tanımları üzerinden analiz edilebilir. Bireyler yeniden köylüleşerek (yeni köylülük) kendilerini koruma amaçlı bir toplumsal örgütlenme biçimi oluşturmaktadırlar. Kapitalizm ve piyasa ekonomisinin yükselişiiyle birlikte ortaya çıkan "Küçük Meta Üretimi" çiftçilerin kendilerini koruma mekanizması olarak işlev görmektedir (Polanyi, 1986: 11; Boratav, 1980: 227). Gıda rejimleri kuramına göre emek, toprak ve paranın metalaşmasıyla birlikte küçük üreticiler çok uluslu firmalara (küresel zincirlere) bağımlı üretim biçimleri oluşmakta ve üreticiler bu çıkmazdan kurtulmak için yeni üretim biçimleri ve topluluklar oluşturmuşlardır (Aydın, 2016: 47). Bu oluşumlar çağdaş tarım sorununa (Aydın, 2016: 46) yani kapitalizme karşı bir çeşit direniştir. TDT

biçiminde çiftçi ve tüketici dayanışması gözlemlenmektedir (Ertekin ve Yıldızcan, 2023: 159) ve aracısız bir ürün ağı sistemi oluşturulmaktadır (Çelik, 2016: 26). Gıdayı müşterekleştirerek krize çözüm aramaktadırlar (Dumludağ, 2004: 12). Bu üretim biçimi gıda güvenliği, iklim değişikliği, ekosistem tamiri, sosyal adalet, açlık gibi sorunlarla mücadele etmede faydalıdır (Öztürk, 2009: 174). TDT'nin temel prensipleri ortaklık, yerellik, dayanışma, yataylık ve güven olarak ortaya çıkmaktadır (Temürcü, 2018). TDT'nin iktisat tarihçisi Polanyi'nin üç ekonomik örgütlenme biçiminden (*yeniden dağıtım* - alttan üste ve *pazar* - kamusal alanda parasal mücadele) *karşılıklı* yani doğrudan değiş tokuş yapılan sisteme daha yakın olduğu gözlemlenmektedir (Wallerstein, 2011: 41). Bu anlamda TDT Sakin Şehir prensipleriyle örtüşmektedir. Ankara'daki TADYA isimli gıda topluluğunu daha iyi anlayabilmek adına Türkiye'deki tarım sistemi (Öztürk, 1991; Erköse, 2020; Akat, 2004) ve kırsal kalkınma yaklaşımları (Öztürk, 2009: 173) incelenmelidir. Bunlar sistem yaklaşımları, karar alma yaklaşımları ve tarihsel yapısalcı yaklaşımlar olarak ayrılmaktadır. TDT modeli doğru davranış, sosyal adalet ve sürdürülebilirlik prensiplerinden yola çıkmaktadır (Özden, 2020: 84). TDT modelleri kurucular, katılımcı çiftlik veya üye sayısı ve ekonomik güvencenin derecesine göre farklılık göstermektedir (Özden, 2020: 87).

Gıda etiği kavramı tarım kimyasallarının insan sağlığı ve ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için ortaya atılmıştır (Özden, 2020: 84). Buna bağlı olarak da güncel gıda hareketleri kır ve kent arasında gıda ağları yaratarak alternatif piyasa yaratmayı hedeflemektedir (Özden, 2020: 92). Günümüzde tüketiciler birbiriyle çelişkili bilgiler neticesinde bir kafa karışıklığı ve yeme-içme krizi yaşamaktadırlar (Özden, 2020: 91). Artık sağlıklı gıdaya ulaşmak güç ve maliyetli bir hale gelmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde gıda güvenliği bir sorun teşkil etmektedir (Abu Hatab ve diğ., 2019: 129). Oysa sürdürülebilir kentleşme için kentsel gıda sistemleri önem taşımaktadır ve kır kent arasında birbirine bağlı karmaşık ilişkiler gösteren bu yapının tarımsal değer zinciri bakımından bütüncül olarak ele alınması gerekir (Abu Hatab ve diğ., 2019: 129). Gıda güvenliği sorununa bir çözüm olarak gıda yurttaşlığı ortaya çıkmış ve bireyler artık seçimleri harcamalarıyla sınırlı olan pasif birer tüketici olmaktan çıkıp gıda sisteminin şekillenmesinde aktif olan üreticiler haline gelmektedirler (Özden, 2020: 92). Sağlık, çevre ve hayvan refahı, adil ticaret için üretici ve tüketiciler ortak çözümler geliştirmektedirler. Tüketici ve üretici arasında güvene dayalı doğrudan (aracısız) ilişkiler kurulmaktadır. Tüketiciler bu gıda zinciri sisteminde kır ve kenti birbirine bağlayan aktörler olarak değişim yaratmaktadırlar (Barcella ve diğ., 2018: 37). Tüketiciler genellikle yüksek eğitimli, orta ve üst gelir grubuna ait

kişilerdir ve temel gayeleri sağlıklı gıdaya ulaşabilmektir (Özden, 2020: 92). Bununla, doğa dostu bir dayanışma içinde sürdürülebilir sosyal adalet yaratmayı hedeflemektedirler. Bu sistem alternatif bir piyasa vaad ederek kırsal kent ilişkilerine yeni bir boyut getirir. TDT “(K)kırsalda yaşayan küçük aile çiftlikleriyle kentlerde yaşayan tüketiciler arasında risklerin, sorumlulukların ve faydaların paylaşıldığı bir dayanışma ekonomisi deneyimidir,” (Fletcher, 2009 akt. Özden, 2020: 93). Artık piyasa bir amaç değil araç haline gelmektedir (Polanyi, 2003 akt. Özden, 2020: 93). Gıda güvenliğinin sağlanması için, çiftçilerin güçlendirilmesi gerekmektedir (Shafeisabet ve Mirvahedi, 2021: 1).

Türkiye’deki TDT modeline uyan oluşumlardan biri Bodrum Tohum Derneği’dir (Kara, 2020: 65). Sosyal dayanışma ekonomisine dayandırılan bu sistemde gıda egemenliğine yerek bir katkı sağlanır. Bu TDT modeli Neyleni Deklarasyonu’nda yer alan sürdürülebilirlikle ilgili yedi başlığın (doğaya odaklanma, üreticilere değer, yerel gıda sistemleri, yerel denetim, bilgi desteği, ekosistemle uyumlu) beş tanesi ile örtüşmektedir. Yerel ve tabandan yükselen bir gıda egemenliği hareketi olması bakımından önem taşımaktadır. İlk defa 1993’te Via Campesina Hareketi ile küresel bir farkındalık yaratan köylü hareketi neoliberal politikalara karşı gelerek gıda egemenliğine dikkat çekmiştir. Nyeleni Deklarasyonu’nda (2007) gıda egemenliği, “insanların ekolojik ve sürdürülebilir yöntemlerle üretilen, sağlıklı ve kültürel olarak uygun gıda hakkı ve kendi gıda ve tarım sistemlerini tanımlama hakkı,” olarak tanımlanmıştır (Hitchman, 2015: 7; Sage, 2014: 256). Küresel gıda zincirlerine karşı gıdanın nasıl üretildiği ve kültürel bağlara önem verir.

Türkiye’de TDT Boğaziçi Üniversitesi Mensupları Tüketim Kooperatifi (BÜKOOP) ile görünür hale gelmiştir (Özden, 2020: 90). Türkiye’de TDT’nin öne çıktığı iller başlıca Ankara, İstanbul, İzmir, Muğla, Antalya, Balıkesir ve Gaziantep’tir (Özden, 2020: 90). Ankara’daki başlıca TDT toplulukları Doğal Besin, Bilinçli Beslenme Grubu (DBB - www.ankaradbb.wordpress.com), Güneş Köy Kooperatifi (www.guneskoy.org.tr), 100. Yıl Gıda Topluluğu, Bardacık Gıda Topluluğu, Buğday Derneği ve Zehirsiz Sofralar olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’de aktif olan diğer TDT kuruluşları arasında Slow Food İda, Akdeniz Agroekoloji Karavanı, EkoHarita Topluluk Destekli Tarım Ağı öne çıkmaktadır. Ayrıca Balıkesir’de Yaşam Dostu Ürün Dayanışma Üretim ve Paylaşım Grubu (www.yasamdostu.org); Çanakkale’de Çanakkale Ekolojik Yaşam İnisiyatifi (ÇAYEK - www.cayek.org); Gaziantep’te Yeşil Ev Tüketim Kooperatifi Girişimi; İstanbul’da Bir Umut Derneği – Gıda Çalışma Grubu (www.birumut.org), Boğaziçi

Üniversitesi Mensupları Tüketim Kooperatifi (www.bukoop.org), Nisan İmece Evi – TDT Sistemi, Yeryüzü Derneği Tüketim Birliği (Gıda Toplulukları), Yeşil Tabak (www.yesiltabak.wordpress.com); İzmir’de Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Topluluk Destekli Tarım Grubu, Foça Yeryüzü Pazarı (www.focazeytindali.org/earth-markets), İmece Evi Abone Aile Sistemi (www.imeceevi.org), Başka Bir Okul Mümkün (BBOM) Gıda Topluluğu; Muğla’da Bizim Bostan – Topluluk Destekli Tarım Grubu, Bodrum Tohum Derneği (www.facebook.com/bodrumtohumdernegi) aktif olarak çalışmaktadır. Türkiye’deki TDT’lerin ve TADYA’nın bağlı olduğu uluslararası gıda topluluğu ise URGENCI’dir ve periyodik olarak uluslararası çevrimiçi toplantılar düzenlenmektedir. TDT’lerin yeni tür bir ekonomik sistem olan YDE’ne uygunluk gösterdiği düşünülmektedir. Bu sebeple ilerleyen bölümde YDE hakkındaki literatür taramasına yer verilmiştir.

2.3.4. Yeni dayanışma ekonomisi (YDE)

Bu araştırmanın ana konusun olan TDT sisteminin YDE’ye örnek teşkil eden bir ekonomik model olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle bu bölümde YDE’nin çıkış noktası ile çalışma prensiplerine yer verilmiştir. YDE, Polanyi tarafından tanımlandığı üzere, sürdürülebilirlik temelinde kurulan demokratik ve ahlaki bir ekonomi sistemidir (Alberio ve Moralli, 2021: 448, 449; Chiffolleau vd., 2019: 183, 184, 185). Bu yeni ekonomik model, sadece rasyonel ve bireysel çıkarlara dayanmaz, aynı zamanda dayanışma üzerine odaklanır (Alberio ve Moralli, 2021: 448). Piyasa ve piyasa dışı kutupların (sosyal ilişkiler) hibritleşmesini içerir ve güven, şeffaflık ve dayanışma üzerine kurulmuştur (Chiffolleau vd., 2019: 187). Özellikle, Tarımsal Gıda Ağları (TGA) ve Kısa Gıda Tedarik Zincirleri (KGTZ), kolektif eylem ve gıda demokrasisi aracılığıyla sosyal ve dayanışmacı bir ekonomi oluşturur (Chiffolleau vd., 2019: 188, 189). KGTZ’ler, gıdanın yeniden toplumsallaşması ve yeniden mekânlaşması sonucunda yeni türden topluluklar inşa eder (Chiffolleau vd., 2019: 183). Bu karşılıklı ekonomi şekli, hibritleşmeyi kullanarak sosyal bir inovasyonu teşvik eder (Alberio ve Moralli, 2021: 447). YDE, sosyal ilişkilere gömülü piyasa ekonomisinin hibrit bir modelidir (Alberio ve Moralli, 2021: 448). TGA’lar, sosyal ve materyal varlıkların, yerel ve küresel yönlerin, üreticilerin ve tüketicilerin (türeticilerin), alternatif ve konvansiyonel aktörlerin/cihazların çoklu hibritelerine sahiptir (Le Velly ve Dufeu, 2016: 173). Genel olarak, gıda ağları etkileşim (kırsal ve kentsel), demokrasi (gıda, iletişim, kolektif karar alma), özgürlük ve dayanışma (ortak iyilik) alanlarıdır (Renia-Usuga ve diğ., 2022: 3).

Neoliberal düzenin bir sonucu olarak sınırların açılması, küresel eşitsizliğin artmasına ve devlet egemenliğinin zayıflamasına yol açmıştır (Aykaç, 2018: 121). YDE ise devlet ve piyasa dışında kalan, yerel toplulukların demokratikleşmesini ve özerkleşmesini hedefleyen, kalkınma ekonomisine alternatif oluşturan ekolojik bir sistemdir (Quingo, 2006’dan aktaran Aykaç, 2018: 29). Bununla birlikte Sosyal Ekonomi (SE) kapsamında ürünlerin dağıtımında teknoloji ve internetten yararlanılmaktadır (Aykaç, 2018). YDE, Polanyi’nin “piyasa değişimi” (*market exchange*), “yeniden dağıtım” (*redistribution*) ve “karşılıklılık” (*reciprocity*) kavramlarıyla değerlendirildiğinde Topluluk Destekli Tarım (TDT) sistemiyle örtüştüğü görülmektedir. Yeniden dağıtım bir sistemi ifade eder mal ve hizmetlerin merkezi bir noktada toplandığı ve toplumdaki çeşitli noktalara dağıtıldığı yerdir (Şimşek, 2023: 307). Başka bir deyişle, yeniden dağıtım devletin eşitsizlikleri azaltma girişimidir (LaVille, 2013: 2). Piyasa değişimi ise yalnızca ekonomik amaçlara hizmet eder, devletin işleyişini etkiler ve ekonomi ancak piyasaların varlığı ile mümkündür (Şimşek, 2023: 308). Üçüncü ilke olan karşılıklılık ise bir tür güven, dayanışma ve sadakat gibi değerlere dayalı ilişki biçimidir (Şimşek, 2023: 307) ve gönüllülük esasına göre eşit vatandaşların kolektif eylemleriyle yapılandırılmıştır (LaVille, 2013: 2). TDT’nin uygulandığı Topluluk Destekli Yerel Tarım Ağları’nda karşılıklılık ilkesi sistemin temel dayanağını oluşturmaktadır. Bu da yerel düzeyde küçük ölçekli kalkınmayı desteklemeye yönelik bir mübadele biçimidir (Aykaç, 2018: 90, 116). Ayrıca YDE’nin özellikleri arasında yer alan teknolojik ve dayanışmacı (piyasa dışı) yapılar (Aykaç, 2018; Chiffolleau vd., 2019), yerel ve küresel dinamiklerin birlikteliği (küyerel), üretim-tüketim ilişkileri (tüketim kültürü), alternatif ve geleneksel yöntemlerin bir aradılığı ile kent-kır etkileşiminin yeniden sosyalleşmiş ve mekânsallaşmış biçimleri olarak özetlenebilir.

Dayanışma ekonomisi kar odaklı üretim yerine ihtiyaçları gideren üretim aktivitelerinin uygulandığı bir alternatif ekonomi örneğidir (Boz, 2021: 50). Bu sistemde üretim ve tüketim ilişkileri yeniden düzenlenmektedir. Geniş ölçekli ticari ilişkiler kurulduğunda kalıcı bölgesel kalkınmaya fayda sağlar. Kadın ve erkeklerin dahil olduğu bölgeler ihtiyaçlara yönelik çalışmalardır. Regülasyonda uzlaş ve iş birliği esas alınarak yerel, ulusal ve uluslararası bağlar kurulur. Boğatepe Köyü’ndeki dayanışmacı turizm örneği bu sürdürülebilir sistemin köy halkına faydalı olduğunu ortaya koymuştur. Dayanışma ekonomisi küresel yerine yerel, bireysel yerine kolektif (çoğulcu), kar değil sosyal fayda, doğa dostu, efektif yerine etik, eşitlikçi, katılımcı demokratik, devlet veya pazar odaklı olmayan, duyarlı tüketim sağlayan, iş birliği ve aracı odaklı

bir sistem üzerine kuruludur. Bu sistemde kooperatifler önem kazanmaktadır. Sosyal Dayanışma Ekonomisi (SDE) sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendirilmekte ve dünyada, Türkiye’de örnekleri bulunmaktadır (Erdoğan, 2019: v). SDE’ler dernekler, birlikler ve kooperatifler aracılığıyla gerçekleştirilebilir ve kayıtlı istihdam, yeşil ekonomi, yerel büyüme, sürdürülebilir yerleşimler, kadının güçlendirilmesi, gıda güvenliği, sağlık öncelikli konuları arasında yer almaktadır (Erdoğan, 2019: 9, 28). Dünyada Kanada, İspanya, İskoçya ve Hindistan’da çeşitli örnekleri bulunmaktadır (Erdoğan, 2019: vii). Erdoğan (2019: 68) yüksek lisans tez çalışmasında İzmir, Karaburun’da yer alan Zeytin Okulu’nun yerel, ulusal ve uluslararası paydaşlar tarafından kurulan ağlar sayesinde SDE tarafından nasıl yapılandırıldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra “Sosyal Dayanışma Ekonomisi için Güçlü Kooperatifçilik” isimli çalışmasında Doğan (2021: 5) kooperatiflerin özellikle kırılgan ekonomiler için öneminden bahsetmektedir. Aşağıdaki şekilde sosyal dayanışma ekonomilerinin ilkeleri ve özellikleriyle ilgili bilgiler sunulmaktadır (**Şekil 2.5**) (Doğan, 2021: 11):

Şekil 2.5. Wahl, 2016 – Designing Regenerative Cultures ve Walljasper, 2015 - Müşterekler alıntılan Doğan, 2021: 11.

YDE'nin ideolojik temellerini oluşturan dayanışma, eşitlik, demokrasi, sürdürülebilirlik ve çoğulculuk gibi ilkeler TDT özelinde gıda etiği ve demokrasisiyle yakından ilişkilidir. Bu sebeple ilerleyen bölümde gıda etiği ve demokrasisi kavramlarına yer verilmiştir.

2.3.5. Gıda etiği ve demokrasisi

TDT'nin temellerini oluşturan gıda etiği kavramı bu bölümde beslenme ve çevre ilişkisi, vejetaryenlik, yerel, organik ve mevsiminde beslenme üzerinden incelenmiştir. Bunun yanı sıra gıda etiğinin TDT ve AAT ile ilişkisi son kısımda ele alınmıştır. Gıda etiği genel olarak tarımsal kimyasalların insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmeyi amaçlayan çeşitli etkinlikleri kapsar (Özden, 2020: 85). Bir başka ifadeyle gıda demokrasisi, doğal gıdanın çevre için temiz, tüketici için sağlıklı ve üretici için adil olmasını hedefleyen, ortak iyiliğe dayalı karar alma sürecidir (Çelik, 2016: 28; Laville, 2022; LeVelly ve Dufeu, 2016; Renia-Usuga vd., 2022). Gıda demokrasisi, gıdaya erişim hakkı ve gıda üzerinde ortak karar alabilme yetisi olarak da tanımlanabilir. Yapılan araştırmalar, bireylerin gıda tercihleriyle çevre arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir (Çetiner, 2015: 25). Tüketici seçimleri; karbon ve su ayak izini etkileyerek sera gazı salımının artmasına neden olmaktadır (İlsay ve Doğdubay, 2018: 13; Öztaş Karlı, 2020: 87). Bu nedenle, bir gıdanın üretim süreci, yani Yaşam Döngüsü Analizi (YDA) kapsamında tohumdan başlayarak yetiştirme, kimyasal kullanımı, enerji ve su tüketimi ile taşıma gibi tüm aşamalar dikkate alınmalıdır (Bresemen, 2017). Tarımsal Gıda Ağları (TGA) ve Kısa Gıda Tedarik Zincirleri (KGTZ), kolektif eylem ve gıda demokrasisi aracılığıyla sosyal ve dayanışma temelli bir ekonomik yapı oluşturur (Le Velly ve Dufeu, 2016: 173). Gıda demokrasisi ile; ortak karar alma, toplu öğrenme alanları oluşturma ve ortak faydaya dayalı değerlerin geliştirilmesi gibi unsurlar yeni modele katkı sağlar (Laville, 2013: 13). Genel olarak gıda ağları, kırsal ve kentsel alanlar arasında bir etkileşim alanı sunar. Gıda, iletişim ve kolektif karar alma süreçlerinde demokrasiyi temel alırken, özgürlük ve dayanışma ekseninde ortak iyiliği hedefleyen bir yapı olarak öne çıkar (Renia-Usuga vd., 2022: 3). Bu bölümde bireylerin gıda tercihleri ve çevre arasındaki ilişkiyi ortaya koyduktan sonra TDT, Yavaş Yemek, üretim ve YDE ilişkisi gıda etiği üzerinden kısaca değerlendirilmiştir.

Sürdürülebilir etkinlikler başlığı altında vegan, vejetaryen bölümünde bahsedildiği gibi gıda ve çevre arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Sürdürülebilir tarımsal üretim yalnızca devletler, bilim insanları ve eğitimcilerin değil, aynı zamanda bireylerin de sorumluluğundadır. Daha az su tüketen bitki türlerinin geliştirilmesi, yeni bir yeşil devrimi mümkün kılar (Yılmaz, 2009: 1), tüketicilerin de karbon ayak izlerini azaltmaya yönelik adımlar atmaları önemlidir (Çetiner, 2015: 25). Karbon ayak izi, sanayi ve ulaşım gibi alanlarda fosil yakıtların neden olduğu sera gazlarının çevre üzerindeki etkisini ifade eder ve gıdaların üretim sürecindeki karbondioksit salınımıyla ölçülür (İlsay ve Doğdubay, 2018: 13). Su ayak izi ise “Bir bireyin, toplumun veya iş

kolunun su ayak izi; bireyin veya toplumun tükettiği malların ve hizmetlerin üretimi için kullanılan veya üreticinin mal ve hizmet üretimi için kullandığı toplam temiz su kaynaklarının miktarı” olarak tanımlanmaktadır (Hoekstra vd., 2011 akt. Öztaş Karlı, 2020: 94). Su tüketiminin büyük bir kısmı yiyecek üretimi için kullanılmakta olduğu için yiyecek ve su arasında yakın bir ilişki vardır (Birkan & Eser, 2014: 45). Bununla birlikte su içmek ve kişisel temizlik haricinde mal ve hizmetlerin üretilmesinde de kullanılmaktadır (Birkan & Eser, 2014: 45). Günümüzde nüfus artışı, plansız kentleşme, suların kirlenmesi ve iklim değişikliği sebebiyle su kaynakları tehdit altındadır (Öztaş Karlı, 2020: 87, 88). Özellikle refah seviyesi yüksek toplumlarda artan et tüketimi ve su tüketimi sera gazı salımını artırmaktadır. Bunun yanı sıra aynı arazide yetiştirilen bitkisel ürünler daha fazla kişiyi besleyebilirken, hayvansal üretim bu anlamda daha düşük verimlidir (Çetiner, 2015: 26). Bir yanda açlıkla mücadele eden milyonlarca insan varken, diğer yanda obezite oranlarının yükselmesi, gıda dağılımında ciddi bir eşitsizlik olduğunu göstermektedir (Çetiner, 2015: 24). Sonuç olarak, bitki temelli beslenme alışkanlıklarının benimsenmesi ve bireysel tüketim tercihleriyle karbon ile su ayak izinin azaltılması, çevresel sorunların önüne geçmek açısından önemlidir.

Bireylerin yiyecek alışkanlıklarını eti azaltarak sebze yiyecekleri çoğaltması yoluyla değiştirmesi tarımsal sulamayı, sera gazı emisyonu ve dolayısıyla da küresel ısınmayı azaltmanın en kolay ve etkili yolu olarak görünmektedir. Ancak bu değişim kolay değildir. Sosyal olarak yiyeceklerin toplumsal cinsiyet temsili kısmında erkeklerin et, kadınların sebze ile özdeşleştirildiği görülmektedir. Bu da değişimi zorlaştıran etkenlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır (Kıstak, 2012: 282). Coğrafya, din ve kültürün etkisi de bu değişim için önemli faktörlerdir. Örneğin Hindistan’da et yasak iken Müslümanlıkta kurban kesme alışkanlığı vardır. Yemek aynı zamanda ekonomik ve sosyal statüyle de ilişkilendirilir. Et yemek üst sınıf bir alışkanlık olarak kabul edilir. Kültürün değişmesi ve az suyla daha fazla verim alınabilecek bitkileri yetiştirmek adına yapılan bilimsel gelişmeler zaman alacağından bitkisel beslenmeyi artırmak için ulusal çaplı siyasi yöntemler geliştirmek ve küresel ölçekli tedbirler almak kısa vadede faydalı olacaktır.

Ekosistem bütüncül bir bakış açısıyla ele alındığında gıda tercihlerinde sebze, baklagil ağırlıklı beslenmenin önemi gözler önüne seriliyor. Ancak burada altı çizilmesi gereken nokta tamamen vegan veya vejetaryen beslenmekten ziyade dengeli ve sebze yoğunlukla diyetlerin uygulanmasıdır. Çünkü et tüketimini ve işlenmiş yemekleri azaltmak çevre üzerindeki olumsuzluklarını azaltmak için yeterlidir (İlsay ve Doğdubay, 2018: 13). Örneğin, haftada bir gün

et tüketimini sebze ile değiştirmek sera gazının azaltılmasında tamamıyla yerel beslenmeden çok daha etkilidir (Stanescu, 2010: 12). Üstelik doğru otlatma yöntemleriyle belirli sayıda ve arazilerde dönüşümlü olarak hayvancılık yapılmasının da ekolojik döngü, biyoçeşitlilik ve toprağın verimliliği açısından önemli olduğu anlatılmaktadır (Bernues, 2017: 25; Tree, 2018). Ayrıca tamamen bitkisel beslenme ile aynı faydanın sağlanması için yüksek miktarda arazinin ekilmesi gerekmektedir ve bu da yine fazla sulama anlamına gelir.

Beslenme ve çevre ilişkisinde et tüketiminin azaltılmasının yanı sıra dikkat edilmesi gereken bir diğer konu ise gıda kayıpları, israf, gıdaların kullanım süreleri ve gıda kozmetiğidir. 1996'da Dünya Gıda Zirvesi'nde insanların sağlıklı ve hareketli bir yaşam sürmesi için gerekli olan yeterli ve güvenli gıdanın varlığı olarak tanımlanan “gıda güvencesi” sayesinde medeniyet ilerleyebiliyor (Çetiner, 2015: 25). Gıda kayıplarının önlenmesi de bu konuda önemli katkı sağlıyor. Bunun için az gelişmiş ülkelerde depolama, paketleme ve taşımadan kaynaklı ve gelişmiş ülkelerde ise kullanım süresi dolan gıdaların çöpe dökülmesi ve “gıda kozmetiği” olarak adlandırılan şekli bozuk ürünlerin raflarda yer almamasından doğan gıda kayıplarının bilinçlendirme ve eğitim yoluyla engellenmesi gerekir (Çetiner, 2015: 25). Bütün bu sebeplerle sürdürülebilir tarımsal üretim ve gıda güvencesi için beslenmede sürdürülebilir bitkisel kaynaklı proteinin artırılması, gıda israfının en aza indirilmesi ile kentsel tarım uygulamaları ile kişilerin kendi bahçe, balkon veya saksılarında yetiştirerek bitkisel üretime katkı sağlaması teşvik edilmelidir (Çetiner, 2015: 26).

Ayrıca yerel, organik ve mevsiminde beslenme de çevreyi korumak için faydalı adımlardan sayılmaktadır. Ancak burada önem verilmesi lazım olan nokta yerel veya organik olduğu halde karbon izi yüksek olan gıdalardan kaçınmak ve uzak olmasına rağmen karbon ayak izi düşük olan ürünleri tercih etmektir. Yerel yemek hareketi (*locavore*) bir kişinin kendi şehrinde, yaşam alanının yüz elli kilometre yakınında veya kendi ülkesinde yetiştirilen ürünleri tüketmesi gibi çeşitli anlamlara gelmektedir (McWilliams, 2009). Bu hareket uzaktan gelen malzemelerin fosil yakıtlarıyla sera gazının arttığını ve buna engel olmanın küresel ısınmayı azalttığını öne sürer. Yerel ve organik beslenme çevre dostu olsa da küresel bir iklim adaleti sağlamada yetersiz kalır. Sadece bir yiyeceğin kat ettiği mesafeyi dikkate almak onu üretilirken gereken toplam enerji miktarını ve çevre üzerinde yarattığı etkiyi göz ardı eder. Nereden gelirse gelsin bir yiyeceğin enerji tüketiminin sadece yüzde beşini ulaşım teşkil eder ve dolayısıyla çevre sorunlarının ancak küçük bir kısmını çözebilir. Gıda üretiminin asıl maliyeti ise tarlaların sulaması ve

gübrelemesinden kaynaklanmaktadır. Yani bir gıdanın üretim şekli çevresel anlamda kat ettiği mesafeden daha etkilidir. Örneğin İngiltere’de serada yetiştirilen bir domates, İspanya’da yetiştirilip İngiltere’ye gönderilen bir domatesten toplamda daha fazla enerjiye ihtiyaç duyar (Bresemen, 2017). Ayrıca günümüzde yerel beslenme artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli değildir. Çoğu besin yaşadığımız yere yakın yetişmemektedir ve eğer bu sağlansa bile ekonomik olmaz.

Organik terimi ise kimyasalların kullanımı çok değişken olduğu için yanıltıcı olabilir (Bresemen, 2027). Tarımda kimyasal ilaçlama ve gübreleme tekniklerinin de tamamen bırakılması değil önemli olan dengeli ve zarar vermeyecek oranlarda kullanılmasıdır. Ayrıca organik tarımda sıklıkla tercih edilen kimyasallar da çevre için zararlı olabilmektedir. Genetiği değiştirilmiş ürünler ise zannedildiği gibi sakıncalı değildir. Çünkü bugünkü gıda refahı bu sayede oluşmuştur ve üstelik bu biçimde kullanılan kimyasal miktarını azalarak biyoçeşitliliğe fayda sağlamaktadır. Bunun yanı sıra mevsiminde üretilen ürünler ise hem daha az kimyasal içermesi hem de daha az işlem den geçmesi bakımından çevreye daha az zarar vermektedir. Erozyonu önlemek adına çiftçiliği desteklenmek, mevsiminde beslenmek, et tüketimini sebze ile değiştirmek ve bir ürünü yaşam döngüsü analizine - YDA (Yaşam Döngüsü Analizi / *Lifecycle Assessment - LCA*) göre değerlendirmek çevre sorunlarına katkıda bulunmaktadır. (Bresemen, 2017)

Sonuç olarak tüketim tercihleri küresel ısınmayı etkileyecek güce sahiptir (İlsay ve Doğdubay, 2018: 11). Gitgide artan nüfusu beslemek için üretilen yiyecek ve su kullanımının verimli bir biçimde yönetilmesi gerekmektedir. İklim değişikliğinin önüne geçebilmek için küresel ölçekli tedbirlerin uygulanması zaman aldığından ve bilimsel gelişmeler de küresel ısınmanın gerisinde kaldığından tüketicilerin tercihleri önem kazanmaktadır. Bu tartışma çevreyi korumak adına sanayi ve ulaşım kısıtlamalarının yanında ondan da etkili olabilecek tüketim tercihlerinin dengelenmesi ve tarım uygulamalarının kontrol edilmesi yöntemiyle olumsuz iklim değişikliğinin azaltılabileceğini öngörmektedir. Bu sebeple az paketlenmiş, sürdürülebilir yöntemlerle üretilmiş, mevsiminde ve yerel gıdaları tercih ederek ekolojik (karbon) ayak izinin azalması sağlanabilir (İlsay ve Doğdubay, 2018: 15). Akademik araştırmalar yerel, işlenmemiş, mevsiminde, organik veya doğal, paketsiz ürünler alınıp, olabildiğince şahsi bahçelerde ürün yetiştirerek ve et tüketimini azaltıp bitkisel ağırlıklı beslenerek, yiyecekleri israf etmeden tüketim kalıplarını değiştirmenin çevre sorunlarını azaltacağını ortaya koymaktadır.

Beslenme ve çevre ilişkisinin yanı sıra literatürde TDT de gıda güvenliği ile özdeşleştirilmektedir. “Gıda Hakkı” ilk defa İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde (1948) ele alınmıştır (Özden, 2020: 94). Sağlıklı, güvenilir gıdalara erişim hakkı olarak tanımlanmıştır. 1960’larda “Yeşil Devrim” sonucu aşırı sentetik kimyasal kullanımına dayalı endüstriyel tarım sistemi oluşmuştur. 1980 sonrası neoliberal politikalar sonucu ise gıda güvenliği sıkıntıya girmiştir (Özden, 2020: 94). Doğayı kontrol etmek amaçlı teknoloji kullanımı neticesinde tarım sermaye birikimi alanı haline gelmiş ve tarım-gıda sisteminde çokuluslu şirketler baskın hale gelmiştir. Küreselleşmiş endüstriyel gıda tarım sistemine karşı iyi, temiz, adil gıda anlayışı ortaya çıkmıştır. Ekoloji ve insan sağlığı üzerinde tahribat ve sosyal politikalara zarar veren neoliberal ideolojiler TDT’lerin oluşumuna sebep vermiştir (Özden, 2020: 94). Grup yapıları ve tüketici profilleri bu çerçevede şekillenmektedir. TDT’ler tarımsal üretim kalıplarında bir paradigma değişikliğine yönelik deneysel çabalardır ve işbirlikleri ile yaygınlaştırılabilir. Yerel yönetimlerle anlaşmalar yerel üretim ve tüketime vesile olabilir; farkındalık yaratma potansiyeline sahiptir. Topluluk temelli tarım-gıda sistemi doğru davranış, sosyal adalet ve sürdürülebilirliğe temel oluşturabilir. Yeni bir kamusal anlayış geliştirmektedir (Özden, 2020: 95).

Bütün bu bilgiler ışığında gıda demokrasisinin çevre üzerindeki etkileri, gıdanın üretim şekli ve YDA göz önüne alındığında AAT’ye göre bu çalışma özelinde “doğal gıda” aktant olarak değerlendirilmiştir. Doğal gıda karbon ve su ayak izini kontrol altına alarak sera gazını azaltmakta ve çevre tahribatını indirmektedir. Doğal gıda üretici ve tüketici arasında TDT aracılığıyla kurulan üretim kavramı üzerinden şekillenen ve kırsal-kent ilişkileri ile ekonomik sistemi etkileyen bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde üreticiler doğaya ve üretime saygılı, gıdanın üretim süreçlerine hakim tüketiciler olarak önceliklerini belirlemişlerdir. YDE ise üretici ve tüketici arasındaki dayanışmaya dayalı yeni tür bir ekonomik sistemdir. Bu sebeple doğal gıdanın insan, çevre, kırsal-kent ve YDE üzerindeki etkileri değerlendirilmelidir. Ayrıca gıda etiği kapsamında Yavaş Yemek akımı ile TDT’nin ilkeleri ve uygulamaları beslenme ile çevre ilişkisi ışığında incelenmelidir. Bu ilişkiyi anlayabilmek adına bundan sonraki bölümde Sakin Şehir ve Yavaş Yemek hareketi detaylı olarak incelenmiş ve gıda ile bağlantısı ortaya konmuştur.

2.4. Sakin Şehirler

Bu çalışmanın ana konusu olan TDT’ye ev sahipliği yapan ve üreticiler anlamında örneklemini oluşturan Güzöl, 2020 yılında Sakin Şehir unvanını almıştır. İlçenin İç Anadolu’nun

ilk Sakin Şehri olma özelliği ve başkent Ankara'ya yakınlığı araştırma kapsamında önemlidir. Bu açıdan Gündül'ü daha iyi anlayabilmek adına Sakin Şehir literatürü ele alınmıştır. Bu bölümde Sakin Şehirlerin oluşumuna neden olan sosyolojik koşullar ve Sakin Şehir ideolojisi ile prensiplerine yer verilmiştir. Ardından Sakin Şehirlerin modernleşme ve küreselleşmeyle ilişkisi ortaya konmuş, çevre üzerindeki etkileri ele alınmış ve son olarak bu harekete yöneltilen eleştiriler tartışılmıştır. “2.1. Sürdürülebilirlik” bölümünde detaylı biçimde ele alındığı üzere sanayi devriminin ardından gelen modernleşme ve küreselleşme süreçleri beraberinde kentleşme, nüfus artışı, bireyselleşme, yalnızlaşma, standartlaşma, aşırı tüketim, çevre meseleleri, iklim değişikliği, toplumun farklı kesimlerine özgürlük gibi çeşitli sorunları getirmiştir. Hızlı yaşamı zorunlu kılan modern sistem aşırı tüketime dayalı küresel çapta kapitalist bir ekonomik model geliştirmiştir. Kentleşmeye dayalı nüfus artışı ve kitlesel üretimle birlikte ise dünyada açlık ve sağlıksız beslenme sorunları ortaya çıkmıştır. Bilim, sanayi ve teknolojinin gelişimiyle özellikle 1960'lardaki gelişmelerle tarım devrimi yapılmış, hibrit tohumlar, teknolojik tarım aletleri, kimyasal gübreleme ve ilaçlama sistemleri, gelişmiş sulama metotları sayesinde dünyadaki açlık sorununa çare bulunmuştur. Ancak bu gelişmelerle birlikte kimyasalların aşırı kullanımı, su tüketiminin artması, GDO'lu ürünler ve aşırı et tüketimi çevresel sorunlara yol açmıştır. Gelecekte beklenen nüfus artışının açlık sorunu, iklim göçü vb. yeni meselelere sebep vereceği öngörülmektedir. Aynı zamanda kapitalist sistemin getirdiği hızlı yaşam şekli, hızlı ve aşırı tüketim bu sorunları artırmıştır. Bütün bu gelişmelere ve olumsuz gidişata karşın 1986'da başlayan Yavaş Yemek hareketi dünyada yayılmış ve Sakin Şehirler kavramıyla somutlaşmıştır. Sakin Şehirler modernleşmenin ve küreselleşmenin bu olumsuz etkilerine bir tepki olarak yavaş yaşam modelini oluşturmuşlardır (Bayraktar vd., 2016: 69). Bu oluşumun amacı sürdürülebilir sistemlerle çevreyi, üreticiyi ve tüketiciyi koruyan bir alternatif oluşturmaktır.

Yavaş Yemek akımı modernleşmeye bir tepki olarak doğmuş; sonrasında küreselleşme ve yerelleşme arasında bir diyalektik özelliği göstererek bir sentez yaratmıştır. Bu anlamda küyerel bir harekettir (Ünal ve Zavalı, 2016: 910; Cansaran 2018: 892). Ancak küresel ile yerel arasında bir denge kurabilmesi için kapitalist değerlerden uzaklaşması gerekmektedir. Ayrıca bu hareket doğanın tahribatına karşı ortaya çıkmış ve çevre sorunlarına karşı bir arayışın ürünüdür. Yavaş Yemek kişisel gıda tercihlerinin çevre üzerindeki rolünü vurgulayarak bu anlamda bir değişiklik yaratmayı amaçlar. Bu akımın kapitalist ve küresel değerlere karşı koyarak sürdürülebilir kalıp kalamayacağı ve çevre sorunlarına ne ölçekte bir çözüm olabileceği ise merak konusudur. Bu

soruları yanıtlamak için Sakin Şehirlerin uygulamada ideolojik prensiplerini ne kadar koruduğu incelenmelidir. Türkiye özelinde ise gitgide hızlanan bu hareketin neden değer bulduğu ve bu uygulamanın ardında yatan gerçek sebepler araştırılarak ortaya konmalıdır. Sonuç olarak Sakin Şehirler kapitalizme karşı bir toplumsal değişim yaratması anlamında önem taşımaktadır.

Bu bölümde Yavaş Yemek ve Sakin Şehirlerin hangi ihtiyaçlara cevap verdiği ve bu yeni oluşumların hangi açılardan kapitalizme karşı olduğu, toplumsal bir değişime yol açıp açmadığı ve çevrecilikle ilgili sorunlara karşı bir çözüm yaratma niteliği incelenmiştir. İlk bakışta küreselleşmeye karşı gibi görünen bu hareket aslında özünde kapitalizme karşı olarak gelişmiştir. Çalışmada sırasıyla Yavaş Yemek ve Sakin Şehir tanımları yapıldıktan sonra bu akımın modernleşme ile olan ilişkisine değinilmiştir. Ardından küreselleşme ve kapitalizm ile olan bağı açıklanmıştır. Son olarak da Sakin Şehirlerin çıkış noktası olan beslenme, tarım ve çevre ilişkisi incelenmiş, Türkiye’deki Sakin Şehirlere yöneltilen eleştirilere kısaca değinilmiş ve akımın ilerlemesi ile göç ile olan ilişkisi irdelenmiştir.

2.4.1. Yavaş yemek ve sakin şehirler

İtalya’da 1999’da başlayan Sakin Şehir hareketi bugün dünyada 36 ülkede yer almaktadır (Cittaslow.org, 2025). Günümüzde 306 şehirde bulunan Sakin Şehirler (Cittaslow.org, 2025) Seferihisar kentinin 2009 yılında bu unvanı almasıyla Türkiye’de yer almıştır. 2025 yılı itibarıyla Türkiye’de Ahlat (Bitlis), Akyaka (Muğla), Arapgir (Malatya), Daday (Kastamonu), Eğirdir (Isparta), Finike (Antalya), Foça (İzmir), Gerze (Sinop), Gökçeada (Çanakkale), Göynük (Bolu), Gündül (Ankara), Halfeti (Şanlıurfa), İbradı (Antalya), İznik (Bursa), Kemaliye (Erzincan), Köyceğiz (Muğla), Mudurnu (Bolu), Perşembe (Ordu), Safranbolu (Karabük), Şarköy (Tekirdağ), Şavşat (Artvin), Seferihisar (İzmir), Uzundere (Erzurum), Vize (Kırklareli), Yalvaç (Isparta) ve Yenipazar (Aydın) olmak üzere toplam 26 Sakin Şehir vardır (Cittaslow International, 2023a). Daha önce 2011 yılında bu unvanı alarak listeye dâhil olan Taraklı (Sakarya) ilçesi ise 2022 yılında on bir yılın toplamı 16.500 € olan yıllık aidatlarını ödemediği gerekçesiyle listeden çıkarılmıştır (Medyabar, 2022).

Cittaslow (Sakin Şehir) Birliği’nin temelini oluşturan hareket İtalyan yazar Carlo Pedirini ve arkadaşlarının 1986’da Barola’daki İspanyol Merdivenleri’nde işletmeye açılan McDonalds’ı hamur atarak protesto etmesiyle başlamıştır (Deniz, 2017: 1401). Hareket 1989’da Arjantin, Avusturya, Brezilya, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda, Macaristan, İtalya, Japonya,

İspanya, İsveç, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri'nin katılımıyla bir manifestonun imzalanmasıyla resmiyet kazanmıştır. İlk uluslararası Slow Food (Yavaş Yemek) Kongresi 1990'da Venedik'te toplanmıştır ve bu akım günümüzde gıda üretimi ve tüketiminin sürdürülebilirliğini sağlamayı ve biyoçeşitliliğini korumayı amaçlamaktadır. Hareket Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından da tanınmaktadır. Sakin Şehir (Cittaslow) Hareketi ise 1999 yılında İtalya'nın Toskana eyaletindeki Chianti kentinin Belediye Başkanı Paolo Saturnini'nin desteğiyle Sakin Şehir seçilmesiyle başlamıştır (Cansaran, 2018: 888). Sakin Şehirlerin amacı yavaş gıda felsefesini yerel topluluklara yaymak ve ekogastronomi kavramını uygulamaktır.

Sakin Şehirler “tüketim kültürüne dayalı hızlı bir yaşam sebebi ile insanların mutlu ve huzurlu olmadığı bir sistem yerine yaşam kalitesinin yüksek olduğu ve insanların sadece midelerini değil aynı zamanda ruhlarını da doyurulabildiği” (Deniz, 2017: 1406) bir felsefe üzerine kurulmuştur. Yavaş Yemek akımının Sakin Şehir 73 üyelik kriteri şu alt başlıklarda yer almaktadır (Deniz, 2017: 1406; Cittaslow Türkiye, 2023):

- i. Çevre politikaları (13 madde)
- ii. Altyapı politikaları (9 madde)
- iii. Kentsel yaşam kalitesi politikaları (teknoloji ve araçlar) (17 madde)
- iv. Tarım, turizm, esnaf ve sanatkârlara dair politikalar (10 madde)
- v. Misafirperverlik, farkındalık ve eğitim için planlar (10 madde)
- vi. Sosyal uyum (11 madde)
- vii. ‘Yavaş Yemek’ faaliyet ve projelerine ortaklıklar (3 madde)

Aday bir ilçenin Sakin Şehir unvanı alması için nüfusunun 50.000'den az ve yukarıdaki 73 kriterden en az 50 puan almış olması gerekmektedir. Başvuru ücreti 600 €'dan başlamaktadır. Daha sonra ilçenin nüfusuna göre senelik ücret alınmaktadır. (600 € 1000<, 750 € 1-5 K, 1.500 € 5-15 K, 2.500 € 15-30 K, 3.500 € 30.000>) (Cittaslow Türkiye, 2023).

2.4.2. Modernleşme ve sakin şehirler

Modern yaşam, kentleşme ve küreselleşmenin etkisiyle beraber buna tepki niteliğinde ortaya çıkan hareketlerden biri de Yavaş Yemek akımına bağlı olarak gelişen Sakin Şehir hareketidir. Bu bölümde Sakin Şehirlerin oluşumuna meydan veren koşullar ve bu şehirlerin ortaya

çıkışı incelenmiştir. Günümüzü etkileyen toplumsal değişimlere baktığımızda Fransız Devrimi, Rönesans ve Aydınlanma ile özgür düşünce ve duyguları olduğu gibi ortaya koyan romantizmin yer aldığını görürüz (Kavuran ve Dede, 2013:54). Sanayi atılımı sonrasında ise köyden kente göç ile şehirleşme, elektrik ve petrol kullanımı artmıştır (Deviren ve Yıldız, 2015: 346). Bunu takip eden Fordist dönemde büyük ölçekli işletmelerle seri üretim ve kitlesel tüketim odaklı sanayi kentleri ortaya çıkmıştır. Endüstri devrimi ile başlayan makineleşme, kentleşme ve nüfus artışıyla birlikte metalaşma artmış ve tüketim odaklı ürünler tasarlanmıştır (Kavuran ve Dede, 2013: 61). Modernleşmeyle birlikte üretim daha da farklı bir yön almış ve akıl baskın hale gelmiştir. Sosyal bir özne olan günümüz insanı ise enformasyon teknolojilerine bağlı yaşayarak sosyal ağlarla toplumla bağlantı kurmaya başlamıştır (Akman, 2014: 42). Günümüzde küreselleşme, doğanın katledilmesi, metropolleşme ve yabancılaşma ile yalnızlaşan insanın ruhsal sağlık, farkındalık, ifade ve arınma ihtiyacı artmıştır (Kavuran ve Dede, 2013: 61). Ayrıca duyguların körelip maddiyatın öne çıktığı günümüzde etik ve kültürel değerlerin korunması önem taşımaktadır (Karayağız, 2013).

Sakin Şehirlerin ortaya çıkışından daha detaylı söz etmeden önce çerçeveyi daha iyi anlayabilmek adına kitle tüketimine sebep veren sanayi devriminin tarihsel gelişimine daha detaylı bakmak faydalı olacaktır. Sanayi devriminin birinci dönemi 1760 ile 1870 arasındaki sürede buharlı makineler, dokuma tezgâhları ve doğal kaynakların yoğun kullanımını içerir (Deviren ve Yıldız, 2015: 348). Fabrikaların işleyiş sistemi kentlerdeki yaşam koşullarını kötüleştirilmiş ve kentlerin kalabalıklaşmasına sebep olmuştur. 1870 ile 1940 arasında elektrik enerjisi ve petrol üretimde kullanılmıştır. 1940 yılında ise Henry Ford tarafından otomobil üretiminde standardizasyon ile üretim artmış ve metropoller ile megapoller ortaya çıkmıştır. 1980'lerden itibaren ise Esnek Üretim Sistemine geçilerek neo-liberal politikalar uygulanmış ve küreselleşme hızlanmıştır. Esnek Üretim Sistemiyle birlikte bilgi çağı ve bilgi toplumu oluşmuş, büyük yerleşim yerleri yığılma sürecinden yayılma sürecine geçmiştir. Bu dönemde iletişim ve ulaşım teknolojisi gelişmiştir. Bu ilerlemelerle birlikte hayat biçimi gitgide hızlanırken, kitle tüketimi odaklı sanayi tipi seri üretimi de artmıştır (Deviren ve Yıldız, 2015: 346).

Tüm bu gelişmeler sonucunda modernleşme ekonomik büyümeyi sağlarken bir yandan da bireyleri ruhsal olarak huzursuz edip, modern hayatın getirdiği beslenme koşulları da insan sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Modern hayatın getirdiği koşullara beslenme ve gıda

endüstrisi özelinde bakıldığında da bu olumsuz etkiler gözlemlenmektedir. Sanayi devrimi ve beslenme teknolojileri ile birlikte hızlı yaşamın getirdiği zorunluluklar paketli seri ürünler ve makineleşmiş sektörün hızlı üretimine ve beslemeden kaynaklanan sağlık sorunlarına yol açmıştır (Selimoğlu ve diğer., 2018: 396). Sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme sonucunda hızlı yemek sistemi (*fast food*), işlenmiş, genetiği değiştirilmiş paketli ürünlerin tüketimi artmış ve aşırı veya sağlıksız beslenme kaynaklı hayatını kaybedenlerin sayısı yetersiz beslenenlerin sayısını aşmıştır. Beslenme kaynaklı insan sağlığı ve iklim değişikliği konularında akılcı çözümler getirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Ayrıca küreselleşme ve ulusötesi şirketlerin tekelleşmesi ile standartlaşmış hizmet anlayışı neticesinde yöresel farklılıklar yok olmaya (Deniz, 2017: 1402) ve birbirinin aynısını kopyalayan “klon şehirler” ortaya çıkmaya başlamıştır (Cansaran, 2018: 891). Standartlaşmaya sebep olan modern sistemin getirdiği bu hızlı yaşam akımı yemekten modaya, seyahatten endüstriye pek çok alana yayılmıştır (Deniz, 2017: 1402).

“İyi, temiz ve adil gıda” prensipleriyle ortaya çıkan Yavaş Yemek akımı ise küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu akım yerel kültürün korunmasını ve sürekli acele etmeden kaliteli ve sakin bir yaşam ile beslenme tarzını savunmaktadır (Deniz, 2017: 1402). Yavaş Yemek akımının beslenme ve çevre ile olan ilişkisi bu çalışmanın ilerisindeki ‘Çevre ve Sakin Şehirler’ kısmında detaylı olarak incelenecektir. Genel anlamıyla ise Yavaş Yemek akımı küreselleşme ve modernleşme sonucu aşırı ve hızlı tüketim, standartlaşma, harcama odaklı toplum, rekabet, büyüme temellerine dayandırılmış endüstri sonrası topluma karşı tepki olarak doğmuştur ve bu anlamda modernleşmeyi eleştirmektedir. Sakin Şehirler aynı zamanda kontrolsüz kentsel yayılma, çarpık kentleşmenin sebep olduğu trafik, hava kirliliği, kötü fabrika ve çalışma koşulları, sağlıksız yaşam, stres ve bunun gibi sorunlarla baş etmek üzere ortaya çıkmış akıllı büyüme kavramıyla örtüşmektedir (Deviren ve Yıldız, 2015: 351). Akıllı büyüme yalnızca yeşil alanların artırılması ve tarım alanlarının korunması değil nüfus yoğunluğu ve ulaşım sorunları üzerinde de durmaktadır. Sürdürülebilir yaşam alanlarının yaratılması ise küreselleşme süreci ile zıtlık oluşturmaktadır (Cansaran, 2018: 885). Sakin Şehirler mevcut yerel mirası ve özgün değerleri korumayı hedeflerken, küreselleşme de sürekli bir değişim içindedir. Bu anlamda yereli koruyarak küreselleşme döngüsünde kaybolmamayı amaçlayan Sakin Şehir kavramı ilk bakışta küreselleşmenin özüne aykırı gibi görünmektedir. Ancak bu akımın esasında küreselleşmeden ziyade kapitalizme karşı olduğu bir bölümün devamında tartışılacaktır. Sakin Şehirlerin temelinde yavaş gıda prensiplerini ve ekogastronomi kavramlarını uygulamak

vardır. Sakin Şehirler modern hayatın dayattığı hızlı yaşam, tek tipleşme ve monotonluk zorunluluklarından kurtularak şehirlerin özüne dönüşünü savunmaktadır (Bayraktar vd., 2016: 69). Bu anlamda bir öze dönüş hareketidir. Aynı zamanda sanayi ve tarım ile turizmin iç içe geçtiği sentez bir yapıya sahiptir. Modern yaşamın teknolojisi ile eski zamanların romantizm, doğal ve insancılığını birleştirdiği için modernleşme tezine karşı bir antitez olduğu ve ileride bir sentez yapı oluşturabileceği söylenebilir.

Sakin Şehirler kontrolsüz kentsel büyüme karşıtı bir oluşum olup turizmden modaya farklı alanlara nüfus etmiştir (Deviren ve Yıldız, 2015: 346). Modernleşme, kapitalizm ve küreselleşmenin çıkar odaklı anlayışına karşı sürdürülebilir bir yaşam şeklini hedefler. Yavaş Şehirler modernleşmenin getirdiği sorunlara karşı çözüme yönelik bir arayışın ürünüdürler. Bu anlamda modernleşme ile aralarında diyalektik bir ilişki mevcuttur. Küreselleşme ve yerelleşme olguları ise birlikte değişip dönüşmüşlerdir (Koçaş, 2019: 470). Küreselleşmenin etkisiyle birlikte yerelleşmenin önemi artmıştır. Bu ilişkinin en açık örneği ise Sakin Şehirlerde gözlemlenmektedir. Bu anlamda Sakin Şehirler bir toplumsal değişim örneğidirler. Bu akım Sorokin'in değişim teorisiyle açıklanabilir. Sorokin'e göre toplumdaki değişim sistemin üç boyutunda gerçekleşir (Sorokin, 1994: 237). Önce ideolojik kültür değişir, ardından fiziksel çevre yani maddi kültür ve en son da davranışsal kültüre yani toplumun geneline yansır. Sakin Şehirlerde de bu oluşumun aşamalarını gözlemlemek mümkündür. İdeolojik olarak Yavaş Yemek kavramını ile yola çıkmış, maddi kültür olarak Sakin Şehirler oluşmuş ve bu toplumun belli bir kesimini etkilemeye başlamıştır. Aynı zamanda Sakin Şehirler modernleşmeye olduğu kadar kapitalizmin yarattığı toplumsal oluşumlara bir tepki olarak doğmuştur. Bu yüzden Sakin Şehirleri kapitalist olgular bakımından da incelemek gerekir. Marxist tanımlamayla kentsel yaşam ve özellikle kapitalist sistem kişilerin ürettiklerinden uzaklaşması sonucu onları yabancılaşma ve yalnızlaşmaya itmiştir (akt. Kongar, 1972). Tüketim kültürüne bağlı hızlı yaşam bireyleri mutlu ve huzurlu etmemektedir (Deniz, 2017: 1405, 1406). Kişiler maddi olarak bir doyuma ulaşırken hayattan zevk almak ve ruhu doyurmak ikinci plana itilmektedir. Süreç yerine rakamlara indirgenmiş, niteliksel değil niceliksel hedefler ve ölçümler bireyleri tekdüze ve mekanik hale getirerek yaşam kalitesini düşürmüştür.

Ritzer'in McDonalddlaşma olarak adlandırıldığı neo-liberal küreselleşme kapitalist ekonominin yayılmasına ve kâr amaçlı üretimin sebep olduğu tek tipleşmenin tüm sosyal alanlara genişlemesine sebep olmuştur (Ritzer, 2002: 2). Tek tipleşme ve tüketim toplumunun yol açtığı

tekdüze yaşam yaratıcılığı engellediği gibi, bireysel özgürlükleri kısıtlar, çeşitlilik ve özgünlüğü değersizleştirir (Bayraktar vd., 2016: 70). Bununla birlikte küreselleşen salt çıkar, maddiyat ve ekonomiye dayalı kapitalist ilkeler, yöresel değerlerin, çevresel sorun çözümlerinin, biyoçeşitliliğin ve sürdürülebilirliğin önünde engel teşkil eder (Deviren ve Yıldız, 2015: 346). Ayrıca neo-liberal küreselleşme tekelleşmeyi, baskın güçlerin hegemonyasını sağlayarak yerel sürdürülebilirliğin azalmasına, eşitsizliğin derinleşmesine, sınıf farklarının artmasına neden olur ve adaletsiz, anti-demokratik bir sistem yaratır (Ünal ve Zavalı, 2016: 893). Sosyal sınıf kutuplaşması artar (Yalçın, 2019: 202). Tek kur ile ekonomik küreselleşme gücünün avantajını artırır, kültürel küreselleşme ise emperyalizm yoluyla pazar alanlarını genişletir. Böylelikle dünya tek tip küresel bir köy haline gelir (Koçaş, 2019: 470). Bütün dünyada birbirinin benzeri mekânlar ve ürünler yer alırken yerel olan yozlaşır. (Yalçın, 2019: 202).

Teknoloji, ulaşım ve iletişimdeki gelişmelerle birlikte dünya her geçen gün hızla küreselleşmeye devam ederken bazı oluşumlar yerel özelliklerini koruyarak küreselleşmenin avantajlarından faydalanmayı sağlamışlardır (Yalçın, 2019: 214). Bu çabalar mahalli küreselleşme (*local globalisation*) (Ünal ve Zavalı, 2016: 910) ve küyerelleşme (küresel bazda yerellik - *glocalisation*) kavramlarıyla ifade edilmektedir (Cansaran 2018: 892). Küyerelleşme, bir ürün veya hizmetin gittiği bölgenin özelliklerine adapte olması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum ‘küresel düşün yerel hareket et’ söylemini doğurmuştur (Yalçın, 2019: 206). Modern yaşam, kapitalizm, kentleşme, tek tipleşme ve küreselleşmeye karşı ortaya çıkan oluşumlardan bir tanesi de Sakin Şehirlerdir. Sakin Şehirler yerel değerleri koruyarak küreselleşmenin avantajlarından faydalanmayı amaçlar. Bu anlamda küreselleşme ile yerelleşme arasında diyalektik bir özelliğe sahiptir (Koçaş, 2019: 470, 474). Çeşitliliğin korunması, kitlesel üretim ve tüketimden uzak olması, yerel ve özgün değerlere önem vermesi, çevre duyarlılığı, doğal ve sürdürülebilir bir sistem arzusu bakımından yerel özellikler taşır. Ancak uluslararası bir hareket olması, teknolojiye dayanması, bu kentleri markalaştırarak pazarlaması ve yerel üretimin ekonomiye katılması açılarından da küresel bir harekettir. Bununla birlikte bu şehirlerde nüfus artışı, trafik sorunu, hava kirliliği, kitle turizminin engellenmesi konularında küreselleşmeye karşıdır. Yani Sakin Şehirler modern ile geleneksel arasında uyumlu ve sürdürülebilir bir dengedir (Deniz, 2017: 1410). Bu biçimde küyerel (*glocal*) bir harekettir (Cansaran, 2018: 892).

Yavaş para, yavaş seyahat, yavaş tasarım, yavaş eğitim gibi alanlarla sonuçtan ziyade süreç ve sürdürülebilirlik önceliklerine dayanan ideolojisiyle kapitalizme karşı bir oluşumdur (Ünal ve

Zavalsız, 2016: 893). Sakin Şehir hareketi kapitalizmin yarattığı tahribata karşın çözüme yönelik bir arayışın ürünüdür (Deviren ve Yıldız, 2015: 347). Son olarak Sakin Şehir hareketi doğala ve özgünlüğe bir özlem niteliğindedir (Cansaran, 2018: 893). Çıkış noktası doğanın tahrip edilmesi ve insan doğasının ikinci plana atılmasıdır. Yavaş hareketi doğaya ve doğala dönmek için duyulan bir ihtiyaçtan doğmuştur (Ünal ve Zavalsız, 2016: 909). Bu anlamda kişilerin bu hızlı yaşamın içinde kendilerini kaybettiği bir dönemde bir öze dönüş çağrısıdır (Bayraktar vd., 2016: 69). Bireylerin hayatı hızlı yaşamalarından ziyade sosyalleşerek, yemek vakti iletişim kurarak, adetleri koruyarak, yerel yemek ve özgün kimliklere yer açarak, vakit alan sanat ve el işine önem vererek modern hayat, kentleşme ve kapitalizmin yarattığı rekabet, hırs ve tükenmişlikten kurtulmayı amaçlayan bir düşünce sistemidir (Deniz, 2017: 1403). Kapitalizmin salt çıkar odaklı anlayışına karşı çıkarak daha maliyetli olsa dahi yerel ve çevreci olanı desteklemeyi amaçlar. Sürdürülebilirlik anlamında yenilenebilir, temiz enerjinin tercihi, bisiklet kullanımı, biyoçeşitliliğin korunması, organik tarım, yöresel mutfak, geleneksel gıda işleme yöntemleri, ekoturizmi desteklemektedir. Yavaş Yemek ve Sakin Şehir hareketleri giyim, turizm, sosyal yaşam, ekonomi, kent yaşamı ve yaşam tarzı konularına yayılmış olsa da doğuşu çevre ve doğa tahribatı ile bunun beslenme ile olan ilişkisi olduğundan bir sonraki bölümde beslenme, tarım ve çevre ilintisi ile Sakin Şehirlerin bu alandaki çalışmaları gözden geçirilmiştir.

2.4.3. Çevre ve sakın şehirler

Özellikle çevre meselelerinin önem kazandığı günümüzde bireysel gıda tercihleri büyük önem teşkil etmekte ve iklim değişikliğini etkilemektedir. Yavaş Yemek akımını, ortaya çıkış nedenlerini ve prensiplerini daha iyi anlayabilmek için modernleşmeye bağlı olarak gelişen hızlı yaşam, hızlı yemek ve hızlı üretim kavramlarını ve bunların çevre ile olan ilişkilerini incelemek gerekir. Bu bölümde gıda tercihlerinin çevre üzerindeki etkileri incelenmiş, bir sonraki bölümde ise bu kavramların Yavaş Yemek hareketiyle bağlantısı detaylı olarak verilmiştir. Özetlemek gerekirse gıda tercihlerinde çevreye verilen zararı azaltmak için et tüketimini ve gıda israfını azaltmak; doğal, yerel ve mevsiminde beslenmek ile kendi bahçemizde ürün yetiştirmek faydalı olmaktadır. Sanayi devriminin ardından teknolojiye gelişim yaşanmış ve bireylere daha rahat bir yaşam tarzı sağlanmıştır (Şahinöz, 1990: 233). Ancak “Yeşil Devrim”in ardından kimyasal kullanımı, GDO’lar, aşırı su tüketimi ve benzeri gelişmeler çevresel sorunlara yol açmış (Kavuran ve Dede, 2013: 60, 61; Ritzer, 2002) ve ekolojik denge bozulmuştur (Şahinöz, 1990: 238). İklim değişikliği ve kültürel sorunlarına karşı bir tepki olarak gelişen Yavaş Yemek akımı ise çevre

sorunlarına karşı gelirken aynı zamanda bu hızlı yaşam şeklinin yozlaşmasına da karşıdır. Yaşamın her alanında hızlı olan kapitalizme karşıt yavaş bir felsefeyi benimserken bireysel tercihlerle çevreye duyarlı bir beslenme şeklini değişimin temeline yerleştirir.

Yavaş Yemek akımı daha evvel bahsedildiği gibi beslenme ile çevre ilişkisi ve bireylerin gıda tercihleri üzerinde durmaktadır. Bu akımın prensipleri tüketilen yiyeceklerin nereden geldiği, nasıl yapıldığı konusunda bilinç yaratmayı amaçlar (Bayraktar vd., 2016: 71). Bu anlamda Yavaş Yemek hareketi üç temel ilkeye dayanır: iyi, yani kaliteli, lezzetli ve sağlıklı gıda; temiz, yani çevre dostu (biyolojik çeşitlilik ile üretici ve tüketicuyu koruyan) ve adil, tüketiciler için erişilebilir fiyatlar ile üreticiler için adil koşullar ve ödeme. Sakin Şehirlerin amacı çevre dostu kentler meydana getirmektir. Bunun için kompost yapmak, biyoçeşitlilik alanlarını korumak, agroekolojiyi geliştirmek, organik tarımı artırmak, kendi yiyeceğini üretmeye teşvik etmek ve gıda eğitimleri verilmesini sağlamak için politikalar geliştirir. Yavaş Yemek akımı yerel tohum kullanımı, yerel yiyecek-içecek üretiminin desteklenmesi ve özgünlüğün korunarak sürdürülebilir yerel kalkınmanın sağlanmasını amaçlar (Deniz, 2017: 1402).

Yavaş Yemek akımının tarım alanında sürdürülebilirlik, küresel çevrenin korunması konularında kriterleri vardır (Ünal, 2016: 18). Sürdürülebilirlik üretim çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları dengelemeyi amaçlayan bütüncül bir sistemdir (Özkan ve Armağan, 2019: 110). Üretimde verimliliği korurken, çevreye verilen zarar azaltılmalı ve ekonomik canlı tutularak üreticilerin yaşam kalitesi yükseltilmeli. Bu konuda Yavaş Yemek hareketinde “Mercatidella Terra” yönteminin kullanılması ile yerli ürünler için bir pazar oluşturarak yerli ürün üretimi desteklenir (Cittaslow Türkiye, 2023; Ünal, 2016: 19). Bunun yanı sıra “Terra Madde” (toprak ana) denilen yemek konusunda çalışan dernek, vakıf gibi kuruluşların desteklenmesi planını içerir (Ünal, 2016: 19). Yok olmakta olan yerel ürünlerin canlandırılması, okul bahçelerinde tarım, beslenme ve tat eğitimleri verir. Bununla birlikte yerel ürünlerin kullanımını artırarak restoran ve kantinlerde satılmasını sağlar. Eskiye koruyarak yeni ürünleri destekler. Bu anlamda Sakin Şehir ve Yavaş Yemek akımları ekogastronomi (Sünnetçioğlu ve Özkök 2017: 592) ve agroekoloji alanlarında eğitimler vererek etkinliklerini sürdürmektedir (Ünal ve Zavalı, 2016: 902). Agroekoloji tarımda ekolojik prensiplerin benimsenerek kimyasal ve fosil yakıtların kullanımının azaltılmasını amaçlar (Ünal ve Zavalı, 2016: 902). Ekogastronomi ise yerel tarım ve yiyecek üretimi ile çevreye duyarlı ve toplum sağlığını gözeterek üreticiye katkı sağlayarak sürdürülebilir

unsurların gelişmesine katkı sağlar (Akdağ ve Üzülmöz, 2017: 304). Ayrıca GDO'nun tarımsal alanda kullanılmaması ve kadın istihdamı ile yöresel yemeklerin yapımının teşvik edilmesi gibi maddeler de Sakin Şehirlerin kriterleri arasında yer almaktadır (Yüce ve Yaleze, 2018: 164, 169, 175).

Özetlemek gerekirse Sakin Şehir hareketi yerel değerleri koruyarak, biyoçeşitliliği artırmayı hedefleyen ve büyük firmaların ekonomik tekeline karşı bir duruş sergileyen bir harekettir. Kontrolsüz bir kentsel büyüme ve çarpık kentleşmeyle ortaya çıkan tek tip “klon şehirler” yerine özgün değerlerini koruyan ve akıllı büyüme ile sürdürülebilir kalkınma sağlayan bir kentleşme modeli sunar. Yavaş Yemek felsefesinden yola çıkarak ekogastronomi, yerel tohum faaliyetlerini destekler ve bu şekilde bireylerin maddi doyumundan ziyade ruhunu doyuran bir sistem idealize eder. Ekolojik denge ve biyoçeşitlilik açılarından çevreci ilkeleri desteklemekte ve bu anlamda toplumsal bir değişime ön ayak olmaktadır. Küyerel bir hareket olan Sakin Şehir hareketi kır kent ilişkilerinin birbirine yaklaştığı bir model olarak düşünülebilir. Ayrıca büyük şehirlerde yaşayanların yerel topluluklara ve gıdalara erişiminin zorluğu gibi konularda bu hareket itici bir güç oluşturduğu söylenebilir. İdeolojik olarak doğru bir amaca hizmet etse de bu akımın uygulamadaki sonuçlarını da incelemek gereklidir ve sonraki bölüm bu konuya ayrılmıştır.

2.4.4. Sakin şehirlere eleştiriler ve öneriler

Sakin Şehirler çevreci ve kapitalizm karşıtı küyerel bir hareket olarak ortaya çıkmış ve toplumsal bir değişime öncülük etmektedirler. Yavaş Yemek felsefesinde modern hayata bir tepki olarak hızlı kent yaşamı, kalabalıklaşma, trafik, gürültü, standartlaşma, aşırı tüketim, çevre kirliliği ve bunların sonucunda oluşan rekabet ve yozlaşmaya karşı çıkar. Ancak bu akımın getirdiği düşünce sisteminin Sakin Şehirlerde ne ölçüde uygulandığı incelenmelidir. Bu harekete karşı geliştirilen en önemli eleştirilerden biri meydana geldikten sonra gelişen şehirlerin git gide bu felsefeden uzaklaşmasıdır. Bu eleştirilere göre Sakin Şehir unvanını aldıktan sonra kitle turizmine maruz kalan ve trafik, gürültü, çevre kirliliği, altyapı yetersizliği sorunlarıyla karşılaşan şehirler olmuştur. Türkiye’den örnek vermek gerekirse Halfeti, Akyaka ve Seferihisar’da bu sebeplerle Sakin Şehir felsefesine karşı bu oluşumlar gözlenmiştir (Çıtak, 2016: 2705). Bunun haricinde Perşembe’de ekolojik yaşama zarar veren kıyıya yakın alabalık çiftlikleri, Taraklı’nın kitle turizmine sıcak bakması, Akyaka’da sinekle mücadele için sazlıkların kesilmesi ile derede motorlu

gezi yapılması, Yalvaç'ın hamur işlerinin hızlı kitle tüketimiyle beraber *fastfood* yemeği şekline dönüşmesi yine Yavaş Yemek kültürüne karşı gelişmelerdir. Bu koşullardaki kitle turizmi yalnızca yerel halka ekonomik katkı sağlamakta ancak Yavaş Yemek prensipleriyle çatışmakta ve hareketin sürdürülebilirliğini tehlikeye sokmaktadır. Ayrıca yerel halkın bu akımın felsefesini ne kadar benimsediği de tartışma konuları arasındadır. Örneğin, Seferihisar ve Halfeti'de yapılan araştırmalar bu yörede yaşayanların beslenme alışkanlıklarında Yavaş Yemek felsefesinin değil kendi kültürel değer, alışkanlık ve gelir düzeylerinin belirleyici olduğu ortaya konmuştur (Aytimur, 2015: vii).

Ayrıca bazı Sakin Şehirlerdeki yerel halk Yavaş Yemek felsefesini hızlı para kazanma aracı olarak görmekte ve oluşumu metalaştırarak karşı çıktığı hızlı tüketime sebep olmaktadır (Coşar, 2019: 42). Kentin reklamı ile birlikte gelen talep neticesinde hızlı gelişim kontrolsüz yapılaşma, betonlaşma, plansız gelişme, konut ve arsa fiyatlarının artışı gibi sorunları doğurmaktadır. Hatta bu hareketi ilerleme karşıtı bir durum olarak görenler dahi olmuştur (Çıtak, 2016: 2705). Yerel seçimlerin beş yılda bir yapılarak yerel yönetim ve belediyenin değişmesi bu hareketi olumsuz etkilemektedir (Çıtak, 2016: 2699; Coşar, 2019: 47). Bu tür olumsuz gelişmeler yerine yaşam biçimini iyileştirmeye çalışmak gerekmektedir. Buna engel olabilmek için kitle turizminden uzaklaşmalı ve toplumsal uzlaşıyla yavaşlama sağlanmalıdır. Ayrıca bu oluşum yalnızca turizmin gelişmesi olarak görülmemeli, uzun vadeli bir dönüşüm hareketi olduğu hatırlatılmalı, büyük otel ve tatil köylerine, betonlaşma, nüfus artışı ve kirliliğe izin verilmemelidir (Coşar, 2019: 47). Bütün bu zorluklara rağmen Yavaş Yemek felsefesini devam ettiren şehirler de mevcuttur. Türkiye'de bu oluşumun altında yatan esas sebepleri araştırmak için belediyeler ve yerel halk ile görüşmeler sağlanabilir. Bunun haricinde hareketin çıkış noktası olan İtalya'da veya diğer ülkelerde iyi örnek teşkil eden başka Sakin Şehirler incelenerek uygulama için öneriler alınabilir. Bu şekilde hareketin gelişmesinin önündeki olası engeller önlenebilir.

Özetlemek gerekirse modern yaşama karşı bir tepki biçiminde ortaya çıkan Yavaş Yemek akımı prensiplerine sahip Sakin Şehirler kapitalizmin bir eleştirisini temsil etmektedir. Bu akım kapitalizme karşı duruşuyla küreselleşme ve yerelleşme arasında bir denge sağlayarak diyalektik olarak küyerel bir hareket yaratır. Çevrecilik de bu akımın parçası olarak yerele, özgünlüğe saygı, yaşam kalitesini artırma, ekoturizmle birlikte ilkeleri arasında yer alır. Yavaş Yemek akımının çıkış noktası olan doğa tahribatına karşı doğal ve doğru beslenme yöntemleriyle çevre sorunlarıyla

mücadele etmeyi öngörür. Kapitalizme karşı başarılı olup olamayacağı, küreselleşme karşısında nüfus artışı ve kitle turizmine direnerek sürdürülebilir özelliklerini korumayı başarıp başaramayacağı ve çevre sorunlarına karşı ne kadar başarılı olacağı tartışma konusudur. Türkiye’deki bazı örnekler Sakin Şehirlerin geliştikçe Yavaş Yemek hareketinden uzaklaştığını göstermektedir. Türkiye’deki Sakin Şehirlerin bu akımın felsefesiyle ne kadar uyum içinde olduğu belediyeler ve yerel halk görüşmeleri ile incelenebilir. İleride araştırılması gereken bir unsur ise bu akımın gelişmesi için neler yapılabileceğidir. Sonuç olarak Sakin Şehir hareketinin kapitalizme karşı bir duruş sergileyerek küyerel bir hareket başlattığı gerçeği ortadadır. Sakin Şehir, var olan kent modellerine sürdürülebilir ve yerelin özgün değerlerini koruyan bir alternatif sunması bakımından önemli bir harekettir. Temelinde yer alan Yavaş Yemek felsefesi, agroekolojik ve doğal tarım yöntemlerine yer vererek kırsal kalkınmayı ve doğal gıdaya erişim hakkını destekler. Bu bakımdan TDT ile örtüşen nitelikleri bulunmaktadır. 2020 yılında Sakin Şehir unvanını alan Gündül bu çalışmanın merkezinde yer aldığı için yöntem bölümünde örneklem başlığı altında Gündül ilçesi ve hakkında yapılan akademik çalışmalara yer vermiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde sırasıyla araştırmanın yöntem aşamaları (problem, amaç, önem, sınırlılıklar, içerik analizi, mülakatlar, örneklem) ele alınmıştır.

3. YÖNTEM

Bu çalışma nitel bir araştırma olarak tasarlanmış ve içerik analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Araştırmanın ilk aşamasında netnografi yöntemi kullanılarak video ve podcast içerikleri analiz edilmiştir. Bu bölümde, üreticilerin Sakin Şehir hareketi kapsamında doğal tarım uygulamaları sırasında karşılaştıkları sorunlar, bu sorunlarla baş etme stratejileri ve kır-kent ilişkilerine katkıları incelenmiştir. Devamında, Gündül'den tüketim yapan üreticilerin tercihleri, yaşam tarzları ve kır-kent ilişkisine bakış açıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Son aşamada ise sürece dahil olan kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin (STK) etkinlikleri, amaçları ve katkıları ele alınmıştır. Araştırmanın üretici odaklı bölümünde, UNDP GEF-SGP ve Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin birlikte yürüttüğü “Gündül'de Gıda Topluluklarıyla Agroekolojik Dönüşüm” programı çerçevesinde doğa dostu tarımsal üretim yapan 16 üreticiyle yapılan YouTube (Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği, Gıdamız Geleceğimiz) ve podcast (Gıdamız Geleceğimiz) içerikleri netnografi yöntemiyle analiz edilmiştir. Buna ek olarak, bölgede aktif olan kuruluş ve STK temsilcisi 8 uzmanla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bir diğer ayağında ise Gündül'den tüketim yapan 11 üreticiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler “Transkriptor” aracılığıyla deşifre edilmiş, ardından NVIVO programında açık ve tematik kodlama yöntemleriyle analiz edilmiştir. Bunlara ek olarak, Gündül Kahvaltı Şenliği, TEDÜ Yenil Pazarı, fide dağıtım günleri, Ankara'da ve çevrim içi ortamlarda düzenlenen seminerler, şifalı bitkiler ve ev yapımı temizlik ürünleri eğitimleri gibi etkinlikler gözlemlenmiş; bu bağlamda alan araştırması ve betimleyici analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Katılımcıların Gündül'ü tercih etme nedenleri, bölgeye dair görüşleri, çevre ve sürdürülebilirlik konularına yaklaşımları, tüketim biçimleri, kır-kent ilişkisine dair düşünceleri ve göç eğilimleri araştırılmıştır. Araştırma, Sakin Şehirlere gelenlerin ve Gündül'den tüketim yapan bireylerin, daha çevreci, küçük yerleşimlere özlem duyan ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarına sahip kişiler oldukları varsayımından hareketle yürütülmüştür. Bu bölümün devamında araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları, içerik analizin detayları, veri toplama teknikleri (mülakatlar) ve örnekleme yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Problemi

Bu araştırmada sanayileşme sonrası modern toplumlarda çevresel ve bireysel sorunların ortaya çıkmasıyla gündeme gelen yeni sürdürülebilir tüketim biçimleri, gıdanın önemi ve değişen kır kent ilişkileri merkeze alınmıştır. Bu kapsamda Sakin Şehir Gündül ile Ankara arasında işleyen TDT TADYA'nın YDE kapsamında ve AAT ışığında incelenmesi uygun bulunmuştur. Kısaca özetlemek gerekirse sürdürülebilirliğin sosyolojik olarak tartışılması modernleşme ile birlikte başlamıştır. Modern yaşamdaki teknoloji ve enerji kullanımı ile çevre tahribatı ilişkilidir. Literatürde mahşerin dört atlısı olarak sanayileşme, enerji, nüfus ve çevre sıralanmaktadır (Yücel, 2003: 101). İnsanın doğa üzerindeki bu büyük etkisinden dolayı günümüze antroposen çağı yani insan çağı da denilmektedir. Sanayileşme ile birlikte nüfus artışı, kentleşme, seri imalat, hızlı tüketim ve küreselleşme meydana gelmiştir. Fransız sosyolog Jean Baudrillard'ın (2021) kitabında bahsettiği gibi modern toplum zaman içerisinde bir tüketim toplumuna dönüşmüştür. Serbest piyasada rekabet eden üreticiler kullan at ekonomisiyle en fazla ürünü en az maliyetle yapma yarışına girişmişlerdir (Yücel, 2003: 109). Fosil yakıtlar, endüstriyel ve tarımsal faaliyetler neticesinde madencilik, tarımda kimyasallar, ulaşımda kullanılan yakıtlar sebebiyle çevre sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır (Yücel, 2003: 109). Sonuç olarak insan faaliyetleri sebebiyle karbon salınımı artmış, atmosfer zarar görmüş, küresel ısınma başlamış ve biyoçeşitlilik azalmıştır (Yücel, 2003: 109). Dolayısıyla da dünyanın doğal dengesi bozularak susuzluk, kıtlık, orman yangınları, salgın hastalıklar ve diğer doğal afetler gündeme gelmiştir. Ancak düşünürler insan doğaya bu kadar hâkim olabildiyse bu gücünü çevre sorunlarını tersine döndürmeyi başarabilecek güçtedir diye ileri sürmektedirler (Yücel, 2003: 101). Günümüzde *ecocide* (*ekokırım*) yani çevre katliamı kavramı tanımlanmakta ve bu doğrultuda cezalar bulunmaktadır (Yücel, 2003: 101). Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne Haziran 2021'de sunulan bir öneriye göre "Çevreye ciddi ve yaygın veya uzun erimli zarar verme olasılığı büyük olduğu bilinen eylemlerin yasadışı veya olası kastla gerçekleştirilmesi" olarak tanımlanıyor (Köybaşı, 2022: 1047). Dolayısıyla doğa hakkı artık çevre anayasalarıyla korunmaktadır. Bunlardan bazıları Ekvator ve Bolivya'dır (Güveyi, 2018: 636, 637).

Devletlerin aldığı tedbirlerle birlikte günümüzde endüstriyelleşmenin çevresel ve psikolojik olumsuz etkilerine bireysel bir tepki olarak Yavaş Tüketiciler ortaya çıkmıştır. Yavaş tüketicilerin özellikleri destinasyonun kimliğini korumaya saygılı, coğrafya ile uyumlu yerel ve mevsimine uygun ürünler ve hizmetler, anlamlı deneyimler, yerel ürünler ve aktivitelere, yerel satıcılar, yaratıcı, aktif iletişim ve üretici ile tüketici arasında uzun soluklu ilişki yaratmaya

yöneliktir. (Med Pearls, 2020: 20). Literatür araştırması günümüzde bireylerin gıda odaklı yaşam biçimi (*Food Related Life Style – FRLS*) sürdürüklerini göstermektedir (Brunso, 2021: 1). Bu tercihleri şekillendiren bireylerin gıda tercihleri, sosyal sorumlulukları ve yaşam değerleridir (Brunso, 2021: 3). Bununla birlikte, kendi önceliklerinin yanı sıra evrensel, sosyal değerlere verilen önem bireylerin davranış biçimlerini etkilemektedir (Lombardi, 2015: 158). Lezzetin ötesinde gıda güvenliği ve demokrasisi tercihlerini şekillendirmektedir (Lombardi, 2015: 160). Sosyal ve ekolojik farkındalığın gıda tercihleri üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur (Renia-Usuga vd., 2020: 5). Gıdanın kalitesi, tüketim koşulları (bireysel algılar) ve alış veriş şekli ile pişirme yöntemleri (bireysel davranışlar) farklı yaşam şekilleriyle (değerleriyle) ilişkilidir (Rexiti ve Çobanoğlu, 2017: 90, 91). Özetle, kişinin yaşam şekli, dünya görüşü, kişiliği ve ilkeleri tüketim şekillerini oluşturur (Rexiti ve Çobanoğlu, 2017: 91). Kişinin karakteri (gelir, yaşam biçimi, seyahat ve dışarıda yemek alışkanlığı, vb.), gıdanın türü (lezzet, kalite, besleyicilik, doğal, çevre, vb.) ve çevresel etkenlerin (yöresel ürün, ünlü şef, çiftçi veya özel üretim, sosyal tanınırlık, kolay ulaşım, vb.) birleşimi bireylerin gıda tercihlerini biçimlendirmektedir (Cowan, 2008: 6). Sosyal sorumlulukla tüketim yapan bireylerin Maslow'un piramidinde temel ihtiyaçlardan ziyade sosyal ait olma gibi daha yüksek motivasyonlara sahip oldukları düşünülmektedir (Pacucci, 2016: 50). Bu görüşe göre bireylerin sahip olduğu sosyoetnik bağlar tüketim alışkanlıklarını etkilemektedir (Murdoch, 1998; akt. LeVelley, 2015: 175). Yavaş Yemek felsefesiyle ortaya çıkan ve Türkiye dâhil olmak üzere küresel olarak yayılan Sakin Şehir Hareketi de yavaş tüketim kültürünün bir parçası olarak ortaya çıkmıştır.

İç Anadolu'nun ilk Sakin Şehri olan Gündül'de yavaş ve temiz gıda tüketimine dayalı sürdürülebilir bir gıda zinciri oluşturulmuştur. Ancak Gündül'deki TDT TADYA yavaş yemek akımının prensipleriyle örtüşmesine rağmen bu hareketten daha önce ve bağımsız olarak farklı öncülerin liderliğinde şekillenmiştir. Araştırmanın odak noktası TADYA aracılığıyla doğal gıda üzerinden kurulan kır-kent ilişki bağlarının nasıl biçimlendiğini incelemektir. Çağdaş iletişim ve ulaşım teknolojilerinin yanı sıra endüstriyelleşme karşıtı görüşler kır ve kentin ideolojik ve fiziksel olarak yakınlaşmasına sebep olmaktadır (Davoudi ve Stead, 2002: 4; Koleva, 2013; Stead, 2002). Özellikle gıda demokrasisi (sürdürülebilir üretim ve tüketim biçimleri - İrfanoğlu, 2021; Laville, 2022) kapsamında kurulan kır-kent ilişkilerinin bir dayanışma ekonomisi yarattığı ve AAT'nin süreç odaklı ilişki ağı modeline uygunluk gösterdiği düşünülmektedir (Latour, 1996; Castells, 2006). Bu çalışmada TDT modeliyle bireylerin kır ve kent arasında uzaklaşan ilişki ağlarını

yeniden şekillendirdiği (Chiffolleau vd., 2019) ve üretim kültürü üzerinden bir YDE modeli ortaya koyduğu savından yola çıkılmıştır (Alberio ve Moralli, 2021). Günümüzde bireyler artık kaliteli bir yaşam tarzı aramakta ve bunun için şehirlerden göç etmeyi dahi düşünmektedirler. Aşırı tüketim, çevre sorunları ve yozlaşmaya karşı mücadele edilen toplumumuzda bu çalışma aşağıdaki problem sorularına cevap aramayı amaçlamaktadır:

Ana Problemler

1. Gündül ve Ankara arasında kır-kent dayanışma ağları nasıl kurulmaktadır?
2. Gündül'deki TDT sistemi Ankara özelinde kır-kent ilişkilerini nasıl etkilemektedir?
3. Gündül'deki TDT sistemi dayanışma ekonomisi modeline uymakta mıdır?

Alt Problemler

1. Gündül'de gıda üzerine çalışan kuruluşların kır-kent ilişki ağları üzerindeki etkileri nedir?
2. Gündül'deki gıda üreticilerinin kır-kent ilişkileri üzerindeki etkileri nedir?
3. Gündül'den gıda tüketimi yapan üreticilerin kır-kent ilişkileri üzerindeki etkileri nedir?
4. Gündül'deki gıda üreticileri dayanışma ekonomisi modelinden nasıl etkilenmektedirler?
5. Gündül'ün Sakin Şehir olması kır-kent ilişkilerini nasıl etkilemiştir?
6. Gündül üreticilerinin yaşam biçimleri ve göç düşünceleri nedir?

3.2. Araştırmanın Amacı

“Tüketim Toplumu” adlı eserinde Baudrillard (2021), çağdaş toplumun tüketimin onlara ilerleme ve mutluluk getireceğine inandırılarak kandırıldığını ve aslında tüketimin rasyonel ve doğal bir eylem olmadığını anlatmıştır. Tüketim artık ihtiyaç dışı ve yalnızca arzu ile sınıf farklılıklarına yol açan ve bireylerin reklamlarla aldatıldığı bir etkinliktir. Bu sebeple tüketim kültürünün yarattığı sorunlarla baş edebilmek için bireyler yavaş ve sürdürülebilir tüketim biçimleri geliştirmektedir. Yavaş tüketim akımları da Sakin Şehirler gibi çeşitli oluşumların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra şehirlerde sağlıklı beslenme, gıda etiği ve eşitlik gibi motivasyonlarla ortaya çıkan TDT modeli yeni bir sürdürülebilirlik akımı oluşturmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, Gündül'de uygulanan TDT modelinin nasıl işlediğini anlamak ve bu modelin kır-kent ilişkilerini nasıl etkilediğini ve bu ağların nasıl kurulduğunu incelemektir. Çalışma, Gündül'de üretim yapan üreticilerin, Gündül'den tüketim yapan bireylerin ve bölgede aktif çalışan STK'lar ile kamu yetkililerinin TADYA'yı tercih sebepleri, bölge algıları, çevre ve sürdürülebilirlik anlayışları, tüketim alışkanlıkları, kır-kent ilişkileri ve göç düşünceleri gibi konularda bilgi toplamayı hedeflemektedir.

3.3. Araştırmanın Önemi

Küreselleşme ve kapitalizme karşı gelişen Sakin Şehir hareketini daha iyi anlayabilmek için gıda endüstrisi ve çevre ilişkisini açıklamak gerekir. Tarım devrimi ile birlikte hızlı üretimde kolaylıklar sağlansa da bunun yanında paketli gıdalar, beslenme sorunları ve çevre problemleri artmıştır. Sanayileşme, kentleşme ve küreselleşmenin getirdiği hızlı yemek (*fast food*) sistemi sağlık sorunlarını tetiklemiştir. “İyi, temiz ve adil gıda” prensiplerini benimseyen Yavaş Yemek hareketi ise bunun aksine üreticiye, çevreye ve tüketiciye zarar vermeyen ve acele etmeden, kaliteli ve sakın yani yavaş bir yaşam şeklini savunmaktadır (Deniz, 2017: 1402). Bunun için biyoçeşitlilik alanlarının korunması, agroekolojinin geliştirilmesi, organik tarımı genişletilmesi gibi politikalarla bir bilinç yaratmayı amaçlar. Çalışma Sakin Şehir Gündül’deki TDT modelinin sürdürülebilir gıda sistemleri içindeki yerini anlamak ve kır-kent dayanışma ekonomisine nasıl katkı sağladığını tespit etmek bakımından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, yavaş tüketim (türetim) vasıtasıyla yeniden şekillenen kır kent ilişkilerine de ışık tutmaktadır. Araştırma ayrıca yavaş tüketim kültürünün pratikteki uygulamalarını inceleyerek analiz etmeyi hedeflemektedir. Yapılan literatür ve kaynak taraması neticesinde Gündül ve Ankara arasındaki kır kent ilişki ağlarını ele alan akademik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu araştırmayla literatürdeki bu boşluk doldurulmak istenmiştir. Bununla birlikte çalışma, 2020 yılında Sakin Şehir unvanını alan Gündül hakkında yapılan ilk doktora tez çalışmalarından biridir ve bu alanda kır-kent dayanışma ağları üzerine yapılan ilk araştırma olmasıyla literatüre katkı sağlamaktadır. TDT ve kır-kent ilişkilerinin geliştirilmesi için uygulanacak politikalara ışık tutmaktadır.

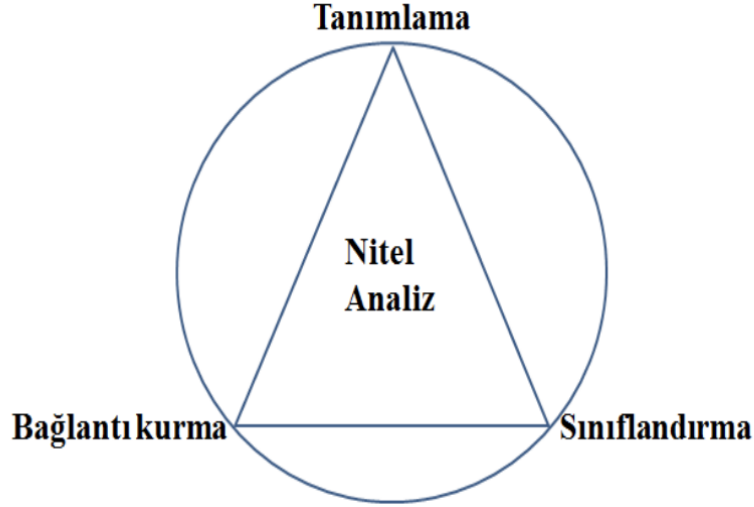
3.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Gündül başkent Ankara’ya yakın olması ve İç Anadolu’daki ilk Sakin Şehir olması sebebiyle Gündül-Ankara arasındaki kır-kent ilişkilerini incelemek amacıyla seçilmiştir. Araştırma Gündül ve Ankara ile sınırlıdır. Gündül’deki gıda üretimini içeren çevrimiçi video, podcast, internet sitesi, sosyal medya paylaşımları incelenmiştir. Gündül’deki paydaşlar (STK, kamu yetkilileri) ve tüketicilerle görüşmeler düzenlenmiş ve ilçe ile Ankara’daki etkinliklerde genel gözlem yapılmıştır. TADYA grubuna üye olunmuş ve buradan tüketim yapılarak kolektifin işleyişi gözlemlenmiştir. Ankara’daki tüketiciler sınırlı sayıda kapalı bir grup olduğundan onlara ulaşmada başlangıçta güçlükler yaşanmış ancak gruba üyelik devam ettikçe bu zorluk zamanla aşılmıştır. Araştırma esnasında ve sonunda Gündül’deki TDT kolektifinin ilçenin Sakin Şehir oluşumundan daha önce başladığını ve ondan bağımsız olarak ilerlediği tespit edilmiştir. Kolektif ile Sakin Şehir

oluşumunun temel prensipler açısından benzerlik göstermelerine rağmen tam olarak bir ilişki içerisinde olduklarından söz edilemez. Görüşme verileri ve gözlem notları bölgenin Sakin Şehir olmasının GÜDÜL’de genel olarak fazla bir etki yaratmadığı yönündedir. GÜDÜL turizmden ziyade agroekolojik tarım etkinlikleriyle öne çıkan istisnai bir Sakin Şehir olarak gözlenmiştir. Araştırma diğer Sakin Şehirlere genellenemez.

3.5. Araştırma Deseni: İçerik Analizi

Sakin Şehir GÜDÜL’de yer alan TADYA gıda kolektifinin incelendiği bu çalışmada nitel araştırma deseni olarak içerik analizinin kullanılması uygun bulunmuştur. İçerik analizinde amaç verideki örüntüleri ve temaları ortaya çıkarmaktır (Çelik vd., 2020: 381, 395). Bu analiz verilerin sınıflandırılması, yorumlanması ve kavramlarla ilişkilendirilmesi için uygundur (Çelik vd., 2020: 380, 381). Bu şekilde veri içeriklerinin temaları kurallar çerçevesinde nesnel ve sistematik olarak analiz edilebilmektedir (Metin ve Ünal, 2022: 276). İçerik analizinde mesaj, mesajı gönderen ve mesajın alıcısı arasındaki ilişki dikkate alınmaktadır (Metin ve Ünal, 2022: 276). Burada içerikteki gizli anlamlar çıkarılarak sosyal gerçeklik ortaya konur. İçerik analizi ayrıca derinlemesine bilgiye ulaşmayı sağlar, farklı bakış açıları sunar ve karmaşık konuları anlamlandırmada faydalıdır (Alanka, 2024: 78). İçerik analizi sırasıyla sorun ve içeriğin belirlenmesi, örneklemin seçimi, çözümleme birimlerinin belirlenmesi, kodlama cetvelinin oluşturulması, verilerin çözümlenmesi ve analiz aşamalarından oluşur (Metin ve Ünal, 2022: 278). Aşağıda **Şekil 3.1**’de analiz sürecinin tanımlama, sınıflama ve bağlantı kurma aşamaları ve ilişkisi gösterilmiştir (Çelik vd., 2020: 381). Araştırmada öncelikli olarak sorunun tanımı yapılmış, bu doğrultuda literatür taraması gerçekleştirilmiş ve buradan yola çıkarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde kullanılacak sorular belirlenmiştir (**Ek 2**). Sorular belirlenirken yansız, açık uçlu, sade ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir (Çelik vd., 2020: 384). Ardından örneklem belirlenerek veri toplama süreci başlamıştır.

Şekil 3.1. Nitel Veri Analizinin Döngüsel Gösterimi (Dey, 1993, s. 32. Akt. Çelik vd., 2020: 381)

Veri toplama sürecinde öncelikle, Güdül'deki üreticilerin YouTube ve podcast içerikleri (16 üretici) netnografi yöntemiyle içerik analiziyle incelenmiştir. Bu çalışmada ayrıca veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği uygulanmış ve Ankara'daki tüketiciler (11 katılımcı) ve ilçede aktif çalışan STK ve kurumların yetkilileriyle (8 katılımcı) uzman görüşmeleri yapılmıştır. Katılımcıların demografik listesi “3.7. Örneklem” bölümünde yer almaktadır. Görüşmelerin yanı sıra TADYA'nın düzenlediği etkinliklere katılarak gözlem yapılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında UNDP GEF-SGP ve Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği ile yürütülen “Güdül'de Gıda Topluluklarıyla Agroekolojik Dönüşüm” programı kapsamında Güdül'de doğa dostu tarımsal üretim yapan ve dönüşüm için çalışan üretici röportajları netnografi yöntemiyle incelenmiştir. Bu içeriklerde araştırma gereğince üreticilere sorulacak sorular yer aldığı için üreticilerle ayrıca mülakat yapılmasına gerek kalmamıştır. Güdül'deki üreticilerin Sakin Şehir hareketi kapsamındaki etkinliklere rağmen doğal tarım yöntemlerini kullanırken nasıl sorunlarla karşı karşıya kaldıkları, bu sorunlarla nasıl mücadele ettikleri, ürünlerini kente nasıl ulaştırdıkları ve satış yaptıkları, kır kent ilişkilerine nasıl katkı sağladıkları ve kentsel yaşam hakkındaki düşünceleri araştırmaya dahil edilmiştir. Bununla beraber, Güdül'de etkinlikte bulunan gıda toplulukları, dernek, vakıf ve oluşumlar, bunların etkinlikleri ve üreticiler üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Bu kapsamda TADYA'nın kuruluş sürecine dâhil olan Sürdürülebilir Yaşam Derneği (SUYADER), ÇİDEA Moni Bostan, Buğday Derneği ve UNDP-GEF yetkililerine ulaşılmış ve bu toplulukların yetkilileriyle görüşmeler

yapılarak veri toplanmıştır. Son olarak Güdül'den tüketim yapan t reticilerle görüşmeler yapılmıştır. Özellikle TADYA ve Güdül'den alışveriş yapanların (türeticilerin)  evre, sürdürülebilirlik, tersine g   eğilimleri ve tüketim alışkanlıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Ankara ve Güdül arasındaki kır kent ilişki a larını anlamak üzere üreticilere, tüketicilere ve bölgenin önde gelen vakıf, dernek ve kuruluşlarına sorulan sorular “**Ek 2: Görüşme Soruları**” bölümünde belirtilmiştir. Buna ilaveten Ankara ve Güdül'de yer alan URGENC   evrimi i toplantısı, fide dağıtım günü, şifalı bitkiler atölyesi, Kent Konseyi Toplantısı, Kahvaltı Şenli i, TEDÜ Yılbaşı Kermesi ve temizlik ürünleri atölyesi gibi etkinliklere katılarak gözlem yapılmıştır. Güdül Süvari Eko Kamp ve bölgedeki üreticiler ziyaret edilmiştir. Bu etkinlikler hakkında araştırmacının saha notları ve çeşitli görseller “**Ek 3: Saha Notları ve Gözlemler**” bölümünde yer almaktadır.

Toplanan veriler netnografi, uzman görüşmeleri ve derinlemesine görüşme verileri olarak üçgenleme (*triangulation*, sac ayağı,  eşitleme – Korkmazyürek, 2019: 139) şeklinde içerik analizi teknikleriyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde verilerin sıklığı değil niteliği ve birbiriyle ilişkisi önemlidir ( elik vd., 2020: 386). Bu göz önüne alınarak veriler soyutlama yoluyla kodlanmıştır. Çalışmada veriler önce 4.1 bölümünde açık kodlama ile ardından 4.2 bölümünde tematik kodlama ile kodlanmıştır. Verilerin işlenmesi sürecinde görüşmeler önce deşifre edilmiştir. Ardından açık kodlanma sürecinde karma yöntem (başlangıç + süreç) kullanılmıştır (Korkmazyürek, 2019: 140). Karma yönteme göre kavramsal  er eve doğrultusunda önceden belirlenmiş kavramlara göre kodlama, tanımlayıcı kodlama ve süreç içerisinde beliren kavramlara göre canlı kodlama (veriye özgü kodlar, *in-vivo*) birlikte yapılmıştır ( elik vd., 2020: 386; Korkmazyürek, 2019: 140; Metin ve  nal, 2022: 276, 281). Klasik yöntem içerik analizinde olduğu gibi kodlama doğrudan metin verilerinden oluşturulmuştur. Kodlamalar tekrarlanan konular, benzerlik ve farklılıklar, sıralama, tanımsal, hiyerarşik, duygu durumu ve değerler veya nedensel durumları içerebilir (Saldana, 2013: ix-xii). Veriler bu şekilde Kodlamalar sırasında içerikte tekrarlanan konular, benzerlik, farklılık, nedensel durumlar ve bağlantıları göz önüne alarak konu ve konucuklara ayrılmıştır. Kodlama sırasında içerikten kod, kodlardan alt kategoriler, onlardan da temalar (ana kategoriler) oluşturulmuştur. Bu süreç “4.1.1 Kodlardan Kategorilere” bölümünde detaylıca gösterilmektedir. Kategoriler veriyi kavramsallaştırmak amacıyla kodların birleştirilmesiyle ortaya çıkar ( elik vd., 2020: 392). Bu süreçte kodlardan kategorilere t mervarımsal ve kategorilerden kodlara tümdengelimsel bir yöntem izlenir ( elik vd., 2020: 392). Kategoriler parçaların ayrılarak yeniden

sınıflandırılmasıyla ortaya çıkar (Metin ve Ünal, 2022: 279). Veri içeriğinden üretilen kategoriler sosyal gerçekliğin tanımlanması, gruplandırılması ve anlamlandırılması için faydalıdır (Alanka, 2024: 77). Kategoriler anlamlı, amaca ve konuya uygun, açık, net ve homojen olmalıdır (Alanka, 2024: 77). Ayrıca objektif, bütünsel, ayırt edilebilir olmaları kategorilerin birbiriyle ilişkilendirilebilmeleri bakımından önemlidir (Alanka, 2024: 77).

3.6. Araştırma ve Veri Toplama Teknikleri: Mülakatlar

Çalışmanın analiz kısmı üçgenleme (*triangulation*) yöntemiyle üç farklı kaynağın birleştirilmesiyle oluşturulmuştur (Korkmazyürek, 2019). Yapılan literatür ve kaynak taraması neticesinde Gündül’de yer alan üreticilerin çevrimiçi röportajlarına ulaşılmış ve bu içerikler netnografi yöntemiyle analiz edilmiştir. Üreticilere sorulacak sorular hali hazırda bu röportajlarda yer aldığı için ayrıca görüşme yapılmasına gerek kalmamıştır. Bu bölümde TADYA üreticilerinin YouTube ve podcast üzerinden yayınladıkları içerikler deşifre edilmiş ve aşağıda detaylı olarak ele alınacak olan netnografi yöntemiyle incelenmiştir. Sonraki kısımda TADYA’nın kuruluşunda ve kır-kent ağlarının gelişiminde rol alan etkin kuruluşlar (STK’lar) ve Gündül’deki kamu yetkilileri ile zoom üzerinden veya yüz yüze uzman görüşmeleri yapılmıştır. Son olarak TADYA vesilesiyle gıda değiş tokuşu üzerinden sağlanan Gündül ve Ankara arasındaki ilişki bağlarının son ayağı olan tüketicileri anlayabilmek adına TADYA tüketicileriyle yüz yüze yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde sorulacak sorular için Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan gerekli etik izinler alınmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen sorular **Ek 2’de** gösterilmiştir. Toplamda YouTube ve podcast analizlerinden 16 üreticinin, yüz yüze ve zoom görüşmelerinden ise 6 STK ve 2 kamu yetkilisi ve 11 tüketicinin içeriği çevrimiçi bir program olan “Transkriptor” ile deşifre edilmiş ve bulgular NVIVO ile analiz edilmiştir. Kimi zaman veriler manuel olarak kodlanırken, içerik büyük olduğunda Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi Yazılım - BDNVAY (*CAQDAS: Computer-Assisted Qualitative Data Analysis Software*) programlarından faydalanılmaktadır (Saldana, 2013: 18). BDNVAY zengin içerikli verilerin analizinde kullanılmakta ve çok çeşitli, detaylı kodlama analizine izin vermektedir (Saldana, 2013: 30). Bu çalışmada bu programlardan NVIVO kullanılmış ve kodlamalarda destek sağlamıştır. Mülakatlar üreticilerin çevrimiçi görüşmeleri (netnografi), araçlarla uzman görüşmeleri ve tüketicilerle derinlemesine görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bölümün devamında bu görüşmelerin detayları sunulmuştur.

3.6.1. Netnografi - üreticiler

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemiyle üreticilerin kullandığı kavramların anlamını çözmek, davranışlarının altında yatan nedeni anlamak ve kültür değişimini çözümlemek istenmiştir (Plano Clark ve Creswell, 2008; Creswell, 2013; Gurbetoğlu, 2018). Bu kapsamda ilk kısımdaki veriler netnografi yöntemiyle toplanmıştır. Netnografi, yani internet veya teknolojik ağ etnografisi, Kozinets tarafından ortaya konan ve sanal ortamlardaki fenomenleri araştırmaya yarayan bir yöntemdir (Kozinets, 2010: 1). Sanal topluluklar kurdukları yeni ilişki biçimleriyle ve akışkan kimlikleriyle kendilerine özgü bir sosyal gerçeklik yaratmaktadırlar. Her şeyin kayıt altına alındığı bu yeni dönemde netnografi dijital ortamların yapısına uygun olan yeni bir araştırma yöntemidir (Kozinets, 2010: 3; Kozinets, 2015: Akt. Özgen ve Argan, 2020: 5048; Aksu, 2018). Netnografi genel olarak hedef kitleye uygun olan anahtar kelime ve sanal topluluğun seçimi, veri toplama, analiz ve yorum, etik konular ve paylaşım aşamalarından oluşmaktadır (Kozinets, 2010: 5; Kozinets 2002, 2010, 2015: Akt. Özgen ve Argan, 2020: 5049-5050). Öncelikle anahtar kelimeler (*keywords*) arama motorlarına girilerek aranır, araştırma problemi keşfedici sorular odağında belirlenir, örneklem seçilir, anahtar kelimeler sanal platformlar (sosyal medya) ve arama motorlarında (google, yandex, vb.) taranır, kriterler belirlenir (Kozinets; 2010: 13; Kozinets 2002: Akt. Özgen ve Argan, 2020: 5049). Netnografik veriler arşivsel (sanal ortamda kayıtlı olan), temin edilmiş (katılımla elde edilen: e-posta, mesajlaşma, yorum, chat, vb.) ve saha notu (sanal topluluk ortamları) olmak üzere üç türe ayrılmaktadır (Kozinets, 2010: 20; Kozinets 2010: Akt. Özgen ve Argan, 2020: 5052). Verilere ulaşmak kolay, maliyetsiz ve veri kaynağı geniştir. Verileri sınırlamak için tek bir olguya odaklanmalı, veriler doğru seçilmeli ve tarih aralığı belirlenmelidir. Netnografi not alma, özetleme, kodlama, kontrol, genelleştirme ve teorileştirme aşamalarından oluşmaktadır (Miles ve Huberman, 1994: Akt. Özgen ve Argan, 2020: 5053). Söylem analizi yöntemiyle birimlere ayrılan veriler arasındaki benzerlik ve farklılıklar kıyaslama yoluyla belirlenir, verilerin temalarla ilişkisi ortaya konur, genelleştirilerek mevcut teorilerle ilişkilendirilir. Netnografinin sınırlılıkları arasında gerçek kimliklerin manipülasyonu ve sanal ortamların fiziksel ortamlardan farklı özellikler içermesi yer almaktadır (Kozinets 2002: Akt. Özgen ve Argan, 2020: 5054). Ayrıca, veriler yalnızca sanal ortamda bahsedilenlerle sınırlıdır (Akkaya, 2020: 215). Netnografi yönteminin geçerliliği derinlemesine görüşme ve diğer yöntemlerin kullanımıyla triangulation (üçleme) tekniğiyle artırılabilir (Creswell, 2009: Akt. Özgen ve Argan, 2020: 5054). Son olarak, sanal topluluklardan verilerin paylaşımı konusunda izin alınıp alınmaması gerektiği konusu etik bir sorun teşkil etmektedir. Kamuya açık gönderiler için

izin alma zorunluluğu olmasa da üyelerin kimliklerinin gizli tutulması (takma isim, anonimleştirme) gerekmektedir (Langer ve Beckman, 2005 ve Kozinets 2010: Akt. Özgen ve Argan, 2020: 5055). Kamuya açık veriler ise katılımsız netnografi olduğundan etik bir sorun teşkil etmemektedir (Zikmund ve Babin 2006: Akt. Özgen ve Argan, 2020: 5055).

Bu çalışma özelinde, Sakin Şehir Güdül arama motorlarına kodlandığında karşılaşılan gıda toplulukları, dernek, vakıf ve oluşumların içerikleri incelenmiştir. Yapılan internet taramasında Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi (TADYA), Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği, Doğal Besin Bilinçli Beslenme (DBB), Gıdamız Geleceğimiz, Sürdürülebilir Yaşam Derneği (SUYADER), ÇİDEA Moni Bostan, Zehirsiz Sofralar, Kır Çocukları (Kırsal Yaşam ve Çiftlik Eğitimi), Buğday Derneği Güdül’de başlıca etkinlikte bulunan gıda toplulukları, dernek, vakıf ve oluşumlar olarak ortaya çıkmıştır. UNDP GEF-SGP ve Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği ile yürütülen “Güdül’de Gıda Topluluklarıyla Agroekolojik Dönüşüm” programı ilçede öne çıkan etkinliktir. Araştırmada bu program kapsamında TADYA gıda topluluğundaki üreticilerle çekilen YouTube ve podcast yayınlarının incelenmesi uygun bulunmuştur. 2023 yılının Mart, Nisan aylarında 16 kişiyi içeren bu çevrimiçi içerikler deşifre edilerek analizi yapılmıştır.

3.6.2. Uzman görüşmeleri - araçlar

Araştırmanın uzman görüşmeleri kısmında TADYA’nın oluşumunda etkili olan aracı kurumlar, sivil toplum kuruluşlarının yetkilileri ve kamu yetkilileri ile derinlemesine yarı yapılandırılmış uzman görüşmeleri (*expert interviews*) yapılmıştır. Niteliksel uzman görüşmesi, problem merkezli görüşmelerle (*Problem-Centred Interviews*) uzman bilgisini bir araya getirerek bireysel perspektifleri keşfetmeyi amaçlayan diyalogik ve söylemsel bir yöntemdir (Döringer, 2021: 1; Soest, 2023: 277). Bu yöntem, bu araştırmada TADYA’nın kuruluş aşamalarını ortaya koymak ve kuruluşların TADYA ve Güdül hakkındaki görüşlerini anlamak amacıyla kullanılmıştır. Disiplinler arası bir yöntem olan uzman görüşmesi, bir grubun kimliğini, yerel bağlamları (yerlilik) üzerinden anlamaya yardımcı olur (Libakova ve Sertakova, 2015: 114). Bu yöntem, araştırma nesnesi hakkında derin bilgiye sahip katılımcılardan ek ve güvenilir veri elde etmek amacıyla genellikle yarı resmi bir yapıda gerçekleştirilir (Libakova ve Sertakova, 2015: 116).

Çalışmada 2024 yılının Mart ve Mayıs ayları arasında toplam dört STK ve altı katılımcı ve iki kamu görevlisi (muhtar ve belediye başkan yardımcısı) olmak üzere altı uzmanla

görülmüştür. Görüşmeler sonucunda STK'lar yönünden genel olarak ortaya çıkan temalar TDT'nin önemi, kır-kent ilişkilerinin yakınlaşması, bireysel farkındalığın önemi, TADYA'nın Türkiye'deki benzerlerine göre iyi bir örnek olduğu, STK'ların önemi, Avrupa örneklerinin farkı ve doğa vurgusu şeklindedir. UNDP-GEF temsilcisi, Türkiye Kalkınma Vakfı'nın desteklediği Ankara için strateji toplantısı ve anket çalışmasında Ankara ve çevresinin tarımsal biyoçeşitlilik anlamında kendi kendine yetebilir bir bölge olduğu ancak iş birliğinin zayıf olduğu sonuçları üzerinden bir çağrı yaptıklarını aktardı. TADYA'nın da katıldığı bir toplantıda iş birlikleri ve ortaklıklar kurabilmek üzerine projelere ağırlık verildiğini anlattı. Bu sonuçlardan yola çıkarak Ankara'ya yakın tarımsal üretimin emisyon ve karbon ayak izi anlamında çok avantajlı olduğundan Ankara etrafındaki üretimi geliştirmenin hedeflendiği; küçük üretimi destekleyerek yerel üreticileri canlandırmak ve onlara iş alanı kazandırmayı amaçlayan bu projenin başlatıldığını ilettiler.

SÜYADER ise Gündül ziyaretinin ardından oradaki üreticilerle tanışmış ve “Gıdamız Geleceğimiz” projesi kapsamında küçük ölçekli üreticiyi şehirle tanıştırtıp desteklemek, sağlıklı besin üretimi anlamında şehirde yaşayanların farkındalığını artırmak ve köydeki üretime destek olmak amacıyla TADYA'nın gelişimine katkı sağlamıştır. Buğday Derneği, 2014 yılında üç yılda bir IFOAM (*International Federation of Organic Agriculture Movements* – Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu) tarafından düzenlenen Dünya Organik Kongresi zamanında URGENCI'ye (*International Network for Community Supported Agriculture* - Uluslararası Toplum Destekli Tarım Ağı) Türkiye ortağı olması için TADYA kurucusu Ceyhan Beyi önermiştir. Sonrasında da UNDP-GEF SGP'a birlikte ortak bir proje yazılmıştır. Monibostan ise SÜYADER'in desteklediği ve ekolojik eğitim kampüsü olarak işleyen bir kurum ancak TADYA'nın çeşitli atölyelerine ev sahipliği yaparak kolektife destek olmuştur. Bütün kuruluşlar bölgede Sakin Şehir unvanının etkisi hakkında bilgi sahibi olmadıklarını veya etkisine tanık olmadıklarını iletmişlerdir.

Belediye Başkan Yardımcısı ise genel olarak ilçenin avantajları ve sorunlarından bahsetmiştir. Gündül'ün Sakin Şehir olmasının ilçeye pek katkı sağlamadığını aktarmıştır. Genel olarak ilçenin çok göç verdiğini, uzman sayısının yetersiz olduğunu, alt yapı eksiklikleri olduğunu ancak bunun yanı sıra ilçenin doğal, temiz ve huzurlu bir yer olduğunu iletmiş ve kendisinin çocukluğunun da burada geçtiğini anlatmıştır. İlçenin belki turizm yönüyle gelişebileceğini söylemiştir. TADYA oluşumu ve bir köyün daha doğal tarımla uğraştığını ancak sulak arazi ile

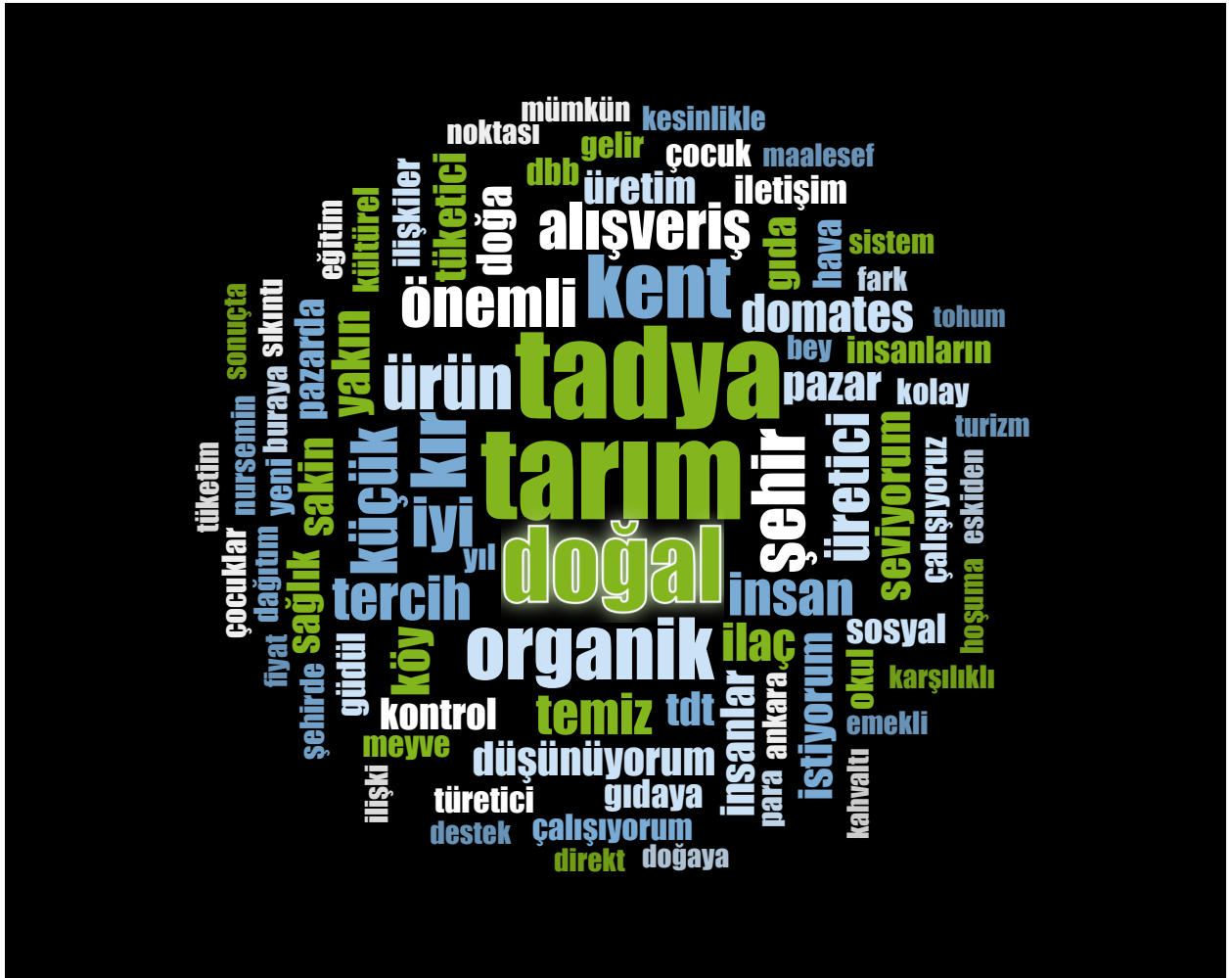
tarımın gelişmesi için yatırım yapılması gerektiğini iletmiştir. Muhtar ise ilçenin gelişmesi için bir takım doğal zenginliklerinin (maden suyu, sıcak su vb.) olması gerektiğini; ilçeye fabrika, üniversite gibi yatırımların yapılmasının faydalı olacağını aktarmıştır. Doğal tarıma bölgede ilginin olmadığını ancak Ankara’da pazarlanabileceğini söylemiştir. Olumlu olarak ilçenin güvenilir, sakin ve huzurlu olduğunun altını çizmiştir. Ortak olarak vurgulanan konular ilçede Sakin Şehir etkisi olmadığı, ilçenin göç verdiği, altyapı eksiklikleri olduğu ve gelişmesi için desteğe ihtiyacı olduğu, olumlu olarak ise sakin ve huzurlu bir belde olması yönündedir.

3.6.3. Derinlemesine görüşmeler - tüketiciler

2024 yılının Mayıs ve Ekim ayları arasında toplam 11 tüketicisi ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. 30-60 yaş aralığında (yaş ort. 47,5), çoğunluğu evli ve çocuklu, kendilerini üst-orta sınıf olarak tanımlayan, lisans ve üzeri eğitilmiş, beyaz yakalı çalışan, akademisyen veya iş sahibi kişiler, Ankara’nın iyi semtlerinde kimisi müstakil evlerde oturan, çoğunluğu kadın tüketicilerdir. Genel olarak tüketiciler kadındır ve erkeklere ulaşmak daha zor olmuştur. Erkekler mesleki sebeplerden TADYA ile iletişim halinde olan kişilerdir. Örneğin, Besler Şifa temsilcisi ve Gündül’ün Sakin Şehir olmasını çalışan bir akademisyendir. Bir erkek de alternatif bir ekonomik sistemi (vergisiz takas sistemi) TADYA ve benzeri oluşumları tercih ettiğini söylemiştir; sistemsel bir eleştiri getirmiştir. Genelde gıda tüketicilerinin kadın olmasının literatürde çevreci eğilimlerin çoğunlukla kadınlar tarafından desteklenmesi (Echavarren, 2023: 610) ve evdeki gıda alışverişinin genellikle kadınlar tarafından yapılması sebebiyle gerçekleştiği düşünülmektedir. Cinsiyet farkını gözleterek altı kadın ve beş erkek tüketicisiyle görüşülmüştür. Görüşmelerde gözlemlenen ortak temalar tüketicilerin öncelik sırasında sağlık, lezzet ve bunlara orantılı olarak fiyata önem verdikleri şeklindedir. Genel olarak kendilerini orta-üst sınıf olarak tanımlamışlardır. Ancak birkaç görüşmeci eskiden orta-üst iken sosyokültürel olarak aynı olsa da ekonomik krizden dolayı artık ekonomik olarak orta, orta-alt olduklarını iletmişlerdir.

Katılımcıların hepsinin ya çocukluğunda, ya ailesinin evinde, ya satın aldığı bahçesinde, evinin bahçesi veya balkonunda tarım deneyimi olduğu tespit edilmiştir. TADYA’ya başlamaları veya doğal gıdaya verdikleri önemin artması bazıları için bir hastalık, ölüm, çocuğun doğumu veya pandemi gibi bir dönüm noktasından sonra olmuştur. Kimisi emeklilikten sonra bu tür işlere, sağlıklı beslenmeye daha fazla vakit ayırabildiklerini aktarmışlardır. Bazısı da katıldıkları bir etkinlikte veya bir arkadaş aracılığıyla tanışmalarının ardından TADYA ürünlerini almaya başladıklarını iletmiştir. Genel olarak tüketiciler pazardan alışveriş yapmayı tercih etmekte ve

üretici ile görüşmeye önem vermektedir. Büyük marketlere zorunda kalmadıkça gitmediklerini iletmişlerdir. Beslenme şekli olarak sebze ağırlıklı etle karışık dengeli bir diyet tercih ettiklerini söylemişlerdir. Çoğunluğu Gündül'e TADYA etkinlikleri kahvaltı şenliği, eko-kamp gibi sebeplerle gitmişler. Bireysel ziyaret veya iş sebebiyle gidenler de olmuştur. Doğal tarımı ve TDT'yi sağlık, çevre, ekonomi ve kır-kent ilişkileri bakımından önemli bulmaktadırlar. İş gereği Sakin Şehir üzerinde çalışan bir kişi hariç bu unvanın ilçeyi fazla etkilemediğini veya etkisinden haberdar olmadıklarını iletmişlerdir. Aşağıda tüketicilerin mülakatlarda sıklıkla vurguladıkları kelimeler NVIVO'da tasarlanan **Şekil 3.2'**deki Kelime Bulutunda gösterilmiştir:

Şekil 3.2. Türetici Görüşmeleri Kelime Bulutu (Şekil araştırmacı tarafından NVIVO’da oluşturulmuştur.)

3.7. Örneklem: Güdül

Çalışmada Güdül İç Anadolu'nun ilk ilk Sakin Şehri olması ve Ankara'da aktif çalışan TDT TADYA'nın burada bulunması sebebiyle araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın mülakat örnekleme geçmeden önce Güdül' n tarihi, coğrafyası ve kültürü hakkındaki bilgi toplanmış ardından Güdül'deki Sakin Şehir etkinlikleri ve literatürde daha önce Güdül hakkında yapılan akademik çalışmalara yer verilmiştir. Ardından TADYA'nın işleyişi ve özellikleri hakkındaki bulgular ortaya konmuştur. Türkiye'deki 21 Sakin Şehirden 18.si olan Güdül Ankara'nın bir ilçesi ve beldenin tarih öncesi çağlardan beri yerleşim yeri olduğu bilinmektedir (Vikipedi, 2023). Ayaş, Beypazarı, amlıdere ve Kızılcaham ilçeleriyle komşudur ve Ankara'ya 90 km. uzaklıktadır (T.C. Ankara Valiliği, 2023). İlçeye AşT 'den otobüsle ulaşım vardır. Nüfusu sekiz bin civarındadır (Vikipedi, 2023). Özellikle 2000'lerden sonra 20 bin olan nüfusu g  vermiştir ve şu anda 8 bin civarındadır (Nüfusu, 2022). İlçenin çoğunu yaşlı ve ocuk nüfus oluşturmaktadır (Sarıkaya, 1993). Bölgede Etiler'e ait mağaralar, Hitit, Frig ve Romalılara ait kalıntılar bulunmaktadır (T.C. Ankara Valiliği, 2023). Hitit devleti yıkılınca Bitinya Krallığı'na bağlanmıştır. Ardından Romalılar ve Bizanslılar bölgede yaşamıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra ise Anadolu Selçukluları bölgede ikamet etmiştir. Karasal iklimin hâkim olduğu bölgede özellikle Kirmir ayı civarında tarıma elverişli toprak bulunmaktadır. Sorgun Köyü'nde yer alan ormanlık alanı ve göleti doğal zenginliklerindendir. İnönü Mağaraları, ağa Kasabası'ndaki Roma Tümülüsü, Kavaközü Köyü'ndeki Samutbali Türbesi, Tekke mevkiindeki Kasım Baba Türbesi, Kamanlar Köyü'ndeki Şehit Tolga Akpınar Parkı kültürel zenginlikleri arasındadır. Bitki  rt s  meşelik ve am ormanlarıdır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023). İlçenin ekonomisi bahçecilik, hayvancılık ve tarım üzerinedir. Tiftik keçisi ve süt üretimi de yapılmaktadır. Bölgede pomza taşı, imento hammaddeleri, kaolen ve perlit madenleri ve Kara Akbaba  reme alanı bulunmaktadır. Ayrıca ağa beldesinde yer alan jeotermal kaynakların kullanıma açılması planlanmaktadır. Bölge doğa yürüyüşü, bisiklet, kamp, olta balığlığı için uygundur.

Güdül merkezde bulunan 20 adet leblebi imalathanesinden Türkiye'ye leblebi gönderilmektedir (T.C. Ankara Valiliği, 2023). Ayrıca bölgede bağcılık yapılmaktadır. Karacaören, Yeşilöz, Adalıkuzu köylerinde sofralık  z mler yetiştirilmektedir. Ayrıca kiraz, domates, havuç üretilmekte ve haziran ayında Kiraz Festivali düzenlenmektedir. Ayrıca temmuz ayında Kapama şöleni yapılmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023). Y renin meşhur yemekleri arasında Ocakbaşı, g ceaşı, mancar, mıhlama, mercimek pilavı, ekşili dolma, güdül kapaması, s bere, sulgu, keyman gibi yemekler ve höşmerim, şibit, haside gibi tatlılar yer

almaktadır. Güdül Kent Müzesi, 2018 yılında Ankara Kalkınma Ajansı (AKK) Mali Destek Sürdürülebilir Kalkınma Programı kapsamında faaliyete geçmiştir (T. C. Güdül Kaymakamlığı, 2023). Gdln tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerini tanıtmayı amaçlayan koleksiyonlar sergilenmektedir. Aşağıda bölgenin internette yer alan çeşitli görselleri sunulmaktadır (**Görsel 3.1-7**):

Görsel 3.1. Güdül Belediyesi Facebook Sayfası (2023)

Görsel 3.2. Güdül, Sorgun Göleti (Vikipedi, 2023)

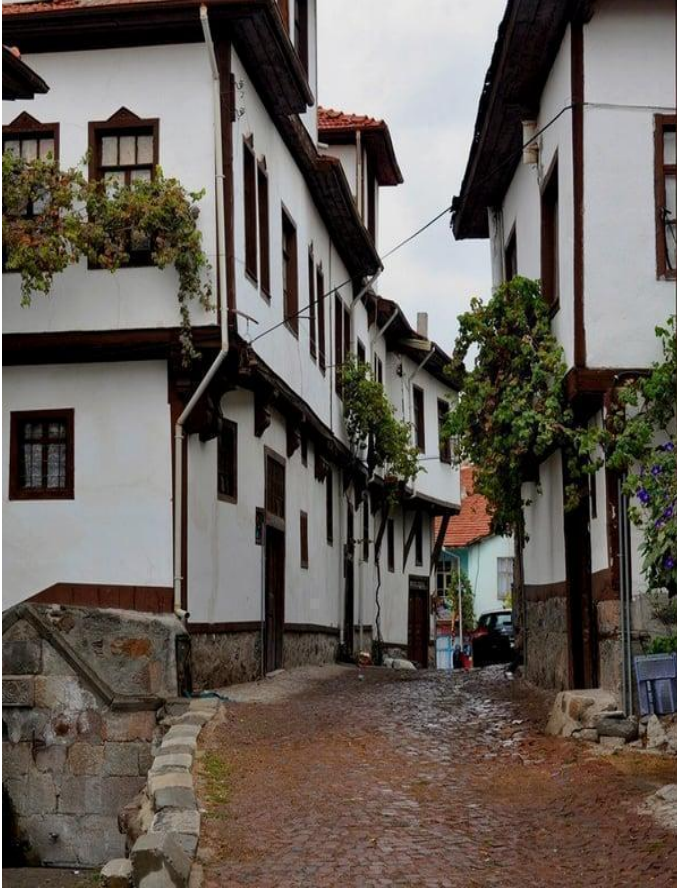
Görsel 3.3. Haber 7 – Güdül, Süvari ayı

Görsel 3.4. Güdül, Yeşilöz Asma Köprü (Güdül Belediyesi, 2023)

Görsel 3.5. Güdül Mağaraları (Vikipedi, 2023)

Görsel 3.6. Güdül Evleri (Güdül Belediyesi, 2023)

Görsel 3.7. GÜDÜL Kent Müzesi (T. C. GÜDÜL Kaymakamlığı, 2023)

Sakin şehir GÜDÜL

Türkiye’deki 21 bölgeden 18. Sakin Şehir olan Ankara, GÜDÜL 2020 yılının nisan ayında bu ünvanı almıştır. Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi (TADYA), Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği, Doğal Besin Bilinçli Beslenme (DBB), Gıdamız Geleceğimiz, Sürdürülebilir Yaşam Derneği (SUYADER), ÇİDEA Moni Bostan, Zehirsiz Sofralar, Kır Çocukları - Kırsal Yaşam ve Çiftlik Eğitimi (Kır Çocukları, 2018), Buğday Derneği, Besler Şifa GÜDÜL’de bulunan veya Ankara’da olup GÜDÜL ile iş birliği yapan gıda toplulukları, dernek, vakıf ve oluşumların başlıcalarıdır. Belediye Başkanı Mehmet Doğanay’dır. GÜDÜL Belediyesi Sakin Şehir Danışmanı Vahide Albuz, Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi (TADYA 2023) ve Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği Başkanı Ceyhan Temürcü bölgenin kanaat önderlerindendir. Cittaslow kapsamında yürütülen projeler arasında AKK destekli Yerel Ürünlerin Geliştirilmesi ve Pazarlanması Projesi kapsamında GÜDÜL Gözü markasının oluşturulması ve İnözü Mağaraları’nda cam teras yapımı yer almaktadır (Cittaslow International, 2023b). Ayrıca, Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi ile doğal, sürdürülebilir tekniklerle tarım ve hayvancılık yapılması (karasığır,

Ankara keçisi ve kuzusu yetiştirilmesi vb.), LEADER projesi ile yerel kalkınmaya destek olunması, Sorgun Göleti Rekrasyon Projesi'yle AKK destekli macera parkı, kamp alanı ve yerel ürünlerin satışının yapılması ve Ankara Keçisi Yetiştirme ve Tiftik Üretimi Projesi çalışmaları devam etmektedir. GÜDÜL Yavaş Yemek Temsilcileri GÜDÜL Yerel Eylem Derneği'nden Mustafa Hikmet Kalaycıoğlu ve 2024 seçimlerinden itibaren GÜDÜL Belediye Başkanı Mehmet Doğanay ve bir önceki Belediye Başkanı Muzaffer Yalçın'dır.

GÜDÜL literatürü

GÜDÜL hakkındaki literatür araştırması, sürdürülebilirlik, tarım ve beslenme konusuyla ilgili olarak bölge hakkında yapılmış beş adet yüksek lisans tezi ve iki adet doktora tezi çalışması olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra GÜDÜL'ün demografik yapısı (Arslan, 2021), kırsal turizm (Çetinkaya, 2022), sürdürülebilirlik (Belli ve Çelik, 2022), yerleşme ve konut (Sarıkaya, 1993), agroekoloji (Şişman, 2023) ve bölgedeki ulaşım (Tonk ve Selçuk, 2020) hakkında makaleler bulunmaktadır. Yüksek lisans tezleri GÜDÜL'deki yeşil kent ekonomisi (Dağdeviren, 2022), kırsal kalkınma yatırımı (Gülhan, 2019), ekomüze (Kılıç, 2022), stratejik kalkınma modeli (Şahin Dereyurt, 2019) ve tarım, gıda ile agroekoloji (Şişman, 2022) üzerine yazılmıştır. Doktora tezleri ise GÜDÜL'deki beslenme kültürü (Kahveci, 2023) ve ekolojik-teknolojik tasarım (Yalçın Ercoşkun, 2007) hakkındadır.

Akademik taramalar, 2019 yılı itibariyle GÜDÜL'deki 8.892 nüfusun çoğunluğunu 55-59 yaş arasındaki bireylerin oluşturduğunu ve erkek ile kadın arasında eşit bir dağılım olduğunu göstermektedir (Arslan, 2021: 12). İlçenin uzun yıllardan beri nüfus azalması sorunu yaşadığı ancak homojen bir nüfus yapısına sahip olduğu da vurgulanmaktadır (Arslan, 2021: 50, 60). Belli ve Çelik (2022) çalışmalarında Sakin Şehir Seferihisar ve GÜDÜL belediyelerinin internet sitelerindeki verileri kıyaslayarak, ilçelerde uygulanan projeler sürdürülebilirlik ve çevre açısından değerlendirilmiştir. GÜDÜL'de Sakin Şehir çalışmaları kapsamında çevre, gıda ve tarım projeleri içerisinde TADYA'nın doğal tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle sürdürülebilir kırsal gelişime katkıda bulunduğu tespit edilmiştir (Belli ve Çelik, 2022: 80). Sakin Şehir projelerinde turizmden ziyade sürdürülebilir çevre çalışmalarının ön planda olması gerekliliği vurgulanmıştır (Belli ve Çelik, 2022: 86). Çetinkaya (2022) ise makalesinde GÜDÜL'deki kırsal turizmi sürdürülebilir kırsal kalkınma açısından değerlendirmiştir. Bölgede kırsal turizmin gelişmesinin önünde yer alan ulaşım alt yapısındaki yetersizlik, yeme-içme ve dinlenme alanlarının eksikliği, konaklama

alanının bulunmaması ve turizm bakış açısının olmaması gibi engeller tespit edilmiştir (Çetinkaya, 2022: 86). Ayrıca ilçede maden ocağı açılması olasılığı da bir engel teşkil etmektedir (Çetinkaya, 2022: 87). Sarıkaya (1993: 208) ise Güdül'deki kır yerleşmeleri ve konut tiplerini incelediği araştırmasında az sayıda eski tip konut kaldığını, ilcenin nüfusunun azaldığını ve turizm açasından potansiyele sahip olduğunu aktarmıştır Tonk ve Selck (2020: 188) Sakin şehirler özelinde Güdül'n ulaşım sistemini incelemiş ve sürdürülebilir ulaşım bakımından değerlendirmişler, sonuclarin aday kentler iwin bir rehber niteliğinde olmasını amaqlamışlardır.

Dağdeviren (2022) yüksek lisans tez çalışmasında Güdül'n Sakin şehir başvuru dosyasını inceleyerek bu unvanla birlikte yeşil kent ekonomisine dâhil olup olmadığını incelemiştir. Ulaşım, kooperatifçilik, içme suyu kalitesi, bisiklet kullanımı, atık yönetimi, yöresel ürünlerin geliştirilmesi etkinlikleriyle yeşil ekonomiye örtüştüğü vurgulanmıştır (Dağdeviren, 2022: 151). Bununla birlikte özellikle TADYA'nın doğal tarım ve hayvancılık faaliyetleri, e-ticaret ve dijitalleşme, eğitimler yoluyla yerel ekonomiye sağladığı katkının altı çizilmiştir (Dağdeviren, 2022: 152). Gülhan (2019) ise Türkiye'de kırsal kalkınma alanında uygulanan yatırım projelerini Kahramankazan ve Güdül özelinde incelemiş ve tezinde SWOT analizi uygulamıştır. Gelir dağılımı arasındaki farkın azaltılması gereğini vurgulamıştır (Gülhan, 2019: v). Güdül'de tavuk üretim iftliği, güneş paneli gibi yatırımlar incelenmiş ve kaliteli üretimle çiftçiliğin geliştirilebileceği anlatılmıştır (Gülhan, 2019: 55, 56, 62). Kahveci (2023) ise doktora tezinde Güdül'de TADYA üzerinden beslenme kültürünün aktarımının önemini vurgulamıştır. Çalışmada TADYA'nın dijital kültürü kullanarak tarımsal etkinlikleri ticarileştirmesi; kültürel ve ekonomik olarak sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlaması anlatılmıştır (Kahveci, 2023: v). Bir diğer tez alışması Güdül halkından 428 kişiye anket uygulaması yoluyla yapılmış ve ekomze kavramı hakkında halkın görüşleri alınmıştır (Kılıç, 2022: iv). Erkekler ve lise mezunları arasında halk desteğinin daha yoğun olduğu saptanmıştır ve ekomzelerin oluşumu bölgenin gelişime açık olduğunun göstergesidir (Kılıç, 2022: iv, 81). şahin Dereyurt (2019) yüksek lisans tezinde Güdül'n stratejik kalkınma modelini belirlemek iwin yerel halk, uzmanlar ve yerel yönetimlerle SWOT analizleri yapmış ve kırsal kalkınmada önemli olan faktörleri kırsal alanların korunması, tarım çalışmaları, geleneksel üretim devamlılığı, kırsal gelişimin ve kooperatiflerin desteklenmesi, ulaşım ağlarının güçlendirilmesi olarak sıralamıştır (s. 164). şişman (2022) Güdül'de agroekolojinin önemini tartıştığı tezinde 14 üretici ile görüşme yaparak küçük çiftçiliğin desteklenmesinin önemini vurgulamıştır (s. iii). Yalçiner Ercoşkun (2007) ise eko kentlerin

ekolojik ayak izinin düşük olacağı hipotezinden yola çıkarak SWOT analiziyle Güdül’ n ekolojik ayak izini hesaplamış ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) vasıtasıyla mekânsal ve sözel veriler ilişkilendirilerek tematik haritalar oluşturulmuştur (iv). Sonuçların analizi (elek analizi ve sentez) ve üç boyutlu modellemeyeyle eko-tek tasarım rehberi oluşturulmuştur (v). Bütün bu çalışmaların incelenmesi sonucunda literatürde Güdül’ n kır-kent dayanışma ağıları hakkında yapılan bir çalışma olmadığı tespit edilmiş ve bu alandaki boşluk doldurulmak üzere tez araştırması yapılmasına karar verilmiştir. Bundan sonraki kısımda araştırmanın ana konusu olan TADYA’nın tanımı, işleyişi ve özelliklerine yer verilmiştir.

3.7.1. TADYA

Bu çalışmada ayrıca netnografik (internet / teknolojik ağı etnografisi) biçiminde yapılan araştırmayla TADYA (Tahtacıörencik Doğıal Yaşam Kolektifi) hakkında bilgi toplanmıştır (internet sitesi, instagram sayfası, blog, whatsapp grubu, Youtube videoları, podcast yayınları, e-posta, Google drive, Google forms). 2013 yılında kurulmuş olan TADYA, Güdül’de etkin olan topluluk destekli bir gıda kolektifidir. TADYA gıda kolektifinin amacı ekolojik tarımla köyün gelişimine destek olmak ve köy halkının doğıa dostu geçim kaynaklarına katkı sağılamaktır. İnternet sitelerinde kendilerini şu şekilde tanıtmışlardır: “Ankara’nın Güdül ilçesine bağı Tahtacıörencik Köyü’nde doğıal çevreyi, doğıal yaşamı ve doğıa-dostu üretim pratiklerini (agroekolojik üretim, ilaçsız, kimyasalsız, hormonsuz) koruyup geliştirmeyi ve sürdürülebilir bir kırsal gelişimi amaçlayan bir oluşumdur” (Tahtacıörencik, 2023).

TADYA küçük    ekli, kolektif çalışmaya dayalı bir üretim ve satış modelidir (Thatacı rencik, 2023). Her  reticinin kimlik ve temas bilgileri açıktır. Kolektif, bir iki aile ile başlamış, eğıtim desteğıyle on sekiz aileye ulaşmış bir oluşumdur. Küçük  retici statüsünde polik lt rle her aile bir ürün çeşitliliğini benimser. Üreticiler  zerk ve şeffaftır, üreticiler ve türeticiler açık iletişime geçebilir. Dönüşümlü olarak seçilen koordinatörler bu ailelerin üretimini denetlemektedir. Koordinatörler  retim     tlerinin belirlenmesi, standartların oluşturulması, dayanışmanın teşvik edilmesi, ihlaller için cezai işlemlerin uygulanmasından sorumludurlar. İnternet üzerinden satış yapılmaktadır.  oğunluğı Ankara olmak üzere 1.500’den fazla destekçisi vardır. T reticilerle / destekçilerle doğırudan bağılantı kurar. Doğıal Besin Bilinçli Beslenme (DBB) Ağı’nın (Katılımcı Güvence Sistemi – KGS)  reticisidir. TADYA girişimleriyle Güdül’de 21 aile sebze üretimine geçmiş, büyükbaş hayvan varlığı 473’ten 1.800’e çıkmış, serbest tavuk yetiştiriciliğı yokken 1.600’e ulaşmıştır.

Araştırmanın gözlem kısmında TADYA üyeliği, webinar (internet tabanlı seminer) ve zoom toplantıları, fide alım günleri ve toplulukların eğitimleri gibi etkinliklere katılarak gözlemlenmiş ve bunların sonucunda betimleyici analiz yapılmıştır. Kolektifin işleyişini daha iyi anlayabilmek adına Mayıs 2025 tarihleri arasında yaklaşık ayda bir olmak üzere TADYA'dan çeşitli ürünler alınarak kolektifin işleyişi, ürünleri ve içindeki ilişkiler gözlemlenmiştir. TADYA ürünleri haftada bir gün (Cumartesi) Ankara'ya dağıtım noktalarına veya adreslere ulaştırılmaktadır. İletişim, 496 katılımcıya sahip whatsapp grubu üzerinden sağlanmaktadır (20.05.25 tarihi itibarıyla). Ancak buradan düzenli ve aktif olarak alışveriş yapan ve ismi haftalık sipariş kontrol listesinde görünen yaklaşık 50 civarından üretici bulunmaktadır. TADYA'nın ve diğer üreticilerin duyuruları, etkinlikleri bu grup üzerinden paylaşılmaktadır. Ayrıca internet sitesi, instagram, e-posta, Google forms, YouTube, podcast gibi dijital iletişim yöntemleri kullanılmaktadır. TADYA ayrıca Ankara'da fide dağıtımları, seminerler, üretici-tüketici buluşmaları, Gündül'de köy pazarı etkinlikleri, köy kahvaltıları, kırsal turizm (çiftlik ziyaretleri ve turizmi), yılbaşı pazarı, eğitim atölyeleri gibi etkinlikler düzenlemektedir. Whatsapp grubu atölye çalışmaları, toplantılar gibi duyuruların yanı sıra öğrenciler için burs, sahipsiz veya zarar görmüş hayvanlar için yardım veya ikinci el giysi takası için de kullanılmaktadır.

Siparişler kolektifin internet sitesi üzerinden ürünlerin seçimiyle gerçekleştirilmektedir ve bir kopyası tüketicinin e-posta adresine gönderilmektedir. Sipariş sırasında verilen onayın ardından tüketicilerin isimleri ve o hafta seçtiği ürünler sipariş kontrol sayfası adı altında bir excel dosyasında üretici isimleri ve ürünleriyle birlikte herkese açık olarak görülmektedir (Görsel 3.8). Genel olarak, TADYA ürünleri meyve sebze, geleneksel yöntemlerle işlenmiş ürünler (salça, turşu, reçel, konserve, ezme, sirke, meyve kurusu, kuşburnu, pekmez, vb.), tahıl ve tahıl ürünleri (ekmek, bulgur, nohut, tarhana, erişte, bazlama, gözleme, vb.), süt ve süt ürünleri (tereyağ, peynir, yoğurt, vb.) ile et ürünleri (keç, koyun, inek, sığır), yumurta, bal ve arı ürünlerinden oluşmaktadır. Ayrıca Kır Çocukları ve Balballı'nın köyün ürünlerini kullanarak ürettiği doğal kozmetik ürünleri, merhemleri, temizlik ürünleri ve sağlık destek ürünleri satılmaktadır (Kırçocukları, 2023). Ürünler kağıt poşetlerde (plastik kullanmadan), yeniden kullanılan kutuların içerisinde getirilmekte ve kullanılan şişeler de yine yeniden kullanılan kavanozlardan oluşmaktadır. Ayrıca kutu ve şişeler TADYA tarafından geri toplanarak yeniden değerlendirilmektedir. Ekşi mayalı ekmek, mısır ekmeği, kunduru bulguru ve unu, çeşitli glutensiz ürünler (ekmek, kurabiye), mevsiminde sebze ve meyveler, konsantre meyve özütü gibi ürünlerin yanı sıra yaprak sarma, içli

köfte, kek, kurabiye, badem sütü, zencefil gazozu, kombu çayı, bitki çayı, sirke, gomasio, ketçap, meyve kurusu, odun tohum ve gübre gibi ürünler de satılmaktadır. Marketlerde ve pazarda bulunması zor olan taze ayçiçeği, tomatillo, gövem eriği benzeri yöreye özgü ve doğal ürünler de bulunmaktadır. Aşağıda TADYA Sipariş Kontrol Sayfası'ndan bir örnek (**Görsel 3.8**), sipariş listesi örneği (**Görsel 3.9**) ve alınan ürünlerin paketlemesi görsellerde sunulmaktadır (**Görsel 3.10 a-b**):

TADYA Siparişleri 30 Kasım 2024 : Kontrol Sayfası

İsim ve Soyisim	FIYAT	TOPLAM MİKTAR	d	Yogurt	Temizletici	EDAFARACILAR	Ayranlar	Zeytin	Tuncel	Koruyucu
ADNAN HAZAR - Solucan gübresi, 4 kg torba, ₺180	180	1								
AKYÜZ - Ayva, kg ₺50	50	3.5			1					
AKYÜZ - Balkabağı, soyulmuş, temizlenmiş, 1 kg ₺70	70	3						1		
AKYÜZ - Domates Salçası, 660 ml, ₺110	110	1								
AKYÜZ - Elma Sirkesi, 500 ml cam şişe ₺84	84	1								
AKYÜZ - İçli Köfte, 4 adet paket, toplam yaklaşık 300 gr ₺280	280	4			1					
AKYÜZ - Karaçam odunu, şöminelik, kg ₺15	15	1								
AKYÜZ - Kuru Biberden Dolma (Pişmiş, Kunduru Bulgurıyla), 1 kg ₺280	280	0.5								
AKYÜZ - Meşe odunu, şöminelik, kg ₺24	24	3			1					
AKYÜZ - Pekmezli kek (tam buğday unundan, tereyağlı), yaklaşık 300 gr ₺90	90	1								
AKYÜZ - Salatalık Turşusu, 1000 ml ₺100	100	2								
AKYÜZ - Taze Peynir (Şirden mayalı, yarım yağlı, pişmiş sütnen), 425 ml kavanoz, ₺135	135	4								
AKYÜZ - Taze Yoğurt, 1000 ml ₺75	75	3								
AKYÜZ - Yumurta 10'lü koli ₺80	80	26					2		1	1
ARSLAN - Ayva, kg ₺50	50	1								
ARSLAN - Balkabağı, soyulmuş, temizlenmiş, 1 kg ₺70	70	1					1			
ARSLAN - Beyaz Lahana Sarması (Pişmiş, Kunduru bulgurıyla), 1 kg ₺350	350	0.5								
ARSLAN - Çeri Domates (Yerel tarla domatesi), 500 gr paket ₺45	45	19								
ARSLAN - Dut Pekmezi, 425 ml ₺210	210	1								
ARSLAN - Elma Kurusu, 200 gr paket ₺35	35	1								
ARSLAN - Erik Kurusu, 200 gr paket ₺50	50	3								
ARSLAN - Gövem Eriği (çakal eriği, yabani, şifa niyetine), 250 gr paket ₺35	35	2								
ARSLAN - İhlamur, 100 gr paket ₺80	80	3								
ARSLAN - Kaymaklı cevizli börek (Kunduru unundan), 300 gr ₺85	85	2								
ARSLAN - Kuru Fasulye, 1 kg ₺150	150	2.5								
ARSLAN - Üzüm Pekmezi, 660 ml ₺350	350	1								
ARSLAN - Yer Elması, 1 kg, ₺40	40	2.5								
ARSLAN - Zeytinli Sığır (Domatesle Üstüne), 250 ml cam şişe ₺450	450	1								

Published by Google Sheets – Report Abuse – Updated automatically every 5 minutes

Görsel 3.8. TADYA Sipariş Kontrol Sayfası

19:57

 TADYA Start ☰

Ankara'da ortak noktalardan birine teslim t:50:	Angoraevleri, Danseden Sokak, No 3A D2
DURMUŞ - Yeşil Nane, 1 bağ, yaklaşık 150 gr t:16:	1
KARACA - Ispanak, 1 kg t:60:	0,5
CEBECİ - Can Eriği, 500 gr paket t:40:	1
DURAN - Taze Yoğurt, 1000 ml t:65:	1
UÇAK - Lor Peyniri, yarım yağlı, 425 ml kavanoz, t:90:	1
ARAÇ - Ekmek (Ekşi mayalı, tam kudurdu buğdayı unundan) 1 kg, adet t:110:	1
KIR ÇOCUKLARI - Mısır Ekmeği, Sade/Vegan 300 gr t:55:	1
CEBECİ - Nohut, 1 kg t:90:	1
UÇAK - Kahvaltılık Cevizli Ezme, 425 ml t:80:	1
KARACA - Yaprak Sarması (Çiğ, Kunderu bulguruyla), 1 kg t:250:	1
UÇAK - Yeşil Fasulye Konservesi, domatesli, 1000 ml, t:85:	1
MİNAZ - Elma Kuru, 200 gr paket t:35:	1
KARACA - Çeri Domates Kuru, 100 gr paket t:50:	1
CEBECİ - Salatalık Turşusu, 1000 ml t:75:	1
BALBALLI - Siyah Üzüm Sirkesi, 500 ml cam şişe t:65:	1

near.tl

Görsel 3.9. TADYA Sipariş Listesi

Görsel 3.10 a-b. TADYA Ürünlerinden Örnekler (Paketleme, Şişeleme, Yeşillik, Ekmek vb.): 10a, 10b

İlerleyen bölümde TDT TADYA'nın Güdül'deki üreticileri, Ankara'daki tüketicileri ve iki bölge arasında çalışan aracılarının mülakatlarına katılan katılımcıların demografik bilgilerine yer verilmiştir.

3.7.2. Mülakatlar

Güdül'de doğa dostu tarımsal üretim yapan ve dönüşüm için çalışan üretici röportajlarından 7 YouTube videosu (Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği (DMEYD) - 6, Gıdamız Geleceğimiz - 1), 3 podcast yayınından (Gıdamız Geleceğimiz) toplam 9 erkek, 7 kadın olmak üzere 16 kişinin görüşmesine erişilmiştir. Bu veriler araştırmada üreticilere sorulacak soruları kapsadığı için üreticilerle ayrıca mülakat yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Veriler kamuya açık gönderilerden olduğundan dolayı etik izin alınması gereği kalmamıştır. Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği'nin YouTube kanalı üzerinden yayınlanan ve TADYA üreticilerini kapsayan altı videosu deşifre edilmiştir. YouTube kanalında Özkan Baş ve Serkan Karaca (2), Necati ve Nursemin Duran ve Dilek Arslan (3), Necati ve Seher Cebeci (2), Mağrifet ve Ömer Çelikleş (2), Asiye ve Adnan Durmuş (2) ve Ceyhan Temürcü'ye (1) ait olmak üzere altı videoda toplam on altı kişinin görüşmesine ulaşılmıştır. Görüşme listesi **Tablo 3.1**'de sunulmaktadır:

Tablo 3.1. Çevrimiçi Üretici Görüşmeleri

Üretici #	İsim	Cinsiyet	Tahmini Yaş	İkamet	Meslek	Görüşme
Üretici 01	Özkan Baş	E	30-35	Güdül		DMEYD YT (Video 6)
Üretici 02	Serkan Karaca	E	25-35	Güdül		DMEYD YT (Video 6)
Üretici 03	Necati Duran	E	50-65	Güdül	Eski Muhtar	DMEYD YT (Video 4) ve Gıdamız Geleceğimiz Podcast (Video 8)
Üretici 04	Nursemin Duran	K	20-30	Güdül	Hayvancılık	DMEYD YT (Video 4) ve Gıdamız Geleceğimiz YT (Video 7) ve Podcast (Video 9)
Üretici 05	Dilek Arslan	K	45-55	Güdül		DMEYD YT (Video 4) ve Gıdamız Geleceğimiz YT (Video 7)
Üretici 06	Necati Cebeci	E	55-65	Güdül		DMEYD YT (Video 5)
Üretici 07	Seher Cebeci	K	55-65	Güdül		DMEYD YT (Video 5)
Üretici 08	Mağrifet Çeliktaş	K	50-60	Güdül		DMEYD YT (Video 3)
Üretici 09	Ömer Çeliktaş	E	50-60	Güdül		DMEYD YT Video 3)
Üretici 10	Asiye Durmuş	K	50-60	Güdül	Ev Hanımı	DMEYD YT (Video 1)
Üretici 11	Adnan Durmuş	E	55-65	Güdül	Emekli Albay	DMEYD YT (Video 1) ve Gıdamız Geleceğimiz YT (Video 7)

Üretici 12	Ceyhan Temürcü	E	55-65	Ankara	Akademisyen	DMEYD YT Video 2)
Üretici 13	Ayşe Araç	K	55-65	Güdül		Gıdamız Geleceğimiz YT (Video 7) ve Podcast (Video 10)
Üretici 14	Oğuz Aygün	E	45-55	Güdül		Gıdamız Geleceğimiz YT (Video 7)
Üretici 15	Yasemin Balballı	K	25-35	Ankara		Gıdamız Geleceğimiz YT (Video 7)
Üretici 16	Kerim	E	35-45	Güdül		Gıdamız Geleceğimiz YT (Video 7)

Araştırmanın STK görüşmeleri kapsamında 19.03.24'te SÜYADER (Sürdürülebilir Yaşam Derneği), 22.03.24'te UNDP-GEF SGP (*United Nations Development Program - Global Environment Facility, Small Grants Program* / Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı - Küresel Çevre Fonu, Küçük Destek Programı) kuruluşu, 04.04.24'te Buğday Derneği ve 18.04.24'te ise Monibostan ekolojik eğitim kampüsü yetkilileri ile uzman görüşmeleri gerçekleştirilmiş ve konu hakkında bilgi toplanmıştır. Monibostan harici görüşmeler çevrimiçi ve birebir olarak yapılmıştır. Monibostan bostan ziyareti ise kuruluşun iki yöneticisi ve orada gönüllü olarak çalışan bir kişi olmak üzere toplam üç kişi ile gerçekleştirilmiştir. **Tablo 3.2'**de STK görüşmelerinin demografik özellikleri yer almaktadır:

Tablo 3.2. Sivil Toplum Kuruluşları Görüşmeleri

Sivil Toplum Kuruluşları Görüşmeleri											
#	Görüşülen	Tür	Tarih	Yöntem	Meslek	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Medeni Durum	Çocuk	Mahalle
1	SÜYADER	STK-Dernek	19.03.24	Çevrimiçi - Zoom	Proseföör	62	K	Doktora	Evli	1	İzmir
2	GEF-UN	STK	22.03.24	Çevrimiçi - Zoom	Şehir Bölge Planlamacısı	52	K	Lisans	Evli	1	Kaş
3	Buğday Derneği	STK-Dernek	4.04.204	Çevrimiçi - Zoom	Endüstri Mühendisi	46	K	Lisans	Evli	1	Mersin (2 yıldır)

4	Monibostan	Çiftlik Okulu Yöneticisi	18.04.24	Yüz yüze	Muhasebeci	44	K	Lisans	Evli	1	Çankaya
5	Monibostan	Çiftlik Okulu Yöneticisi	18.04.24	Yüz yüze	Bilişim Uzmanı	50	E	Lisans	Evli	4	Çankaya
6	Monibostan	Çiftlik Okulu Gönüllüsü	18.04.24	Yüz yüze	Öğrenci	22	E	Lisans	Bekar	–	Ankara – Uzak Doğu

30.05.2024 tarihinde GÜDÜL’e yapılan ziyaret sırasında GÜDÜL’de bir mahalle muhtarı ve Belediye Başkan yardımcısı ile uzman görüşmeleri kapsamında ilçe hakkında bilgi edinmek amacıyla görüşülmüştür. Aşağıda **Tablo 3.3**’te kamu yetkililerini görüşme detayları sunulmaktadır:

Tablo 3.3. Kamu Kuruluşları Görüşmeleri

Kamu Kuruluşları Görüşmeleri											
#	Görüşülen	Tür	Tarih	Yöntem	Meslek	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Medeni Durum	Çocuk	Mahalle
1	Mahalle Muhtarı	Kamu Görevlisi	30.05.24	Yüz yüze	Yenimahalle Muhtarı / Pazar Satıcısı	49	M	İlkokul	Evli	2	GÜDÜL, Yenimahalle
2	Belediye	Kamu Görevlisi	30.05.24	Yüz yüze	Belediye Başkan Yardımcısı		M	Yüksek Lisans	Evli	2	GÜDÜL - Ankara - GÜDÜL

05-10.2024 tarihleri arasında ise Ankara’da yaşayan altı kadın, beş erkek olmak üzere toplam on bir TADYA tüketicisi ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gönüllüler TADYA ürünlerini almanın yanı sıra evlerini veya dükkanlarını TADYA’ya açarak ortak dağıtım noktası olarak kolektife destek olmaktadır. Görüşülenlerden üç kişi gönüllülük yapmakta ve bunların ikisi dükkan, biri ise müstakil konut sahibidir. TADYA’nın whatsapp grubunda 496 katılımcı olmasına rağmen aktif olarak, düzenli şekilde tüketim yapan ve haftalık alışveriş listesine giren yaklaşık 50 tüketici bulunmaktadır. Tüketiciler arasında gönüllülere ulaşmak kolay olmuş ancak diğer tüketicilere kar topu biçiminde gönüllülerin yönlendirmeleri ve katılan etkinliklerde tanışılanlar neticesinde ulaşılmıştır. Bu nedenle ilk başta alana giriş zorluğu yaşandığı söylenebilir.

TADYA, tüketicilerin ürünlerini Ankara'nın ODTÜ, Birlik, Ayrancı, Beytepe ve Konutkent gibi farklı semtlerinde olan ve üç konut ile iki dükkandan oluşan bu beş adet dağıtım noktasından almasını teşvik etmektedir. Normalde 140 TL olan teslimat ücreti ortak noktalarda 100 TL'dir (Mayıs 2025). Bu şekilde TADYA'ya işgücü ile zaman açısından destek olunması ve nakliye kaynaklı karbon izinin azaltılması istenmektedir. Görüşmeler görüşmecilerin evlerinin salonunda, bahçelerinde, dükkanlarında, ofislerinde ve kafelerde gerçekleşmiştir. Görüşülenler görüşme sonrası genel olarak görüşmenin sohbet havasında geçtiğini ve keyif aldıklarını iletmişlerdir. Ayrıca çevre, gıda, sağlık, kır-kent ilişkileri konusunda kendilerini düşünmeye sevk ettiğini ve TDT'nin önemini hatırladıklarını söylemişlerdir. Kimisi görüşmeden sonra TADYA'dan daha sık alışveriş yapacağını aktarmıştır. Tezin çıktılarının paylaşılmasını isteyenler olmuştur. Genel olarak olumsuz bir durum yaşanmamıştır. Aşağıda **Tablo 3.4**'te tüketici görüşmelerinin profil bilgileri yer almaktadır:

Tablo 3.4. Tüketici Görüşmeleri

Tüketici Görüşmeleri													
#	Tür	Tarih	Yönt	Meslek	Yaş	Cins	Eğitim	Med. Durum	Çocuk	Ev Tipi	Mahalle	Sıklık	Süre
1	Tüketici 01	5.05.24	Yüz yüze	Öğretmen	46	K	Lisans	Evli	1	Müstakil Ev	Çankaya - Çayyolu	Ayda 4	15 yıl
2	Tüketici 02	19.05.24	Yüz yüze	Finans Danışmanı	49	K	Lisans	Evli	1	Müstakil Ev	Çankaya - Çayyolu	Ayda 2	15 yıl
3	Tüketici 03	6.08.24	Yüz yüze	Şirket Yöneticisi	44	K	Lisans	Evli	2	Müstakil Ev	Çankaya - ODTÜ	Yılda 2, Eskide n Ayda 1	10 yıl
4	Tüketici 04	14.08.24	Yüz yüze	Bankacı-İş Sahibi (Kafe)	47	K	Lisans	Evli	1	Apartman	Ayrancı	Ayda 4	3, 4 yıl
5	Tüketici 05	20.08.24	Yüz yüze	Matematik-Permakültür Uzmanı	42	E	Yüksek Lisans	Bekar	--	Apartman	Bilkent	Ayda 4	1 yıl
6	Tüketici 06	07.09.24	Yüz yüze	Matematik Öğretmeni	59	E	Lisans	Evli	1	Apartman	Kurtuluş	Ayda 2	1 yıl
7	Tüketici 07	09.09.24	Yüz yüze	Dükkan Yöneticisi	50	K	Lise	Evli	2	Apartman	Birlik		5 yıl
8	Tüketici 08	22.09.24	Yüz yüze	Orman Mühendisi-Kozmetik Firması Sahibi	39	E	Yüksek Lisans	Evli	2	Apartman	Sincan	Ayda 1	10 yıl

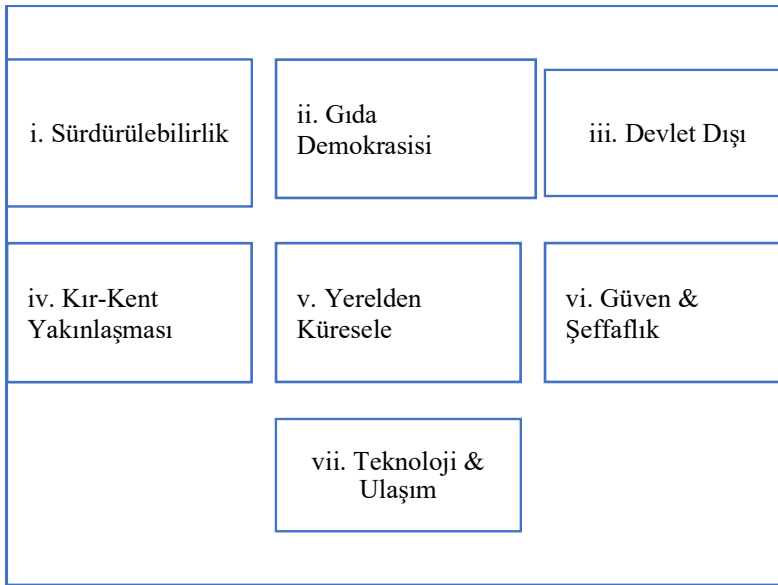
9	Tüketici 09	23.09.24	Yüz yüze	Akademisyen, Öğr. Gör.	32	E	Doktor a	Evli	--	Apartman	Yenimah.	Ayda 1	3 yıl
10	Tüketici 10	18.10.24	Yüz yüze	Emekli Elektrik Elektronik Mühendisi	56	K	Lisans	Evli	1	Müstakil Ev	Ümitköy	Yılda 2	5 yıl
11	Tüketici 11	18.10.24	Yüz yüze	Emekli Makine Mühendisi	59	E	Lisans	Evli	1	Apartman	Öveçler	1, 2 kere	2 yıl

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde açık kodlamadan sonra kodlardan kategorilere daha sonra da kategorilerden teoriye nasıl geçiş yapıldığı ele alınmıştır. Bu süreçte özellikle Saldana'nın (2012) “Nitel Araştırmacılar için Kodlama El Kitabı” referans alınmıştır. Kodlanan veriler kategorilere ayrılmış ve daha sonra bunlar tema başlıkları altında birleştirilmiştir. Kodlardan kategorilere uzanan sürecin ardından kategoriler teorilerle ilişkilendirilmiştir. Teorilerle birleştirilen kategoriler için ilgili kodlar alıntılarla birlikte sunulmuştur. Sonraki bölümde tematik kodlama analizine yer verilmiştir. Son bölümde ise AAT'ye göre ilişki ağı analizi (kara kutu açılımı) yapılmıştır. Bu çalışmanın detayları aşağıda sunulmaktadır.

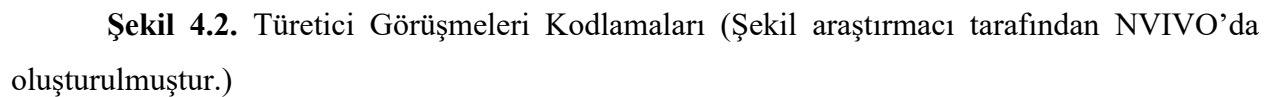
4.1. Açık Kodlama

TADYA üreticilerinin YouTube (7) ve podcast (3) görüşmeleri incelendiğinde ve açık kodlama ile kodlandığında toplam on altı üreticinin doğal üretim ve gıda kolektifiyle ilgili yorumlarının yedi başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar **Şekil 4.1**'de görüldüğü üzere sürdürülebilirlik, gıda demokrasisi, TADYA'nın devlet-dışı bir sistem olduğu, kır-kent yakınlaşması, yerelden küresele uzandığı, güven ve şeffaflık üzerine kurulu olduğu ve teknoloji ile ulaşım kolaylığından faydalandığı şeklinde tekrar eden kategorilerdir.

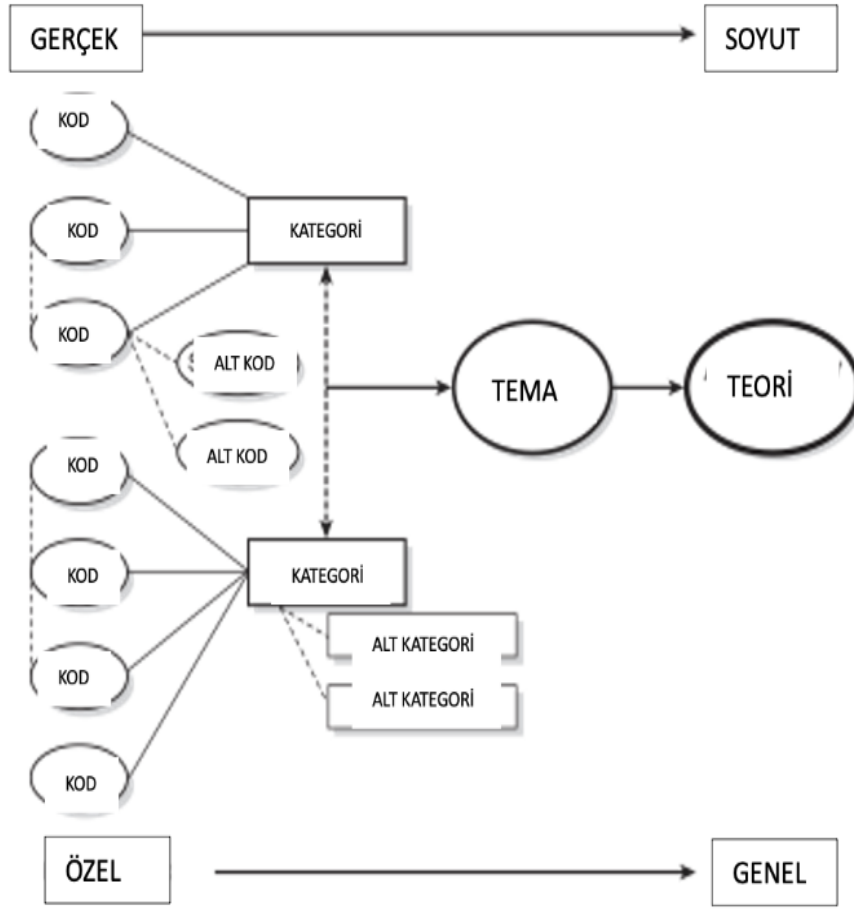
Şekil 4.1. Üretici Kategorileri (Şekil araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.)

Türetici görüşmeleri ise görüşme sayısının ve içeriğinin yoğunluğu nedeniyle NVIVO’da kodlanmış ve belirli başlıklar altında ayrılmıştır. En çok vurgulanan konular kır-kent (tercih, farklar, ilişkiler, ideal) ve TADYA (tercihi, ilişkileri, üyeliği, önemi, zorluğu) olmuştur. Kodlama literatürden yola çıkarak önceden hazırlanmış ve demografik soruların cevaplarından (Kır-kent ilişkileri, TDT, Tüketim Alışkanlıkları, Tarım Deneyimi, Sakin Şehir, Doğaya Yaklaşımı, Doğal Tarım, Sınıf) ve metinde ifade edilen fikri temsil eden tanımlayıcı kodlama (Tarım Zorluğu, Dönüm Noktası, Gündül Ziyareti) ve katılımcıların geri bildirimlerinden yola çıkarak doğrudan verilerden türetilen canlı kodlama (*in-vivo*) (Çocukluk, Gönüllülük, Kahvaltı Şenliği, BOMM, vb.) kullanılmıştır. Aşağıda **Şekil 4.2**’de türetici cevaplarının analizinde kullanılan çeşitli kodların dağılımı gösterilmektedir:

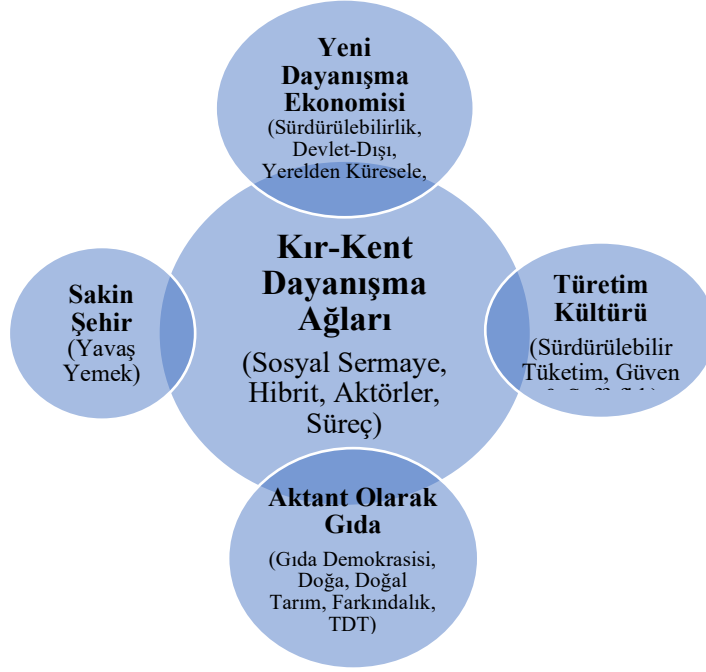

111

Saldana (2012: 59) kodlama biçimlerini birinci tur ve ikinci tur olmak üzere sınıflandırmıştır. Kodlar ilk turda tanımlayıcı, canlı (in-vivo), teorik, sıralamalı, hiyerarşik, duygusal, nedensel, dramaturjik vb. olarak kodlanabilir. Ardından ikinci turda eksenel, tematik veya teorik kodlamalar yapılmaktadır. İçerikler kodlara, kodlar alt-kategoriler, onlar kategorilere daha sonra da temalara dönüşür (Saldana, 2012: 13). Bu süreç **Şekil 4.3**'te gösterilmektedir. Üreticilerin, aracılardan ve tüketicilerin açık kodlama ile kodlanan verileri **Şekil 4.4**'te gösterildiği biçimde kategoriler ve daha sonra Yeni Dayanışma Ekonomisi, Tüketim Kültürü, Kır-Kent Dayanışma Ağları, Aktant Olarak Gıda ve Sakin Şehir temaları altında birleştirilmiştir. Üreticilerin, tüketicilerin ve STK ile kamu yetkililerinin verileri farklı kodlamalar ve kategorilere ayrılmış, ardından benzer temalar altında birleştirilmiştir. Kod içerikleri önce kodlara ayrılmış ve sonra bunlar kategoriler altında toplanmıştır. Ardından kategoriler literatürden yola çıkarak kavramsal temalara dönüştürülmüştür. Veriler kodlanırken literatür çerçevesinde oluşturulan sorular ve kavramlardan faydalanılmıştır. Sürdürülebilirlik, devlet-dışı, tüketim, güven, şeffaflık, kır-kent ilişkileri, gıda demokrasisi, Sakin Şehir ve yavaş yemek kodlamaları bunlara örnektir. Ayrıca teknoloji ve ulaşım, doğal üretim, yerelden küresele, doğa, TDT, kır ve kentin avantaj-dezavantajları gibi tanımlayıcı kodlamalardan da yararlanılmıştır. Bunların yanı sıra verilerin kendisinden yola çıkarak (canlı kodlama - *in-vivo*) ortaya çıkan yeni kodlara da yer verilmiştir. Bunlara örnek olarak ise nesil, STK önemi, gönüllüler, farkındalık gösterilebilir. Kodlama sürecinde literatürden kodlara tümdengelim ve kodlardan literatüre tümevarımsal yöntem birlikte izlenmiştir. Kodlar ve kategoriler belirlenirken aralarındaki ilişkiye önem verilmiş ve bu doğrultuda analiz yapılmıştır. Belirlenen temaların ilişkisi ise aşağıda **Şekil 4.5**'te gösterilen biçimde teorik çerçeveye uygun biçimde çeşitli temalar halinde sunulmuştur.

Şekil 4.3. Nitel Araştırmada Kodlardan Teoriye Uzanan Akış Çizgisi Modeli (Saldana, 2012: 13)

Şekil 4.5. Tema İlişki Şeması (Şekil araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.)

4.1.2. Kategorilerden teoriye

Bu bölümde bir önceki süreçte ortaya konan kategoriler yaklaşım kısmında ele alınan teorilerle birleştirilmiştir. Kategorilere ayrılmış kodlar uygun başlıklar altında teorilerle ilişkilendirilmiştir. Bu şekilde kategoriler Yeni Dayanışma Ekonomisi (YDE), Tüketim Kültürü, Kır-Kent Dayanışma Ağları, Aktant Gıda ve Sakin Şehir olarak tanımlanmıştır. Aşağıda kategorilerden teoriye uzanan çalışmanın detayları ilgili alıntılarla birlikte sunulmaktadır.

4.1.2.1. Yeni dayanışma ekonomisi (YDE)

Literatür bölümünde detaylıca ele alındığı üzere, Yeni Dayanışma Ekonomisi (YDE), Polanyi tarafından sürdürülebilirlik temeli üzerine şekillenen demokratik ve ahlaki bir ekonomik sistem olarak tanımlanmıştır (Alberio ve Moralli, 2021: 448, 449; Chiffolleau vd., 2019: 188, 189). Bu model, yalnızca bireysel ve rasyonel çıkarlara değil, aynı zamanda dayanışma ilkelerine de odaklanmasıyla öne çıkar (Alberio ve Moralli, 2021: 448). Piyasa ve piyasa dışı aktörlerin (sosyal ilişkiler) bir arada çalıştığı bir hibrit yapıyı içerir (Chiffolleau vd., 2019: 187). Sosyal inovasyon, sosyal ilişkiler ve hibritleşmeye dayalı yeni tür bir ekonomik modeldir (Alberio ve Moralli, 2021: 447). YDE'nin bir alt türü olan gıda ağları özelinde ise kırsal ve kentsel etkileşim, gıda demokrasisi

(kolektif karar alma ve iletişim), özgürlük ve dayanışma (ortak iyilik) ilkelerine vurgu yapılmaktadır (Renia-Usuga vd., 2022: 3).

Bunun yanı sıra YDE neoliberal ekonomik sistem teorilerinin dışına çıkarak alternatif bir ekonomik sistem yaratır. Küresel düzeyde YDE, 1970’li yıllardan itibaren neoliberal serbest piyasa ekonomisinin çevresel ve sosyal yıkımlarına tepki olarak doğmuştur (Şimşek, 2023: 305). Neoliberal düzenin bir sonucu olarak sınırların açılması, küresel eşitsizliği artırmış ve devlet egemenliğini zayıflatmıştır (Aykaç, 2018: 121). YDE, neoliberal ekonomiler ve kapitalist ilkeler üzerindeki dönüştürücü gücü sebebiyle “dönüştürücü ekonomiler” olarak da anılmıştır (Gürler, 2023: 352). Geçmişte benzer dayanışma prensipleri üzerine kurulu kooperatif ve müşterekler gibi yapılar bulunsa da güncel YDE sosyal ve ekonomik düzen üzerinde etkili olmasıyla ve sistemi dönüştürmesiyle bunlardan farklılaşır (Dash, 2015’ten aktaran Şimşek, 2023: 302). Dayanışma ekonomileri taban hareketlerine bağlı olarak veya BM benzeri uluslararası örgütlerin öncülüğünde geliştirebilir (Şimşek, 2023: 305).

TADYA’nın BM destekli bir oluşum olduğunu ve mevcut küresel ekonomik yapı ile baskın pazara bir alternatif oluşturduğunu söylemek mümkündür. TADYA içerisinde sürdürülebilir etkinlikler, devlet-dışı yapılaşma, STK desteği, yerelden küresele uzanması, teknolojik gelişmeler ve ulaşım kolaylığından faydalanması bu kolektifin YDE’ne uygunluğunu göstermektedir. Yapılan görüşmelerde üreticiler TADYA’nın sürdürülebilir etkinlikleri, devlet-dışı yapısı ve teknoloji kullanımı ile ulaşım kolaylıklarından bahsetmişlerdir. Tüketiciler de gıda kolektifinde devlet desteğinin yokluğunu vurgulamışlardır. Aracı görüşmelerinde ise Türkiye’deki TDT’lerin Avrupa’dan farkı ile STK’laşmanın öneminin altı çizilmiştir. Ayrıca yapılan gözlemler sonucunda TADYA’nın sürdürülebilir etkinliklere sahip ve teknolojiden faydalanan bir yapı olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu başlıklar **Tablo 4.1**’te gösterildiği üzere *Sürdürülebilirlik*, *Devlet-Dışı*, *Yerelden Küresele ve Teknoloji ile Ulaşım* alt kategorileri altında toplanmıştır. Bu alt kategoriler YDE’nin prensipleri ile örtüşmektedir. Bu analiz süreci ve destekleyici veriler aşağıdaki bölümde ele alınmıştır.

Tablo 4.1. Yeni Dayanışma Ekonomisi Kategorileri¹

KOD İÇERİĞİ	KOD	KATEGORİ	TEMA
TDT Önemi, Tüketim Alışkanlıkları, Üretim Şekilleri	Sürdürülebilir Etkinlikler	Sürdürülebilirlik	Yeni Dayanışma Ekonomisi
Üreticilerin Devlet Eleştirisi, STK ve Kamu Devlet Desteği Eksikliği, Devlet Desteği Gerekli	Devlet Desteği Yokluğu	Devlet-Dışı	
STK Görüşmeleri Avrupa Örnekleri	Avrupa Farkı, Devlet vs. STK		
STK Görüşmeleri STK Vurgusu	STK Önemi		
UN, URGENCI, Citta-Slow	Yerelden Küresele	Yerelden Küresele	
YouTube Videoları, Podcastler, Üreticiler ve Tüketicilerin Bağlantısı, Ulaşımın Önemi, Gözlem	Teknoloji ve Ulaşım	Teknoloji ve Ulaşım	

i. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik literatürü ele alındığında günümüzde çevreye bakışın İnsan İstisnai Paradigmadan, Yeni Ekolojik Paradigmaya (YEP) (Catton ve Dunlap, 1978: 45) geçtiği görülmektedir. Bu görüş doğayı insana hizmet etmesi gereken bir unsur olarak değil, insanı doğal ekolojik dengenin bir parçası olarak kabul etmektedir. Kendi içinde çelişkili bir kavram olan sürdürülebilir kalkınma ise yalnız ekonomik gelişmeyi değil, çevresel ve sosyal gelişmeyi de bütüncül olarak göz önünde bulundurur (Tutulmaz, 2012: 619; Yavuz, 2010: 63). Bunun yanı sıra BM'nin "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları" arasında yer alan sürdürülebilir kentler, kentleşmenin olumsuz etkilerine karşı durmayı hedefler (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2023). Ayrıca sürdürülebilirlik YDE'nin prensipleri altında yer almaktadır (Alberio ve Moralli, 2021: 448, 449; Chiffoleau vd., 2019: 183, 184, 185). TDT kolektifleri de sürdürülebilirlik temelinde oluşturulmuşlardır. Çevreye, bireye zararsız ve üretici için adil olan doğal tarım TDT'nin ana

¹ Tablo 5-9 araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

hedefleridir. Bu çerçevede TADYA üreticilerinin videolarında doğal tarım yöntemleri, kadınların güçlendirilmesi ve atalık tohum alma konularına vurgu yapılmıştır. Güdül'deki üreticiler görüşmelerinde aktardıkları üzere doğal ilaç ve gübre yöntemleri, permakültür çalışmaları, malçlama tekniği, kompost yapımı ve bölge iklimine uygun yeni ürün denemelerini uygulamaktadırlar. Örnek vermek gerekirse eşiyle birlikte doğal tarım yapan Ayşe Araç doğal tarım ve yeni yöntemler konusunda birbirlerinden etkilendiklerini ve malçlama tekniğini komşusunda görüp faydalı bulduğunu şu sözlerle anlatıyor:

Ceyhan hocamızın dediği gibi biraz büyüyünce üzerine şey yapacağım, saman örtü yapacağım. Havvagilde gördüm ben. Hem suyu çok harcamıyor mesela, serin tutuyor hem de o saman sarı olduğu için domatesler falan daha erken oluyor bence. (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2023-3 / Podcast)

Genç kadın üreticilerden ve ailesinin asıl uğraşı hayvancılık olan Nursemin Duran ise TADYA üretiminin kadınları güçlendirdiğini şu sözlerle vurgulamıştır:

*Ben hani genç bir üretici olarak böyle bir kolektifin içinde olduğum için çok mutluyum. Bir hani **kadınlarımıza**, bayanlarımıza da bir özgüven geldi köydeki. ... (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2023-2 / Podcast)*

Türetici görüşmelerinde de ilaçsız tarım bakımından sürdürülebilirliğe vurgu yapılmıştır. TADYA'yı tercih etmelerindeki en önemli sebep sağlıklı gıdaya ulaşmak, uygun fiyat ve üreticiyi desteklemektir. Türeticiler endüstriyelleşme ve denetim eksikliği sebebiyle temiz gıdaya erişmenin güçlüğünden ve sağlık sebebiyle ilaçsız tarıma ulaşmak istediklerinden bahsetmişlerdir. Örneğin Türetici 04 TDT tercih sebebi ve temiz gıdanın önemini şu sözlerle aktarmıştır:

***Sağlık** sebebiyle herhalde çoğunlukla. Hem sağlık sebebi yani şu an günümüzde yediğimiz şeylerin hani çok ilaçlı olması, işte kanserojen olması, eski lezzeti olmaması. İşte ata tohumu olmaması. Ondan dolayı en temiz gıdaya ulaşmaya çalışıyoruz. ... **Nüfus artışı, modernleşme** işte ondan dolayı eee hani gıda, temiz gıdaya ulaşmak zor oldu. İşte biliyorsunuz her şey sanal artık, tarım da öyle. (Türetici 04)*

Görüşmeler haricinde gözlem ve saha notları da TADYA'nın sürdürülebilir özelliklerini ürünlerinin teslimatı aşamaları ve etkinliklerinde devam ettirdiğini göstermektedir. Örneğin teslim edilen ürünlerin paketlemesi geri dönüşüm kağıtlar, yeniden değerlendirilebilir şişe ve kavanozlarla karton kutular içerisinde yapılmakta ve zorunlu olmadıkça plastik kullanılmamaktadır (**Görsel 12 a, b**). Ayrıca karbon salınımını engellemek adına Ankara'nın beş

farklı noktasında ortak dağıtım alanları belirlenmiş ve türeticilerin bu noktalardan almaları indirimli teslimat ücretiyle ve sipariş sayfasında yazılı olarak tavsiye edilmektedir.

ii. Devlet-dışı (Devlet desteği yokluğu)

YDE, yerel toplulukların demokratikleşmesini ve özerkleşmesini amaçlayan, devlet-dışı ve piyasa dışı özelliklere sahip olan ve kalkınma ekonomisine alternatif sunan ekolojik bir sistemdir (Quingo, 2006'dan aktaran Aykaç, 2018: 29). Türkiye'de yerel kooperatiflerin (evreci hareketler, kadın kooperatifleri, tarım kooperatifleri, kent kooperatifleri vb. – şimşek, 2023: 312, 315) oğunlukla devlet destekli yapılandırılmasına rağmen başarılı kooperatifleşmelerin demokratik ve bağımsız karar alma mekanizmalarını içermesi gerekliliği vurgulanmaktadır (Aykaç, 2020 aktaran şimşek, 2023: 303). Bu kapsamda TADYA'nın devlet-dışı olması onun geleneksel Türk kooperatiflerinden farklı olduğunu ve devletin etkinliklerine destek veya müdahil olmadığını göstermektedir. Bu bakımdan TADYA'nın karar alma mekanizmaları üreticiler ve tüketiciler tarafından bağımsız olarak yapılandırılmaktadır. TADYA  reticileri doğal tarım konusunda devlet desteğinin olmadığını, tüketicilerin bazıları ise devletin doğal tarımı desteklemesi gerektiğini aktarmıştır. STK'lar ise STK'ların önemi ve Avrupa farkı başlıkları altında olmak üzere devletten bağımsız olmanın önemini vurgulamışlardır. TADYA  reticileri videolardaki röportajlarında doğal tarımın devlete bir alternatif oluşturduğunu aktarıyorlar. Üreticilerden Necati Duran doğal tarımın onlara ek gelir sağladığını şu şekilde açıklıyor:

***Devletin** verdiği poşete bakıyorduk. Bu tarıma başladık da köyü biraz kurtardık.*

Aygün iftliği'nden Oğuz Aygün ise iklim kriziyle mücadelede doğal tarımın bakanlıklar tarafından desteklenmesi görüşünü benimsiyor:

*Yani insanlık kendi sonunu kendi hazırlıyor, açık. Buna karşı mümkün olduğunca az karbon salınımı, şu an tarım yöntemlerinin yani herkesin işlenmesi lazım. ... Gerekirse **Tarım Bakanlığı**'ndan şeyden bilmem ne, gereken bir konu bu. (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2022)*

Tüketicilerin kimisi doğal tarım konusunda genel olarak devletin yeteri kadar destek olmadığından hatta devletin zehirli ilaç, ifteyi koruma gibi konulardaki mevzuat eksikliğinden yakınarak sistemsel bir eleştiri getirmiştir. Türetici 11 ise TDT'lerin devlet kanalıyla (yerel yönetimler, muhtarlık, belediyeler, vb.) yaygınlaştırılması gerektiğini şöyle anlatıyor:

(TDT) Bunu bunu yaygınlaştırmak, çoğaltmak gerekiyor ama bunu daha çok devlet eliyle, Milli Eğitim Bakanlığı, **Çevre Şehircilik Bakanlığı**, Tarım Kredi Kooperatifleri... (Türetici 11)

a. STK'ların önemi

STK'lar kırsal kalkınmaya katkı sağlayarak kır-kent arasındaki farklılıkların azaltılması ve gıda güvenliği kapsamında değer taşımaktadır Çekiç ve Ökten 2009: 204, 205). Aynı zamanda YDE bakış açısında göre STK'lar sosyal refah bakımından önemlidir (Şimşek, 2023: 304). Uzman görüşmeleri kapsamında görüşülen STK'lar özellikle sivil toplumun doğal tarımdan yola çıkarak genel olarak toplum üzerindeki öneminden bahsetmişlerdir. Daha demokratik, haklarını savunan eşitlikçi bir toplum düzeni ve devlete bağımlılığı azaltmak için sivil toplumun gelişmesi gerektiğini aktarmışlardır. Ayrıca üreticilerin bağımsız olarak fiyat belirleyebilmesi için de kooperatifleşmenin önemini vurgulamışlardır. SÜYADER yetkilisi Türkiye'nin genel olarak az tepki gösteren bir toplum yapısına sahip olduğu için özellikle sivil toplumun sorunların çözümü konusunda kıymetli olduğunu aktarıyor:

*Şimdi, sivil toplum örgütlerinin tüm toplumlar için çok önemli olduğunu biliyoruz hepimiz. Türkiye'de daha da bir anlam kazanıyor bu. Çünkü biraz **tepkisiz bir ülkeyiz**. Dolayısıyla sivil toplum örgütleri biraz da toplumun sesi oluyor. Bu ülkedeki gözümüze çarpan sorunlar, özellikle çevre boyutunda, sağlık boyutunda, gıda boyutunda, bu sorunlarla ilgili toplumun farkındalığını artırmak, toplumun sözcüsü olmak adına birtakım platformlar kuruluyor.*

Monibostan yetkilisi kooperatifleşmenin önemini ve bunun devletin tekeline kurtulmak için gerekli olduğunu şu sözlerle anlatıyor:

*Fiyatını belirleyebilmesi için de üreticinin tüketiciyi doğrudan ulaşması ya da kooperatif aracılığıyla ulaşması lazım. Bizde öyle bir **kooperatifleşme kültürü de yok** maalesef.*

*TDT Türkiye'de küçük ölçekli üreticinin desteklenmesi için yegane yöntem bu tabi yani maalesef devletin böyle bir bakış açısı ya da Tarım Bakanlığı'nın böyle bir bakış açısı yok. O üretimi mümkün olduğu kadar **tekelleştirmeye**, alanları üretim alanlarını büyültmeye, monokültürü beslemeye çalışıyor. Dolayısıyla topraktaki canlılığı azaltıyor. Havaya karbon salınımını arttırıyor. Sermayenin de tekelde toplanmasına sebep oluyor.*

GEF yetkilisi ise bütün çözümleri devletten ummanın yanlış olduğunu, küçük ölçekte çözümlerin daha yaratıcı, esnek ve daha yere basan öneriler getirdiğini söylüyor:

Çünkü bütün dünya, yani Birleşmiş Milletler de dahil olmak üzere bütün dünya çözümleri devletler üzerinden devletlerin angaje olması üzerinden kurguluyor. Yani çözümler sanki

*o ölçekte ancak yapılabilirmiş gibi. Doğru, o ölçekte yapılabilircek çok şey var. Ama onun dışında insanların kendi topluluk bazlığı, **sivil toplum** oluşturdıkları sivil toplumların içerisinde çözüm üretme yetenekleri aslında daha iyi. Ne açıdan iyi? **Daha esnek**, daha fazla sorun çözüme yakın, daha fazla toprağa basıyor. O ölçekte siz birebir o denizle, o karayla, o bitkiyle, o hayvanla, o biyolojik çeşitlilik veya tarımsal biyolojik çeşitlilik unsuruyla burun buruna oluyorsunuz. Yani onu çözmeniz ve onu anlamanız, onunla kurduğunuz ilişki daha güçlü oluyor.*

b. Avrupa farkı

TDT ve bilinçli tüketim konusunda Avrupa'nın Türkiye'den farkı da STK'lar tarafından bahsedilen konular arasında yer almaktadır. Avrupa'nın bu konuda öncelikleri olduğu, uluslararası iş birlikleri kurdukları ve TDT yapısında kolaylaştırıcı alternatif yaklaşımlar olduğunu aktarmışlardır. Buğday Derneği temsilcisi Türkiye ve Avrupa arasındaki farkı şöyle açıklıyor:

*Sanıyorum bizdekinden büyük bir **farkındalık** var. Yani müşteri sayısı gıda... Organik pazarı da, sertifikalı organik pazarı da bizimkinden büyük. Orada öyle bir şey var. Ben her şeyi buna bağlıyorum ama bizim gündemimiz o kadar başka ki Avrupa'ya göre. Yani bizim başka başka dertlerimiz var. İnsanlar normal gıda alışverişini yapmaya para bulamıyor bazen. O yüzden bir daha da fazla harcamayım, yok sağlığını alayım, organikini alayım falan. Onunla uğraşacak halleri olmayabiliyor. ... (Avrupa'da) Ödeme sistemden çiftçiye gidiyor ödeme, organizasyonu yapan insana gidiyor bir miktar, bir de yazılım yapan şirkete gidiyor bir miktar. Yani herkes kazanıyor gibi bir yazılım yapmışlar ve bunu kullanan bir sürü gıda topluluğu var orada. Hani o kadar kalabalık olmuşlar ki böyle altyapılar kurabilmişler. Yani böyle bir altyapı olsa bir sürü gıda topluluğunun işi çok kolaylaşır. İşte o zaman gönüllü bulduk bulamadık sorunu da kalmaz.*

Monibostan'da gönüllü olarak çalışan öğrenci ise Avrupa'da TDT konusundaki çalışmaları şu şekilde özetliyor:

*Şekilde çeşitli versiyonları da var. Mesela indirimler alıyorsun, gidersen çalışırsan indirimler alıyorsun. O yüzden Fransız arkadaşım var mesela çok çeşitlendirmişler. Yani olayı bambaşka bir şeye çevirmiş. Yani başka hizmetler verebiliyorsun onlara mesela. İşte onların "marketing"ini yaparsan gibi bir sürü çeşitli iş birliği var herkesin. ... **Kutlamalar** yani **buluşmalar** yapıyorlar. Gerçekten tanışmaya çalışıyorlar. Konserler yapılıyor falan birlikte. Yani böyle büyüyenler de var bir de.*

SÜYADER yetkilisi ise yurt dışında çevreci alışkanlıkları artırmak için çeşitli yöntemler uygulandığını ve bunun da farkındalığı artırdığını anlatıyor:

*Yani işte yurt dışında bunun **örneklerini** görüyoruz. Plastik tek kullanımlık şişeleri götürdüğünüzde belli bir miktardan sonra size bir kupon veriyor. Onu markette tekrar dönüşüme sokuyorsunuz, bir şey alıyorsunuz. O zaman ne yapıyor? Herkes o plastik*

atıklarını sokağa atmak yerine, denize atmak yerine topluyor ve onlar da kaynağından dönüştürüyor.

*Şimdi artık yurt dışında bir herhangi bir ürünü satın alırken o firma onu hangi koşullarda ürettiriyor? Yani çocuk işçi çalıştırıyor mu? Çalışan işçisine yeterince onun karşılığını veriyor mu ücret olarak? Bunlar sorgulanıyor ve bunu yapmayan firmalar protesto ediliyor. O yüzden **sorgulamanın** çok önemli olduğunu düşünüyorum.*

iii. *Yerelden küresele (STK'lar)*

Yerel ve küresel bağlar kurmak YDE'nin önemli ilkelerinden biridir (Şimşek, 2023: 303, 304). Bu bağlamda TADYA'nın URGENCI, UNDP-GEF aracılığıyla yerelden küresele uzanan bağları bu sisteme uygunluk göstermektedir. Ayrıca bölgede etkinlik gösteren DMEYD, Buğday Derneği, SÜYADER, Gıdamız Geleceğimiz gibi oluşumlar da yerelden kente uzanan bağları pekiştirmektedir. Üretici röportajlarında üreticiler bölgede aktif olan öncülerden sıklıkla bahsetmişlerdir. Özellikle Ceyhan Temürcü'nün adı "Ceyhan Hoca, Ceyhan abiler" benzeri tanımlamalarla incelenen podcast ve YouTube videolarında yaklaşık 25 kere geçmiştir. Ayrıca TADYA'nın organize ettiği Kent Konseyi toplantısı, MedCaravan çevrimiçi toplantısı, fide dağıtım günleri, kahvaltı şenlikleri, Monibostan ve TEDÜ İstasyon'daki atölyeleri kır ve kent arasındaki bağları kuvvetlendirmektedir. TDT konusunda uluslararası iş birliklerinin önemi hakkında Buğday Derneği temsilcisi şöyle aktarıyor:

*Bir de o paylaşım kısmı da çok önemli aslında. Çünkü şey gibi hissediyorsunuz bazen, işte **Don Quijote'um**, ülkede işte biz beş kişiyiz ve bu ülkenin bütün sistemine karşı debeleniyoruz ve bir yere varamıyoruz gibi hissediyorsunuz ama işte başka yerden, Türkiye'nin başka yerinde de olsa, Avrupa'da da olsa, başka yerde de olsa bir araya geldikçe bu insana motivasyon veriyor, umut veriyor yani. Onlar yapmış. Tek başıma değilim. Dünyada benim dert ettiğim şeyleri dert edenler var ve ben onlardan öğrenebilirim, paylaşabilirim hissettikçe iyi geliyor insana. (Buğday Derneği)*

iv. *Teknoloji ve ulaşım*

YDE'de ürünlerin dağıtımı için teknoloji ve internet kullanılmaktadır (Aykaç, 2018). Ayrıca günümüzde değişen koşullarında oluşan ağ toplumu yeni teknolojik ve ulaşım alanındaki gelişmelerle şekillenmektedir (Castells, 2006). "2.3.2 Ağ Toplumu" bölümünde dijitalleşen kültür başlığı altında aktarıldığı gibi bugün elektronik mekânlar, çevrimiçi alanlar ortaya çıkmış ve geleneksel toplum anlayışı değişmeye başlamıştır (Kara, 2017: 9). Bu durumu tanımlamak için Levy siberkültür kavramını kullanmıştır (akt. Güzel, 2016: 86). TADYA da müşterilerine ulaşmak

için sosyal medya, whatsapp ve internet sitesi gibi teknolojik unsurlardan faydalanmaktadır. Ayrıca haftalık ürün ve müşteri listesi için google drive kullanılmaktadır. Müşterilerin isimleri rızaları alınarak açık bir şekilde beyan edilmekte ve ödemeler yemek dağıtımının ardından tahsil edilmektedir (**Görsel 10**). Bu sayede güvene dayalı şeffaf bir ilişki kurulmaktadır. Son olarak, gıda kolektifinin tanıtımı için YouTube videoları ve üreticilerin podcast'leri gibi yeni teknolojik yöntemler kullanılmakta ve bu da kentsel kırsal yakınlığa yol açmaktadır. Ayrıca, ulaşımdaki ilerleme de daha kolay ağ oluşturma ve ürünlerin teslim edilmesine yol açmaktadır. Üreticilerden Seher Cebeci ulaşımın Pazar yerine geçtiğini şu sözlerle anlatıyor:

*Pazarımız oluyordu, işte Gündül'e gidiyordu, Ankara'ya gidiyordu. Oralarda satılıyordu. Ama şimdi Pazar yok. Kargoya ver, kargo götürsün. **Bebek götürüyor gibi**. Allah razı olsun, her yere gidiyor. Evlere teslim devam.* (DMEYD YouTube, 2021-6).

TDT, YDE ve üretim ekonomisi başlıkları altında incelenen veriler TADYA'nın hibritleşmeye örnek teşkil ettiğini göstermektedir. TADYA sisteminin çeşitli hibrit özellikleri, Polanyi tarafından önerilen YDE ile uyumlu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu özellikler, piyasa ve dayanışma (piyasa dışı) kutuplarının dengeli bir şekilde varlığını sürdürmesinden, yerel ve küresel dinamikleri bir araya getirerek küyerel bir yapı oluşturmaya, üretim ve tüketim arasındaki ilişkiyi üretim kültürü ile şekillendirmesinden, modern ve geleneksel yöntemleri birleştirmesine, kentsel ve kırsal arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendirip mekânsal dinamikleri değiştirmesine kadar çeşitlilik gösterir. TADYA'nın benzersiz kılan bir diğer yönü ise sistemi destekleyen önemli araçların varlığıdır; bu araçlar arasında Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği, Doğal ve Bilinçli Beslenme (DBB), Gıdamız Geleceğimiz, Sürdürülebilir Yaşam Derneği (SUYADER), ÇIDEA Moni Bostan, Zehirsiz Sofralar, Kır Çocukları (Kırsal Yaşam ve Çiftçilik Eğitimi), Buğday Derneği gibi kuruluşlar bulunmaktadır. Ayrıca, TADYA, Avrupa örneklerinden farklı olarak daha esnek bir yapıya sahiptir ve sıkı fiyat kotaları, peşin ödemeler ve tüketim garantisi gibi sıkı kuralları yerine (Özden, 2020: 84) malzemelerin dağıtımının ardından ödemeler yapılarak güvene dayalı bir sistem üzerinden yürümektedir. Bu nedenle, TADYA'nın **Tablo 4.2'**de gösterildiği gibi YDE ile örtüşen hibrit bir sistem olduğu savunulmaktadır (Özlü Diniz, 2025: 407).

Tablo 4.2. TADYA’nın Hibrit Sistemi²

TADYA’NIN HİBRİT SİSTEMİ		
Ekonomik	Pazar-Dışı	Pazara Yönelik
	Dayanışma, Gıda Demokrasisi, Etik Tüketim, Gıda Vatandaşlığı, Çevresel ve Kültürel Endişeler, Sağlık, Eşitlik, Toplumsal İyi, Geleneksel Tarım Teknikleri	Pazarlama ve Dijitalleşme, Sosyal medya pazarlaması ve dijitalleşme: İnternet siteleri, Instagram, WhatsApp, Podcast, YouTube, Google Drive. Alternatif Teknolojik Yöntemler
Bölgesel	Yerel	Küresel
	Güdül İlçesi	Uluslararası Sakin Şehir Ağı, UN GEF, URGENCI
Satış İlişkisi	Üretim	Tüketim
	• Ortak karar alma • Doğrudan ilişki (ilişkisel yakınlık, aracısız) • Pazar, ilişki kurma aracı olarak • Güven ve Şeffaflık • Sistemi şekillendiren Bireyler: Türetim	
Mekân	Kırsal	Kentsel
	• Bölgeden daha az göç • Yeniden toplumsallaşma ve yeniden mekânlaşma: Yeni kentsel-kırsal ilişkiler • Sosyal İnovasyon: Mesafelerin yaklaşması (etkileşim) • Topluluk Oluşturma	

Sonuç olarak, *sürdürülebilirlik, devlet-dışı, yerelden küresele ve teknoloji ile ulaşım* alt başlıklarıyla ele alındığı üzere TADYA TDT sisteminde YDE modelinin unsurlarını bulmak mümkün. Bu kapsamda değerlendirildiğinde pazar ve pazar-dışı, yerel ve küresel, üretim ve tüketim, kırsal ve kentsel kavramlarının birlikteliği ve YDE’ye uygunluğu tespit edilmiştir. Bu biçimde çevre ve sosyal etikleri de içinde barındırarak, neo-liberal sisteme alternatif (inovatif,

² Tablo 12 araştırmacı tarafından oluşturulmuş makalesinden alınmıştır (Özlü Diniz, 2025: 407).

hibrit, kolektif) bir çözüm üretmektedir. Kır ve kent arasında “doğal gıda” üzerinden kurulan türetim dayanışması bu sisteme bir örnektir. Bundan sonraki bölümde TADYA’nın türetim kültürüyle ilişkisi detaylı biçimde analiz edilmiştir.

4.1.2.2. Türetim kültürü

Türetim etkinliği ihtiyaç, değerlendirme ve karar aşamalarından oluşmaktadır (Koşar, 2020: 25). Değerlendirme sürecinde bireyin yaşam şekli, ekonomik statüsü ve değerleri etkili olmaktadır (Ayaz, 2020: 1063). Tüketiciler karar verirken ekonomik, toplumsal ve koşullanma etkenlerine göre psikolojik, sosyal ve kültürel perspektiflerden hareket ederler (Koşar, 2020). T ketic  davranışları Maslow’un ihtiyaç piramidiyle paralellik gösterir ve temel ihtiyaçlar, sosyal ihtiyaçlar ve psikolojik ihtiyaçlar olarak ilerler (Bridgman, 2019: 87). Bu çalışmada da türeticilerin temel ve sosyal ihtiyaçlardan ziyade sağlıklı ve adil yaşam,  evre duyarlılığı, türetim sürecine yakınlaşma gibi motivasyonlarla hareket ettiği ve bu sebeple de piramidin en üstünde (psikolojik: kendini gerçekleştirme) yer aldıklarından bahsedilebilir. Türeticiler bu biçimde doğal gıdaya ulaşma sorunu, adalet gibi kent baskısının yarattığı sorunlarla mücadele etmeye çalışmaktadırlar. Sanayi toplumunda türetim sürecini özetlemek gerekirse, Baudrillard’ın (2021) “Türetim Toplumu” kitabında açıklandığı üzere end striyelleme sonrası toplumlarda seri imalat ve hızlı türetim neticesinde türetim odaklı bir yaşam tarzı hakim olmuştur. Türetim zamanla maddi nesnelerden öte ontolojik bir hal almıştır. Baudrillard’ın aşırı türetim yol açtığı çevresel, toplumsal ve psikolojik sorunlar “2.2.1. Sanayileşme, Türetim Toplumu ve Yabancılaşma” bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda üretici ile tüketiciyi yakınlaştıran, tüketicinin ürettiğine yakınlaştığı türetim biçimlerinin bireyin yabancılaşma sorunlarının önüne ge e eği öngörülebilir. Böylelikle kır-kent, insan-doğa ikilemlerinden uzaklaşılarak bir hibritleşme meydana gelir. Bununla birlikte türetim toplumunun  evre, kaynaklar ve tüketiciler üzerinde yarattığı olumsuz etkiler sonucunda ekonomik sisteme karşıt yeni türetim biçimleri oluşmuştur. “2.2.2. Yeni T ketic  Tipolojileri” bölümünde açıklandığı şekilde türetim karşıtı (yavaş, minimalist, gönüllü) yaşam tarzları ortaya çıkmaktadır ( rfanoğlu, 2021: 53, 56; Taş, 2020: 38). TADYA t reticilerinin alışkanlık (market yerine TDT), yaşam tarzı (bahçecilik, çiftlik ziyareti, geri dönüşüm, çevreci etkinlikler ve malzemeler) ve t ketic  özellikleri ( evreci, doğaya saygılı, sağlıklı beslenmeye önem veren) sebebiyle TDT’a destek verdikleri düşünülmektedir. YDE de küresel kapitalist sistemin dışında ve ona alternatif bir ekonomik model sunmaktadır.

Yukarıdaki bölümde daha detaylı ele alındığı gibi sürdürülebilirlik, devlet-dışı unsurlar, yerelden küresele uzanan bir ağ sistemi ve teknoloji kullanımı bu ekonominin temel taşlarıdır. YDE ayrıca güven, şeffaflık ve dayanışma üzerine kurulmuştur (Chiffolleau vd., 2019: 186). Bu sebeple günümüzdeki yeni ve alternatif tüketim biçimleriyle örtüşmektedir (Özkaynar, 2022: v-xi). Kır kent bakımından ele alındığında sanayi devriminden sonra üretimin kır, tüketimin kentle özdeşleştiği görülmektedir (Toffler, 1996: 326). Diğer bir deyişle kentler, sürekli artan nüfusuyla birlikte üretmedikleri ürünleri tüketmekte (Blassingame, 1998: 1; Brown, 2015: 1027) ve bir tüketim alanı haline gelmektedir (Baudrillard, 2021: 73). Ancak rurban adı verilen yeni kır-kentleşmede tüketim biçimleri değişmekte ve tüketiciler yeniden doğaya ve üretime yakınlaşmaktadırlar (Koleva, 2013). Üreticiler, tüketiciler ve aracılarla yapılan görüşmelerde TADYA sisteminin yavaş, minimalist, duyarlı tüketim biçimleriyle uyumluluk gösterdiğini ortaya koymaktadır. Tüketiciler TDT haricinde alternatif eğitim sistemi (BBOM), kendi ev veya bahçelerinde tarım, kooperatifler, organik pazar gibi alternatif tüketim biçimlerini benimsemektedirler. Bu kapsamda görüşmeler **Tablo 4.3**'te gösterildiği biçimde *Türetim* ile *Güven ve Şeffaflık* başlıkları altında incelenmiştir.

Tablo 4.3. Türetim Kültürü Kategorileri

KOD İÇERİĞİ	KOD	KATEGORİ	TEMA
BOMM Eğitim Okulları	Alternatif Tüketim	Türetim	Türetim Kültürü
TADYA Gönüllüleri	Duyarlı Tüketim		
Sürdürülebilir Tüketim Alışkanlıkları	Sürdürülebilir Tüketim		
Tüketimi Azaltma	Minimalizm		
Gönüllü Dağıtım Noktası – Türeticiler ve Gözlem	Gönüllüler		
Üretici ve Tüketici Arası Güvene Dayalı Samimi İlişkiler	Güven İlişkisi	Güven ve Şeffaflık	
Üretici ve Türetici İsimlerinin Açıkça Belirlenmesi, YouTube-Podcast	Kimliklerin Şeffaflığı		

İçeriklerinin Paylaşılması, Gözlem			
---------------------------------------	--	--	--

i. Türetim: (sürdürülebilir tüketim, alternatif tüketim, duyarlı tüketim, minimalizm)

Türetim (üretüketim) üretim ve tüketimin ayrı ayrı değil birlikte ele alındığı (Ritzer ve Jurgenson, 2010: 13) ve tüketicilerin kendi tüketimi için ürettirdikleri ama bu sırada başkalarının da faydalanabildiği (Jakimowicz, 2023: 4) tüketim biçimi anlamında kullanılmaktadır. Bu şekliyle küresel kapitalist sisteme bir alternatif teşkil etmektedir. Tüketiciler tüketirken aynı zamanda sürdürülebilir üretim biçimine katkıda bulunmakta bir nevi tüketirken aynı zamanda üretmektedirler. Bu biçimiyle üretim ve tüketim Birinci Dalga Ekonomisinde olduğu gibi yeniden birbirine yaklaşmakta, pazar ekonomisi dışına çıkılmakta (Coşkun, 2023: 63) ve tüketen yeniden üretilene yakınlaşmaktadır (Uluç, 2020: 30, 31, 34). Çalışmada TDT üretici ve tüketicilerin karşılıklı etkileşimi neticesinde ortaya çıkan farklı bir tüketim biçimi olarak yeni bir ekonomik model oluşturmaktadır. TADYA tüketicileri tüketim yaparken aynı zamanda doğal tarıma, çiftçiye ve sürdürülebilirliğe katkı sağladıkları için onlar çalışma kapsamında üretici olarak adlandırılmışlardır. Çiftçiyi desteklemek onlar için önemlidir; içlerinden bir kısmı gönüllülük yaparak üretim sistemine dahil olmaktadır. Ayrıca TADYA, tüketicilerine özel üretim yaptığı için de türetim sisteminde dahil olmaktadır. Bu bölüm *Sürdürülebilir Tüketim, Alternatif Tüketim, Duyarlı Tüketim - Gönüllülük ve Minimalizm* başlıkları altında incelenmiştir.

a. Sürdürülebilir tüketim

Türetim yavaş, gönüllü sadelik, duyarlı ve minimalist tüketim biçimleriyle uyumlu olduğu düşünülebilir. Bu sebeple farklı tüketim şekilleri ve tüketicilerin yaşam biçimleri araştırmada ele alınmıştır. Üreticilerin genel olarak sürdürülebilir bir yaşam şekli sürdüğünü, bilinçli tüketimde (doğaya saygılı, sağlığı önemseyen, üreticiyi destekleyen) bulunduğu söyleyenebilir. Yukarıda literatür bölümünde “2.1.2. Sürdürülebilir Etkinlikler” başlığı altında sekiz kategori bulunmaktadır. Bunlardan TADYA üreticilerinde bahçecilik ve doğal tarım, geri dönüşüm ve yeşil enerji kullanımına yaygın olarak rastlanmıştır. Ancak beslenme şekli olarak et ve sebze karışık tercih ettikleri, bisiklet kullanmadıkları, sadece bazılarının başka gruplarda ağaç ekimi yaptıkları, TADYA dışında DBB, Buğday benzeri gıda odaklı derneklere üye oldukları ve bazılarını hayvanlara karşı duyarlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca TADYA tüketicilerinin çoğunluğu geri dönüşüme önem verdiklerini ve evde atıkları ayrıştırdıklarını, bir kısmı da ev

yapımı ürünler (turşu, temizlik malzemesi vb.) yaptıklarını aktarmışlardır. TADYA da mevsiminde doğal ürün sağlamanın yanı sıra ortak dağıtım noktaları, plastiksiz paketlenme, kutu ve cam şişelerin geri toplanması, ev yapımı temizlik ürünleri ve atölyeleri gibi etkinliklerle geri dönüşüme ve sürdürülebilir hammadde yapımına katkı sağlamaktadır. “1.5.1.2. Sürdürülebilir Etkinlikler, a. Bahçecilik” kısmında ele alındığı gibi kent bahçeciliği ve TDT arasında bir ilişkiden bahsedilebilir. TADYA üyelerinin çoğunluğu ya çocukluğunda, ya kendi bahçesinde, ya balkonunda veya hobi bahçesinde bahçecilikle uğraştığını belirtmiştir. Ancak Ankara’nın yokuşlu coğrafi özellikleri ve trafiğin güvenli olmaması sebebiyle bisiklet tercih etmediklerini toplu taşıma veya özel araç kullandıklarını iletmişlerdir. Vegan veya veterarjen beslenme şeklini benimseyen tüketiciye rastlanmamıştır; çoğunluğu sebze ağırlıklı karışık beslendiklerini iletmiştir. Bazı tüketiciler hayvan hakları konusunu gündeme getirmiş ve sokak hayvanlarının katliamı meselesine duydukları üzüntüyü belirtmişlerdir. TADYA üreticisi olarak yerel üretime ve kalkınmaya katkı sağlamaktadırlar. Görüşmelerde tespit edilen ortak temalar tüketicilerin öncelik sırasında sağlık, lezzet ve bunlara orantılı olarak fiyata önem verdikleri şeklindedir. Tüketim alışkanlıkları arasında genelden aza doğru çoğunluğu organik olmak üzere pazardan alışveriş yapmak, direk üreticiden veya çiftliklerden almak, internet üzerinden sipariş etmek vardır. Hemen hepsi üretici ile tanışarak ve konuşarak alışveriş yapmayı tercih ettiklerini anlatmıştır. Çoğunluğu büyük marketleri tercih etmediklerini veya mecbur kalırlarsa gittiklerini iletmiştir. Paketsiz gıda, MSG’siz gıda, mevsiminde beslenme gibi unsurlara dikkat ettiklerini iletmişlerdir. Ayrıca geri dönüşüm, evde temizlik malzemesi yapımı, mümkün olduğunca yürüyerek ulaşım gibi sürdürülebilir etkinliklerde bulunduklarını anlatmışlardır. Bu verilerden yola çıkarak tüketicilerin psikolojik (kent baskısıyla mücadele, yabancılaşma), bilişisel (doğal gıdaya ulaşım: sağlık, adalet, çevre), yaşam tarzı (sağlıklı yaşam, geri dönüşüm) ve alışkanlık (ulaşım, ev yapımı ürün, eğitim) kategorilerine göre hareket ettiklerini söylemek mümkündür (Sproles, 1985). Örneğin, Türetici 01 büyük marketlere gitmemesinin çevresinde zaman zaman alay konusu olduğunu şöyle aktarıyor:

Mesela şimdi arkadaşlarım dalga geçiyorlar bir şey oluyor işte Bunu nereden aldın diyorlar işte TADYA’dan diyorum. Bunu nereden aldın, işte bilmem nereden getirttim, falan. Ya bir tane geçen ‘Bir kere de’ diyor mesela diyor, ‘Migros’tan aldım demeyecek misin?Al!’ Hayır, almıyorum çünkü yaşam şekli yani öyle benim için. Kolay da olmaya başladı. Başta biraz zordu çünkü azdı kısıtlıydı seçenek ama sonra eee daha kolay olmaya başladı. (Türetici 01)

Türetim kültüründe üretici tüketici arasındaki ilişki ve tüketicinin desteği önemli olduğunu için bu ilişkinin üzerine eğilmek önemlidir. Çalışmada üreticilerin çoğunluğu üreticileri desteklemek için TADYA'dan alışveriş yaptıklarını iletmişlerdir. Örneğin Türetici 05 diğer pek çok türetici gibi çiftçinin verdiği emeğe saygı duyduğunu şu sözlerle açıklıyor:

*İnsanlarla biraz samimi davranmayı seviyorum çünkü ben onlara minnet duyuyorum. Evet, ben onlara **minnettarım** dolayısıyla da onları nerede görsem yani büyük hürmet ve yani onlarla yazıştığım zaman da mutlaka en son cümlem 'Tüm emekçi ve üreten e dostlara saygı ve sevgilerimle,' diye böyle bitiririm çünkü gerçekten böyle düşünüyorum. Önem-çok önemsiyorum onları. (Türetici 05)*

Günümüzde yeni tüketiciler sürdürülebilir ve kaliteli bir yaşam sürmek istemektedirler (Taş, 2020: 38). Bu sebeple ürünlerin içeriğini ve etkilerini değerlendirmektedirler. TADYA tüketicileri gıdaların atalık tohum olması, ilaçsız tarım yapılması, denetimli olmasını önemsemektedirler. Örneğin, Türetici 02 organik pazardan aldıklarının fiyat olarak uygun hatta kimi zaman normal ürünlerden daha ucuz olduğunu ve sağlık açısından önemini şu şekilde açıklıyor:

*Yani ben bazen hatta organik ürünlerin market ürünlerinden **daha ucuz** olduğuna bile denk geliyorum. Görüyorum yani. Mesela özellikle et ve süt ürünlerinde, yani atıyorum markette bazen meraktan bi, gördüğüm fiyatlar organik ürünlere göre çok daha yüksek.*

*Sonuçta o gıdayı yiyeceğim, 3 gün sonra **hastalanırsam** onun parası daha çok. O yüzden hani cebimden de yebiliyorsam, beni yormuyorsa, yormayacak bir miktarsa... Yani önemli şeylerden biri yani temiz gıda yemek. (Türetici 02)*

b. Alternatif tüketim – BBOM eğitim sistemi ve bahçecilik

TADYA üreticilerinin sistemin dışında alternatif tüketim biçimlerini benimsedikleri görülmektedir. Örneğin, Çankaya Belediyesi'nin verdiği bahçecilik eğitimlerine katılanlar olmuştur. Alternatif bir okul olan BOMM, başka kooperatif veya TDT'lerden alışveriş yapmaları, kendi evleri veya bahçelerinde ürün yetiştirmeleri alternatif tüketim biçimlerini göstermektedir. Alternatif tüketim, hakim Pazar sistemine seçenek sunabilen bir yapıdır. TADYA tüketicilerinden bir kısmı çocuklarını alternatif eğitim okullarına göndermektedir. Örneğin, Ankara'da yer alan ve doğal beslenmeye, ekolojiye ve özgürlüğe önem veren bir eğitim kuruluşu olan Başka Bir Okul Mümkün (BBOM)'u tercih etmektedirler. Gölbaşı'nda yer alan BBOM Ankara Eğitim Kooperatifi

Meraklı Kedi İlkokulu (Özel İncek İlkokulu) BBOM Derneği'ne bağlı olan bir okuldur (Meraklı Kedi, 2024). BBOM'un eğitim modeli demokratik yönetim, ekolojik duruş, alternatif eğitim ve özgür finansmandır (BBOM, 2024). BBOM Okulları İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Eskişehir'de yer almaktadır (BBOM, 2024). Üç görüşmeci çocuklarını alternatif, doğa içerisinde ve çevreci bir eğitim veren okul olan BBOM'a gönderdiklerini söylemiştir. BBOM'un bir süre TADYA ile yoğun çalıştığını, şimdi ise sınırlı çeşit ürün aldığını iletmışlerdir. Evi de dağıtım noktası olan bir TADYA gönüllüsü BBOM Meraklı Kedi Okulu'nda mutfak gönüllüsü olduğunu ve TADYA bağlantısını kendisinin sağladığını anlatmıştır. Biri okul sayesinde TADYA'dan haberdar olduğunu, diğeri ise okuldan önce TADYA'dan alışveriş yaptığını iletmıştır. Evini dağıtım merkezi olarak açan TADYA gönüllüsü Türetici 01 TADYA'nın BBOM'da neden devam etmediğini şu sözlerle açıklıyor:

*Meraklı Kedi'de **organik pazardan alışveriş** yapıyorlar. Orda da şöyle bir ağ kurmuştum ben. Onlar TADYA ile devam etmiyor. Onlar TADYA'yla şöyle devam ediyorlar bildiğim kadarıyla. Belki o da işte kuru fasulye, nohut vesaire hani böyle kur gıda, kuru gıdayla. Çünkü günleri tutmuyor. İşte hani ev için bu çok önemli değil de okulda mesela atıyorum on bağ marul istiyorlar. Yok olmuyor, o zaman kim gidip nereden alacak? Sonra daha garanti organik pazarda bir üreticiyle böyle bir şey kurmuştum ben. Onlarda çeşitli şeyler vardı.*

Biz ebeveynler satın alıyorduk falan filan gibi... Eee sonra ordan Gündül'den birisi, aslında eee Ceyhun Hoca bizi onunla tanıştırdı. Bizim için üretim yapmaya başladı eee okul için eee ... Ama sonra onun işleri umduğu gibi gitmedi herhalde, falan böyle bir kopukluklar oldu. Yani öyle olmasını istediğimiz şeyle devam edemedi. Aslında biz hani o bizim üreticimiz olsun istemiştik. Bize göre üretsın istemiştik. O olamadı sonra o zamanlarda, o arada sanıyorum TADYA kuruldu. (Türetici 01)

Tüketiciler TADYA haricinde başka doğal üreticilerden, kooperatiflerden, organik pazardan, internetten veya kendi bahçelerinden tüketim yaptıklarını aktarmışlardır. Türetici 11 ise pazar haricinde kendi bahçesinden ürün aldığını ve köye gittiğinde ürün toplayıp getirdiğini şöyle anlatıyor:

*Genelde pazardan alışveriş yapardık yani zincir marketleri çok tercih etmezdim ben. Ama bizim özelimiz var, işte köyde de bizim **bahçemiz var**, babam yazları gider oradan bizim konservem salçamızı, kuruları... Yani yetişir haftalık hemen hemen. Olmasa da haftada birine köy aracıyla gönderir. Yahut da bazen ben kendi aracım ile gittiğim zaman aracın içini doldurur getiririz. (Türetici 11)*

c. Duyarlı tüketim - gönüllülük

TADYA'nın gönüllülerinin katkıları duyarlı tüketim çerçevesinde ele alınabilir. Duyarlı tüketim çevreye, üreticiye ve diğer canlılara saygı duyan bir yaklaşımı benimser. Örneğin, Dayanışma Ekonomisi duyarlı tüketim sağlayan bireylerden oluşan bir sistemdir (Boz, 2021). Bunun yanı sıra duyarlı bir beslenme şekli Yavaş Yemek felsefesinde değişimin temelidir (Şahinöz, 1990). Bu sebeple TDT gönüllüleri duyarlı tüketimde bulunarak çiftçileri, çevreyi korumaktadırlar. Ayrıca gönüllü sadelik yeni bir tüketici tipolojisi olarak ortaya çıkmaktadır (Taş, 2020: 48). Bu akımda bireylerin kendi iyilik hali toplumun sürdürülebilirliğine bağlıdır. Sade ve samimi bir hayat biçimini tercih eden bu tüketiciler çevresel ve sosyal adalete önem verirler, yerele destek sağlarlar ve bilinçli tüketimde bulunurlar (Kurtuluş, 2009). Bu anlamda topluluğa aktif olarak destek sağlayan TADYA gönüllülerinin bu tanıma uygun olduğu söylenebilir. Üreticilere destek olmak amacıyla TADYA tüketicileri arasında evini veya dükkanını ortak dağıtım noktası olarak açan gönüllüler vardır. Görüşmeciler genel olarak haftalık yaklaşık üç, dört paket olabildiğini aktardılar. Örneği evini açan gönüllü Tüketici 01 şu şekilde anlatıyor:

*Öncelerinde eee sadece şeydim, alışveriş yapıyordum, getirip bana bırakıyorlardı. Sonra eee bu civardaki arkadaşlarım hani onların da işini kolaylaştır diye bana getiriyorlardı, buraya bir paket olarak, ben burada paylaşıyordum herkesinkini. Ama o da zor olmaya başladı bana bir de şeye de... Eee yeteri kadar gelir sağlamamaya başladı. Hani yol masrafı vesaire yüzünden TADYA. Ondan sonra onlar da dediler ki 'Siz ortak dağıtım noktası olun, o zaman hani hem sizinkileri bırakalım hem de buradan herkes alsın.' Böyle ortak dağıtım noktası oldu **evin bahçesi**.*

Bankacılıktan sonra kafe işletmeye başlayan Tüketici 04 şu sözlerle nasıl dağıtım noktası olduğunu aktarıyor:

*Biz zaten bütün akrabalar gibi alıyoruz. Yani annemler alıyor, kayınvalidem alıyor, ben alıyorum. Çete gibiyiz ailece zaten, öyle oluyor. Mesela Burası ortak nokta olmadan önce ben mesela olmazsam soruyordum bazen kayınvalideme bırakabilirsiniz. ... Evet, Ali Bey dağıtıcı, o bir gün aradı işte 'Pınar abla bizim bıraktığımız yer kapanmış, sürdüremiyoruz orayla, işte **kapandı dükkan**. Dolayısıyla işte bi yer lazım senin oraya bıraksak olur mu?' falan dedi.*

Kendisi de organik ve doğal ürünler satan bir dükkan olan Birlik Mahallesi'ndeki Gurme Organik yöneticisi Tüketici 07 ortak dağıtım noktası olduğu şu şekilde anlatıyor:

*Ha biz zaten ilk e TADYA **teslimat böyle noktası olarak** anlaştığımız. Biz sonra baktık e dedik yani sonuçta biz de yapıyoruz hani neden birlikte denemeyelim. Denemeye çalıştık ama karşılıklı işte maalesef olmadı ... Bu, 5 senedir falan devam ediyoruz.*

d. Minimalizm

Minimalizm ise en az malzemeyle en fazla etkiyi sağlayamaya yönelik bir tüketim biçimidir (Arargüç, 2016: 96) ve fazlalıklardan kurtulmayı savunur (Örs, 2018). Yaşamda sadeliği ve yalınlığı önerir (Örs, 2018). Minimalistler tüketmek yerine üretmeyi ve yaşamaya, özgürlüğe daha çok vakit ayırmayı tercih eder (Dağ, 2020: 43; Özer, 2018: 285). TADYA üreticileri ve tüketicilerinin minimalist tüketim biçimine yatkınlık gösterdiklerinden söz edilebilir. Üreticiler kırdaki kente kıyasla daha sade bir yaşam sürmektedirler. Tüketicilerin de büyük kısmı ürün çeşitliliğinin çok önemli olmadığını, sağlıklı ve doğal ürünlerin daha değerli olduğunu, marketlerde her istediklerine her an ulaşabilen kesimin sadeliğe alışması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca görüşmecilerden aracı kurum temsilcisi GEF yetkilisinin şu sözleri özellikle minimalist felsefe ile benzerlik göstermektedir:

*Bir planlamacı olarak ona benim bir bakış açım var. Ben yaşamın evin içerisinde çok **küçülmesi gerektiğine inanan**, evin otel gibi kullanılması gerektiğine inanan... Tabii ki yani sosyal bir yaşamla aile kurmuşsanız onun içerisinde tabii ki takım sorumluluklar var ama evin içerisindeki yaşamı fazla ciddiye almamak gerektiğini düşünüyorum. Dışarıdaki yaşamı kurgulamak ve kentin de size dışarıdaki yaşam konusunda da birçok fırsat sunması gerektiğini düşünüyorum. Yani belediyeçilik falan anlamında belki bunlar söylenebilir. Yani yaşam kalitesini kentin bazında daha ekonomik kılan, daha iyi koşullar ve standartlar sunabilen bir şehir. İnsanları evin içerisinde bazı ne bileyim işte büyük mekanlar yaratmaya, işte daha fazla tüketmeye, kocaman bahçeler yapmaya falan itmez diye düşünüyorum. Yani parkı, bahçesi olan bir şehirde bahçeli bir eve ihtiyacınız olmadığını düşünüyorum. Çok güzel bir akşam toplanabileceğiniz, birlikte yemek yiyebileceğiniz ve bunların da fiyat veya ekonomik olarak erişilebilir olduğu bir şehirde evin içerisinde kocaman buzdolapları, elektrik süpürgeleri, çamaşır makineleri almaksızın da yaşamın sürebileceğine inanıyorum ve bütün yani evin içerisine çekildikçe ekonominin zarar ettiği... ekonomide zarar ettiğimize dair bir görüşüm var.*

ii. Güven ve şeffaflık

Polanyi'nin ekonomik modelinin üçüncü ilkesi olan karşılıklılık, üreticiler ve tüketiciler arasında güven, dayanışma ve sadakate dayalı bir tür değiş tokuştur (Polanyi, 1986: 18; Şimşek, 2023: 307). Laville (2022: 2, 13) de YDE'nin şeffaflık ve hakkaniyete bağlı olduğunu savunmaktadır. Bu bakımdan üretici ve tüketici arasında oluşan güven ve şeffaflık türetim kültürüne katkı sağlamaktadır. TADYA üreticileri Gündül'deki bu gıda topluluğunun bir türetim biçimi olduğunu türeticilerle güvene dayalı bir ilişki içerisinde bu sistemi oluşturduklarını

aktarmışlardır. Türeticiler TADYA'dan alışveriş yaptıklarında doğal, çevreci ve yerli üretime destek olarak tüketirken aynı zamanda üretmektedirler. Üreticilerin duyarlı, çevreci, etik, yeşil tüketicilerle kurdukları ilişki neticesinde yürütülen bu üretim şekli kır-kent ilişkisine yeni, şeffaf ve teknoloji temelli bir boyut kazandırmaktadır. Güven kategorisi “2.3. Kır-Kent Dayanışma Ağları - AAT” bölümünde detaylı olarak ayrıca ele alınmıştır. Bu bölümde kısaca örnek vermek gerekirse üreticilerden Adnan Durmuş tüketici ve üretici arasında kurulan bağların önemini şu sözlerle aktarıyor: “Bizleri lütfen destekleyin, biz de sizlere zehirsiz sofralar sunalım. ... Buyurun gelin, **köyümüz sizin köyünüz olsun.**” (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2022)

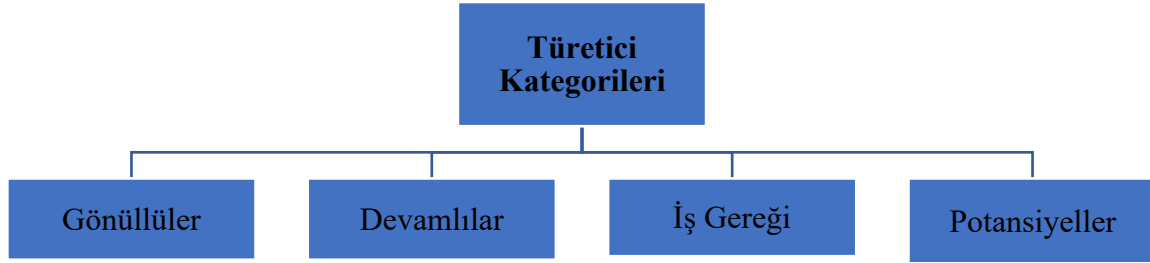
Tüketiciler de sıklıkla TADYA'nın samimi ve güvene dayalı ilişki sisteminden söz etmişlerdir. Ayrıca şeffaf satış sisteminin olumlu özelliklerinden bahsetmişlerdir. Örneğin, Türetici 09 satıcıların isimlerinin ve ürünlerinin fiyatlarının açık olmasından memnun olduğunu şu şekilde aktarıyor:

*TADYA'nın çok güzel bir şey ürün çeşitliliği anlamında, ürün çeşitliliğinin sağlanması anlamında çok güzel bir şey. Ne almak istiyorsanız, büyük bir pazar yeri gibi, online bir pazar yeri kurmuşlar gibi orada. Herkes istediği üründen veya istediği satıcıdan istediği kadar alabiliyor. O çok güzel ürün çeşitliliğinin sağlanmasında. İnsanların ulaşmak istediği veya almak istediği ürünleri sürekli alabilmesi konusunda çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Evet **şeffaflık** gibi yani kimden ne istiyorsanız, yani fiyatını da herkes yazıyor, orada şey yapıyor. Ne kadar istiyorsa, kim ne kadar almak istiyorsa ona göre alıyor ve ürünü iyiyse yükseltiyor gibi mesela. (Türetici 09)*

Türetici Kategorileri: Gönüllüler, Devamlılar, İş Gereği ve Potansiyeller

Bunların kendi içerisinde gönüllüler, devamlılar, iş gereği dahil olanlar ve potansiyeller olarak dörde ayrılabilceği saptanmıştır. Bu türetici kategorileri **Şekil 4.6**'da gösterilmektedir. Gönüllüler bu bakımdan TADYA'ya destek olmaktadır ve uzun süredir TADYA müşterisi olup sıklıkla (haftada bir) buradan alışveriş yapanlardır. TDT'nin devamlılığı ve küçük çiftçinin desteklenmesi önceliklerindendir. En büyük grubu oluşturan devamlılar, yaklaşık iki haftada bir TADYA'dan düzenli olarak tüketim yapanlardır ve öncelikleri sağlıklıdır. Bunlar kendi içinde uzun süredir devam edenler veya yeni başlamış olanlar olarak ayrılmaktadır. İş gereği dahil olanlar ise meslekleri dolayısıyla TADYA'dan haberdar olup çiftçiye destek olmak amacıyla tüketim yapanlardır. Son olarak potansiyeller TADYA'dan haberdar olup nadiren (birkaç ayda bir) buradan alışveriş yapan ancak whatsapp grubunda duyuruları takip eden ve TADYA'nın çeşitli

etkinliklerine (kahvaltı, seminer vb.) katılanlardır. Düzenli alışveriş yapmasalar da TADYA tüketicisi olma potansiyeline sahiplerdir. Potansiyellerden iki kişiden biri kendi bahçesi olduğu için, diğeri de ürün çeşitliliği yeterli olmadığı için TADYA'dan nadiren tüketim yaptıklarını iletmişlerdir.

Şekil 4.6. Tüketici Kategorileri (Şekil araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.)

Gıda odaklı yaşam biçimi (*Food Related Life Style – FRLS*) olarak adlandırılan ve gıda tercihleri sebebiyle ayrı bir yaşam tarzına sahip olan bireyleri kapsamaktadır (Brunso, 2021: 1). Bireyler günümüzde gıda tercihleri, sosyal sorumlulukları ve yaşam değerleri neticesinde yaşamlarını şekillendirmektedirler (Brunso, 2021: 3). Gıda güvenliği ve gıda demokrasisi bireylerin bu tercihlerini etkilemektedir (Lombardi, 2015: 158, 160). Bu bağlamda bireylerin yaşam şekli, dünya görüşü, kişiliği ve ilkeleri tüketim şekillerini belirlemektedir (Rexiti ve Çobanoğlu, 2017: 90, 91). Yukarıda tüketici kategorileri de bireylerin yaşam tercihleri, hayat görüşleri ve öncelikleri neticesinde ortaya çıkan farklılıkları ortaya koymaktadır. Sonuç olarak TADYA tüketicilerinin kent baskısıyla mücadele ederek doğal gıdaya ulaşma ve kendini gerçekleştirme çabasında bireyler olduğundan söz edilebilir (Bridgman, 2019: 87). By bakımından tüketiciler, psikolojik (yabancılaşma), bilişisel (sağlık, adalet, çevre), yaşam tarzı (sağlıklı yaşam, geri dönüşüm) ve alışkanlık (ulaşım, ev yapımı ürün, eğitim) unsurlarına göre hareket etmektedirler (Sproles, 1985). İlerleyen bölümde kır-kent dayanışma ağları AAT'ye göre analiz edilmiştir.

4.1.2.3. Kır-kent dayanışma ağları - AAT

Bu bölümde kır-kent dayanışma ağları Latour, Callon, Law, McFarlane gibi teorisyenlerin öne sürdüğü Aktör Ağ Teorisi'ne (AAT) göre ele alınacaktır. Özellikle Latour (1996: 375)

tarafından kavramsallaştırılan teori insan ve insan-dışı aktörlerin ilişkisine odaklanarak hibridite ve ilişki ağlarının oluşum sürecine odaklanmaktadır. AAT karşıtların birliği ilkesine dayanır (Kasapoğlu, 2008: 12) ve heterojen süreç odaklıdır (Law, 1999: 4, 5). AAT, esas olarak oluş ve eylem süreçlerine yoğunlaşır; ayrıca nesneleri de etkin birer özne olarak kabul eder (Latour, 2021: 9). Ayrıca kent çalışmalarında AAT'nin Deleuze'ün asamblaj, köksap (*rhizome*) ve rezonans kavramlarına dayandığı ileri sürülmektedir (Aydın ve Şentürk, 2022: 296). AAT, bilimin ayrı bir gerçeklik üretme sürecine sahip olduğunu savunması sebebiyle yorumsayıcı sosyal bilim paradigmasına aittir (toplumsal inşaacı) ve insan-dışının etkisine odaklanması sebebiyle post-humanist unsurlara sahiptir (Eryılmaz, 2017: 159). Sürece yani politik ilişki sistemine odaklanarak güç ilişkilerini açıklamaya çalışır (Aydın ve Şentürk, 2022: 308). Ayrıca çevreye ve bütüncül ilişki sistemine verdiği önemden dolayı güncel çevre sosyolojisi teorileri içinde yer almaktadır (Eryılmaz, 2017: 159). Ayrıca geleneksel olarak kırsal üretim, kentin de tüketim alanı olarak belirlenmesi (Baudrillard, 2021: 73; Blassingame, 1998: 1). ve bu durumun rurban (kır-kentleşme) ile değişmeye başlaması bu çalışma bakımından önemlidir (Koleva, 2013; Toffler, 1996: 326). Sonuçlar, literatüre paralel olacak biçimde kırkentleşmeyle birlikte kır-kent ayrımının azaldığını, yeni üretim sistemi üzerinden üretici ve tüketicilerin yakınlaştığını ortaya koymaktadır. AAT'nin kavramlaştırması doğrultusunda bu çalışmada ele alınan kır-kent ilişkileri unsurları **Tablo 4.4**'te gösterildiği üzere şu şekilde sıralanmaktadır: *Aktörler (İnsan ve İnsan-Dışı), Sosyal Sermaye (Güven), Hibrit (Kır-Kent), ve Süreç (Sosyal Ağ) - Dönüşüm.*

Tablo 4.4. Kır-Kent Dayanışma Ağları Kategorileri

KOD İÇERİĞİ	KOD	KATEGORİ	TEMA
STK, Kamu ve TDT İş Birliği	Kır-Kent İlişkileri, TADYA İlişkileri	Aktörler	Kır-Kent Dayanışma Ağları
Devlete Güven, Çiftçiye Güven, Gıdaya Güven	Güven, Kır-Kent İlişkileri	Sosyal Sermaye	
Sakin, Doğal, Sağlıklı Yaşam ve Samimi İlişkiler	Kır (Avantajları)	Hibrit	
Eğitim, Sağlık, İstihdam, Sosyal, Kültürel Etkinlik Alanındaki Yetersizlikler	Kır (Dezavantajlar)		
Eğitim, Sağlık, İstihdam, Sosyal, Kültürel Etkinlik Alanındaki Fırsatlar	Kent (Avantajlar)		
Kalabalık, Gürültü, Sağlıksız Yaşam, Doğal Gıdaya Ulaşamama, Samimiyetsiz İlişkiler	Kent (Dezavantajlar)		
Kent ve Kırın Nasıl Olması Gerektiği	İdeal Kent, İdeal Kır		
Kırda veya Kentte Yaşama İsteği	Göç Düşüncesi	Süreç - Dönüşüm	
Üretici-Tüketici Yakınlaşması	TDT, TADYA		
Teknoloji ve Ulaşım Kolaylığı	Teknoloji ve Ulaşım		
TDT Faydaları	TDT, TADYA		
TADYA Üyelik, Tercih, Önemi ve İlişkileri, TDT Zorluğu, TDT Gelişim, TADYA İlişkileri, Kır-Kent İlişkileri	TDT, TADYA		

i. Aktörler: insan ve insan-dışı

Aktant kavramını kavrayabilmek, insan-dışı varlıkların da bağımsız bir şekilde eyleme kapasitesine sahip olduğunu kabul etmeyi gerektirir (Kasapoğlu, 2008: 12). Latour'a (2021: 71) göre aktör, "bir eylemin kaynağı" olmaktan ziyade, "başkaları tarafından harekete geçirilen" ve kendisine yönelen çok sayıda öznenin hedefi olan hareketli bir yapıdır. Aktant (ya da eyleyen) ise; yapısal bir unsur, tüzel bir kişi, birey ya da bireyler topluluğu olabileceği gibi, teknolojik, sanatsal veya ideolojik öğeler de olabilir (Latour, 2021: 81-82). AAT ilişki ağı analizinde toplum, doğa, mekan vb. aktörlerin ilişkisine odaklanır ve bu sebeple ilişkisel bir bakış açısına sahiptir (Baghal ve Çıtak, 2020: 184, 185). İnsan ve toplum dışı aktörler de bu ağın bir parçası olurlar (Eryılmaz, 2017: 167). Bu çerçevede nesneler, araçlar, teknoloji, metinler, formüller, kurumlar da insanlar gibi birbirini karşılıklı etkilediği için birer aktör olarak kabul edilir (Aydın ve Şentürk, 2022: 300). Latour (1996) bitki, hayvan, robot gibi insan dışıların (aktantların) insanlar gibi sistem üzerinde etki yarattığını aktarmıştır. Bu anlamda nesneler de sosyal altyapının bir parçasıdır ve sistem üzerinde etkilidirler (Girgin ve Turgut, 2023). İnsan ve insan olmayan arasında karşılıklı bağımlılık ve birbirini olumlu etkileyen simbiyotik bir ilişki vardır (Girgin ve Turgut, 2023). Bu aktörler içinde bulundukları ilişki neticesinde birbirlerini değiştirirler (Aydın ve Şentürk, 2022: 300) ve eşit derecede eylemde bulunma kapasitesine sahiptirler (Baghal ve Çıtak, 2020: 183). Aktörlerin bu ilişkileri ve etkileşim süreçleri ağ sistemini yaratır (Eryılmaz, 2017: 167). Toplumsal olan, insan ve insan-dışılarını sürekli inşa ettiği ağlardan meydana gelir (Eryılmaz, 2017: 167). Bu çalışmada da üretici ve tüketicilerin yanı sıra insan olmayan aktörlerin ilişki ağı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Özellikle doğal besinler birer aktant olarak ortaya çıkmakta ve kır-kent arasındaki ilişki sistemini etkilemektedir. Bunun yanı sıra teknoloji de ilişkileri kolaylaştırıcı bir unsur olarak gözlemlenmektedir. Gıda kolektifi özelinde kır kent ilişkilerinde UNDP-GEF, SÜYADER, Buğday Derneği gibi araçların etkili olduğu da görülmektedir. Bu kapsamda Latour'un AAT kavramları göz önüne alınırsa Ankara Güdül arasında gıda kolektifi üzerinden kurulan kır kent ilişkileri kapsamında *Aktör / Aktant: Gıda ve Teknoloji (İnsan-Dışı); Kilit Aktörler: Üretici ve Tüketiciler (İnsan); Arabulucular: STK'lar, Kurumlar; Zorunlu Geçiş Noktası (Obligatory Passage Point - OPP): TADYA Gıda Kolektifi; Araçlar: Devlet, Belediye, CittaSlow* ele alınmıştır. Ayrıca **Tablo 4.5**'te AAT kavramlarının ve aktörlerin TADYA özelinde uygulanmış hali ve sorun, anlaşma, katılım ile hareket aşamalarını gösteren şema bulunmaktadır.

Tablo 4.5. AAT Kavramları – Çalışma Alanında Uygulama³

AAT KAVRAMLARI			
AKTÖRLER			
Beşeri Aktörler (Kilit Aktör)		Beşeri Olmayan Aktörler	
Üreticiler, Tüketiciler		Gıda, Teknoloji	
Eşit eylemde bulunma kapasitesi.			
ARABULUCULAR / ARACILAR			
Arabulucular - <i>Mediator</i> (Eylemde Etkili)		Aracılar - <i>Intermediary</i> (Eylemde Etkisiz)	
GEF, SÜYADER, Buğday, TEDÜ, Monibostan, Kent Konseyi		Devlet, Belediye, CittaSlow	
DÖNÜŞÜM (ÇEVİRİLER)			
Sorun	Anlaşma	Katılım	Hareket
Doğal Gıdaya Erişim Zorluğu	Gıda Kolektifi	Üreticiler ve Tüketiciler ve Gönüllüler	TADYA

ii. Sosyal sermaye (ilişkiler, güven)

“2.3.2 Ağ Toplumu” bölümünde detaylıca aktarıldığı üzere sosyal sermaye Bourdieu, Coleman ve Putnam tarafından ele alınmış bir kavramdır. Tanımlamaları genel olarak özetlemek gerekirse sosyal sermayenin güven ve iş birliği üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal sermaye hakkında fikir ileri süren daha güncel bir teorisyen Fukuyama, onu iş birliğini destekleyen normlar bütünü ve güven duygusuyla insanların ortak hedefler için çalışma becerileri olarak tanımlamıştır (Çekiç ve Ökten 2009: 207). Coleman ise ortak faaliyetleri kolaylaştıran sosyal yapılar olduğunu aktarmıştır (Çekiç ve Ökten 2009: 207). Bir diğer deyişle sosyal sermaye tekrarlanan karşılıklı ilişkiler sonucunda ortaya çıkan ağlar, güven ve iş birliğidir (Çekiç ve Ökten 2009: 207). Ortak değerler, normlar, iş birliği, güven, hoşgörü ve karşılıklılık neticesinde topluluklar oluşur. Bu ağlar, güven, karşılıklılık ve tekrarlayan alışkanlıklar sayesinde toplulukların faaliyetleri kolaylaşır, eylemlerinde kullandıkları kaynaklar çoğalır, alet ve bilgi paylaşımı neticesinde ekonomik sermayeye katkı sağlanır ve zor durumlar daha kolay aşılır (Çekiç ve Ökten 2009: 207). Ayrıca bilgiye ulaşma ve yayma, iş birliğine dayalı efektif yönetim, ekonomik, çevresel ve sosyal problemlerle baş etme, yerel ağlar ve örgütlenme kapasitesi

³ Tablo 10 araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

bakımından sosyal sermayenin faydaları ortaya konmuştur (Çekiç ve Ökten 2009: 210). Tüm bu olumlu çıktılara rağmen toplulukların sosyal sermayesinin artırılması kolay değildir. Bunun sebebi “Gelişmiş ülkeler kendi aralarında göreceli olarak daha ileri düzeyde bütünleşme ve iş birliği örneği sergilerken; az gelişmiş ülkelerde insanların güvensizliğe dayalı olarak ortak problemleri çözmek amacıyla iş birliği yapma ve birlikte çalışma yoluna gitmedikleri” gerçeğidir (Tüylüoğlu, 2006 akt. Çekiç ve Ökten, 2009: 209). Dünya Değerler Anketi’ne (*World Values Survey*) göre “Kişiler Arası Güven” ölçümünde Türkiye’de “insanlara güvenirim” cevabını verenlerin oranı %6.5 olarak tespit edilmiştir (Çekiç ve Ökten 2009: 210). Bize yakın olan bir diğer ülke %2.8 ile Brezilya’dır. Gelişmiş ülkelerde özellikle İskandinav ülkelerinde ise bu oran yüksektir. Bunun sebebi ise demokratik toplumların başkalarına güvenen, katılımcı, özgürlükçü, hoşgörülü, uzlaşmacı, otoriteye karşı eleştirel ve katılımcı özelliklere sahip olmasıdır (Çekiç ve Ökten, 2009: 212). Bütün bu sebeplerle sosyal sermaye başlığı altında özellikle güven konusu bu bölümde detaylı biçimde incelenmiştir.

Sosyal sermaye, özellikle güven ve iş birliğini temel alan TDT aracılığıyla kurulan kır ve kent arasındaki iletişim ve bağları analiz etmek için kullanılabilir. TDT sosyal sermayenin iki unsuru olan sivil katılım ve güven (Teke, 2024: 174) unsurlarını sağlamaktadır. Bu kavramın karakteristikleri ve işlevleri arasında bağ kurma (homojen gruplarda güçlü bağlar), köprü kurma (heterojen gruplarla bağlantı), ilişki kurma (resmi güç hiyerarşilerinde dikey ilişkiler) yer alır (Diclemente, 2002; Harpham, 2002; Putnam, 2000; akt. Tsounis, 2024: 4). Sosyal sermaye bağların yakınlığına göre (bağ, köprü, ilişki) ve içeriğine göre (bilişsel, yapısal) olarak ayrılır (Harpham, 2002 akt. Tsounis, 2024: 4). Bilişsel sosyal sermaye ortak değerler ve inanışlar (güven ve karşılıklık) gibi soyut kavramlara dayanır (Tsounis, 2024: 4). TADYA özelinde ele alındığında TDT’in konumsal ve kültürel olarak homojen olan üreticiler arasında güçlü bağlar kurduğu söylenebilir. Kır kent arasında heterojen bir grup olan üreticiler ve tüketiciler arasında ise sosyal sermaye neticesinde bir köprü kurulduğundan bahsedilebilir. Son olarak resmi ilişkiler neticesinde STK’lar ve kurumlar (Kent Konseyi, URGENCI, TEDÜ) dikey ilişkiler kurulmaktadır. Üretici ve tüketiciler arasında yüze yüze, mesajlaşma veya dağıtım noktalarındaki görüşmeler yani yapısal sermaye seyrek de olsa bilişsel sermayenin yanı sıra ortak değerlerin (sürdürülebilirlik, doğal tarım, sağlıklı beslenme, doğaya saygı ve güven) aralarındaki ilişkiyi kuvvetlendirdiği söylenebilir. Özellikle aralarındaki güven bağının kilit unsur olduğu görüşmelerde görülmektedir. Sosyal sermaye teorileri kapsamında özellikle güven önemli bir yer

kapsadığı için bu kavram görüşmelerde özellikle incelenmiştir. TADYA'daki güvenin üç biçimde ortaya çıktığı görülmektedir: *Üreticiye Güven, Tüketiciye Güven, Devlete Güven*. Bu bölüm üretici ve tüketici arasında kurulan *İlişkiler* genel başlığı ile başlayıp güven türleri ile devam edecektir.

a. İlişkiler (Üretici-Tüketici)

Sosyal sermaye ilişki ağları neticesinde şekillendiği için kurulan ilişkilerin samimi doğası bu sayede iş birliğini ve hoşgörüyü artırmaktadır (Çekiç ve Ökten, 2009: 205, 208). Üreticiler kır ve kent arasında tüketiciler vasıtasıyla samimi ilişkiler kurulduğunu farklı şekillerde aktarmışlardır. Örneğin, Nursemin Duran bu gıda topluluğu sayesinde güvene dayalı samimi ilişkiler kurulduğunu ve kır kent arasındaki mesafenin azaldığını vurguluyor:

*Şey diyordum ben nasıl gidip böyle ben nasıl gidip böyle iletişim kuracağım, merhaba diyeceğim falan diye sonrasında böyle aile gibi olduk. **Müşterilerimizle de aile gibi olduk.** ... Aslında üretici ve tüketici böyle bir arada akraba ilişkisi ile birlikte çok güzel bir dönüşüm, çok güzel bir etkileşim görüyorum. Aynen ya onlar köyümüze gelirler. Mesela bizim sebzelik olsun hayvanlarımızı gözlemlerler, bakarlar. Sebze ektiğimiz zaman gelirler ziyaretlerimizde bulunurlar. Bu şekilde ilerliyor, çok güzel ilerliyor. (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2023-2 / Podcast)*

Ankara'dan Gündül'e gelip doğal üretim yapmaya başlayan Balballı Çiftliği'nden Yasemin de kır-kent arası ilişkilerin kuvvetlendiğini ve Gündül köylülerinden, yerel halktan öğrendiklerini söylüyor:

***Onlardan çok şeyi öğreniyoruz.** Bize budamayı öğrettiler, bize pekmez yapmayı öğrettiler, gerçekten de ekşi maya, gerçekten de yani bazlama yapmayı öğrettiler. Bizim köyümüz de yok. Adnan abinin dediği gibi TADYA bize köy oldu. (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2022)*

STK görüşmelerinde TDT'nin üretici ile tüketici yani bir diğer deyişle kır-kent arasında bir güven ilişkisi yaratması da altı çizilen konular arasındaydı. Hatta görüşmelerde TDT'nin güvene dayalı bu ilişkiler üzerine kurulu olduğu da belirtildi. Bu ilişkilerin kentlilerin farkındalığına katkı sağladığı aktarıldı. Kır ve kent arasındaki kopukluk ve birbirine olan ihtiyacın giderildiği bir sistem olduğu iletildi. Örneğin, Buğday Derneği yetkilisi TDT'nin ilişkiler sayesinde devam ettiğini şu sözlerle aktarıyor:

*Gündül'de **düzenli mailler** de gönderiliyor. Sadece ürün listesi değil, şöyle oldu, böyle oldu, ürünlerin şu durumda, köyde bununla çalışıyoruz falan bunların hepsi o ilişkiyi artıran şeyler aslında. İlişki arttıkça da bu iş yürüyor zaten. **Yani aslında ilişkiyle yürüyor.** (Buğday Derneği)*

SÜYADER yetkilisinin TDT'nin kenttekilerin farkındalığına olan katkısı yönündeki görüşleri şu şekilde:

*Bir kere bir yani köy hayatıyla şehirdeki kişiler tanışmış oluyor. Oraya **ziyaretler** bunun önemli bir parçası. Ben biliyorum hala o şekilde ziyaretler devam ediyor. Örneğin Gündül'de işte Tahtacıörencik Köyü'nde. Özellikle bazı türeticiler, bazı şehirde yaşayan insanlar hiç hayatında köy görmemiş. Dolayısıyla onlar için çok farklı bir ortam oluyor, köy ortamı. ... Orada aslında her şeyin **ne kadar doğal olduğunu** ve şehirde buna ulaşımın ne kadar zor olduğunu anlıyor. Köydekiler aslında bir taraftan şehirdekileri bu şekilde eğitmiş oluyor. ... Hem karşılıklı bir **iş birliği**, bir kaynaşma ortaya çıkıyor. (SÜYADER)*

GEF yetkilisi ise bu samimi ilişkinin kır ve kenti yakınlaştırdığını şu sözlerle anlatıyor:

*Siz oradan almayla, o çiftçiyle bir nevi **akrabalık ilişkisi kadar** yakınlaşmaya başlıyorsunuz. Bu da hani karşılıklı bir **güven** ilişkisi kuruyor. ... Belki kurduğunuz ilişkilerle hani sosyal olarak ihtiyacınız olan iş birliklerine de belki birazcık sahip olmuş oluyorsunuz. Çünkü o önemli bir ilişki yani hani kırsalla kurulmuş olan ilişki. Hani kentte biz böyle bayağı yalnızız. Üstelik onlar da yalnız yani enteresan bir şekilde. Onlar da kendilerini kırsalda unutulmuş kabul edebiliyorlar. Bu sosyal ve kültürel bağları kurmak açısından da bir avantaj yarattığını biliyorum. (GEF)*

Türeticiler de güvene dayalı samimi ilişkiler kurulduğunu görüşmelerinden teyitlemişlerdir. Örneğin, Türetici 04 ise üretici ve türetici arasında zamanla samimi ilişkiler kurulduğunu anlatıyor:

*Evet herkes de birbirini tanıyor ediyor falan ve orada şey de güzel yani **üreticilerle e alıcı arasında güzel bir ilişki var**. ... Yani benim direk bile bir yani bana direk olmadı ama annem ve kayınvalidem mesela şey çok artık böyle onlar konuşmayı da sevdikleri için direk hani arayıp konuşup teşekkür ediyorlar falan. **Bir hafta bir bakıyorsunuz bir hediye gelmiş küçük bir şey**. İşte öyle küçük jestler yapıyorlar onlar da. Tabii ki hoşuna gidiyor. Karşılıklı artık bir şey gibi oluyorlar, **aile gibi oluyorlar** yani birbirlerini tanıyorlar, biliyorlar. Evet böyle bir tanışıklık oluyor. O da güzel hoş bir şey yani. (Türetici 04)*

Türetici 06 ise TDT içinde kurulan bu güvene dayalı samimi ilişkilerin ona iyi geldiğini şu şekilde söylüyor:

*Eee, yani ürünü bırakıyor Ondan sonra bir şey bozursa şeyse arayın, ondan sonra onun parasını ödemeyin. Hani çok **samimi** ve gerçekten hiç yani böyle hani bütün şeyin kar yapmak amacı olmadığını görüyorsunuz, onu hissediyorsunuz. **Tamamen güvene dayalı bir sistemle çalışılıyor** bu çok çok hoş. Bunları da insanlar bu kadar şeyin içinde özleniyor, özlemişim yani. Evet, **şehirde** böyle bir şey yok; **mesafeli ilişkiler, daha resmi**. O yüzden farklı geliyor bize gerçekten. (Türetici 06)*

b. Güven

Güven kır-kent arasında kurulan sosyal sermaye bakımından önem taşımaktadır (Çekiç ve Ökten, 2009: 207, 209). Güven üzerine kurulan sosyal sermaye aktörler arasında ağ ilişkileri yaratarak kaynakları çoğaltmakta, ekonomik ve sürdürülebilirlik anlamında grup için değer yaratmaktadır (Çekiç ve Ökten, 2009: 205). Bu bakımdan TADYA içerisindeki güven türleri *üreticiye güven, tüketiciye güven ve devlete güven* başlıkları altından incelenmiştir.

• Üreticiye Güven

Türeticiler üreticileri tanımanın gıdanın ilaçsız yapıldığına dair bir güven oluşturduğunu, telefon, sipariş temini ve mesajlar üzerinden farklı biçimlerde üreticilerle ilişki kurduklarını aktarmışlardır. Ayrıca türeticilerin bir kısmı Güdül'e yapılan ziyaretler neticesinde de bu ilişkilerin kuvvetlendiğini iletmiştir. Örneğin Türetici 01 üreticileri tanımanın önemini şu şekilde aktarıyor:

*Evet eee hem de şey de çok hoşuma gidiyor benim eee işte **üreteni tanımak**. O, o ezelden beri hoşuma gider. Belki küçük yerde büyümüş olmanın hani eee işte getirdiği... Pazara ve işte o hani konuşa, konuşa alırdık. İşte dertlenir, işte yağmur yağmadı bilmem ne falan... Hani böyle, **öbürü bana gıda gibi gelmiyor**. Daha endüstriyel geliyor. Böyle Migros'a gideyim domatesleri seçeyim alayım falan... Böyle endüstriyel bir şey gibi geliyor, materyel bir şey gibi geliyor. (Türetici 01)*

Türetici 02 alışveriş yaptığı yerlerin üreticilerini mümkün olduğu kadar ziyaret etmeye çalıştığını ve bu kontrolün ona iyi geldiğini şu sözlerle aktarıyor:

*Ben alışveriş yaptığım yerleri de gidip görüyorum, ziyaret ediyorum. Mesela pazarda alışveriş yaptıklarımızın **çoğunu köylerde ziyaret ettik**. Birkaç kere işte gördük nereden yapıyorlar, hani ne kadar anlamışımızdır ama en azından içerisini görüyorsunuz. Yani orada gerçekten öyle bir yer var. En azından şey değil yani hani biliyorum ki konvansiyonel bir üretim değil, yani hani ilaç sıkmasın o da yeter bana. (Türetici 02)*

Örneğin, Türetici 04 de gıdanın denetlenebilir olmasının önemini şöyle anlatıyor:

*Hani eskiden yol kenarında aldığımız şeye, bir çiftçiden aldığımızı düşündüğümüz şeye daha çok güveniyorduk ama artık ona da güvenem. Ona güvenememeye başladım. O yüzden **tamamen bildiğimiz denetlenebilir gıdaya** ulaşmak için işte bu TADYA olur, ne bileyim işte organik pazarda sertifikalı ürünler olur... Ya ben internetten almayı çok tercih etmiyorum çünkü yine onlar bir paket içine giriyormuş gibi geliyor. Dolayısıyla hani kendi*

kendime ulaşabildiğim üreticiye direkt ulaşabildiğim yerleri tercih ediyorum yani. (Türetici 04)

- *Tüketiciye Güven*

Tüketiciye duyulan güven, üreticinin tüketicinin ürünlerini alma garantisine dair güven şeklinde gerçekleşmektedir. TDT çiftlik ve destekçi topluluğu bağlılığı temelinde kurulmuş bir oluşumdur (Özden, 2020). Çiftçinin sorunlarına çözüm bulma amaçlı oluşturulmuştur. Alım, fiyat garantisi ve benzeri destekler sunulmaktadır. STK'lar görüşmelerinde tüketici garantisinin olmamasının TDT'nin en büyük sorunlarından olduğunu iletmişlerdir. Türeticiler ise bu güvenin genellikle karşılıklı olarak (doğal tarım güvencesi ve alım güvencesi) geliştiğini aktarmışlardır. Örneğin, Türetici 01 üretici ve türeticilerin güven sorununun farkındalıkla azalabileceğini vurguluyor:

*Bizim toplumumuzda bir böyle şeyleri sürdürebilmek çok zorlu. Yani insanlar çünkü hep böyle, bir alışmışız ya bir yerlerden kazık yemeye falan. Güvensizlik var. Eee karşılıklı bir güvensizlik var. Aslında yani **sadece tüketicinin değil bence üreticinin de zaman zaman yaptığı güvensizlikler var.** O yüzden yani çok isterim sürdürülebilir olmasını ama olmaz gibi geliyor. **Biraz da toplumsal bir şey.** (Türetici 01)*

Türetici 03 is TDT sayesinde tüketici ve üretici arasında yukarıda bahsedilen iki türlü güven sisteminin karşılıklı olarak oluşturulduğunu aktarıyor:

*Üreticiyle tüketici arasındaki o güven bağınu kurduğunuz zaman gerçekten hani hem üreticiler bilinçleniyor hem de kendilerini sorumlu hissediyorlar tüketicilere karşı çünkü aracı olduğu zaman hani kime gönderdiği belli değil, basar hormonu, şeyi geçer, ilacı geçer ama hani orda bir **sorumluluk hissi** geliyor yani yüz yüze baktığın insana onu yapmazsın. Şey tarafından da, şehirde yaşayan insan içinde gerçekten şeyi anlıyorsun yani üretim hiç kolay bir şey değil yani. O hani yani böyle tüketim kültürünün şeyine kapılmam oluyosun. Bu insanlar o kadar **emek veriyolar.** İşte onu şey yap, tohumdan böyle işte şey tezgaha kadar bir sürü emek var orda. Yetiştireceksin, edeceksin, lojistiği var, dağıtımı var onun iletişimi var falan. Bi sürü iş var orda. Topluluk Destekli Tarım bence hani **tüketiciyi de bu şekilde bilinçlendiriyor.** (Türetici 03)*

STK'lar da tüketici garantisinin ve pazarlama kolaylıklarının TDT'nin sürdürülebilirliği için öneminden bahsetmişlerdir. Örneğin, Buğday Derneği yetkilisi tüketici garantisi ve ürün çeşitliliğinin önemini şu sözlerle aktarıyor:

*O yüzden o çeşitlilik arttıkça müşteri artıyor, müşteri arttıkça çeşitlilik artıyor gibi bir zincirleme var. O bir kırılana kadar böyle bir sıkıntı devam ediyor. ... Ama yani **tüketici***

garantisiz olmadığı sürece de üretici neyi çeşitlendirsün, neyi satsın gibi böyle bir sıkıntı vardı. (Buğday Derneği)

SÜYADER yetkilisi ise ürettikleri ürünleri pazarlamanın üreticiler için zorluğundan bahsediyor:

*Yani hepsi çaresiz bunu **nasıl pazarlayacaklarını bilmiyorlar**. Dolayısıyla Gündül'deki Tahtacıörencik'teki çalışmanın zaten başlangıç amaçlarından biri buydu. Yani o üretilen ürünün elde kalmaması, pazarlanması konusu önemli konulardan bir tanesi. (SÜYADER)*

- *Devlete Güven*

Üreticiler ve tüketiciler genel olarak doğal tarıma devlet desteğinin yokluğu haricinde devlete olan güvenin azlığından bahsetmişlerdir. TADYA üreticilerinden bazıları videolardaki röportajlarında devletin doğal tarımı desteklemediğini ve endüstriyel tarımı tercih ettiklerini aktarmışlardır. Örneğin, üreticilerden Necati Duran kamu kurumlarının doğal tarıma olan yaklaşımı hakkında şöyle söylüyor:

*Şimdi ilçe tarıma gitsem de nasıl yapayım, ben verim alamıyorum falan desem **ilaçlara, öbür tohumla** yönlendirecek beni direkman. (DMEYD Youtube, 2021-4)*

Türetici 11 ise zehirsiz tarım konusunda devletin denetim yapması gerekliliğini bunun yaygınlaştırılması gerektiğini şu şekilde anlatıyor:

*(İlaç) Bu konuda merkezi bir planlama yani Bakanlığın, devletin, Tarım Bakanı ne tedbir var **ne kontrol var**. Herkes istediği ilacı, istediği gibi satıyor. (Türetici 11)*

Ayrıca devletin yetersizliğini de şu sözlerle ekliyor:

*Yani bizim ülkemizde artık ağacı savunmak devletin görevi değil de vatandaşın görevi haline geldi. Yani bu çok acı bir olay. İşte Muğla'da gördük. ... Mesela orda ben şunu gözlemledim. Çok trajikomikti. **Köylüler savunuyor çevreyi**, jandarma asker gaz sıkıyor. ... Tabii onu işte vatandaş savunuyor. Hani böyle mücadele her şey mücadele... Çevre bilinci var ama bu konuda çok büyük de baskılar var. Yani köylüler üzerinde; çevre aktivistleri, doğa gönüllüleri üzerinde... Hani onların el üstünde tutulması gerekirken... (Türetici 11)*

Türetici 04 tarım ilaçları konusunda devletin yetersiz olduğunu şu şekilde aktarıyor:

E Türkiye'deki hani denetimler ne kadar yapılıyor, ne kadar yapılmıyor işte orası da tartışılır. Dolayısıyla artık (gıdayı) sağlık için de dolayısıyla kovalıyoruz. (Türetici 04)

Türetici 10 ise devletin köylüyü desteklemediğini ancak TADYA benzeri TDT ile doğal tarımın gelişebileceğini şu sözlerle açıklıyor:

*Ya bunların sayısı artarsa yönetilebilir, daha genişleyebilir. Şey katılımcı sayıları çok daha şey olabilir, dirençli olunabilir diye düşünüyorum. Öyle köylerde topluluklar olsa evet. Çünkü tek kişi olarak yani endüstriyel üretime şey yapmak karşı durmak kolay değil. Özellikle de devlet, şeye **kendi çiftçisine böyle karşıyken**. Onunla da rekabet edebilmek çok zor ama evet böyle bir birliktelik olduğunda daha kolaylaşır olabiliyor. (Türetici 10)*

iii. Hibrit: kır-kent (rurban)

Latour'a (1996: 375) göre sosyal yapı, insan, nesne ve mekân gibi öğelerin birbirinden bağımsız olarak değil, "melez" bir bütünlük içinde ele alınmasıyla anlaşılabilir. Bu unsurlar, toplumsal gerçekliği birlikte inşa eder. Bu doğrultuda, toplumsal ilişkiler, farklı doğalara sahip öğelerin karşılıklı etkileşimleriyle şekillenir ve birbirine bağlanır (Kasapoğlu, 2008: 12). Bu çalışmada kent yaşamının kırla kurduğu ilişkisel inceleme AAT'nin hibritleşme kavramı ile yapılmaktadır. Asamblaj, Deleuze'un aktardığı üzere heterojik unsurların yoğunlaşarak bir ağ (köksap) haline gelmesidir (Deleuze ve Guattari, 2005 akt. Aydın ve Şentürk, 2022: 296). Devasa makinelere benzeyen kentler de insan ve insan olmayanların, soyut ve somutun (insanlar, altyapı, mimari, güvenlik vb.) etkileşimiyle oluşan bir ağlar yığınıdır (Aydın ve Şentürk, 2022: 298, 303). Bu ağlar demetinde farklı parçalar birleşip ayrılabilmekte ve sürekli bir etkileşim, dönüşüm yaratmaktadır (Aydın ve Şentürk, 2022: 296). Asamblaj bir diğer deyişle farklı doğalara sahip unsurların ilişkisi neticesinde ortaya çıkan heterojen ve çoklu bağlardır (Deleuze ve Duattari, 1980 akt. Müller, 2015: 28). Gıda sistemi, üretimden tüketime uzanan süreci kapsayan dönüşüm ve dağıtım aşamalarında ortaya çıkan, çeşitli asamblajların etkileşimiyle oluşan bir yapı olarak değerlendirilebilir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 10). Bu bağlamda, üretim ile tüketim ve yerel ile küresel dinamikler arasında melez (hibrit) bir yapı söz konusudur (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 10). Farklı doğalarda ilişki biçimleri kurulur ve iş birliği içindeki varlıklar birbiriyle simbiyotik bir iletişim yaratır (Müller, 2015: 28). Kent de kırla makineli bir ilişki kurmakta ve kırla rezonansa girmektedir (Deleuze ve Guattari, 2005 akt. Aydın ve Şentürk, 2022: 295). Farklı iki cismin iletişime geçmesi olarak tanımlanan rezonans (Deleuze ve Guattari, 1987: 57) kır-kent

ilişkisinin sermaye, insan, bilgi akışıyla oluştuğunu ve sürekli değiştiğini göstermektedir (Aydın ve Şentürk, 2022: 295). Kentler çok merkezli odak ile çoklu mekanlarda yer almaktadır (Girgin ve Turgut, 2023). Örneğin, kır ve kent arasındaki üretim ve tüketim ilişkileri birbirini olumlu etkileyen simbiyotik bir ilişkiye işaret eder (Girgin ve Turgut, 2023). Bu üretim ve tüketim pratikleri döngüsel bir etkinlik yaratarak canlı bir ağ sistemi ortaya koymaktadır ve burada insan ve insan olmayanın karşılıklı bağımlılığı söz konusudur (Girgin ve Turgut, 2023). Kır ve kent arasındaki ağsal yapılar, AAT (Latour, 1996; Callon, 1997) aracılığıyla açıklanmakta, mekân, aktör ve kavramlar gibi nesneler arasındaki ilişkiler analiz edilmektedir (akt. Girgin ve Turgut, 2023). Hibrit (melez) bir model oluşturan yeni kır-kent ilişkileri, insan, nesne ve mekânın birbiriyle iç içe geçtiği bütüncül yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmektedir (Callon, 1997). Latour'un (1996) aktardığı gibi insan, nesne ve mekânlar birbirinden ayrı düşünülemez; bu unsurlar "melez" (hybrid) kavramıyla bir bütün olarak ele alınır.

Çalışmanın ana konusu olan TDT da gıdanın yeniden toplumsallaşması ve yeniden mekânlaşması süreçleriyle yeni tür toplulukların oluşumunu sağlar (Chiffolleau vd., 2019: 183). Genel anlamda, gıda ağları; kırsal ve kentsel alanlar arasında etkileşim, gıda, iletişim ve kolektif karar alma süreçlerinde demokrasi, ayrıca özgürlük ve dayanışma temelinde ortak iyiliği hedefleyen alanlar olarak tanımlanır (Renia-Usuga ve diğerleri, 2022: 3). Bu sebeple TDT üzerinden kurulan kır-kent ilişkileri kır kent rezonansını desteklemekte, kır-kent arasında bir asamblaj yaratmakta ve kır ile kenti yakınlaştırarak bir hibritleşme oluşturmakta ve kır-kent ayrımı *rurban* kavramına doğru evrilmektedir (Koleva, 2013: 149; Ojha, 2018 akt. Azhari, 2021: 16). Tekeli (2016) de güncel toplumsal gelişmeler neticesinde kır-kent ayrımının giderek bulanıklaştığını öne sürmüştür (s. 127). Görüşülen Güdül yetkilileri, üreticiler kırın ve kentin kendine has avantajları ve dezavantajları olduğundan ve ideal olarak ikisinin birbirine yaklaştığı bir sistemi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Burada kır-kent etkileşimi neticesinde yaklaşan ilişkileri ve kır-kent doğasının değişimi gözlemlenmektedir. Kır ve kentin giderek birbirine yaklaştığı, iki yapının dikotomik ayrımından ziyade birlikteliğinin idealize edildiği bir hibritleşme yaklaşımı görülmektedir. Kır ve kent sakinleri ikisinin de olumlu yönlerinin birlikteliğini tercih eden zihinsel bir asamblaj yaratmakta ve TDT da gıda üzerinden üreticiye alım garantisi, tüketiciye doğal gıdaya ulaşma hakkı ve çevreye zararsız bir yöntemle bu ilişkiyi desteklemekte ve kır ile kenti birbirine yaklaştırmaktadır. Bu bölüm kır ve kente farklı yaklaşımlar ile birlikteliğini

göstermek amacıyla *Kırın Avantajları ve Dezavantajları, Kentin Avantajları ve Dezavantajları ve Kır-Kent (Rurban) Yakınlaşması* olarak ele alınmıştır.

a. Kırın Avantajları ve Dezavantajları

Görüşülenler yetkililer ve tüketiciler kırın hem olumlu hem de olumsuz yönlerinden bahsetmişlerdir. Gündül yetkilileri bölgenin olumlu özellikleri olarak sakin, güvenilir ve huzurlu bir belde olmasını vurgulamışlardır. Kendilerini burada güvende hissettiklerini ve huzur bulduklarını aktarmışlardır. Örneğin, Belediye Başkan Yardımcısı, Gündül'ün sakinliği sevenler ve emekliler için uygun bir yer olduğunu şöyle anlatıyor:

*Avantaj yani sakin burası, **sakinliğini seven için iyi**. Burası doğal gaz da geldiği için yaşam daha şey arttı. Tabii ki binanız yeniyse, ne bileyim belli bir gelir düzeyindesiniz, sakinliği de seviyorsanız iyi ama tabii ki kültürel anlamda, sosyal anlamda bir şey yok ama büyük şehirde siz de yaşıyorsanız pek kültürel bir yaşantı yok zaten. Öyle düzenli tiyatro ve sinemaya giden olduğunu zannetmiyorum. Market gezmesini kültür falan zanneden bir toplum şu anda. (Belediye Başkan Yardımcısı)*

Mahalle muhtarı ilçede güven içerisinde kapılarını kilitlemeyen yaşadıklarını, birbirlerini tanıdıklarını ve kendini şehirde huzursuz hissettiğini şu sözlerle iletiyor:

49 yaşına geldim, yani dediğim gibi ben arabanın üstündeki anahtarı almam. Biz kapıdan anahtarı almayız. Bizde, burada hırsızlık yok, dövüş olmaz, arsızlık olmaz, bir şey olmaz. Kendi çapında herkes, birbirine akraba, eş dost.

*Ben geceleri mesela Ankara'ya giderim. Bir bildiğim hale giderim. Bildiğim bütün sureleri okurum. Ondan sonra çıkarken Allah ne verirse buraya kaçırım. Yani **burada kafam rahat**. (Muhtar)*

Görüşülenler, bölge hakkındaki olumlu görüşlere rağmen çeşitli sorunlar da dile getirilmiştir. Genel olarak yetkililer altyapı sıkıntılarından, tüketiciler de sağlık, eğitim ve sosyal imkanların azlığından yakınmışlardır. Gündül'deki altyapı sorunları, beldedeki gelişim eksikliği, yetersiz personel, gerekli kurumların azlığı, işsizlik, doğal kaynaklar bakımından yetersiz olması ve buna bağlı olarak bölgenin verdiği göç yetkililerce bahsedilen sıkıntılar arasındadır. Belediye Başkan Yardımcısı ilçenin nüfusunun azalması sebebiyle bazı kurumların kapandığını, ilçede çalışan uzman sayısının yetersiz olduğunu ve planlama yapılması gerektiğini şu şekilde aktarıyor:

*İlçemiz de çok **göç veren bir ilçe**. Dolayısıyla bazı kurumlar da kapandı. Adliye Beypazarı'na gitti. Cezaevimiz Sincan'a taşındı. Askerlik şubemiz Beypazarı'na gitti. Halkbankamız kapanmıştı, yeniden açıldı. Şimdi tek bankaydı iki banka oldu.*

Hastanemizde bu haftadan itibaren dahiliye uzmanı haftada herhalde bir defa geliyor. Hastanemizde uzman doktorumuz yok.

***Altyapı sorunu** var. İmar uygulaması yapılamadığı için altyapıyı dolayısıyla ilgili kurumlar giremiyor. TEDAŞ'la ilgili sorunlarımız var. Elektrikle ilgili, suyla ilgili. Çünkü uygulama yapılmamış, uygulamaların acilen yapılması lazım. ... Harita mühendisimiz yok. İnşaat işlerinde inşaat mühendisimiz yok, makine mühendisimiz yok, mimarımız yok. (Belediye Başkan Yardımcısı)*

Mahalle muhtarı ilçede eskiden yapılan leblebicilik, tiftik keçisi, dericilik gibi işlerin nüfusun azalmasından dolayı artık kalmadığını anlatıyor. Ayrıca göçün işsizlik ve bölgeye yatırım yapılmaması sebebiyle arttığını da vurguluyor. Bütün bunları ve bir işe gereksinim duyduklarında başka ilçelere gittiklerini de şu sözlerle anlatıyor:

Bizde leblecilik var mesela burda, bir de tiftik akla gelir. Biz bunları geliştiremedik. Burda mesela bizim leblebiciler sokağımız var, orada en aşağı şimdi 50 tane dükkan var. 50 tane dükkan ful çalışırdı benim küçüklüğümde, evet. Şimdi bir tane dükkan var, sadece bir tane dükkan kaldı.

*İş sahası olmadığından gençlerimiz ne yapacak? Mecbur buradan **göç etmek zorunda**. Anne baba kalıyor, çocuklar göç ediyor, gidiyor. Yani fabrikamız yok. Bir ne bileyim buraya ne bir askeriye geldi, ne üniversite geldi. Hiçbir şey gelmedi.*

*Ankara'daki, dışarı ildeki insanları buraya çekecek bir şey lazım bize. Yani bizim biraz çoğalmamız lazım, **gelişmemiz lazım**. Mesela bizim burada bir sorunumuz olsun Beypazarı'na gideriz. Araba arızalı olsa Beypazarı'na gideriz, Ayaş'a gideriz, Ankara'ya çıkarız. Bizim burada yani sanayi de yok efendim. (Muhtar)*

Türetici 02 ise kırın dezavantajları hakkında eğitim ve sağlığa ulaşımın en önde geldiğini söylüyor:

*Evet oralarda yaşamak çok güzel ama oradaki insanların hakikaten **en büyük derdi sağlık**. Ona ulaşmak. ... O da onlar için çok büyük bir zorluk yani her şeye ulaşıyorlar, yani her şeyleri var. İşte yiyecekleri çok güzel, doğaları çok güzel, havası, işte eğitim bir şekilde halloluyor. Ha çocuk büyüyünce **eğitim** de sıkıntı olmaya başlıyor onlar için. Ama hani en büyük şeyleri, sağlığa ulaşmakta çok zorluk... Hep büyük şehirlere yol tepiyor. (Türetici 02)*

Türetici 09 ise kırdaki kültür, sanat faaliyetlerinin olmamasından yakınıyor:

*Benim Bodrum'dan buraya (Ankara'ya) gelmemin en önemli şeyi **kültür sanat faaliyetlerinin olması**. Çok büyük avantaj kesinlikle. ... Tabii e kültürel etkinlikler kırdaki olsa tercih ederim ama oraya bizzat özlemim var diyemem. Yani çünkü ister istemez kabul edeyim veya etmeyeyim ben şehirde, Bodrum merkezde büyüyen bir insanım. O yüzden*

kırsal hayata dönmek benim için çok zor. Yani evet, alışmış kişi için kesinlikle. (Türetici 09)

b. Kentin Avantajları ve Dezavantajları

Türeticiler genel olarak kent hayatının sağlık, iş imkanı, eğitim, sosyal ve kültürel etkinliklerinin olmasını olumlu bulduklarını aktarmışlardır. Ancak bu imkanlar dışında kent hayatının ekonomik, sosyal, çevresel ve ilişkisel zorluklarından daha yoğun olarak bahsetmişlerdir. Özellikle doğadan uzak bir yaşamın onları olumsuz etkilediğini aktarmışlardır. Örneğin, Türetici 11 kentteki insanların yaşam telaşından kaygılı olduğunu ve doğaya kaçmak istediklerini şöyle anlatıyor:

*(Toplu taşıma) Yani tercih ediyorum hoşuma gidiyor çünkü insanları gözlemlemek yani iyi oluyor. O sabah akşam işten eve, işe yetişme telaşları falan. ... Yani bir de Ankara'da şunu görüyorum, insanlar hep kaygılı ya... Yani kızgı- kaygılılar; kaygılı yani yüzlerine **bakıyorsun gülen insan yok**. Şehirlerin çoğu da herhalde öyle. Doğadan biraz uzaklaştıkları için, işte gri beton binalar gördüklerinden dolayı. ... Ankara'nın etrafına çıkın, ilçelerine, binlerce on binlerce hobi bahçeleri. Adamlar onca yolu gidip de onca masrafı yapıp da 35 kilo domates, biber için mi acaba? Değil bence; soluk ve nefes... Ontolojik bir şey. (Türetici 11)*

Türetici 08 kent yaşamındaki ilişkilerin yapay olmasından şikayet ediyor:

*Kent yaşamından (memnun) çok değilim, çok değilim. Yani neden desem? Eee çünkü açık hava ulaşmak zor, gezinti yapabileceğiniz. Özellikle **gürültü** müthiş, e gürültü çok bunaltıcı oluyor bir noktadan sonra. Ondan sonra eee yani her şeyin sunni olduğunu düşünüyorum, yani duygular bile. Komşuluk, **sosyal ilişkiler bile sunni** oluyor. O yüzden şehirde yaşamayı çok tercih etmiyorum. Atölyeyi Güdül'e taşıyıp oradan üretim yapmayı, oradan eee çalışmalar yapmayı tercih ederim. (Türetici 08)*

Türetici 07 kent yaşamındaki resmi ilişkilerden bıktığını ve samimi bir hayat sürmek istediğini, hatta göç etmeyi düşündüğünü şu şekilde anlatıyor:

*Yani ben işte 50 yaşına giriyorum ama hayatımda ilk defa... Ben Ankara'dan başka bir yerde yaşayamam diyordum ama bu sene gerçekten gitmek istediğime karar verdim. Mesela yani küçük bir yer olabilir, evet. Hatta eşimle öyle dalgasını da geçtik. Artık ben, dedim, sabahları yan komşunun karşı komşusuna 'Ayşe uyandın mı?' diye bağıracağı bir yerde yaşamak istiyorum, dedim. O rahatlıkta olsun. Bu **resmi ilişkiler, evet gerçekten yoruyor** yani. Hepimiz böyle bir kalıba girmişiz. Artık bilmiyorum, ben o kalıplardan sıkıldım. Evet, kızlarımın artık üniversiteyi bitirip işlerini, eee çalışma hayatlarına girmesini bekliyorum sonra, sonrasına inşallah bakacağız. (Türetici 07)*

Türetici 11 de kentin olumsuz yönleri hakkında kentte daha iyi bir planlama yapılması gerektiğinden ve kentsel hafızanın öneminden şöyle bahsediyor:

*E bir de şöyle bir şey var ya şairlerin sanatçıların isimlerini veriyorlar ya (sokak, park) şairden edebiyatçıdan başka ne varsa her şey var. Onunla ilgili o mekanı andıran hiçbir şey yok. **Bir hafıza yok.** Bir heykel, bir büst, bir yazı, bir şiir... (Türetici 11)*

c. Kır-Kent Yakınlaşması: Rurban

Kır kent ilişkilerinin özü insanın doğayla kurduğu ilişkiye dayanmaktadır (Girgin & Turgut, 2023). Geleneksel olarak kır ve kent dikotomik olarak ayrılmış; kır üretim ve az gelişmişlik, kent ise tüketim ve gelişmişlikle özdeşleştirilmiştir (Davoudi & Stead, 2002: 1). Ancak günümüzde kır ve kentin çevresel ve tarımsal duyarlılıkla ideolojik ve teknolojik gelişmelerle (iletişim, ulaşım vb.) fiziksel olarak yakınlaştığı gözlemlenmektedir (Azhari, 2021: 15, 16; Koleva, 2013: 149). Kırdaki sanayi ve turizm faaliyetlerinin artması, doğa koruma alanlarının çoğalması ve kentin saçaklanarak desantralize olması kır ve kent ayrımını giderek bulanıklaştırmaktadır (Tekeli, 2016: 128). Bu yakınlaşma yukarıda da bahsedildiği gibi AAT'nin hibritleşme kavramıyla uygunluk göstermektedir. TDT aracılığıyla üretim ve tüketim, dolayısıyla da kır ve kent birbirine yaklaşıyor hibrit bir yapıya bürünmektedir. Genel olarak türeticiler kır ve kentin olumlu yanlarının birlikte olduğu bir sistemi idealize ettiklerini vurgulamışlardır. Kır ziyaretleri, etkinlikler, üreticilerle ilişkiler, doğal gıdaya ulaşım ve ileride hayal ettikleri bir göç düşüncesine sahip olduklarını vurgulamışlardır. Özet olarak kır ve kentin yakınlaştığı bir sisteme özlem duyduklarını aktarmışlardır. Örneğin, Türetici 02 kentin kırdaki gibi yayılmış ve yeşil olmasını, ikisinin birlikteliği istediğini ve aslında birbirlerine de benzediklerini şöyle açıklıyor:

*Bunlardan yola çıkarak ya biraz daha düzenli olabilir, işte yerleşim daha yaygın olabilir. Hep bir sıkışmışlık. Yeşillikler ortak alanlar, işte sosyal imkanlar, işte atıyorum yani sokaktaki sosyal imkanlar daha fazla işte bir bisiklet yolu gibi... Ya böyle bir sıkışıp yükseliyoruz ya onun tam tersi yayılalım geniş geniş, hani ferah ferah, yeşil alan olsun. **Yoksa zaten köy dediğiniz yer de bu şehrin yayılmış hali.** (Türetici 02)*

Türetici 05 ise kır ve kentin sentezlendiği Chicago şehrinden örnek vererek ideal kenti tanımlıyor:

*Evet mesela Chicago, Chicago'da ölmüş bir şehir var. Yeşil Chicago projesi var. İncelemenizi öneririm. ... Ya o şehir mesela yaşanır olmuş. ... O kadar güzel yapmışlar ki. Mesela o aslında **bir kır şehri olmuş. Chicago'dan bahsediyoruz.** ... Şehrin kendisini dönüştürmüşler. ... Ya şöyle diyelim, Ankara'daki imar yoğunluğunun % 70'ini yok sayın,*

oralarda park olduğunu düşünün yine Ankara burası. Hastaneler var. Yani Chicago'nun bir bölgesi... (Türetici 05)

Türetici 03 de kır ve kentin birlikteliğini ve uyumunu, ideal şeklini doğal yaşam ve teknolojinin birlikteliği şeklinde açıklıyor:

*Evet benim bol, benim bol bol işte şey yaptığım e işte sinemaya tiyatroya operaya baleye gittiğim... E ondan sonra ama bir yandan da işte ağaçların altında oturduğum, deniz kenarında, doğa içinde... **Doğayla kent hayatının birleştiği** ama kentin avantajı da... Sosyallik ve kültürel etkinlikler belki eğitim gibi... Çocukların da iyi okullara şey yapabildiği, erişebildiği... Eee temiz gıdaya ve temiz e işte düzgün içerikli temizlik malzemelerine şey ulaştığımız... Temiz hava... İş imkanı... İnternet olması gerekiyor. (Türetici 03)*

Türetici 04 kırdakilerin de kent yaşamını aradıklarını görüştüğü bir köylü kadın ile hatırasını aktararak anlatıyor:

*Güzel oluyor. Ya şöyle aslında **biz oraya hasretiz, onlar da buraya hasret** gibi bir şey. Yani ben geçen bir hafta önce falan şey Rize'ye gittim. Mesela orda her taraf ağaç, işte sular akıyor bilmem ne falan... Orda bi teyze vardı, köylü teyze. 'Ne kadar güzel,' işte 'Biz burayı çok sevdik,' falan dedik ona. O da dedi ki 'Biz de bıktık artık, her taraf ağaç, her taraf yeşillik, her taraf su,' dedi. İşte öyle bir şey var yani insan hep görmediğini özliyor. O da şehri arıyor. Bence o yüzden (TADYA'nın) bir yakınlaşma yapması güzel bir şey. (Türetici 04)*

Sonuç olarak, katılımcıların görüşleri literatürü destekler nitelikte, kır-kent ayrımının giderek bulanıklaştığını, bireylerin hem kırın hem de kentin avantajlarını bir arada bulundurmak istediklerini ortaya koymaktadır.

iv. Süreç – sosyal ağ (güç ilişkileri) ve dönüşüm

Latour (2021: 95) toplumsal sürekli değişim ve dönüşüm halinde olan bir yapı olarak tanımlar. AAT'ye göre süreç odaklılık, aktörler arasındaki ilişki ağlarını yansıtır (Kasapoğlu, 2008: 16). Bu çerçevede yapılar durağan değil, sürekli değişen ve dönüşen dinamik oluşumlar olarak kabul edilir (Kasapoğlu, 2008: 11). AAT ikilikleri reddeder ve onun için akış, oluş ve süreç önemlidir (Aydın ve Şentürk, 2022). Latour AAT'nin eylem halinde bilim olduğunu ve sosyal yeniden birleşme (*reassociation*) ve yeniden bir araya gelme (*reassembly*) neticesinde ortaya çıktığını söyler (akt. Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Bu teoriye göre canlı ve cansız aktörler

arasındaki ilişkiler neticesinde yoğunlaşmış bir ağ sistemi meydana gelir; aktörler de sürekli dönüşüm halindedir (Aydın ve Şentürk, 2022: 303). İnsan ve toplum dışı aktörler de bu ağın bir parçası haline gelirler ve içine dahil oldukları ağda ancak var olabilirler (Eryılmaz, 2017: 167). Law aktörlerin performatif olarak gerçeği yaratanlar olduğunu ileri sürer (akt. Aydın ve Şentürk, 2022: 300). Ağ aktörlerin eylemleri, etkileşimleri ve bu oluşumdaki süreçtir; sürekli inşa halindedir (Eryılmaz, 2017: 167); aktörleri birbirlerine bağlayan dokudur (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Tarde sosyal gerçekliği toplumsal bir bağlantı ilkesiyle hareket eden bir dolaşım sıvısı olarak tanımlar (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Ağ olarak tanımlanan canlı bir ağ sistemi, döngüsel zaman pratiğidir (Girgin ve Turgut, 2023). Diğer bir deyişle Ağ Analizi aracılığıyla etkileşimin değişen dokusu ve aktörlerin oluşumunu anlamayı hedefler (Baghal ve Çıtak, 2020: 185). AAT bu ilişkilerin doğasını ortaya koyabilmek için ilişki sistemlerinin kara kutularının (*black box*) analiz edilmesi gerektiğini ileri sürer (Baghal ve Çıtak, 2020: 184).

AAT’de sorundan yola çıkarak çözüme odaklanan süreçte dönüşüm (*çeviri-translation*) olarak adlandırılan bir değişim aşamasından bahsedilir (Kasapoğlu, 2008: 11). Dönüşüm kavramı insan ve insan olmayanlar arasında sabit olmayan ve sürekli değişen ilişkileri açığa çıkarmakta kullanılır (Kasapoğlu, 2008: 16). Bu süreç problemleştirme (*problematization*), ikna (*interessement*), kabul/kayıt (*enrollment/ registration*) ve mobilizasyon (*mobilization*) olarak dört aşamadan geçerek gerçekleşir (Kasapoğlu, 2008: 16; Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4). Problemleştirmede baş aktör diğer aktörlere amaçlarını tanıtmakta ve buna ulaşma nedenlerini problem olarak sunmaktadır (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 53). Sonraki süreç iknadır, burada amacın meşruluğu hakkında diğer aktörlerden onay alınır ve baş aktör tarafından zorunlu geçiş noktalarına yönlendirilirler (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 53). Kayıt yada dahil olma ise diğer aktörlerin bu ağ sistemi içerisine girmesi sürecidir (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 54). Son olarak mobilizasyon ise bu yeni aktörleri eskileriyle birlikte ağ sistemi içerisinde dolaşıma girmesini anlatır (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 54). Dönüşüm bütün aktörlerin ortak bir dilde anlaşarak uzlaştığı dinamik bir süreçtir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4; Tang vd., 2018: 7). Uzlaşma sonunda Zorunlu Geçiş Noktası (Obligatory Passage Point - OPP) oluşur ve aktörlerin çıkarları bu noktada kesişir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4).

Kır kent arasında sermaye, insan ve bilgi akışı neticesinde bir ilişki oluşmaktadır (Aydın ve Şentürk, 2022: 296). McFarlane’e göre kent ilişkişel olarak anlaşılmalıdır (akt. Aydın ve Şentürk, 2022: 303, 304). Bu literatüre dayanarak bu çalışmada AAT perspektifinden kır-kent

arasında gıda kolektifi özelinde kurulan ilişki ağları incelenmiştir. Gıda kolektifi TADYA neticesinde ortaya çıkan bu sosyal ağın oluşum süreci, içindeki ilişki sistemi mercek altına alınmıştır. Kolektif bünyesinde gerçekleştirilen etkinlikler ve ziyaretler üretici ve tüketiciler arasındaki ilişkileri biçimlendirmektedir. Ayrıca kır ve kent arasındaki göç veya göç niyeti de bu bölgeler arasındaki ilişki ve hareketliliğe dikkat çeker. Son olarak bu etkinlikler, alışverişteki süreç, üretici ve tüketiciler arasındaki ilişkiler kır ile kent arasında bir değişime neden olmaktadır. Bu çerçevede incelenen konu başlıkları şu şekildedir: *Etkinlikler ve Ziyaretler, Göç, İlişkiler ve Değişimler*.

a. Etkinlikler ve ziyaretler

TDT TADYA aracılığıyla düzenlenen etkinlikler ve toplantılar (fide dağıtımı, Ankara Kent Konseyi (AKK) toplantısı, atölyeler, yılbaşı pazarı, vb.), ziyaretler (Güdül Kahvaltı Şenliği), iletişim (whatsapp, eposta, telefon vb.), hediyeler, yardımlaşmalar (burs, hayvan yardımı, kıyafet toplama) benzeri etkinlikler neticesinde kır kent ilişkilerinin geliştiği gözlemlenmiştir. Tüketicilerin bir kısmının Güdül’ü etkinliklerle (kahvaltı, kamp vb.) veya bireysel olarak ziyaret ettiği ve pek çoğunun üreticilerle yüz yüze veya teknolojik iletişim araçları vasıtasıyla iletişimde olduğu tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin detayları “**Ek 3: Saha Notları ve Gözlemler**” bölümünde yer almaktadır. Bu bölümde Fide Alım Günü (**Görsel E.12**), Şifalı Bitkiler Atölyesi (**Görsel E.13**), AKK Toplantısı (**Görsel E.15**), Kahvaltı Şenliği (**Görsel E.16, E.17**) ve TEDÜ Yılbaşı Pazarı (**Görsel E.18**) etkinliklerinin görsellerine yer verilmektedir. Genel olarak bu ilişkilerin üreticilerin kent ile bağını artırarak ve alım garantisi sağlayarak güçlendirdiğini, tüketicilere de doğal gıdaya ulaşma hakkını sağlayarak ve kır özlemini gidererek kent baskısına karşı güç verdiği söylenebilir.

b. Göç

Literatüre göre kent-kır dikotomik ayrımı, sanayileşmenin ve üretim ile tüketim faaliyetlerinin birbirinden ayrılmasının etkisiyle artmıştır (Girgin ve Turgut, 2023). Bu durum, kırdan kente, az gelişmiş olarak adlandırılan bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru göç eğilimlerine neden olmuştur (Davoudi ve Stead, 2002: 1). Kırsal alanlarda nüfusun azalmasına yol açan kırdan kente göç eğilimi Güdül’de de gözlenmektedir. Göç iki boyutlu olarak kırdan kente (üreticiler) ve kentten kıra (geri dönüş - tüketiciler) şeklinde gerçekleşmektedir. Günümüzde refah göçü olarak da adlandırılan geri dönüş göçü göçmenlerin yaşam kalitelerini artırmak ve daha doğal, sağlıklı ve

huzurlu bir yaşam sürmek için tercih ettikleri daha küçük yerleşim birimleridir (Südaş ve Mutluer, 2010: 31; Gosnell ve Abrams, 2009: 3). Bu bölümün yukarısında “4.1.2.3. Kır Kent Dayanışma Ağları” bölümünde “Hibrit” başlığı altında ele alındığı üzere belediye ve muhtarın görüşleri de ilçenin göç verdiği yönündedir. Bu durum üretici görüşmelerinde de vurgulandığı üzere köyden kente göç konusu ilçede nüfusun azalmasına neden olmaktadır. Ancak bölgedeki gıda faaliyetleri nedeniyle ilçeye geri dönen bireylerin olduğu da dile getirilmiştir. Nursemin Duran, TADYA gıda topluluğuna katılmadan önce ilçeden göç etme niyetlerini tartışırken şunları belirtmektedir:

*Aslında bizim niyetimiz şeydi, **eşimle birlikte şehre göçmekti** çünkü burada şey yok, hani genç yoktu, genç kesim yoktu.* (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2023-2 / Podcast)

Necati Duran ise köyde genç nüfus azaldığı için hayvancılığın devam ettirilemediğini şu sözlerle vurgulamıştır:

*Keçi hayvanı çoktu, Ankara keçisi. Şimdi kalmadı. Bir sürü vardı, şimdi tek türü var. ... Şimdi yok, **millet kaçtı köyden**.* (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2023-1 / Podcast)

Emekli Albay Adnan Durmuş ise TADYA gıda kolektifi ve bölgedeki diğer oluşumlar neticesinde ilçeye dönenler olduğunu söylemiştir:

*Geçen yıllarda bu faaliyetlerden dolayı dönen, bizim gibi **üretim yapmaya çalışan genç arkadaşlarımız oldu**.* (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2022)

Göçün bir diğer boyutu kenttekilerin kıra göç etmesi (ters göç) şeklinde gerçekleşmektedir (Südaş ve Mutluer, 2010: 31; Gosnell ve Abrams, 2009: 3). Kent ve kırsal arasındaki nüfus değişimleri incelendiğinde, kentten kırsala yönelik göç hareketlerinden biri olarak “refah göçü” ön plana çıkmaktadır. Diğer bir deyişle yaşam biçimi göçü olan bu eğilim, refah düzeyi yüksek bireylerin daha iyi bir yaşam sürmek için gerçekleştirdiği bir göç türüdür (Südaş ve Mutluer, 2010: 31; Gosnell ve Abrams, 2009: 3). Görüşülen üreticilerin bir kısmı ileride kıra göç etmek istediklerini ama kısıtlı olanakların sorun olabileceğini, bazıları da henüz kendilerine uygun bir yer bulamadıklarını anlatmışlardır. Emekli olan Türetici 10 kentten daha küçük bir beldeye göç etmek istediklerini ama aradıkları gibi bir yer bulamadıklarını ve göç etmeye cesaret edemediklerini bu şekilde açıklıyor:

Bodrum gibi kesin değil ama Güdül gibi de değil. O yüzden biraz Ankara'da kaldık. Çok gönlümüze göre bir yer bulamadık. Eee bir de bir yaŗtan sonra hani baŗka bir sosyal ortama alıŗmak zor olacak diye d ŗ nd k. Eee Emekli olduktan sonra heveslendik özellikle e İzmir tara ında e yer baktık. Biz temelli Ankara'dan taŗınalım diye d ŗ nd k. Eee Őeyde Ayvalık'ta, Urla'da eee Şey baktık. Yani ciddi olarak yer baktık. Eee sonra vazgeçtik. ... Düzeni Şimdi  yle ama o zaman eee Şey yapamadık. Hemen Şey dediler ki 'Bi kiralayın bakalım yapabilecek misiniz? Hemen ev almaya kalkmayın,' dediler. Biraz hevesimiz kırıldı. Sonra iŗte bu bir veya iki, pandeminin ilk yılları, yılıydı. O yıl içinde oralara akım oldu. İyi ki dedik almamıŗız çünkü orada da huzursuz olacaktık. (Türetici 10)

Türetici 06 ise kentten g   etmeyi istediğini ama sağlık olanaklarının kısıtlılığını d ŗ nd ę n  Şu sözlerle anlatıyor:

*Eee oradaki e Şeyi  zliyorum... Evet her Şeyi. Yani oradaki havayı, oradaki suyu, sebzeleri, iliŗkileri, insan iliŗkilerini... Eee, oradaki kültürü, hı aklınıza ne geliyor sa toplumsal yaŗamda hepsini  zliyorum. ... **Emekli olunca planlarımız arasında var.** Bazen bakarız, ne yapalım ne edelim... Bazı bağımlılıklar oluyor tabii. İŗte anne vesaire, yaŗ... Ondan sonra tabii ki belli bir yaŗtan sonra da zorlaŗıyor. Bu sefer sağlıkla ilgili bir Şey olursa eee acaba hızlı ulaŗabilir miyim gibi gibi d ŗ nceler oluyor, oluyor yaŗla beraber. Evet bu tip  ncelikler, Şey  ncelikler oluyor.  ocuk, okul, yaŗ ilerleyince sağlık gibi Şehrin olanakları Şehrin Şeyine bağımlı oluyor insanlar. Tam bütün Şeyin merkezinde olunca Őurada Sağlık Ocağı, burada iŗte Şey hastane falan çok çok yakın ama doğal yaŗamı muhtemel bir Şekilde bir sene içinde herhalde bir yere gitmeyi d ŗ n r z. Böyle bir d ŗ. (Türetici 06)*

c. İliŗkiler ve deęiŗimler

Latour'a (2021: 95) göre toplumsal olarak tanımlanan kavram iliŗkiler ağından meydana gelmektedir. AAT'nin en önemli özelliklerinden olan süreç kavramı, aktör ve aktantlar arasındaki istikrarlı ve heterojen iliŗkiler ağını temel alır (Kasapoğlu, 2008: 16). Süreç ve deęiŗim odaklı olan AAT'ye göre kurulan iliŗkiler ve etkileŗim sistemsal deęiŗimlere sebep olmaktadır (Aydın ve Şentürk, 2022: 294; Eryılmaz, 2017: 167). Aktörlerin iliŗkileri ve etkileŗim süreçleri ağ sistemini yaratır ve bu ağ sürekli inŗaa halindedir (Eryılmaz, 2017). "1.5.3.2. Ağ Toplumu - Sosyal Sermaye" bölümü altında detaylı Şekilde ele alındığı üzere güvene dayalı iliŗkiler üzerinden meydana gelen TDT'nin süreç içerisinde dinamik etkileri olduğu görülmektedir. TDT TADYA üzerinden kurulan iliŗkiler neticesinde üretici ve tüketiciler arasındaki iliŗkilerin geliŗtięi ve deęiŗtięi gözlemlenmektedir. STK  nc leri kırdaki, kentteki samimi iliŗkilerin önemini vurgulamıŗ, türeticiler ise Güdül'deki farklı iŗ birlikleri ile ilçenin deęiŗen havasını anlatmıŗlardır.

SÜYADER derneği temsilcisi görüşmesinde kentte samimi ilişkilerin olduğu ve kırdan göçü engelleyecek bir yaşam şekli kurulması gerektiğini şu şekilde açıklıyor:

*Abidin Dino hatta bununla ilgili bir resim yapmış. İşte ideal bir kentleşme nasıl olmalıdır sorusunu sormuşlar. O da konuşa konuşa, **insanların birbirine konuştuğu konutlar olmalı** demiş, konuşabildiği konutlar. Yani hakikaten bizim sosyal ilişkilerimiz kentte hiç neredeyse kalmadı diyebilirim. Önce bu sosyal ilişkilerin geliştiği bir ortam sağlanmalı. Onun dışında elbette sürdürülebilirlik boyutunda baktığımızda yenilenebilir enerjinin kullanıldığı işte havasını, suyunu, toprağını kirletmediğimiz enerji türlerinin kullanıldığı daha yeşil... .. Ve en önemlisi tabii insanların **sosyalliğe ayıracak vakitlerinin olduğu**, yani deli gibi çalışma yerine daha nefes alabilecekleri yeşil alanların bol olduğu, işte yağmur suyunun değerlendirildiği, atıkların farklı şekillerde dönüşebilen atıkların değerlendirildiği, daha yaşanabilir bir kent olması gerektiğini düşünüyorum.*

*O yüzden **kırsaldan o göçü engelleyecek bir kır hayatı** yani üreticinin ürettiği ürünün değerinin olduğu, üreticinin değerinin olduğu bir kır yaşamı, köy yaşamı. Orada tabii ki dayanışmanın, işte oradaki üretilen ürünlerin çeşitli kanallarla, örneğin kooperatifler olabilir, o yollarla pazarlandığı her daim desteğin olduğunu bilen bir toplumun olduğu bir kır yaşamı... Ve dolayısıyla kente akışın azaldığı, kent nüfusunun da o ortamı kaldırabilir bir büyüklükte olduğu bir nüfus. Ulaşımın belki daha insani koşullarda olduğu bir nüfustan söz ediyoruz. (SÜYADER)*

Türetici 08 ise TADYA ile yürüttükleri “Kardeş Köy Uygulaması” vasıtasıyla farklı köylerin de doğal tarım tekniklerini öğrendiklerini aktarıyor:

*Özellikle Yağmur hanımla tanışın. Yağmur hanım da bize permakültür eğitimleri yaptı. Kendisi Mamak'ta 3 tane köye, 20'şer 20'şer 60-70 kadar kişiye, kadına permakültür eğitimi verdi ve biz uygulama, şey olarak eğitim olarak Gündül bahçeleri, Tahtacıörencik'te bahçeleri gösterdik köylülerle. Köye çıktık, orada elimizde bir liste vardı. Şöyle bir broşür vardı. 60 kadar Permakültür uygulamasını orada yerinde görme imkanı bulduk. TADYA'ya götürdük, TADYA'yla onları tanıştırdık. Çok güzel, üreticilerle konuştular. Tabii, hatta eee **kardeş köy gibi bir şey oluştu.** (Türetici 08)*

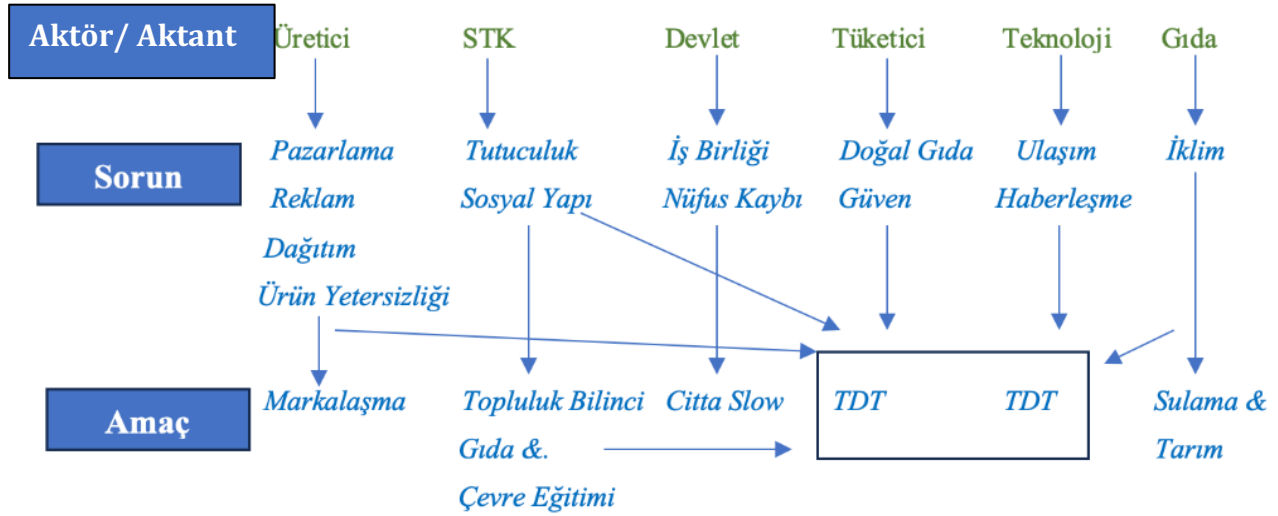
Türetici 11 de yaptığı Gündül ziyaretinde ilçenin olumlu yönde değişen havasından bahsediyor:

*Ben İç Anadolu'lu olduğum için İç Anadolu insanın şey yapısını, sosyolojik ve demokratik yapısını çok iyi biliyorum. Hani yani oradaki hava çok farklıydı. ... Tabii o köylülerde şu havayı hissettim. Hatta onu arkadaş, arkadaşlarımla da paylaştım. **Ya buraya gelen çevre gönülleri, aktivistleri havayı değiştirmiş.** Niye biliyor musun? Hani bir üretici kooperatif olmaları, örgütlü bir kooperatif olmaları onları bu İç Anadolu'nun nasıl söyleyeyim ya*

temiz ama biraz hoyrat bir yapısı vardır. O dile bile dikkat ediyorlar, o dile bile dikkat ediyorlar. Yani bir hava değişimi var. (Türetici 11)

Ayrıca, “4.1.2.3. Kır-Kent Dayanışma Ağları – Devlete Güven” bölümünde kamu ile STK, üretici, tüketici arasındaki güç ilişkileri detaylı olarak vurgulanmıştır. Bu açıdan ilişkiler başlığı altında da incelendiğinde devletin TDT’den ayrı bir yapı olduğu ve doğal tarıma destek vermediği ileri sürülebilir. Gözlemler ve çıkarımlar, devletin gücünü olumlu veya olumsuz yönde bu TDT sistemine aktarmadığı yönündedir.

Etkinlikler ve Ziyaretler, Göç, İlişkiler ve Değişimler başlıkları altında ele alındığı üzere Gündül-Ankara arasındaki TDT kır-kent ilişkilerini değiştirme ve dönüştürmektedir. AAT açısından ele alındığında doğal gıda üzerinden dönüşen bir ağ sistemi olduğu görülmektedir. Ağ analizi ve dönüşüm aşamalarını ele alan bir çalışma Penghu’nun yerel gıda sisteminin pazarlanması sürecini ele alan araştırmadır (Tang vd., 2018: 1). Burada aktörler belirlenmiş, problem ve amaçlar ortaya konmuş ve bu süreçteki ikna, kayıt ve hareket (mobilizasyon) noktaları tespit edilmiştir (Tang vd., 2018: 8). Dönüşüm sürecinde aktörler arasındaki uzlaşma sonucunda sabit bir aktör ağ modeli elde edilmektedir (Tang vd., 2018: 7). Bu doğrultuda yerel kalkınmaya fayda sağlayacak gıda sistemi çözümleri belirlenmiş (Tang vd., 2018: 16) ve yerel marka değeri yaratmak için geçilen aşamaları anlatan bir tablo kullanılmıştır (Tang vd., 2018: 17). Tang vd. (2018: 12-14) yerel gıda sisteminde marka değeri yaratmak üzerine yaptıkları araştırmada üretici, devlet, tüketici, çiftçi, okul, acente gibi aktörlerin belirledikleri sorunlar (nüfus kaybı, devlet politikası, ürün yetersizliği, pazarlama eksikliği, dağıtım zorluğu, iklim koşulları, tutuculuk, sosyal yapı, vb.) ile çözümleri (gıda ve tarım eğitimi, çevre eğitimi, pazarlama, topluluk bilinci, markalaşma, endüstriyel dönüşüm, tarımsal teknoloji, sulama ve iklim çözümleri, vb.) belirlemiş ve dönüşüm sürecini aktarmışlardır. Bu süreç dönüşüm bölümünde sunulduğu gibi problemleştirme, ikna, kayıt, mobilizasyon ve amaç aşamalarından oluşmaktadır. Aşağıda bu Gündül ve Ankara arasında işlev gören TDT TADYA’nın benzer şekilde dönüşüm sürecinin görselleştirilmiş hali **Şekil 4.7**’de gösterilmektedir:

Şekil 4.7. TADYA AAT Dönüşüm Haritası (Şema Tang vd.'nin (2018: 17) çalışmasından esinlenerek araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.)

Sonuç olarak, AAT kapsamında süreç göz önüne alındığında güç ilişkileri neticesinde kurulan sosyal ağlar kır kent ilişki ağlarını etkilemektedir. *Etkinlikler ve Ziyaretler*, *Göç*, *İlişkiler ve Değişimler* alt başlıklarından incelendiği üzere tüketim ilişkisinin yanı sıra kır ve kentte gerçekleştirilen etkinlikler ve karşılıklı etkileşim neticesinde ortaya çıkan değişimler kır-kent yakınlaşmasına sebep olmakta ve kırdan kent göç yavaşlamaktadır. Bundan sonraki bölümde bu ilişkileri kurulmasına sebep olan ve sürecin merkezinde yer alan doğal gıda AAT'ye göre aktant olarak analiz edilmiştir.

4.1.2.4. Aktant olarak gıda (AAT)

“4.1.2.3. Kır-Kent Dayanışma Ağları – Aktörler” bölümünde detaylıca ele alındığı üzere AAT'de insan-dışılar da birer aktör olarak sisteme etki etmektedirler. İnsanlar, kuruluşlar ve malzemeler etkileşim içerisindedir ve doğa, teknoloji gibi insan olmayan varlıklar birer aktördür (Latour, 1996: 369; Leslie, 2009). Latour'a göre “aktör” insanlar, “aktant” ise insan olmayan varlıklardır; ancak bu iki unsur birbirinden ayrılmayan bir ilişkiler ağı içinde yer alır (Latour, 1996: 373). Aktant kavramı insansal olmayanların da bağımsız eylemde bulunabilme yetisi olarak kabul

edilir (Kasapoğlu, 2008: 12). İnsan-dışı aktörler —bitkiler, hayvanlar, robotlar— sistem üzerinde insanlar kadar etkilidirler (Latour, 1996: 369). Bu sebeple bu çalışmada “doğal gıda” üretim ve tüketim sürecini etkileyen, kır ve kent ilişkilerini dönüştüren bir aktant olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Tarımsal Gıda Ağları (TGA) ve Kısa Gıda Tedarik Zincirleri (KGTZ), kolektif eylem ve gıda demokrasisi aracılığıyla sosyal ve dayanışma temelli bir ekonomi inşa eder (Le Velly ve Dufeu, 2016: 173). Gıda demokrasisi yöntemiyle ortak karar alma, toplu öğrenme ortamları yaratma, ortak fayda gibi değerler gelişerek yeni modele katkı sağlar (Laville, 2013: 13). Genel anlamda, gıda ağları; kırsal ve kentsel alanlar arasında etkileşim, gıda, iletişim ve kolektif karar alma süreçlerinde demokrasi, ayrıca özgürlük ve dayanışma temelinde ortak iyiliği hedefleyen alanlar olarak öne çıkar (Renia-Usuga ve diğerleri, 2022: 3). Gıda sistemleri Aktör-Ağ Teorisi (AAT) perspektifinden değerlendirildiğinde, insan ve insan-dışı unsurlar arasındaki ilişkilerin bütüncül bir şekilde ele alınması gerekmektedir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 3). Bu sistemlerde etkili rol oynayan araçlar, ağ içerisindeki bağların kurulmasında kritik bir işlev görür (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4, 10). Bu bağlamda gıda, bir “aktant” olarak konumlanır (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 10). Gıda sistemleri; üretimden tüketime uzanan süreçte, dönüşüm ve dağıtım aşamaları içinde şekillenen ve farklı asamblajların etkileşimiyle ortaya çıkan bir yapı olarak değerlendirilebilir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 10). Bu yapı, üretim ile tüketim ve yerel ile küresel unsurların iç içe geçtiği hibrit bir niteliğe sahiptir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 10). Gıda sistemlerinde yer alan devlet, üretici, tüketici, sivil toplum kuruluşları, okullar gibi çeşitli aktörler; politika, ürün, nüfus, pazarlama gibi konularla ilişkili araçlar üzerinden topluluk geliştirme, endüstriyel dönüşüm, marka yaratma, gıda eğitimi ve pazarlama gibi hedeflere yönelmektedir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 9). Bu çalışma özelinde TDT üzerinden kır kent ilişki ağları incelendiğinde “doğal gıdanın” bir aktör (aktant) olarak ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Türeticiler tükettikleri gıda üzerinden gıda demokrasisi kapsamında doğal gıdaya erişim haklarına ulaşmaktadırlar. Üreticiler ise doğal gıda üreterek kapitalist pazar sisteminin dışına çıkarak risk almaktadırlar. TDT gıda üzerinden duyarlı tüketicileri (türetici) doğal tarım yapan üreticilerle bir türetim ilişkisi içine sokmaktadır. Bu kapsamda TADYA Gündül ve Ankara arasında doğal gıda aktörü üzerinden bir yakınlaşma sağlamaktadır. Kentlileri kentte ulaşamadığı doğal gıdaya ulaştırmakta, kırdakilere direk alıcı sağlayarak doğal tarım güvencesi vermektedir. Bu bölümde gıdanın doğal tarımla ilişkisini vurgulamak, üretici ve tüketici farkındalığının doğal tarımdaki önemini anlatmak, doğaya

yaklaşımın gıda üretimiyle ilişkisini tespit etmek ve beslenmenin gelecek nesiller üzerindeki etkisini açıklamak istenmiştir. Ayrıca TDT'nin doğal tarımdaki rolü ve TADYA'nın bu konudaki başarısı vurgulanan diğer konulardır. Bu sebeple bu bölümün kalanı **Tablo 4.6**'da da gösterildiği gibi şu başlıklar altında incelenecektir: *Gıda Demokrasisi (Doğal Tarım, Farkındalık ve Sağlık, Doğa, Gelecek Nesiller)* ve *TDT (TDT Önemi, TADYA Başarısı)*.

Tablo 4.6. Aktant Olarak Gıda Kategorileri

KOD İÇERİĞİ	KOD	KATEGORİ	TEMA
TADYA Başarısı	TADYA	TDT	Aktant Olarak Gıda
TDT'nin Önemi	TDT		
TDT'deki Zorluklar ve Çözümler			
Üreticilerin ve Tüketicilerin Duyarlı Olması	Farkındalık ve Sağlık	Gıda Demokrasisi	
Doğal Üretim Yöntemleri ve Önemi	Doğal Tarım		
Gelecek Nesillerin Sağlıklı Beslenmesi	Nesil		
Doğanın Korunmasının Önemi	Doğa		

i. Gıda demokrasisi (doğal tarım, farkındalık ve sağlık, doğa, nesiller)

Gıda etiği, tarımsal kimyasalların insan sağlığı ve çevre üzerindeki zararlı etkilerini en aza indirmeyi amaçlayan etkinlikler bütünüdür (Özden, 2020: 85). Gıda demokrasisi ise gıdaya erişim hakkı ve gıda üzerinde ortak karar alabilme yetisi olarak tanımlanmıştır. Başka bir deyişle, gıda demokrasisi, doğal gıdanın doğa için temiz, tüketici için iyi ve üretici için adil olduğu ortak iyiliğin geliştirilmesi için ortak karar alma yoludur (Çelik, 2016: 28; Laville, 2022; LeVelly ve Dufeu, 2016; Renia-Usuga vd., 2022). Bu kapsamda ortak öğrenme alanları oluşturulur ve ortak faydaya katkı sağlayacak kararlar alınır (Laville, 2013: 13). Araştırmalar bireylerin gıda tercihlerinin çevre üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Çetiner, 2015: 25). Tüketici tercihleri karbon ve su ayak izlerini etkileyerek sera gazını artırmaktadır (İlsay ve Doğdubay, 2018: 13; Öztaş Karlı, 2020:

87). Ayrıca bir gıdanın üretiminin tüm aşamaları yani Yaşam Döngüsü Analizi (YDA) (tohum, yetiştirme, kimyasal kullanımı, enerji ve su miktarı, ulaşımı vb.) dikkate alınarak değerlendirilmelidir (Bresemen, 2017). Sağlıklı gıdaya erişim, üreticilere daha fazla gelir getiren adil uygulamalar üreticilerin ve tüketicilerin altını çizdiği konular arasında yer almaktadır. Gıda demokrasisi bölümü altında *Doğal Tarım, Farkındalık ve Sağlık, Doğa ve Gelecek Nesiller* alt başlıklarına yer verilmiş ve konu bu açılardan ele alınmıştır.

a. Doğal tarım, farkındalık ve sağlık

Gıda demokrasisinin sağlanabilmesi için geleneksel pazar sisteminin dışında yer alan ve doğal tarım yapan TDT'nin devam edebilmesi üretici ve tüketicilerin bu konudaki farkındalığına bağlıdır. Bu şekilde gıda üzerinde karar almaya niyet ederler. Görüşülenler doğal tarımın farkındalık ve gıda konusunda kazanılan bilinçle gelişebileceğini aktarmışlardır. Üreticiler doğal tarımın önemini, STK'lar farkındalığın önemini vurgulamış; tüketiciler ise farkındalıklarının ise bazen hayatındaki bir dönüm noktası (doğum, ölüm vb.), bazen kıra yaptıkları ziyaretler ve çoğunlukla da üreticilerle olan ilişkileri neticesinde geliştiğini aktarmışlardır. Üreticiler özellikle doğal tarımın yapmalarının sebeplerini açıklamışlardır. Örneğin, köyde eskiden tarlalara tarım ilacı sıkan ancak şimdi doğal tarıma geçen Özkan Baş, sağlıkla ilgili deneyimlerini (temiz gıda) paylaşıyor:

*İlaç yaptıktan sonra bir gün yüz yanmamdan uyuyamıyordum, **gözlerim yanıyordu.** ... Kimyasal kullanmıyorum, sentetik gübre kullanmıyorum. Ha verimi az, getirisi çok.”* (DMEYD YouTube, 2021-6)

Bir diğer üretici Nursemin Duran ise sağlığa verdiği önemi şu sözlerle anlatıyor:

*Neden doğa dostu üretim? Yani mesela ben bu konuda çok böyle bir ince çizgim vardır. Hani ben iki tane çocuğum var, biri 8 yaşında biri 10 yaşında. **Onlara şimdiye kadar yedirmedığım hiçbir ürünü müşteriye de sunmadım.*** (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2023-2 / Podcast).

Bir diğer TADYA doğal ürün üreticisi Aygün Çiftliği'nden Oğuz Aygün ise toprağın doğal kalmasının önemini vurgulamıştır:

*Şimdi civarımızda civar köylerde görüyoruz, insanlar kara kara düşünmeye başladı. İşte 14.000 liraya ben nasıl gübre alıp atacağım. Atmazsan atma kardeşim. **Bak toprağını önce bu gübreyi vererek sen öldürüyorsun.** Toprağın senin canlı bir organizma, kendi azotunu üretebilir. Bakterilerin öldüren sensin.* (Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 2022)

Ayrıca, üretici için adil ticaret, üreticiler tarafından ele alınan gıda etiğinin önemli bir yönüdür. Üretici Necati Cebeci doğal tarımla daha fazla kazandığını şu şekilde açıklıyor:

*Bu iş iyi oldu yani. Hiç olmazsa, **cefa döküyorum da parası güzel oluyor**. Temiz mal yiyor, hem de ilaçlı mal ne yapıyor, 2,3 günde çöker ama bizimki var ya, dursun bir hafta on gün hiç bozmuyor. (DMEYD YouTube, 2021-5)*

STK'lar tarafından bahsedilen önemli bir konu ise üretici ve tüketicilerin farkındalığı üzerinedir. Görüşmelerde, özellikle tüketicilerin farkındalığının küçük üreticiyi desteklemek ve TDT sisteminin devamlılığını sağlayabilmek adına çok önemli olduğunun altı çizilmiştir. Buğday Derneği yetkilisi üretici ve tüketici duyarlılığının birlikte geliştiğini ve bireysel dönüş noktalarının farkındalığa sebep olduğunu şöyle anlatıyor:

*Yani bizim hep söylediğimiz şey, üreticiyi tek başına geliştirmek hiçbir işe yaramıyor. Tüketiciyi tek başına geliştirmek de bir işe yaramıyor. Bu ikisini birlikte yapmak lazım. **Hem tüketicilerin farkındalığı artsın ki müşteri olsun, satılsın bunlar.***

Yani işte bir duyarlı olmuş. Yani şeyler çok oluyor. Bir hastalık geçirmiş, o yüzden temiz beslenmeyi önemsemeye başlamışlar. Bir de çocuğu olan aileler. Hamilelikten itibaren temiz beslenme şeyi başlıyor. Ama bu gördüğüm kadarıyla ilköğretim çağına geçiyor. (Buğday Derneği)

SÜYADER yetkilisi tüketicilerin tükettikleri ürünlerin kaynağını sorgulamalarının önemini şu sözlerle aktarıyor:

*O yüzden bizim yediğimiz besinler nereden geliyor, kim üretiyor, biz ne yiyoruz sorularını insanların sorması gerekiyor. Ne yiyorum? Bu hangi koşullarda üretiliyor? İçinde ne var? Benim sağlığımı nasıl etkiliyor? **Henüz daha bu soruları soracak bilinçli bir toplum maalesef değiliz.** Bunu sordüğümüz anda, o soruların cevaplarına ulaştığımız anda aynı zamanda işte protestoların da başlaması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü şu anda marketten aldığımız her bir şeyin içi zehir dolu maalesef. ... Sağlıklı hiçbir şey yok, işte küçük üreticinin ürettiği dışında. O yüzden bizim için gerçekten çok kıymetliler onlar. **Böyle pamuklara sarıp korumalıyız onları.** Ama kaç kişi biliyor? Kaç kişi bu işin farkında?*

Monibostan yetkilisi tüketim farkındalığı kazanma konusunda üreticilerle olan etkileşimin önemini şu şekilde anlatıyor:

***Tüketicinin de ne tükettiği bilmesi,** gerektiğinde yanına gittiğinde işte o temiz gıdanın nasıl üretim aşamalarından geçtiğini gözlemlemesi... İşte dilediği zaman o çiftliklere*

gidebilmesi, gerektiğinde çalışabilmesi önemli bir faktör. Sonuçta markete gelen ürün tabii ki temiz de olabilir ama onun hangi aşamalardan geçerek oraya geldiğini bilmek başka bir şey ya da o kadar karbon salınımına müsaade etmek başka bir şey.

Buğday Derneği yetkilisi Avrupa’da tüketicilerin farkındalığını yüksek olduğunu ve Türkiye’de ekonomik sorunların öncelikli olduğunu şu sözlerle anlatıyor:

*Sanıyorum bizdekinden büyük bir farkındalık var. ... Ben her şeyi buna bağlıyorum ama **bizim gündemimiz o kadar başka ki Avrupa’ya göre.** Yani bizim başka başka dertlerimiz var. İnsanlar normal gıda alışverişini yapmaya para bulamıyor bazen. O yüzden bir daha da fazla harcadayım, yok sağlıklıısını alayım, organikini alayım falan. Onunla uğraşacak halleri olmayabiliyor. (Buğday Derneği)*

Türeticiler de hem üreticinin hem de tüketicinin farkındalığının artırılması görüşünü benimsemektedirler. TDT’nin devamlılığının sağlanabilmesi için farkındalığın kilit nokta olduğunu aktarmışlardır. Bazı türeticiler zaman içerisinde bu farkındalığın arttığını ve bazısı da gelecek nesillerde daha da artacağını iletmıştır. Örneğin, doğal tarımın ve farkındalığın önemi hakkında Türetici 10 üretici ve tüketici iş birliğinin arttırılması gerekliliğini şöyle aktarıyor:

*Hani verdiğimiz tanıma göre mümkün değil mümkün değil ama bence bir uyanış var hem tüketicide hem üreticide. Tabii bu bizim Türkiye şartlarında, yani **çiftçiye bu kadar baskı ekonomik şey var, engel varken** ne kadar başarılı olabilirler bilmiyorum ama TAYDA’yı o bakımdan da önemsiyorum. Eee yani bir birey olarak eee çok zayıf olan üreticilere kuvvet kazandırıyor bir araya toplayarak. ... Yani tüketicilere de duyurmak daha kolaylaşıyor, böylelikle **tüketicilerin şeyi de tabii hem bilinçlenmesiyle, farkındalığıyla.** Eee buna yöne yönelmesi üreticinin elini de kuvvetlendiriyor. Üretici için de çünkü ürünleri ne yapacak? Zaten bir sürü baskı var. Bir de doğal olunca iyice zorlaşıyor. (Türetici 10)*

Türetici 02 tüketici ve üretici farkındalığının birlikte olması gerektiğini şu sözlerle vurguluyor:

*Çünkü tüketici çok o kadar çok çeşit istiyor ki... İşte bu mevsimde karpuz yememek istiyor mesela ya da üzüm yemek istiyor. Evet çok çeşit istiyor, işte çok olsun istiyor. Hepsi düzgün olsun istiyor. Evet, öyle olunca da pazarda bir... Aslında biraz karşılıklı. Pazar biraz onların talebini karşılıyor, onlar onu... İşte böyle olursa daha daha çok üretiyor, daha çok para kazanıyor. Onların da işine geliyor muhtemelen. Karşılıklı iki taraf aslında biraz şey birbiriyle... Üretici de biraz iletişim ya **üreticide de şey, bilincinde olması lazım.** Hani bu işi sürdüren her kimse onun kadar düşünmüyor açıkçası. Evet, daha böyle anlık ve günlük, günü kurtarmaya çalışıyor herkes ya da işte o ayı kurtarmaya çalışıyor. Eee biraz da herhalde böyle ekonomik. Türkiye’nin koşulları da hani belki bunu, para kazanmak istiyorlar. Çok da bir şey, para tarımdan kazanılması zor. Ya kazanıyorlar tabii de yani istedikleri ya da onları bir refah*

seviyesine ulaştıracak kadar para kazanmıyorlar. Evet, o yüzden belirli bir gelir. İşte onlar da bir şeyler almak istiyorlar. Muhtemelen o almak istedikleri şey için de para lazım. İşte onun için de yöntemi değiştiriyorlar, **ilacı basıyorlar. Orada bitiyor zaten.** ... Herhalde bilmiyorum yani biraz da belki eğitimle ilgili yani şey yapmak bilinçlendirmek... (Türetici 02)

Doğal tarım üzerine değişen sürece vurgu yapan Türetici 04 doğal tarıma olan ilginin ve talebin giderek arttığını, lezzetindeki farklılığı ve gıdanın sağlık üzerindeki önemini belirtiyor:

Ya şu an benim gördüğüm kadarıyla zaten çok ciddi bir alıcısı var. E yani mesela özellikle pazarda herkes birbiriyle yarışıyor en iyi alasını alabilmek için ... Ama inanın herkes var yani şey yaşlısı, yeni çocuklusu, genç, bekar, erkek-kadın hiç fark etmiyor. Herkes sabah 8'de **organik pazarda** oluyor ve gerçekten ürünler 9.5'ta iyi ürünler seçilmiş bitmiş oluyor. Talep çok yani. Belki bilinç ya da böyle koşullar da hani kötüleşti daha da ilgi alıyor. Hani normal marketlerde satılan gıda çok zehirli olduğu için bir şekilde azıcık bir bilinci olan insanlar organik tarıma ya da işte ya kendisi yapmaya, yetiştirmeye ya da işte bir şekilde ulaşmaya çalışıyor.

Zaten parasını vereceksem niye kaliteli ürün almayayım ki? ... Evet, aracısız olunca çok denk oluyor, çok yakın oluyor fiyatları. Burada Carrefour'da Migros'ta da şeftali satıyor 70-80 lira, pazarda da atıyorum 100 liraya. **Hiç olmazsa ilaçsız.** (Türetici 04)

Türetici 07 ise çocuklarına olabildiğince farkındalık kazandırmak için onlara örnek olmaya çalıştığını ve gelecekte bunu etkili olacağını anlatıyor:

Mesela ben çocuklarıma evet, hani % 100 organik ya da iyi tarım şeyler yediremiyorum. Yeri geliyor konuştuğumuz gibi ama mesela en önemli şey **etiket okumayı öğretiyorum.** Çocuklarım çok önemli, evet. Evet bu ne demek, bari bunu bilin. Yani şu anda yapmasalar bile ben biliyorum ki hani üniversitede **tek kaldıklarında onun ayrımını çok güzel yapacaklar.** Hani çocuklar hiçbir şey almıyor diye düşünmemek lazım. (Türetici 07)

b. Doğa

Günümüzde, geleneksel olarak benimsenen ve insanın üstünlüğünü kabul eden egosentrik yaklaşımlar yerine güncel ve doğa, insan ile ekosistemin ilişkisinde bütüncüllüğü ele alan ekosentirik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Catton ve Dunlap tarafından 1978'de (s. 45) geliştirilen Yeni Ekolojik Paradigma'ya (YEP) göre, insanın doğa üzerindeki üstünlüğü anlayışı ortadan kalkmış ve insan-doğa etkileşimi ön plana çıkmıştır. YEP'e göre üç temel prensip vardır (Catton ve Dunlap, 1978: 45): 1. İnsan dünya üzerinde türlerden yalnızca bir tanesidir, diğer türlerin üzerinde değildir. 2. Sebep sonuç ilişkisi sonucunda istemeden de olsa insan etkinlikleri doğaya zarar vermektedir. 3. Son olarak, dünya sınırlı bir kaynaktır ve ekonomik büyüme ve diğer insan

faaliyetleri doğanın biyolojik limitlerini zorlamaktadır. İlişkisel sosyologlardan Craig McFarlane (2013: 45, 59) insan merkezli görüşe karşılık olarak insan dışı ve anti-humanist bir kavramlaştırma ile farklı yaklaşımlar geliştirmiştir. Bunun sonucunda, insan merkezli yaklaşımlar yerine, canlı ve çevre odaklı sürdürülebilirlik modelleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca, “2.2. Tüketim Kültürü ve Davranışı” bölümünde tartışıldığı üzere doğaya saygılı tüketim biçimlerinin bireysel mutluluğa katkı sağladığı görülmüştür. Bu sebeple gıda demokrasisi kapsamında bireylerin içinde yaşadıkları doğal çevreyle olan ilişkilerini anlamak adına ele alınan bir diğer başlık doğadır. Bireylerin doğaya karşı olan bakış açıları onları gıda ile kurdukları ilişkiyi de yansıtmaktadır. Beklendiği üzere tüketiciler ve STK’lar çoğunlukla insanın doğadan üstün olmadığı ve doğa ile uyumlu, bütüncül bir yaşam biçimi sürmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Örneğin, Türetici 01 doğanın üstünlüğünü şu şekilde açıklıyor:

Bence kontrol edemiyoruz zaten. Hani etmeye çalışıyor, insanoğlu doğayı kontrol etmeye çalışıyor ama edemiyor. Yani hani gene ne olacaksa o sezon o oluyor. Siz istediğiniz kadar işte ben bu işte ağacının üstüne bilmem neler örteyim falan, bir açıyorum, açtığım gece yağıyor dolu. Hani gidiyor. O yüzden bence kontrol etme çabasından uzaklaşması lazım insanın, yani oluruna bırakmak. (Türetici 01)

Türetici 03 ise doğadaki uyum ve dengenin önemini altını çiziyor:

Yani işte e okulda da hani konuştuğumuz bir şey. İnsan odaklı değil de işte ekosentrik, doğa odaklı. Ego, evet o muhabbet. Eee yani biz hani sonuçta şey doğanın parçasıyız, merkezinde değiliz. Her şey bizim için değil. Ondan sonra burada öyle bir egoyu şey yapmamak lazım. Her şey insan için değil yani. Uyum diyebiliriz. (Türetici 03)

Doğanın geleceği hakkındaki bilinmezlikleri vurgulayan Türetici 02 ise şöyle söylüyor:

Bi yerde bence kopacak ama kopmayan da bir o sırada işte başka bir şey üretebilirler yani teknoloji kadar yeni bir şey çıkacak. Evet daha hızlı bir... Bilmiyorum ki neye dönecek yani hani hapa bile dönebiliriz gibi şeyler var. ... Ay bu ilkeller ne yapıyor böyle yıllarca uğraşıyorlar bi şey yetiştirmek için. Yetiştiriyor, pişiriyor falan uğraşıyorlar, diyecekler belki de bilmiyorum ki. ... Robotlaşma gibi bilmiyoruz ki. Ama şu anki ortamda gerekli gözüktüyor bence. Ama geleceğin ne getireceğini bilemeyiz, onu görmeyeceğiz herhalde. Yani görmek istemem herhalde böyle iyi. (Türetici 02)

Türetici 08 ise doğanın önemini edebi bir örnekle açıklıyor:

Sebahattin Ali’ye diyor şey, diyorlar ki ya Sabahattin diyorlar, yani işte e “Ahmet Bey de hikaye yazmaya başlamış biliyor musun? Çok da güzel yazıyormuş ya,” diye kışkandırmaya çalışıyorlar. O da diyor ki, ya diyo, “O” diyor “daha böceklerin isimlerini

bilmez, kuşların adını bilmez, ağaçların bitkilerin adının, yemişin türünü bilmez ki hikaye yazabilsin.” (Türetici 08)

STK’lar da türeticiler gibi insanın üstünlüğü yerine insanın doğanın bir parçası olduğunu vurgulamışlardır. Örneğin, Buğday Derneği’nin yetkilisi insanın kendini doğanın efendisi olarak görmemesi gerektiğini açıklıyor:

İnsanın kendini doğanın bir parçası olarak görmemekten vazgeçip, doğanın efendisi olarak. görmesi, doğadaki diğer her şeyi de bütün canlıları ve bütün doğal varlıkları sömürülebilecek varlıklar olarak görmesi ve bunu sonsuz bir şekilde sömürebileceği fikrine sahip olması yani bunun kendisini etkilemeyeceği fikri şu anda içinde bulunduğumuz bir sürü krizin asıl sebebi diye düşünüyorum. Yani işte doğayı ötekileştirdikçe insan kendi içinde de işte kadını ötekileştiriyor, işte ırklar, devletler, her şey böyle bir bir ayrışmaya başlıyor. (Buğday Derneği)

SÜYADER Derneği temsilcisi ise doğadaki sorunlar ve doğal gıdaya ulaşamamanın temelinde insanın doğa ile olan yanlış ilişkisinden kaynaklandığını aktarmıştır:

Belki de bütün bu konuştuğumuz sorunların temelinde yatan şey insanın bencilliği yani insan-doğa ilişkisi. İki yaklaşım var. Ben bu yaklaşımları seviyorum. Bir egosentrik, bir ekosentrik yaşam. Egosentrik yaşamda insan ortada, daha doğrusu tepede ve doğadaki tüm diğer oluşumlar, işte hayvanlar, bitki, toprak, su insanın emrinde. Yani şu andaki bakış açımız o aslında. Yani benim için var bu ağaç, bu toprak, bu çiçek, bu su ve ben bunları en iyi şekilde kullanmalıyım kendi yaşamımı sürdürmek için. Halbuki ekosentrik dediğimiz yaşamda bütün hepsi bir arada bir döngü içinde yaşıyor. Benim ne kadar bu dünyada yaşamaya hakkım varsa işte kedinin de var, tırtılın da var, arının da var, ağacın da var, çimenin de var, toprağın da var. Dolayısıyla aslında bir denge içinde yaşamak durumundayız. İnsan doğaya hükmetmemeli. Zaten belli bir noktadan sonra doğa isyan ediyor. Bunu gördük her şekilde. (SÜYADER)

c. Gelecek nesiller

Sürdürülebilir kalkınma tanımı kapsamında gelecek nesillerin refahı önem taşımaktadır. Brundant Raporu’nda (1983) ihtiyaçların gelecek nesillerin ihtiyaçlarına zarar vermeden karşılanması olarak tanımlanmaktadır (Yeni, 2014: 184). Çevre etiği, insan-dışı canlıların, ekosistemin ve gelecek nesillerin refahını dikkate almaktadır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 97). Bu sebeple gıda demokrasisi kapsamında ele alınan son başlık gelecek nesillerdir. Bu bölüm hem gıdanın hem de doğanın geleceğini ve dolayısıyla gıda demokrasisinin yönünü de belirleyecek olan unsurdur. Bireyler gıda üzerinde karar alabilme yetisine sahip oldukça geleceğe yön verme

konusunda etkili olacaklardır. Bu kapsamda görüşülenler, özellikle türeticiler, gelecek nesillerin önemini vurgulamışlardır. Kimisi gelecekte nesillerin doğal gıdadan iyice uzaklaşacaklarından endişe ettiklerini vurgulamış, kimisi bunu engellemek için doğaya daha yakın bir yapılaşma önermiş kimisi de TDT'nin bu bakımdan önemini anlatmıştır. Örneğin, Türetici 06 kır-kent ilişkisinin ve gıdayı tanımını gelecek nesiller için önemini şöyle vurguluyor:

*Evet, yani (kır-kent ilişkisi)  ok önemli yoksa bir zaman gelecek gerçekten **domatesin tadı ne olduğunu bilmeyecek yeni nesiller**. Evet, şu anda bile bilmeyen var emin olun. Bence evet var yani. Yeni nesilde çok farklı eski o domates ya hiçbir şekilde domatesin ne olduğunun önemi yok sadece domates olması orada kırmızı bir şey yuvarlak, tamam o bitti. Kitaplarda gördüğü şekildeyse tamam ama lezzeti... Bir de bilmeyince onu döndürmek de çok zor bilmediğiniz bir şeyi evet, öğretmek zor. (Türetici 06)*

Türetici 11 ise ideal bir kentleşmenin ve mimari yapılaşmanın bireylerin doğayla iç i  olup çocukların doğayı tanıyacağı biçimde olması gerektiğini açıklıyor:

*O ideal şey, yani şeyden **doğadan kopmaması gereken bir mimarileşmesi gerekiyor**. E her çocuğun, her ailenin bir bahçesi olup orada çiçeği böceği görmesi gerekiyor. O domatesin nasıl yetiştiiğini, biberin nasıl yetiştiiğini  ocuk gözlemlemesi gerekiyor. Hani onu, alın terini, emeğin ne olduğunu... Öyle onu  apalayacak, su verecek. E temizleyecek. Bunu bilmiyor şu andaki nesil, 99'u bilmiyor. (Türetici 11)*

Türetici 05 gelecek nesillerde gıdanın nasıl olacağını ve TDT gibi aracılarn önemini şöyle anlatıyor:

*Çünkü o ürün aldıkları internetten inceledi ve torununa göstermek istiyor. Domates bak böyle alınıyor, çünkü bundan mahrum büyüyor bu  ocuklar. Yani **domatesin migrosta yetiştiiğini zanneden bir  ocuk profili oluyor**. Dolayısıyla bu bu bağın sağlanması açısından çok değerli buluyorum. (Türetici 05)*

ii. Topluluk destekli tarım (TDT)

a. TDT  nemi

TDT'nin ideolojik temelleri Rudolf Steiner (1861-1925) tarafından topluluk destekli oluşumlar altında atılmıştır (Lamb, 2008: 32). “Temel Sosyal Yasa” olarak adlandırdığı bu sistem bencillik ve çıkardan uzak, bütünsel dünya görüşüne sahip ve üstün bir amaç için iş birliği yapan bireylerden oluşmaktadır (Lamb, 2008: 33). Bu sistem ekonomik değil hak temellidir (Lamb,

2008: 34). TDT ile çiftçi ve tüketici dayanışması sağlanır ve çiftçinin sorunlarına çözüm getirilir (Özden, 2020; Ertekin ve Yıldızcan, 2023). Bu şekilde “Küçük Meta Üretimi” desteklenir (Polanyi, 1986: 25), çokuluslu firmalar ile kapitalizme bağımlılık azalır ve çağdaş tarım sorununa bir çözüm önerisi sunulur (Aydın, 2016: 43). Bu literatür ışığında incelendiğinde TADYA’nın ideolojik olarak TDT sistemine uyduğu görülmektedir. Genel olarak STK’lar ve üreticiler, TDT’nin önemini, karşılaşılan zorlukları ve TADYA’nın bu konudaki başarılarını vurgulamışlardır. Küçük üreticinin karşılaştığı en önemli problem tüketici garantisinin olmaması, pazar bulmanın zorluğu ve ürünlerinin satılmaması olarak sıralanmıştır. TDT’nin en önemli katkısı ise aracısız direk üreticiden tüketiciye ulaşarak üreticiyi desteklemesi ve zehirsiz, doğal tarım yapabilmesine imkân sağlaması olarak belirtilmiştir. TDT’nin geliştirilmesi için çoğunlukla tanıtım yapılması, yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanırken birkaç kişi de devletin bu tür oluşumları desteklemesini istemiştir. Özellikle STK’lara göre küçük çiftçinin desteklenmesi temiz gıdaya erişim hakkı ile alternatif bir gıda sistemi yaratmaya yaramaktadır. Örneğin, SÜYADER yetkilisi aracısız üretimin faydalarından bahsediyor:

Şu andaki gıda enflasyonunun en önemli sebeplerinden bir tanesi, araçlarla ulaşması bize besinlerin. Aracıyı ortadan kaldırıp doğrudan üretici odaklı bir satın alma işi ortaya çıktığında her iki taraf da bu işten karlı çıkıyor.

Küçük çiftçinin şehirde yaşayanlara tanıtılması, onların o konudaki farkındalığının artırılması gerekiyor. Topluluk destekli tarım bunun bir boyutu. ... Bunların hepsinin onların erişebileceği makul düzeyde olması gerekiyor ki üretimine devam etsin, toplum sağlıklı beslenebilsin. Aynı şekilde onlar da yaşamlarını insani ölçütlerde sürdürebilsinler. (SÜYADER)

Monibostan yetkilisi ise TDT’nin küresel boyuta ulaşmış gıda pazarı sisteminde alternatif bir ekonomik model yarattığını anlatıyor:

Bu işin ekonomik tarafı başka bir şey. Yani sermayenin nerelerde toplandığı ve dağıtıldığı kısmı başka bir taraf orada da bir sonuçta yukarıdan aşağı kurulmuş bir gıda diktatoryası var. Bu gıda diktatoryasını kırmanın tek yolu işte aşağıdan yukarı bir gıda demokrasisi inşa etmek. Yani bunu inşa etmenin yolu da topluluk destekli tarım. (Monibostan)

Türetici 05 ise TADYA’nın diğer iller için bir model olması ve yaygınlaştırılması gerektiğini açıklıyor:

Bence TADYA model olarak proje. Proje şeyi olmalı ve bi şekilde bunu kurmak isteyen bütün köyler, ilçeler... Yani TADYA, atıyorum arkadaş söylüyor ki TADYA’dan bahsediyorum diyor ki ‘Şeye siparişi olur mu?’ diyor ‘Eskişehir’e getirirler mi?’ ‘Ya

*diyorum Eskişehir’de TADYA olsun.’ Olması gerekir. ... Yani evet **prototip** olan pek çok yere yayılma. (Türetici 05)*

Tüketici 06 da TDT’nin gelişmesinin çok önemli olduğunu ve bunun için devlet desteği gerektiğini şöyle anlatıyor:

*Böyle bir ilişki üretici tüketici arasında kır-kent arasında kesinlikle çok çok önemli. Yani bu büyüyebilir, büyümeli ve besler. Nasıl olur bilemiyorum o kadar basit değil tabii ki ama en azından bayağı bir bölümünü şehirlerin, yani büyük bölümü diyebilirim, yarısı her neyse işte bu tür ürünlere ulaşabilmeleri için işte bu kooperatifleşme çok çok önemli. Tam da burada e maddi şeyler devreye giriyor. **Devlet desteklemeli** bunları bir şekliyle. (Türetici 06)*

b. TADYA’nın başarısı

TADYA’nın bir TDT olarak başarısı ve iyi bir örnek teşkil etmesi katılımcılar (STK ve tüketiciler) tarafından vurgulanan bir noktadır. STK’ların ortak olarak vurguladıkları unsur TADYA’nın Türkiye’deki benzerlerinden ve diğer örneklerden başarı anlamında daha iyi durumda olmasıdır. Pandemiye atlatabilmesi, İç Anadolu’da tek örnek olması, örgütlenmenin çiftçiye aktarılabilmesi ve benzer yapılanmalara bir örnek oluşturması bakımından faydalarından bahsedilmiştir. Buğday Derneği yetkilisi TADYA’nın pandemiye atlamasının ve örgütlenmenin çiftçiye kaydırılmasının önemini şöyle anlatıyor:

*Çiftçiler bu şekilde kendi aralarında örgütlenmiş. Ve bunu en az üç yıl mı oldu, dört yıl mı oldu, belki daha çok o zamandır işte devam ettirebilen, **pandemiye de bu şekilde atlatabilmiş**. Çünkü pandemide İstanbul’daki gıda topluluklarının yarısı dağıldı. ... Her şeye rağmen devam etti o pandemide teslimatlar. **Örgütlenme çiftçiye kaydırıldı**. Bütün bunları yapabilen Türkiye’de başka bir şey olduğunu zannetmiyorum ben. (Buğday Derneği)*

GEF yetkilisi “Ankara’nın kendi kendine yetmesi” çalışmaları konusunda TADYA’nın iyi bir örnek olduğunu söylüyor:

*Yani Ankara’nın kendi kırsalından beslenebildiği versiyonu hem ekonomik açıdan hem kendi üreticisine sahip çıkması açısından hem de dünyaya verilen etki açısından, dünyaya bırakılan iz veya etki açısından da çok **olumlu bir örnek olduğunu düşünüyorum Ankara’daki çalışmaların**. (GEF)*

SÜYADER yetkilisi ise TADYA’nın benzer yapılanmalar için bir örnek (prototip) teşkil etmesinin öneminden bahsediyor:

*Aslında buradaki çalışmanın bir şeyi de amacı da örnek olması. Diğer benzer üreticilere, pazarlayarak satış anlamında bir örnek oluşturabilmesi. **Bunu yaygınlaştırmak amacı.** ... Ve gidiyoruz marketlerdeki o pestisit dolu yiyeceklerle mahkum kalıyoruz. O yüzden bu ağın genişletilmesi son derece önemli. Yani Tahtacıörencik'teki proje bunun için bir adım oldu. Fakat bunun çok daha fazla yaygınlaştırılması gerekiyor. (SÜYADER)*

Türetici görüşmelerinde sıklıkla TDT'da en önemli noktanın üretici ve tüketiciyi bir araya getirmesi olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bu tür üretimlerin dışarıya bağımlılığı azalttığı, üreticilerin pazarlama sorununu çözdiği ve onlara güvence verdiği, duyarlılık ve farkındalığın TDT'nin gelişimine katkı sağladığı, sağlık ve fiyat uygunluğu sebebiyle tercih ettiklerini, piyasaya alternatif bir sistem olduğu ve başka illerde uygulanmak üzere bir model olduğunun altı çizilmiştir. Türetici 10 TDT önemi hakkında üretici ve tüketicileri bir araya getirmesini anlatıyor ve iç kontrollerinin yapılmasını takdir ediyor:

*Daha doğrusu doğal tarımın önemini anlıyorum ama birilerine bağlı olmak değil kendine yetmek. Tabii çok afaki bir şey ama kendi becerebilen TADYA şey de nasıl diyeyim takdir ediyorum TADYA'yı. Çünkü **çok iyi düşünülmüş bir sistem** geliyor bana. Yani burada bir tüketici var, hani şeyi talebi doğal ürün almak olan ama kendi yetiştirme imkanı olmayan e orada da bir üretici var. Bunları birbiriyle buluşturmak ve kendi içinde işleyen bir sistem olması da çok takdir ettiğim bir şey. Eee yani dış... Eee şeye ne diyeyim onay eee merceğine bağlı olmadan **iç kontrollerini yapabilen** eee sertifikaya gerek duymadan **güvenilir ürünler üreten** bir sistem olması benim çok beğendiğim bir şey. (Türetici 10)*

Sonuç olarak *Gıda Demokrasisi* ve TDT başlıkları altında incelendiği üzere TADYA'nın sistemi "doğal gıdayı" merkezine alarak hareket ettiğinden bu kavram bir aktant olarak kabul edilmektedir. "Doğal gıda" üretim sistemi üzerinden kır-kent ilişkilerini dönüştürmekte ve birbirine yakınlaştırmaktadır. Bu kapsamda üreticilerin, türeticilerin ve araçların farkındalığının altı çizilmiştir. Ayrıca üretici ve türeticilerin doğaya (çevreye) ve gelecek nesillere verdikleri önem vurgulanmıştır. TDT'nin sağlık, çevre ve adalet (gıda demokrasisi) için değeri belirtilmiştir. Bundan sonraki bölümde Gündül'deki Sakin Şehir hareketi hakkındaki verilere yer verilmiştir.

4.1.2.5. Sakin şehir ve yavaş yemek

Sakin Şehir Hareketi modernleşmenin ve küreselleşmenin bu olumsuz etkilerine bir tepki olarak yavaş yaşam şeklini savunmaktadır (Bayraktar vd., 2016: 69, 71). Bu oluşumun amacı sürdürülebilir sistemlerle çevreyi, üreticiyi ve tüketiciyi koruyan bir seçenek oluşturmaktır. Sakin

Şehir Hareketinin temelini oluşturan Yavaş Yemek akımı, hızlı yaşam yerine sosyalleşmeyi, yerel değerleri korumayı ve üretene, tüketene ve doğaya saygılı bir yaşamı benimser. Bu akım, tüketici için iyi (sağlıklı), çevre için temiz (çevre dostu) ve üretici ve tüketici için adil (erişilebilir) gıda anlayışını ön planda tutan bir felsefeye sahiptir (Koçaş, 2019). Yavaş Yemek akımı, yerel tohum ve yiyecek üretimini destekleyerek sürdürülebilir yerel kalkınmayı amaçlar (Deniz, 2017: 1402). Bu akım, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği dengelemeyi hedefler ve yerel ürünlerin üretimini teşvik eder (Ünal, 2016: 19). "Mercatidella Terra" yöntemi ile yerli ürünler için pazar yaratılır (Cittaslow Türkiye, 2023), "Terra Madde" gibi kuruluşlar ile dernekler desteklenir (Ünal, 2016: 19). Ayrıca, yerel ürünlerin kullanımını artırılır ve eskiyi koruyarak yeni ürünler desteklenir. Yavaş Yemek hareketi, ekogastronomi (Sünnetçioğlu ve Özkök 2017: 592) ve agroekoloji alanlarında eğitimler vererek çevreyi korumaya ve sürdürülebilirliği sağlamaya çalışır (Ünal ve Zavalsız, 2016: 902, 904). Sakin Şehirler, GDO kullanılmaması, kadın istihdamı ve yöresel yemeklerin teşviki gibi kriterlere de sahiptir (Yüce ve Yaleze, 2018: 164, 169, 175). Ayrıca TDT da Sakin Şehirler gibi küyerel özelliklere sahiptir. Küyerelleşme, küresel anlamda yerellik olarak ifade edilmektedir (Cansaran 2018: 892). Bir diğer deyişle, bir ürün veya hizmetin gittiği bölgenin özelliklerine adapte olması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kavram ‘küresel düşün yerel hareket et’ söylemi ile de açıklanmaktadır (Yalçın, 2019: 206). Yani küresel unsurlarla yerel özelliklerin birleşiminden (küyerel) oluşur. Bütün bunlar göz önüne alındığında TDT TADYA’nın etkinliklerinin Sakin Şehir hareketinden bağımsız olmasına rağmen yavaş yemek prensipleri ile örtüştüğü görülmektedir. Bu bölümde **Tablo 4.7**’de de gösterildiği üzere Sakin Şehir teması Gündül’ün Sakin Şehir olması ve yavaş yemek kategorileri altında incelenmiştir.

Tablo 4.7. Sakin Şehir Kategorileri

KOD İÇERİĞİ	KOD	KATEGORİ	TEMA
Sakin Şehir Olmasının Etkisizliği	Sakin Şehir Etkisiz	Sakin Şehir	Sakin Şehir
Sakin Şehir Olmasının Önemi ve Faydaları	Sakin Şehir Olumlu		
TDT, Doğal Tarım	Doğal Üretim	Yavaş Yemek	
Sürdürülebilir Gıda Alışkanlıkları	Yavaş Tüketim		

Türetici ve aracı görüşmeleri neticesinde bir kişi hariç beldenin Sakin Şehir olmasının etkili olmadığı ve TADYA oluşumunun Sakin Şehir'den bağımsız olarak ilerlediği ortaya çıkmıştır. Aşağıda türeticilerin ve bölgedeki kamu yetkililerinin görüşlerine yer verilmiştir. Görüşülenlerden iş gereği Sakin Şehir kapsamında fon alan ve Besler Şifa ile Sakin Şehir Gündül Şifa Yolu Projesini geliştiren bir kişi dışında bu unvanın bölgede etkili olmadığını iletmişlerdir. Besler Şifa girişimcisi Türetici 08 bu olumlu etkiyi şu sözlerle anlatıyor:

*Bence kesinlikle bir fark oluşturduğunu söyleyebilirim çünkü yatırım çekme imkanı bulmuş yani bir miktar. Eee destinasyon, turizmde destinasyon olma imkanı sunmuş çünkü turlar geliyor. Eee ondan sonra eee şöyle bir **projemiz olacak yakında** başlayacak inşallah. Eee **Anadolu Sakin Şehir Yolu** diye. Yani eee işte şeyden e Gündül'den yani Ankara Gebze'ye kadar, e oradan bu Taraklı gibi işte Gebze gibi 56 tane sakin şehir var. E burda Ankara'dan işte İstanbul'a, İstanbul'dan buraya bir Anadolu Sakin Şehir Yolu hayal ediyoruz. Destinasyon silsilesi hayal ediyoruz. O yüzden e bence bir miktar da olsa yani aşırı bir düşüşü dibe vurmayı... Eee dibe vurdu belki artık bir miktar sıçrama durumunda **Gündül hem ekoturizm hem de agroturizm anlamında önü açık** gibi düşünüyorum. Biz bile Gündül'ü Sakin Şehir unvanıyla tanıdık. Ve e Sakin Şehir unvanıyla eee **Kırsal Kalkınma Ajansı**, ondan sonra eee **bakanlıklardan yatırım alma imkanı** buldu. Yani bu yatırımı bulamayan ilçeleri görünce e kesinlikle ve kesinlikle Gündül'ün Sakin Şehir olmasının önemli olduğunu düşünüyorum. (Türetici 08)*

Türeticilerin geriye kalanı Gündül'ün Sakin Şehir olmasının etkili olmadığını aktarmıştır. Örneğin, Tüketici 02 bu konuda dikkatini çeken bir değişiklik olmadığını şöyle açıklıyor:

***Ben Sakin Şehir olunca ne fark ediyor onu bir açıkçası bilmiyorum.** Ya ne bileyim turist ya da öyle diyorlar. Mesela ne oldu diye yani kriter gitmiştim. Hani o kriter şeyden sonra Seferihisar'a gitmiştim mesela o zaman. Hani niye Sakin Şehir burası ne fark etti yani? Onun gibi hani sükunet, onun gibi sükuneti olan bir sürü yer var. Zaten hani tam özelliğini bilmiyorum, Sakin Şehrin özelliklerini. O yüzden de hani yanlış bir şey söyleyemim. ... Belki TADYA için reklam olmuş olabilir. ... Hani TADYA'yı daha çok tanımak isteyen, ilgi duyan çıkmış olabilir. İlgi duyan ama birebir böyle gözümüze çarpan bir şey olmadı. (Türetici 02)*

Diğer bir TADYA alıcı Türetici 03 de bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığını iletıyor:

*Ha Gündül merkeze değil biz Tahtacıörencik'e gittiğimiz için çok onu şey yapamayabilirim ben. Evet, köye gittiğimiz için zaten. ... Evet, ya o anlamda çok **soruya cevap veremeyeceğim.** (Türetici 03)*

Türetici 10 ise İç Anadolu şehirlerinin tutuculuğu yüzünden turizm anlamında gelişmenin zorluğundan bahsediyor:

*Yani Kalecik aslında bağ bozumu şey yapsalar, nasıl diyeyim, kullansalar, pazarlasalar. Bilemedim o kelimeyi eee çok şeyi olabilen, potansiyeli olabilecek bir yer. Ama işte **Ankara köylüsünün biraz tutucu tavrı yüzünden** şarap üretimine karşılar vesaire. Eee yani **turizm bakımından da o nedenle gelişmesi zor** diye düşünüyorum. ... Çünkü kap- kendi içine kapalı genellikle küçük şehirlerin küçük kasabaların insanları. O yüzden de gel.. açık olmadıkları için turizm zor, tarım daha çok geliyor. (Türetici 10)*

Akademisyen olan ve Gündül'de Sakin Şehir gelişimini çalışan Türetici 09 da bölgenin tanınmasına katkı sağladığını ancak turizm anlamında fazla gelişme olmadığını şu sözlerle iletiyor:

*Hem yerel yöneticiler hem idari mülki amirlerle konuşmamızda eee sadece **marka bilinirliği anlamında** şehrin İç Anadolu, Ankara ve **İç Anadolu'nun tek yavaş şehri** olması anlamında bir fayda sağladığı... **Diğer alanlarda çok bir fayda sağlamadığı**... Bu eee TADYA oluşumu da zaten budan biraz daha bağımsız bir oluşum. Eee çok daha farklı orada yine bir kırsal kalkınma modeli uyguluyorlar, tarım ürünlerinin şehre ulaştırılması anlamında. Bu eee amaçla yapılan şeyi eee ikisini, hem Gündül'ü hem TADYA'yı birbirinden ayırmak lazım. Çünkü ikisinin oluşumu veya ikisinin mantalitesi biraz birbirinden farklı. Birbirini destekleyebilecek belki katkı sağlayabilecek şeyler. Burada olan bir hoca başlatmıştı TADYA'yı bildiğim kadarıyla, Ceyhan Hoca. (Türetici 09)*

Kamu yetkilileri de Gündül'ün Sakin Şehir olması konusunda oluşumun belde üzerinde fazla etkili olmadığını anlatmıştır. Bu unvanın oluşumu hakkında fazla bilgi sahibi değildirler ve şehre pek katkı sağlamadığı görüşündeler. Bu konu hakkında Belediye Başkan Yardımcısı şöyle söylüyor:

***Avrupa Birliği destekli bir sürü proje yapıyor ama proje de kısır genelde**, fuar gezileri ne bileyim. Ufak tefek alet edevat alımları, salça makinasıydı, üzüm sıkma makinasıydı... (Belediye Başkan Yardımcısı)*

Mahalle muhtarı ise Sakin Şehir hakkında bilgi sahibi olup olmadığı sorulduğunda bu unvanın anlamından pek emin olmadığını şu sözlerle anlatıyor:

*Bilmiyorum, bana, yani Sakin Şehir demek işin aslına bakarsan yani **gelişmemiş yer anlamında, sessiz kalmış, kendi başına kalmış**, hiçbir şey olmayan gibisinden düşünüyorum ben ama. ... Yok, bize bir faydası olmadı. Başkaları nasıl düşünür, büyüüklerini nasıl düşünür onu da bilmiyorum ben. (Muhtar)*

Sonuç olarak, Gündül'deki Sakin Şehir hareketi henüz beldede etkin görünmese de TDT TADYA sistemi ile prensipte benzer nitelikler taşımaktadır. Küyerel, gıda demokrasisini destekleyen, agroekolojik ve yereli korumaya dair çabaları örtüşmektedir. Bu anlamda çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği desteklemeleri bakımından benzetilmektedirler. Ayrıca

kontROLSÜZ kentsel büyümeyle karşıt görüşte olmaları kır-kent ilişkilerini yaklaştırmaları bakımından önemlidir. Aşağıda önceki bölümlerden elde edilen verilerin senteziyle tematik kodlama bölümüne yer verilmiştir.

4.2. Tematik Kodlama

Sosyal sermaye kavramı açısından ele alındığında GÜDÜL ve Ankara arasındaki kır-kent ilişki ağlarının temelinde güven duygusunun farklı aktörlerle farklı biçimlerde ortaya çıktığını ve kilit rol oynadığı söylenebilir. Yeni Dayanışma Ekonomisi, Türetim Kültürü, Kır-Kent Dayanışma Ağları, Aktant Olarak Gıda temalarının içerikleri tematik analiz ile ikinci aşama kodlama yöntemiyle tekrar analiz edilmiştir. Tematik analiz araştırmada tekrar eden ancak örtülü kalmış örüntülerin ortaya çıkarılmasına yarar (Auerbach & Silverstein, 2003 akt. Saldana, 2012: 176). Katılımcıların tekrar eden fikirleri ortaya konur ve bunlardan bir anlam çıkarılır (Saldana, 2012: 176). Tematik analizde amaç ortak olanı belirlemek ve anlamlandırmaktır (Toker, 2022: 330). Böylelikle anlam kalıpları sistematik olarak tanımlanır ve düzenlenir (Toker, 2022: 330). Tematik analiz diğer kodları kapsayan ve çalışmanın özünü yansıtan bir şemsiye olarak tarif edilebilir (Saldana, 2012: 223). Bu araştırmada tekrar eden ortak tema güven olarak ortaya çıkmıştır. Güven türleri devlete güven, üreticiye ve tüketiciye güven, TDT'a güven ve gıdaya güven şeklinde kategorize edilmiştir. İlerleyen bölümde kır-kent ilişki ağlarının analizi ve kara kutu açılımı da bu kod üzerinden yapılmıştır. Aşağıda **Tablo 4.8**'de Kır-Kent İlişkileri Tematik Kodlama detayları sunulmaktadır. Güven üzerinden kır-kent ilişki ağı analizi yapılmadan önce temalar altında teoriler kısaca gözden geçirilmiş ve güven ile ilişkileri irdelenmiştir.

Tablo 4.8. Kır-Kent İlişkileri Tematik Kodlama⁴

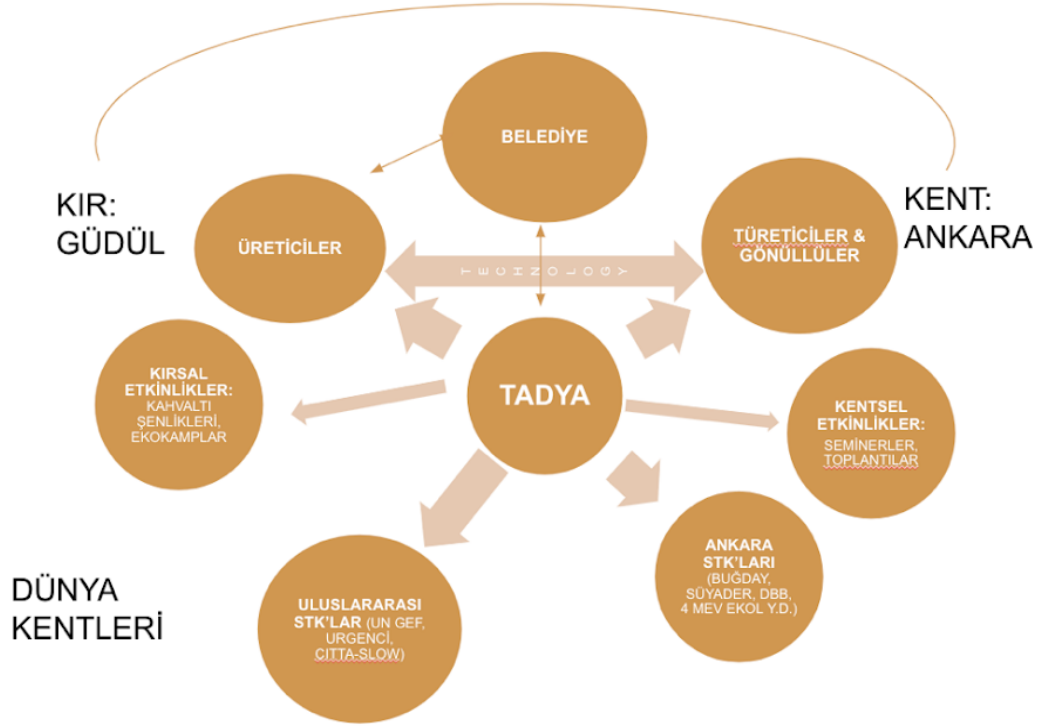
	Yeni Dayanışma Ekonomisi	Türetim Kültürü	Kır-Kent Dayanışma Ağları	Aktant Olarak Gıda
Açık Kodlama Sentezi	Sürüdülebilirlik	Türetim	Aktörler	TDT
	Devlet Dışı	Şeffalık	Sosyal Sermaye	Gıda Demokrasisi
	Yerelden Küresele	<i>Üreticiye Güven</i>	Hibrit	<i>Gıdaya Güven</i>
	Teknoloji ve Ulaşım	<i>Tüketiciye Güven</i>	Süreç	
	<i>Devlete Güven</i>		<i>TDT'ye Güven</i>	

⁴ Tablo 11 araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

4.3. İlişki Ağı Analizi (AAT)

Kır-kent ilişki ağları açısından bakıldığında, analiz edilen verilerde dayanışma ağlarının üreticiler ve tüketiciler arasındaki güven ilişkisi, teknoloji kullanımı (whatsapp, e-posta, internet sitesi, Instagram, YouTube, podcast vb.), Gündül ve Ankara arasında çalışan STK'lar, ortak idealler (sürdürülebilirlik, agroekolojik tarım) ve kır ve kentteki faaliyetler (toplantılar, kahvaltılar, fide dağıtımı) aracılığıyla kurulduğunu ortaya koymaktadır. Güncel literatür, kır ve kent arasındaki ilişkinin tarım ve gıda (Girgin ve Turgut, 2023) ve iş birliği ile oluşturulan dayanışma ağları (Çalışkan ve Tezer, 2018) üzerinden kurulduğunu vurgulamaktadır. Kentsel ve kırsal ağların doğal gıda üzerinden kurulduğu çıkarımı yapılmaktadır. İlişkisel bir yaklaşımı benimseyen Latour (1996), bitkiler, hayvanlar ve robotlar gibi insan olmayanların (aktantlar) insanlar (aktörler) üzerindeki etkisini AAT ile açıklamaktadır. Günümüzde insan merkezli yaklaşımlar yerine çevre merkezli sürdürülebilirlik modelleri geliştirilmiştir. Bu çalışma özelinde doğal gıda, üretici ve tüketiciler için kent ile kırın birleştiren ortak bir ideal (temiz, adil, sağlıklı) olarak hareket etmektedir. Castells (2006: 72-74) tarafından ifade edildiği üzere, günümüz toplumu dijitalleşen koşulların aktörler arasındaki ilişki ağlarını artırdığı bir ağ toplumudur. Sosyal ve dijital ağlar kültürel dinamikleri sürekli olarak değiştirmektedir. Sonuç olarak, Gündül ve Ankara arasında örneklendiği gibi, dayanışmanın ön ayak olduğu teknoloji kullanımı yoluyla kır ve kent arasında yeni bir tür yakın ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu kır-kent dayanışma ağı TDT'ye güven üzerinden kurulmaktadır. TDT aracılığıyla üretici alım garantisi sağlayan üreticiye, üretici de gıdanın doğal tarımla yapıldığına dair üreticiye güvenmektedir. Ayrıca TDT'nin varlığı bu ilişkinin ve üretim sisteminin devamlılığının bir garantisi olduğundan kendisi de ayrıca bir güven oluşturmaktadır. “4.1.2.3 Kır-Kent Dayanışma Ağları - AAT” bölümünde **Şekil 4.7** ile gösterilen dönüşüm aşamasından sonra ilişki sistemi bir sabitlik kazanır. Aşağıda **Şekil 4.8'de** Kır-Kent İlişki Şeması gösterilmektedir:

KIR-KENT İLİŞKİ ŞEMASI

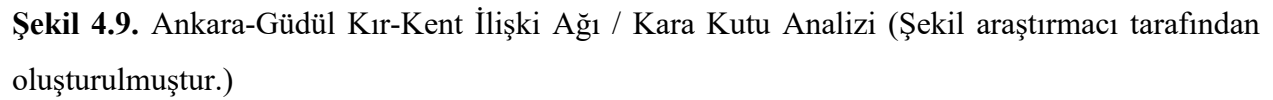
Şekil 4.8. Kır-Kent İlişki Şeması (Şema araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.)

AAT'nin dönüşüm kavramı üzerinden açıklanan kır-kent ilişki ağları bu sürecin sonunda sabitlendiğinde oluşan durağanlık ise “kara kutu” olarak tanımlanmaktadır ve bu stabilite sorgulanmadığı sürece ilişki ağı devam eder (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 54, 55). AAT'ye göre aktörler arasındaki bu ilişkiler neticesinde ağın oluşma biçimi ve eylemde bulunma şartları kara kutu analiziyle ortaya konur (Murdoch, 1998 akt. Baghal ve Çıtak, 2020: 185). Bir uyum içerisinde hareket eden ve istikrara kavuşan ağlarda kara kutu oluşmaktadır (Selman, 2000 akt. Baghal ve Çıtak, 2020: 185). Bu ilişki sistemi güç analizini ortaya koyar (Aydın ve Şentürk, 2022: 299) ve bu açıdan politiktir (Eryılmaz, 2017: 168). Kara kutuların açılması güç ilişkilerinin doğasını analiz etmeye yarar ve stratejiler deşifre edilir (Aydın ve Şentürk, 2022: 299). Bu sayede aktör ve araçların akış adımları ortaya konur (Baghal ve Çıtak, 2020: 184, 185). Kara kutu açılım adımları şu şekilde sıralanabilir: Girdiler, içsel sınırlar (tanımlar, kurallar), dışsal sınırlar (engeller), eylem tasarımı (kararlar) (Baghal ve Çıtak, 2020: 185). Kara kutular böylelikle ilişki sistemlerinin

görünmeyen kısımlarını ve açıklanamayan yönlerini ifade eder ve sistemlerin iç yapılarını tespit eder (Aydın ve Şentürk, 2022: 299).

Kara kutu analizinde Garcia'nın (2019: 59) araştırmacıların teknoloji transferinde bulunma nedenlerini açığa kavuşturan çalışması, Lefkowitz'in (2022: 4) göğüs kanseri hayatta kalma bakımında bilgi aktarımı yolları açıklaması, Chu vd.'nin (2024: 3) Çin'de karbon azaltma politikası koordinasyon ağları analizi, Palmer'in (2014: 4, 5) ev sistemleri haritalama ağları çalışması ve Baghal ve Çıtak'ın (2020: 187, 188, 194) kentsel dönüşüm alanlarında ilişki ağlarını açıkladığı araştırması örnek alınmıştır. “8.4.3. Kır-Kent Dayanışma Ağları – AAT” bölümünün “Aktörler” kısmında belirlenen aktörlerin (beşeri olan ve olmayan aktörler, aracılar, arabulucular, zorunlu geçiş noktası - ZGN) ilişki ağları burada kara kutu analizinde incelenmiştir (Kasapoğlu & Odabaş, 2009: 53). ZGN aktörlerin uzlaşarak çıkarlarının kesiştiği nokta olarak tanımlanmaktadır (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4). Bu çalışmada Ağ Analizi neticesinde kilit aktörler, aktörler ve paydaşlar arası ilişkiler tespit edilmiştir. AAT'ye göre TADYA üzerinden kır-kent ilişki ağı analizi kara kutu açılımıyla anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu sayede tıpkı kapalı bir kutu içerisinde olan kır-kent ilişki sürecinin oluşum ve gelişim aşamaları ekonomik, sivil ve politik sistem içerisinde gün ışığına çıkarılmıştır. İlişki sistemleri incelenerek kategorilere ayrılmış ve farklı ilişki biçimleri analiz edilmiştir. Böylelikle bu çalışmada aktant olarak kabul edilen doğal gıdanın kır-kent arasındaki dolaşım sürecindeki aşamalar ortaya konularak gıda (insan-dışı) üzerinden kurulan farklı ilişki biçimleri tespit edilmiştir. Sürecin işleyişi farklı asambrajların birleşiminden oluşan ve insan, nesne ve mekanın ilişkisine odaklanan AAT üzerinden aydınlığa kavuşturulmuştur (Aydın ve Şentürk, 2022: 296; Müller, 2015: 28). Bu kapsamda Ankara-Güdül arasındaki ilişki analizi kara kutu üzerinden güven ilişkileri incelenerek yapılmıştır. Özellikle Palmer'in (2014) çalışmasındaki alt-sistemler (s. 5), ilişkilerin güç seviyesi (s. 6) ve aktörlerin etkisi (s. 11) değerlendirmeye alınmıştır. Alt sistemler ilişkide bulunan aktörler, ilişkilerin meydana geldiği ortamlar ve ilişki biçimlerine göre tespit edilmiştir. TADYA üzerinden kurulan kır-kent ilişki ağlarında alt-sistemler üretim sistemi (üretici-türetici), politik sistem (üretici-devlet, türetici-devlet, STK-devlet) ve sivil sistem (üretici-STK) olarak belirlenmiştir. Aktörler arasındaki güç ilişkileri güven merkeze alınarak çözümlenmiş ve üretici-tüketici arası güçlü, üretici-STK arası orta ve üretici/türetici/STK- devlet arasında zayıf güç ilişkileri tespit edilmiştir. Son olarak, aktörlerin etki seviyesi dikkate alındığında TADYA'nın etkili (turuncu), STK-üretici-türeticilerin

Kara Kutu Analizi

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma TDT TADYA'nın Ankara ve Gündül arasında üretim sistemi üzerinden kır-kent ilişkilerini tanımlayan yeni bir ekonomik ve sosyolojik model olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Sanayi devrimini takip eden dönemde kır ve kent ilişkileri üretim ve tüketim alanları olarak ayrılmış, bu şekilde üretici ve tüketici de birbirinden uzaklaşmış ve bireyler tükettikleri ürüne, ardından kendilerine yabancılaşmaya başlamışlardır. TDT üzerinden kurulan yeni sistemle bu tüketim ilişkisi değişmekte, üretici ve tüketici birbirine yaklaşırken kır ve kent ayrımı da üretim neticesinde azalmaktadır. Günümüzde değişen iklim, çevre ve sosyal koşullar sebebiyle bireylerin tüketim alışkanlıkları da sürdürülebilir alışkanlıklara evrilmektedir. Doğal gıdaya erişim ve üreticilerin haklarının korunması güncel etik sorunlar olarak gündemde yer almaktadır. Bu nedenle kapitalist ekonomik sisteme alternatif Yeni Dayanışma Ekomileri (YDE) ortaya konmaktadır. TDT'ler YDE'ye uygun yeni tür bir ekonomik sistemdir. TDT'deki ilişki ağları üretici ve üreticiler arasında yakın bir bağ kurarak kır ve kent ilişkilerini değiştirmektedir. Bu kapsamda küresel ve yerel (küyerel), üretici ve tüketici (türetim), pazar ve pazar-dışı, kır ve kent (rurban) kavramları giderek birbirine yaklaştırmakta ve hibritleşmektedir. Bu bakımdan bölümün devamında YDE'ye göre TADYA'nın hibrit sistemi ele alınmış ve sonra AAT perspektifinden kara kutu analiziyle tematik analizde tekrar eden tema olarak ortaya konan güven üzerinden TDT'de kır-kent arasında kurulan ilişki ağları ortaya konmuştur. Güven bulgusu özellikle sosyal sermaye kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Ardından TADYA'nın Sakin Şehir felsefesiyle benzer özellikleri ele alınmış ve bölüm önerilerle son bulmuştur.

“2.1.2.1. Yeni Dayanışma Ekonomisi (YDE)” bölümü altında TDT Polanyi'nin “piyasa değişimi”, “yeniden dağıtım” ve “karşılıklılık” kategorileri altında analiz edilmiştir. TDT TADYA'da karşılıklılık, sistem için en önemli olanıdır. Yerel düzeyde küçük ölçekli kalkınmayı desteklemeyi amaçlayan (Aykaç, 2018: 116) bir tür mübadeledir (Aykaç, 2018: 90). Buna ek olarak, TADYA sisteminin literatürde önerildiği gibi NSE ile uyumlu birkaç melez özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler teknolojik ve dayanışmacı (piyasa dışı) kutuplar (Aykaç, 2018; Chiffolleau vd., 2019), yerel ve küresel dinamikler (küyerel Citta-Slow, BM, AB), üretim ve tüketim ilişkisi (türetim kültürü), alternatif (modern) ve geleneksel yöntemler, kent ve kır ilişkisi (yeniden sosyalleşmiş ve yeniden mekânsallaşmış) olarak özetlenebilir. Kolektif karar alma süreci, dönüşümlü olarak seçilen koordinatörler (üreticiler) tarafından yürütülmektedir (TADYA, 2023).

Üreticiler, tüketicilerle açık iletişim yoluyla şeffaf bir şekilde faaliyet göstermektedir. Koordinatörler üretim kurallarını belirler, standartları oluşturur, dayanışmayı teşvik eder ve ihlaller için cezalar uygular (TADYA, 2023). YDE teması altından ele alınan kategorilerde güven devlete güven biçiminde öne çıkmıştır. Burada çiftçiler (üreticiler) ve tüketiciler devletin doğal tarıma destek olmadığını, devletin kontrollerine güvenemediklerini aktarmışlardır. TDT, YDE ve tütün ekonomisi başlıkları altında analiz edilen veriler, TADYA'nın hibritleşmiş bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. TADYA sisteminde gözlemlenen çeşitli hibrit özellikler, Polanyi'nin önerdiği YDE yaklaşımıyla örtüşmektedir. Bu özellikler; piyasa ve piyasa dışı (dayanışma temelli) mekanizmaların dengeli biçimde bir arada bulunması, yerel ve küresel unsurların sentezlenerek küyerel bir yapı oluşturulması, üretim-tüketim ilişkisinin tütün kültürü doğrultusunda yeniden tanımlanması, geleneksel ve modern yöntemlerin harmanlanması ile kentsel ve kırsal dinamiklerin yeniden yapılandırılması gibi çok yönlü biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, "4.1.2.1. Yeni Dayanışma Ekonomisi (YDE)" bölümünde **Tablo 4.2**'de gösterildiği üzere TADYA'nın hibrit bir sistem olarak değerlendirilebileceği savunulmaktadır (Özlü Diniz, 2025: 407).

Toffler (1980) tarafından ele alınan tütün (tüketicim – *prosumption*) kavramı ise üretim ile tüketim süreçlerinin birbirine yaklaştığı, iç içe geçtiği bir faaliyet biçimini tanımlar (Toffler, 1996). Üretim ve tüketicimin birbirine yaklaştığı üçüncü dalga uygarlığı olarak tanımladığı dönemde endüstriyel devrim öncesi ve piyasa faaliyetleri iç içe geçer (Coşkun, 2023: 61). Tütün ilişkileri çerçevesinde TADYA üretici ile tüketicilerinin birbirine yaklaşarak TDT üzerinden bir tütün ekonomisi yarattıkları söylenebilir. TDT, Steiner'in (Lamb, 2008: 32) bahsettiği gibi toplumsal menfaatlerin bireysel çıkarların önüne geçtiği, toplulukların güven ve etik değerler üzerine kuruludur. Bu topluluklarda bireyler ortak hedefler için toplanır ve iletişim kurarlar. Topluluklar gelecek üzerine ortak hayaller inşaa ederek eylem içerisinde bulunurlar. Bu şekilde kendilerini topluluğun eşit bir üyesi olarak görür ve bu yönde çaba harcarlar. Emek artık ekonomik bir ürün değil bireyleri ortak ideallerde birleştiren bir yaşam şekli haline gelir. Böylelikle sosyal ve çevresel olarak sorumlu ekonomiler yaratılır. Literatürde de görüldüğü üzere TDT'de üreticiler ile tüketiciler arasında daha güçlü sosyal bağlar kurulur ve ahlaki bir ekonomik sistem (ekonomik etnografi) şekillenir (Chiffolleau vd., 2019). Bu model güven, şeffaflık, eşitlik ve dayanışma ilkeleri üzerine inşa edilmiştir (Laville, 2013: 2, 13). Tütün kültürü çerçevesinde güven kavramı ele alındığında TDT içerisinde üreticilerin ve tüketicilerin birbirlerine olan karşılıklı güvenin bu

sistemin sürdürülebilirliğinde önemli rol oynadığı görülmektedir. TDT sürdürülebilirlik literatürü bakımından ele alındığında buradaki üretim sürecinin çevreyi ve sosyal yapıyı dikkate alan bütüncül bir sistem olduğu söylenebilir. Gıda güvencesi çerçevesinde şekillenen sistem, sürdürülebilir (kimyasalsız ve ilaçsız tarım, malçlama, kardeş bitki vb.) tekniklerle karbon ve su ayak izini azaltarak sera gazını düşürmeye katkı sağlamaktadır. Ayrıca tüketim literatürü incelendiğinde tüketici kategorileri içerisinde TADYA üreticilerinin Maslow’un piramidine göre en üst boyut olan kendini gerçekleştirme (psikolojik) kategorisine uygun olduğu görülmektedir (Pacucci, 2016: 50; Bridgman, 2019: 87). Kentte doğal gıdaya ulaşma ve sağlıklı beslenme endişesi yaşayan bireyler bu sorunu TDT üzerinden aracısız olarak üreticilere ulaşmakta bulmaktadırlar. Bu şekilde kent baskısı ile mücadele etmektedirler. Ayrıca bu üreticilerin psikolojik (kent baskısıyla mücadele, yabancılaşma), yaşam tarzı (sağlıklı yaşam, geri dönüşüm), bilişsel ve duygusal motivasyonları (doğal gıdaya ulaşım: sağlık, adalet, çevre) ve alışkanlıkları (ulaşım, ev yapımı ürünler, eğitim) sürdürülebilir tüketim biçimiyle örtüşmektedir (Sproles, 1985). Son olarak, “4.1.2.2. Üretim Kültürü” bölümünde **Şekil 4.6**’da gösterildiği üzere TADYA üreticilerinin kendi içlerinde “gönüllüler, devamlılar, iş gereği katılanlar ve potansiyeller” olarak kategorilere ayrılabilceği tespit edilmiştir.

AAT analizine göre doğal gıdanın bir aktant (aktör) olduğu ortaya konmaktadır. Bu çalışmada, AAT’nin ana kavramları olan hibridite, insan-dışı, süreç ve dönüşüm bu analizde kullanılmıştır. Gıda demokrasisi kapsamında bireylerin TDT üzerinden iyi, temiz ve adil gıdaya (insan-dışı) ulaştığı görülmektedir. Bu sayede kır-kent ikilemi azalmakta ve bu iki kavram hibritleşmektedir. Bu durum Tekeli’nin kır kent ayrımını bulanıklaştıran süreçleri aktardığı tezini destekler niteliktedir (Tekeli, 2016: 128). Bu teze göre kırdaki endüstriyel, teknolojik ve ekonomik dönüşümler neticesinde faaliyet alanlarının çeşitlenmesi ile kentin saçaklanması buna sebep olmaktadır (Tekeli, 2016: 128). Bu nedenle kentin sınırları belirsizleşmiş ve kırdakiler çiftçi kalıplarından çıkmaya başlamıştır (Tekeli, 2016: 128). Gıda demokrasisi yaklaşımı ise ortak karar alma, kolektif öğrenme ve ortak fayda gibi değerlerin gelişmesine olanak tanır ve bu değerler YDE modelinin güçlenmesine katkı sağlar (Laville, 2013: 13). Gıda demokrasisi, kolektif karar alma ve iletişim süreçlerine dayanmaktadır (Renia-Usuga vd., 2022: 3). Bu şekilde bireyler tükettikleri ve ürettikleri üzerinde hak sahibi olurlar. AAT’deki aktant kavramı ise insansal olmayanların bağımsız eylemde bulunabilme kapasitesi olarak tanımlanır (Kasapoğlu, 2008: 12). Bu anlamda bu çalışmada doğal gıda bireylerin etkinliklerini ve tercihlerini etkileyen bir aktant olarak ortaya

çıkmaktadır. Gıda sistemlerinin AAT ile ilişkisini ortaya koyan çalışmalar bu araştırmada olduğu gibi gıdayı bir aktant olarak değerlendirmiştir (Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 10). AAT ilişki ağı analizinde, toplum, doğa, mekan gibi aktörlerin etkileşimlerine odaklanılır ve bu nedenle ilişkisel bir perspektife sahiptir (Baghal ve Çıtak, 2020: 183-185). İnsan ve toplum dışı aktörler de bu ağın önemli bileşenleri olarak yer alır (Eryılmaz, 2017: 159). Bu sebeple doğal gıda TADYA sisteminde gıda ayrı bir aktör (insan-dışı, aktant) olarak kır-kent ilişkilerini şekillendirmektedir. Gıda ayrıca üreticileri, tüketicileri, doğayı, gelecek nesilleri etkilemektedir. Eskiden düşünülen üretim mekanı olarak kır, tüketim mekanı olarak kent ayrımı TDT ve gıda üzerinden giderek azalmaktadır (hibridite). Gıda, kır ile kenti, üretici ile tüketiciyi birbirine yaklaştırmaktadır. Kara kutu analizi ise bu aktörler ve asamblejler arasındaki ilişki sürecini ortaya koymaya yarar. TADYA'nın aktörleri analiz edildiğinde, “4.1.2.3 Kır-Kent Dayanışma Ağları - AAT” bölümünde **Tablo 4.5**'te gösterildiği üzere beşeri aktörler (üreticiler, tüketiciler) ve beşeri olmayan aktörler (teknoloji, doğal gıda) ortaya konmuştur. Ayrıca arabulucular (GEF, SÜYADER, Buğday) ve araçlar (Devlet, Belediye, Cittaslow) belirlenmiştir. Ana sorun doğal gıdaya üretimi ve ulaşımındaki zorluklardır ve hareket noktası TADYA olacak şekilde çözüm üretilmiştir.

Kır-kent, üretici-tüketici arasında TADYA bağlantısıyla kurulan bu ilişki gıdaya güven üzerinden kurulmaktadır. **Tablo 4.8**'de tematik kodlama neticesinde tekrar eden ortak tema güven olarak ortaya konmuştur. YDE, üretim kültürü, TDT, kır-kent dayanışma ağları ve AAT birlikte düşünüldüğünde ve tekrar eden tema güven üzerinden analiz edildiğinde hepsinin ortak kesişimi olduğu ancak güvenin farklı aktörler arasında farklı biçimlerde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada sosyal sermaye, TDT üzerinden kurulan bu güven ağını açıklamak için uygun bir kavramdır. Bourdieu, Coleman ve Putnam tarafından ele alınan sosyal sermaye (akt. Yarcı, 2011: 127)., bir kaynak yerine kullanılabilecek ve insanların iş birliği yapma becerilerini artıran sosyal normlar olarak tanımlanmaktadır (Putnam, 1994: 5). Ayrıca gerektiğinde sosyal sermaye ekonomik sermayeye dönüştürülebilmesi açısından önemlidir (Bourdieu, 1986: 2, 3). Bu bakımdan güven ve sosyal sermaye kavramı TDT'nin temellerini atan Steiner'in “Temel Sosyal Yasası” ile de örtüşmektedir (Lamb, 2008: 32). Buna göre bireyler ortak fayda için çalıştıkça toplumun ve dolayısıyla kendilerinin refahı artmaktadır (Lamb, 2008: 32). Bu araştırmada da üretici ve tüketicilerin güven üzerinden kurdukları bağ (sosyal sermaye) sayesinde kır ve kent dayanışması yaratılarak doğal gıdanın kır-kent arasındaki dolaşımı sağlanmakta ve ortak fayda üzerinden toplumun refahı gelişmektedir. Yine Steiner'in belirttiği gibi bu sistemde devlet dışı

yeni bir üretim şekli ortaya çıkmaktadır (Lamb, 2008: 35). Bu çalışma özelinde Ankara-Güdül arasında TDT TADYA üzerinden bu ilişkinin kurulma süreci AAT'ye göre dönüşüm kavramı üzerinden açıklanmıştır (4.1.2.3. Kır-Kent Dayanışma Ağları: **Şekil 4.7**). Dönüşüm sürecinde aktörler bir problemten yola çıkarak ikna ve kayıt aşamalarından geçer ve mobilizasyon ile çözüme ulaşırlar (Kasapoğlu, 2008: 16; Ona-Serrano & Viteri-Salazar, 2020: 4; Tang, 2008: 7). TADYA'nın analizinde bu süreci aktarmak için aktörler (üretici, STK, tüketici) ve aktantlar (teknoloji ve gıda) belirlenmiş, sorunlar (pazarlama, ürün yetersizliği, sosyal yapı, nüfus kaybı, doğal gıdaya erişim zorluğu, ulaşım, haberleşme, iklim) tespit edilmiş ve amaçlar (markalaşma, topluluk bilinci, gıda ve çevre eğitimleri, Cittaslow, agroekolojik yöntemler, TDT) ortaya konmuştur.

Güdül ve Ankara örneğinde görüldüğü üzere, dijitalleşen koşullar neticesinde (Castells, 2006: 72) dayanışma temelli teknoloji kullanımı aracılığıyla kır ve kent arasında yeni bir yakınlık biçimi gelişmektedir. Bu kır-kent dayanışma ağı, TDT (Topluluk Destekli Tarım) temelinde ve güven ilişkisi üzerinden inşa edilmektedir. TDT kapsamında, üretici tüketicie alım garantisi sunarken, tüketicie de üreticinin doğal tarım yöntemlerine bağlı kaldığına güven duymaktadır. Öte yandan, TDT'nin varlığı yalnızca bu ilişkinin değil, aynı zamanda üretim sisteminin sürdürülebilirliğinin de bir güvencesi olarak işlev görmektedir; bu yönüyle kendisi de güven üretmektedir. Bu ilişkiyi özetleyen kır-kent ilişki ağları şeması “4.3. İlişki Ağı Analizi” bölümünde **Şekil 4.8**'de gösterilmiştir. Ayrıca bu çalışmada yapılan Ağ Analizi sonucunda, kilit aktörler ile aktörler ve paydaşlar arasındaki ilişkiler belirlenmiştir. Aktör-Ağ Teorisi (AAT) çerçevesinde, TADYA üzerinden kır-kent ilişki ağı, kara kutunun açılması yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu sayede, başlangıçta görünmez olan kır-kent ilişkisinin oluşum ve gelişim süreçleri, ekonomik, sivil ve politik sistemler bağlamında açığa çıkarılmıştır. İlişkiler, sistematik biçimde incelenerek kategorilere ayrılmış ve çeşitli ilişki biçimleri analiz edilmiştir. Bu bağlamda, aktant olarak kabul edilen doğal gıdanın kır ile kent arasındaki dolaşım süreci boyunca geçtiği aşamalar ortaya konmuş; insan-dışı bir unsur üzerinden kurulan ilişkiler çeşitliliğiyle değerlendirilmiştir. TADYA aracılığıyla kurulan kır-kent ilişki ağlarında üç alt sistem tanımlanmıştır: üretim sistemi (üretici-tüketicie), politik sistem (üretici-devlet, tüketicie-devlet, STK-devlet) ve sivil sistem (üretici-STK). Bu sistemlerdeki güç ilişkileri “güven” ekseninde analiz edilmiştir. Buna göre, üretici ile tüketicie arasında güçlü, üretici ile STK arasında orta düzeyde, üretici/tüketicie/STK ile devlet arasında ise zayıf güç ilişkileri tespit edilmiştir. Ayrıca, aktörlerin etki düzeyleri açısından

değerlendirildiğinde, TADYA'nın yüksek etkili (turuncu), STK, üretici ve tüketicilerin orta düzeyde etkili (yeşil) ve devletin düşük etkili (mor) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ankara ve Gündül arasında TADYA üzerinden kurulan kır-kent ilişki ağları kara kuru çözümlemesi ve söz konusu güç-güven ilişkileri ile alt sistemlerin şematik gösterimi “4.3. İlişki Ağı Analizi” bölümünde **Şekil 4.9**'da sunulmaktadır.

Son olarak Sakin Şehir literatürü ile değerlendirildiğinde TDT TADYA'nın Sakin Şehirden bağımsız bir hareket olduğu tespit edilse de prensipte küresel ve yerel unsurların birleşimi (küyerel), üretici ve tüketicinin yakınlaşması (türetici), doğal gıdaya ve çevreye verilen değer (iyi, temiz, adil gıda), yerel halkın bilinçlendirilmesi ve desteklenmesi, kır ve kentin yakınlaşması (kır-kentleşme – *rurban*) ve kırsal kalkınma gibi konularda pek çok benzerlik gösterdiği ortaya konmuştur. Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi Sakin Şehir hareketinin temelinde kontrolsüz büyümeye ve tek tipleşmeye karşı olması ile yerel, özgün olanı desteklemesi ve çevreye karşı duyarlı olması yer almaktadır (Bayraktar vd., 2016: 69). Sürdürülebilir yöntemlerle çevreyi, üreticiyi, tüketiciyi korumayı hedefler (Deviren ve Yıldız, 2015: 351) ve kontrolsüz kentsel büyümeye karşıdır (Deviren ve Yıldız, 2015: 346). Bu sebeple Sakin Şehir ile sürdürülebilir faaliyetler örtüşmektedir. Bu hareketin felsefi dayanağı olan Yavaş Yemek hareketi ise gıda tercihlerinin çevre üzerindeki rolünü vurgular, ayrıca sürdürülebilirliği sağlayarak biyoçeşitliliği korumayı amaçlar (Deniz, 2017:1401). Kapitalist sisteme karşı yavaş para, yavaş seyahat, yavaş tasarım, yavaş eğitim gibi alanlarda da süreç ve sürdürülebilirlik odaklı bir yaklaşıma sahiptir (Ünal ve Zavalı, 2016: 893). Yavaş Yemek akımı giderek hızlanan teknoloji ve modernleşme sonucunda bireylerin Baudrillard'ın (2021) vurguladığı gibi hızlı ve tüketim odaklı yaşam şekline karşıt görüşü savunur. Aksi takdirde Marx'ın (2010) yabancılaşma savına benzer şekilde bireylerin yaşam doyumunun düşmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu sebeple bireyler günümüzde alternatif ve sürdürülebilir tüketim biçimlerini (minimalist, gönüllü sadelik vb.) benimsemektedir (İrfanoğlu, 2021: 56; Taş, 2020: 38; Özkaynar vd., 2022: v-xi). Yavaş Yemek felsefesi bireylerin mutlu, huzurlu olduğu ve yaşam kalitesinin yükseldiği bir yaşam biçimini savunur (Deniz, 2017: 1406). Büyüyen kent ve metropollere karşı küçük ve sürdürülebilir kentler yaratabilmek için çevre, altyapı, kentsel yaşam kalitesi ve tarım, turizm esnafa yönelik politikalar, farkındalık ve sosyal eğitimleri ile kurumlar arası ortaklıkları destekler (Cittaslow Türkiye, 2023). Bu sebeplerle Ankara'daki tüketicilerin Yavaş Yemek prensipleri ile uygunluk gösterdiği ve büyük şehirde bir yavaş tüketim kültürü ortaya koydukları söylenebilir. Bu tüketiciler çevre ve sağlık bilinci olan,

sürdürülebilir, alternatif ve minimalist tüketim alışkanlıkları olan, bir ürünün üretim aşamalarına hakim ve üreticinin değerinin farkında olan kişilerdir. Bununla birlikte Yavaş Yemek hareketi kapsamında yerli ürünlerin desteklenmesi (“Mercatidella Terra”), yemek konusunda çalışan dernek ve vakıfların güçlendirilmesi (“Terra Madde”), ekogastronominin teşvik edilmesi, kadınların istihdama kazandırılması çalışmalarına yer verilmektedir. TADYA’nın da bu tür etkinlikler içerisinde olduğu, çiftçilere eğitimler verdiği, yerel pazara destek sağladığı, yerel ürünlere yer verdiği ve geliştirdiği, çevreci, doğal tarım ile biyoçeşitliliği desteklediği ve kadınların çalışmalarına imkan sağladığı düşünüldüğünde Yavaş Yemek prensipleriyle örtüştüğü görülmektedir. Bunun yanı sıra TADYA hem kır hem de kentte etkinlikler yaparak kır-kent ilişki bağlarını üretici ve tüketiciler aracılığıyla kuvvetlendirmektedir. Bu sebeple TADYA tüketicilerinin Ankara’daki yavaş tüketiciler olduğu ve Yavaş Yemek prensiplerini şehirde yaşattıkları ve Gündül’ün turizmden ziyade tarım temelli bir Sakin Şehir olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında geçirilen süre boyunca ve araştırma sonunda varılan neticede Gündül ve TADYA sistemi hakkında bazı öneriler getirilmesi uygun bulunmuştur. Bu öneriler kamuda, STK aracılığıyla ve iş birliğiyle politikalar geliştirerek uygulanabilir. Genel olarak TDT sisteminin yaygınlaştırılması, kamu ve Sakin Şehir iş birliği veya desteği sağlanması ve çiftlik turizminin geliştirilmesi öneriler arasındadır. Belirlenen tespitler ve öneriler ise şu şekilde detaylı olarak sıralanabilir:

- a. Araştırma neticesinde Ankara-Gündül arasındaki ilişki bağlarının TDT TADYA üzerinden kurulduğu, bölgede basit tarım ve hayvancılık dışında alternatif ekonomik üretim alanları veya aktif turizm olmadığı tespit edilmiştir.
- b. Gündül’ün ekoturizm, çiftlik turizmi (TaTuTa⁵ benzeri) ve doğal tarım bakımından gelişime açık olduğu düşünülmüştür.
- c. Bölgede çevreci üretim ve tüketimi artırmak için bilinçlendirme kampanyaları yapılması ve sürdürülebilir tüketim biçimlerinin çeşitli politika ve teşviklerle yaygınlaştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. TDT ve Sakin Şehir konusunda kamu çalışanları ve yerliler bilinçlendirilebilir.
- d. Sakin Şehir oluşumunun bölgede etkili olmadığı ve TADYA’nın bağımsız bir oluşum olduğu gözlemlenmiştir. Sakin Şehir ile iş birliği geliştirilebilir.

⁵ TaTuTa: “Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası (Buğday, 2025)

- e. TADYA'nın farklı ilçelerde yaygınlaştırılmak üzere bir prototip olabileceği düşünülmüştür.
- f. TADYA'nın fırsatları Ankara'ya yakınlığı, teknoloji kullanımı, STK'lar ve öncülerin aktif katılımı, hibritleşme ve pazara alternatif oluşturması olarak sıralanabilir.
- g. TADYA'ya yönelik tehditler ise devlet desteğinin yokluğu, tüketici farkındalığının ve ürün çeşitliliğinin sınırlılığı olarak tespit edilmiştir.

Bütün literatür ve analizler ışığında incelendiğinde Ankara ve Gündül arasında TDT TADYA üzerinden güvene dayalı ve tüketicisi ile üretici arasında kurulan (türetim sistemi) kır-kent ilişki ağlarından bahsedilebilir. Araştırmada kategorilerden teoriye bölümünde açık kodlama analizi neticesinde tüketicilerin sürdürülebilir tüketim biçimlerini (minimalist, gönüllülük, duyarlı, yavaş) benimsedikleri ve kendi içinde çeşitli kategorilere (gönüllü, devamlı, iş gereği, potansiyel – **Şekil 4.6**) ayrıldığı gösterilmiştir. Ayrıca AAT'ne göre yapılan analiz neticesinde doğal gıdanın kır-kent ilişkilerini etkileyen ve biçimlendiren bir aktant olduğu ortaya konmuş, bunun yanı sıra arabulucu (etkili) (Buğday, GEF, SÜYADER vb.) ve araçlar (etkisiz) (Devlet, Belediye, Cittaslow) tespit edilmiştir (**Tablo 4.5**). Bununla birlikte, YDE kapsamında TADYA'nın küresel ve yerel, üretici ve tüketici, pazar ve pazar-dışı, kır ve kent arasında bir hibritite oluşturduğu gösterilmiştir (**Tablo 4.2**). AAT'ye göre sorundan amaca yönelen süreçte dönüşüm analizi yapılmış ve TDT TADYA Zorunlu Geçiş Noktası (ZGN, hareket) olarak ortaya konmuştur (**Şekil 4.7**). Araştırma analizinde açık kodlama ve tematik kodlama sonucunda ortak tema güven kavramı olarak ortaya çıkmıştır. Güven merkeze alınarak AAT üzerinden kara kutu analizi yapılmış ve kır-kent ilişkileri analiz edilmiştir. Bu analizde üretici ve üreticiler arasında yüksek güven duygusu, TADYA'ya orta derece güven duygusu ve devlete düşük güven duygusu tespit edilmiş ve ilişki ağında politik, sivil ve üretim sistemleri belirlenmiştir (**Şekil 4.9**). Ayrıca Gündül'ün Türkiye'deki diğer Sakin Şehirlerden farklı olarak tarıma dayalı ve Yavaş Yemek odaklı bir Cittaslow olduğu ortaya konmuştur. Daha ziyade Ege, Akdeniz ve Karadeniz bölgesi gibi turistik bölgelerde yoğunlaşmış diğer Sakin Şehirlerin aksine Gündül İç Anadolu'ya özgü ve istisnai bir model oluşturmaktadır. Bu sebeple Gündül'ün ekoturizm, çiftlik turizmi ve doğal tarım bakımından gelişime açık olduğu ve çevre ilçelerde benzer TDT etkinlikleri için bir örnek model oluşturduğu söylenebilir. Bundan sonraki çalışmalarda Gündül'deki TDT sisteminin nasıl yaygınlaştırılabileceği, diğer TDT'ler (yurt içi ve yurt dışı) ile benzerlik ve farklılıkları, çiftlik turizmi fırsatları araştırma konusu olarak ele alınabilir.

KAYNAKLAR

Abu Hatab, A., Cavinato, M. E. R., Lindemer A. & Lagerkvist, C. (2019). Urban sprawl, food security and agricultural systems in developing countries: A systematic review of the literature. *Cities* 94, 129-142 (<https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.06.001>)

Akdağ, G. & Üzülmaz M. (2017). Sürdürülebilir gastronomi turizmi kapsamında otantik yiyeceklere yönelik bir inceleme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(2), 301-309.

Akdere, S. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma ekseninde Sakin Şehir (Cittaslow) hareketi: Avanos'un Sakin Şehir olma(ma) süreci*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.

Akman, K. (2014). Toplumsal bir süreç olarak sanat yapıtı. *Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(5), 37-54.

Aktay, H. (2020). Gündül, İç Anadolu Bölgesi'nin ilk Cittaslow (Sakin Şehir) kenti seçildi, 01.05.2020, *Sivil Sayfalar*. <https://www.sivilsayfalar.org/2020/05/01/gudul-ic-anadolu-bolgesinin-ilk-cittaslow-sakin-sehir-kenti-secildi/> Erişim tarihi: 07.05.2023

Akşit, B. (1967). *Türkiye'de "Azgelişmiş Kapitalizm" ve Köylere Girişi*. ODTÜ Öğrenci Birliği Yayınları.

Akşit, B. (1985). *Köy, Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme*. Turhan Kitabevi: Ankara.

Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir kalkınmanın paradigması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 1-23.

Alanka, D. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi: Teorik bir çerçeve. *Kronotop İletişim Dergisi*, 1(1), 64-84.

Alberio, M. & Moralli, M. (2021). Social innovation in alternative food networks. The role of co-producers in Campi Aperti. *Journal of Rural Studies*, 82, 447-457.

Altun, F. & Yazıcı, H. (2014). Nitel ve nicel yöntemleri kullanan araştırmacıların empatik eğilimleri ve işlevsel olmayan tutumları arasındaki farklılıklar. *TSA*, 18(1), 371-386.

Ambrose, G., Das, K., Fan, Y. & Ramaswami A. (2020). Is garden associated with greater happiness of urban residents? A multi-activity dynamic assessment in the twin-cities region, USA. *Landscape and Urban Planning*, 198.

Ampuja, M. & Koivisto, J., (2015), *Post Endüstriyel Toplum'dan "Ağ Toplumu"na Geçiş ve Ötesi: Enformasyon Toplumu Teorisinin Siyasi Bağlamı ve Mevcut Krizi*.

Arargüç, M. F. (2016). Sanattan edebiyata minimalizm ve edebi bir uygulama: Ann Beattie'nin "The rabbit hole as likely explanation". *Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 37, 88-113.

Arslan, H. (2016). Köy sakinlerinin gelecekte beklenenlerde köyün yeri: Çankırı Ünür köyü örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 471-496.

Arslan, A. & Arslan, G. (2021). Gündül'ün demografik yapısının sosyolojik analizi. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 1, 12-63.

Ayaz, N. & Gökmen, F. (2020). Turist tipolojileri ve bilgi arama davranışı üzerine bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1060-1076.

Aydın, M. (2016). Enerji verimliliğinin sürdürülebilir kalkınmadaki rolü: Türkiye değerlendirmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 409-441.

Aydın, Z. (2016). Çağdaş tarım sorunu ve yeni köylülük. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 43(Nisan), 43-63.

Aydın, Ş. & Şentürk, M. (2022). Asamblaj kavramı ile aktör-ağ teorisi arasındaki bağlantıların incelenmesi: asamblaj kentçiliği. *Tesam Akademi Dergisi*, 9(1), 289-315. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1022695>.

Aydoğan, E. (2015). Marx ve öncüllerinde yabancılaşma kavramı. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 273 – 282.

Aykaç, A. (2018). *Dayanışma Ekonomileri: Üretim ve Bölüşüme Alternatif Yaklaşımlar*. Metis Yayınları, İstanbul.

Aytimur, R. (2015). Slow food hareketinin beslenme alışkanlıkları ve sağlıklı beslenmeye etkisi üzerine bir uygulama çalışması: Halfeti ve Seferihisar örneği. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Mardin Artuklu Üniversitesi*, Mardin.

Azhari, M. (2021). *Kentleşmenin yeni boyutu olarak kır-kent (rurban) alanlarına yönelik planlama yaklaşımları: aceh bölgesi örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Konya Teknik Üniversitesi, Konya.

Balazs, B., Pataki, G. & Lazányi, O. (2026). Prospects for the future: Community supported agriculture in Hungary. *Futures*, 83, 100-111. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2016.03.005>.

Barcella, C., Diem My, N. H. & Demont, M. (2018). Consumers as drivers of change for sustainable rice production. *RURAL21*, 4(52), 37-39.

Başka Bir Okul Mümkün – BBOM, 2024. <https://www.baskabirokulmumkun.org/>

- Baudrillard, J. (2021). *Tüketim Toplumu*. Ayrıntı Yayınları.
- Bayraktar, E., Öztürk, K. & Kocaoğlu, M. (2016). Küreselleşmeye karşı yereli koruma çabası: sakin şehirler. *Paradoks Ekonomi - Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11, 66-84.
- Beck, U. (2019). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. İthaki Yayınları.
- Belli, A. & Çelik, Z. E. (2022). Sürdürülebilir çevre örneği: Türkiye’de yavaş şehirler (Cittaslow). *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 63-89.
- Bernues, (2017). Animals on the land: ecosystem services and disservices of grazing livestock systems. *The Meat Crisis: Developing more sustainable and ethical production and consumption*, (2nd ed.). içinde (5: 67-92). Publisher: Earthscan.
- Berry, B. J. L. & Okulicz-Kozaryn, A. (2011). An urban-rural happiness gradient *Urban Geography*, 32(6), 871-883. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.32.6.871>.
- Bhatti, M. & Church, A. (2001). Cultivating natures: Homes and gardens in late modernity. *Sociology* 35, 365-383.
- Bıyıklı, N. E., Saatçioğlu, K., Yaykiran Sezgin, S. E. & Çelik, S. (2024). Sürdürülebilirlikte ileri dönüşüm ve kolektif iş birliği örneği: “Re-Love”. *SDÜ Art-E*, 17, 33: 271-287.
- Birkan, İ. & Eser, Z. (2014). Sürdürülebilir üretim ve tüketim kapsamında gıda ve su ayak izi ilişkisi: kavramsal bir çalışma. *Eko-Gastronomi Dergisi*, 1(1): 45-56.
- Birleşmiş Milletler Türkiye (2023). Türkiye sürdürülebilir kalkınma amaçları çalışmalarımız. <https://turkiye.un.org/tr/sdgs> (Erişim tarihi: 04.05.2023)
- Blassingame, L. (1998). Sustainable cities: Oxymoron, utopia or inevitability. *Social Science Journal*, 35(1), 1.
- Bluett, S. (2018). The Actor-Network Theory and local foodsheds: how to identify and assess the relationships between key actors in a sustainable local food system. *Foodshed Network*.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, 15-29.
- Boz, Y. (2021). *Sürdürülebilir kentsel dönüşüm modeli üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Konya Teknik Üniversitesi, Konya.
- Bresemien, K. (2017). Book Report: Just Food: Where locavores get it wrong and how we can truly eat responsibly. *Medium*. <https://medium.com/@ifoundtheme/book-report-just-food-where-locavores-get-it-wrong-and-how-we-can-truly-eat-responsibly-a705650bfe22>

Bridgman, T., Cummins, S. & Ballard, J. (2019). Who built Maslow's pyramid? *Academy of Management Learning ve Education*, 18(1), 81–98, <https://doi.org/10.5465/amle.2017.0351>

Brown. J. H. (2015). *The oxymoron of sustainable development*. Bioscience. 65(10), 1027-1029.

Buğday Derneği (2025), TaTuTa, <https://www.bugday.org/blog/latest-event/> (Erişim Tarihi: 10.05.2025).

Callon, M. (1997). Actor-network theory-the market test. *The Editorial Board of The Sociological Review* 1999, 180-195.

Cansaran, D. (2018). Küreselleşmeye aykırı bir yaşam biçimi “sakin kentler”: Seferihisar örneği. *Kent Araştırmaları Dergisi (Journal of Urban Studies)*, 9(25), 885-908.

Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. İkinci Cilt: Kimliğin Gücü*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Catton, W. R. & Dunlap, R. E. (1978). Environmental Sociology: A New Paradigm. *The American Sociologist*, 13 (1), 41-49.

Ceylan, E. & Alagöz, S. B. (2020). Tüketicilerin karar verme tarzlarının organik gıda satın alma davranışına etkisini belirlemeye yönelik bir çalışma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22 (38), 148-163.

Cieslik, M. (2017). *The Happiness Riddle and the Quest for a Good Life*. Palgrave Macmillan (Birinci Basım: 2016).

Cittaslow International (2023a), International network of cities where living is good, <https://www.cittaslow.org/> (Erişim tarihi: 04.05.2023).

Cittaslow International (2023b), Güzül, <https://www.cittaslow.org/network/guzul> (Erişim tarihi: 04.07.2023).

Cittaslow Türkiye (2020), Ankara'nın ilk sakin şehri: Güzül, 20.04.2020, <https://cittaslowturkiye.org/tr/ankaranin-ilk-sakin-sehri-guzul/> (Erişim tarihi: 07.05.2023).

Cittaslow Türkiye (2023), Cittaslow Türkiye ağı, <https://cittaslowturkiye.org/tr/> (Erişim tarihi: 07.05.2023).

[Cittaslow.org](https://www.cittaslow.org/) (2025), All the slow cities, <https://www.cittaslow.org/citta-slow> (Erişim tarihi: 10.05.2025).

Chiffolleau, Y., Millet-Amrani, S., Rossi, A., Rivera-Ferre, M. G. ve Lopez Merino, P. (2019). The participatory construction of new economic models in short food supply chains. *Journal of Rural Studies*, 68, 182-190.

Cohen, E. (1972). Towards a sociology of international tourism. *Social Research*, 39(1), 164-182.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(1), 95-120.

Coskun, O. (2023). Akışkan modernite ve üretüketim bağlamında iletişim profesyonellerinin dijital emeği. *4. Boyut Journal of Media and Cultural Studies - 4. Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 23,53–72. <https://doi.org/10.26650/4boyut.2023.1342735>

Coşar, Y. (2019). Yavaş şehir – sürdürülebilir turizm paradoksu üzerine eleştirel bir bakış. *Journal of Tourism Theory and Research*, 5(1), 40-50.

Coşkun, Ç. (2016). Şehre uzak birbirine yakın: TOKİ Yapracık toplu konutlarında sosyal yapı. *Folklor/Edebiyat*, 22(86), 221-236.

Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Gelenekleri*. Ankara Üniversitesi.

Çalışkan, Ç. O. & Tezer, A. (2018). Türkiye kentleşmesinin çok boyutlu sürdürülemezliğinde yeni bir yol arayışı: Orta ölçekli kentler üzerinden kır-kent dayanışma ağları. *Planlama* (Ek 1):73–90. (doi: 10.14744/planlama.2018.66376)

Çelik, Z. (2016). Gıda toplulukları ve aracısız ürün ağı analizi. *VII. Bahçe Ürünlerinde Muhafaza ve Pazarlama Sempozyumu*, 1, 26-32.

Çelik, S. (2017). *Cittaslow Hareketi ve Seferihisar örneği; Tarım, emek, mülkiyet ilişkileri ve mekan bağlamında bir çözümleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Çetin, E. (2018). Gündelik hayatın sosyolojisi. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*.

Çetin, M. (2006). Teori ve uygulamada bölgesel sürdürülebilir kalkınma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-20.

Çetiner, S. (2015). Bitkiler ve insanlar, *Tarlasera*, 24-26.

Çetinkaya, S. (2022). Güdül ilçesindeki kırsal turizmin sürdürülebilir kırsal kalkınma stratejisi bağlamında değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 9(2), 74-91. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2396713>

Çıtak, Ş. (2016). Sakin şehirler hızlı turistler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2692-2706.

Çirkin, Z. & Göksel, T. (2016). Mutluluk ve gelir. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(2), 375-400.

Çokişler, N. & Çokişler, D. E. (2017). Critics of the concept of the sustainable development. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 1(1), 1-7.

Dağ, M. (2020). *Tüketim kültürü bağlamında bir yaşam tarzı olarak minimalizm*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Dağdeviren, T. (2022). *Yeşil kent ekonomisinin sakin şehirlerde uygulanabilirliği: Ankara-Güdül örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Dall'Aglio, S., Nazzarulo, A., & Zago, M. (2011). *Guide lines for the development of the Slow Tourism project*. Alıntılanma 05.05.2023, DocPlayer.net, <https://docplayer.net/40624488-Slow-tourism-seminar-stefano-dall-aglio-econstat-strategies-for-the-travel-industry.html>

David, F. (2004). Georg Simmel, The Sociology of Space. *CSISS Classics, California Digital Library*.

Davoudi, S, & Stead, D., 2002, Urban-Rural Relationships: an introduction and a brief history, *Built Environment*: 28(4), 269-277.

Demirarslan, S. & Demirarslan O. (2015). Sürdürülebilir çevre uygulamalarında mimarın rol ve sorumluluğu. *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*, 6(Özel Sayı 2), 220-230.

Deniz, T. (2017). Hızlı dünyada sürdürülebilir mekânlar: sakin kentler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1399-1412.

Deshmukh, R., Adhav, S. & Oak, A. (2023). Sustainable and slow tourism- A significant footstep towards reducing carbon emissions and negative health impacts: Perception of Indian travelers. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 14(1), 44-55.

Deviren, N. & Yıldız, O. (2015). Kontrolsüz kentsel büyüme karşıtı bir hareket: ülke deneyimleriyle yavaş şehirler. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 51, 346-367.

Doğan, O. (2021). *Sosyal Dayanışma Ekonomisi için Güçlü Kooperatifçilik*. Act Human, İstanbul.

Döl, A. & Avşar P. (2013). Minimalizm akımı kapsamında nesne anlayışının yeniden değerlendirilmesi. *İdil Dergisi*, 2(10), 1-11.

Dumludağ, D. (2004). Küreselleşmeyi “büyük dönüşüm” üzerinden okumak. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(19), 121-136.

Dural, G. & Köseoğlu, E. (2017). Destinasyon tercihinde kentsel kimliğin etkisi: Sakin Şehir Göynük örneği. *IV. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*.

Echavarren, J. M. (2023). The gender gap in environmental concern: Support for an ecofeminist perspective and the role of gender egalitarian attitudes. *Sex Roles*, 89: 610–623.

Ekolojist (2018). FSC belgesi nedir, nasıl alınır?, 19.03.2018, <https://ekolojist.net/fsc-belgesi-nedir-nasil-alinir/> (Erişim tarihi: 04.05.2023)

Erdoğan, A. (2019). *Sosyal dayanışma ekonomisi: Zeytin okulu örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Ergün, T. & Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği. *Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-123.

Ersan, M. (2021). Ambalaj tasarımında minimalizm. *Ulakbilge*, 64, 1193–1202. doi: 10.7816/ulakbilge-09-64-06

Ertaş, M., Kırklar Can, B., Yeşilyurt, H. & Koçak, N. (2018). Konaklama işletmelerinin yeşil yıldız uygulamaları kapsamında çevre duyarlılığının değerlendirilmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(1), 102-119.

Ertekin, A. & Yıldızcan, C. (2023). Krize karşı alternatifler: Pandemi sonrasında tarım gıda alanındaki topluluk-temelli dayanışma pratikleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 21(82), 148-172.

Eryılmaz, Ç. (2017). Sosyal bilim paradigmaları çerçevesinde çevre sosyolojisinin kuramları ve kavramları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 159-174.

Estika, N. D., Kusuma Y., Pramesvari, D. R. & Sudrajat, I. (2020). The hedonistic sustainability concept in the Works of Bjarke Ingels. *ARTEKS Jurnal Teknik Arsitektur*, 5,(3), 339-346.

Fromm, E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri I*. Payel Yayınları: İstanbul.

Girgin, D. & Turgut, H. (2023). İstanbul’da ‘R_Urban’ Kır-Kent arayüzleri: Üretim-Tüketim pratikleri için kente kırsal enjeksiyon önerisi. *Yapı Mimarlık Tasarım Kültür Sanat Dergisi*. 04.12.2023 tarihinde https://yapidergisi.com/istanbulda-r_urban-kir-kent-arayuzleri-uretim-tuketim-pratikleri-icin-kente-kirsal-enjeksiyon-onerisi/ adresinden erişildi.

Gosnell, H., & Abrams, J. B. (2009). Amenity migration: Diverse conceptualizations of drivers, socioeconomic dimensions, and emerging challenges. *GeoJournal*.

Gregg, R. B. (1936). The Value of voluntary simplicity. *Indian Journal Visva-Bharati Quarterly*.

Grzywacz R. & Zeglen, P. (2005). Typology of tourists and their satisfaction level. *Scientific Review of Physical Culture*, volume 6(1), 5-16.

Gurbetoğlu, A. (2018, Şubat). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Sunumu, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul. (<http://agurbetoglu.com/files/2-%20ARA%C5%9ETIRMA%20%20T%C3%9CRLER%C4%B0.pdf>)

- Güdül Belediyesi (2023), <https://gudul.bel.tr/> (Erişim tarihi: 04.05.2023).
- Gülhan, F. (2019). *Türkiye’de kırsal kalkınma alanında uygulanan yatırım projeleri: Ankara Kahramankazan ve Güdül üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Gündüzalp, A. A. & Güven, S. (2016). Atık, çeşitleri, atık yönetimi, geri dönüşüm ve tüketici: Çankaya Belediyesi ve semt tüketicileri örneği. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 2-15.
- Gündüz, A. & Ertong Attar, G. (2020). Aktör ilişkileri, sağlık-hastalık ve suç: Şahsiyet dizisi üzerinden bir tartışma. *İnsan & İnsan*, 7(24), 127-153.
- Güveyi, Ü. (2018). 1982 Anayasası kapsamında çevre hakkının karşılaştırmalı kısa bir tahlili, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24(2), 633-659. <https://doi.org/10.33433/maruhad.502927>
- Güzel, E., (2016), *Dijital Habitus*, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 1(4), 82-103.
- Harman, O. (2019), Should I stay or should I go? Managing populations with urban to rural migration incentives, 22.07.2019, *The IGC*, <https://www.theigc.org/blog/should-i-stay-or-should-i-go-managing-populations-with-urban-to-rural-migration-incentives/> (Erişim tarihi: 15.04.2020).
- Han, B. (2023). Sürdürülebilir mimari ve enerji verimliliği konusunda yapılmış çalışmalar ve öneriler. *Hars Akademi*, 6 (1), 57-72.
- Harris, J. M. (2000). Sürdürülebilir kalkınmanın temel prensipleri. *Global Development and Environment Institute Working Paper*: 00-04, Tufts University, USA.
- Healey, P. (2002). Urban-Rural Relationships, Spatial Strategies and Territorial Development. *Built Environment* 28 (4), 331-339.
- Henderson, M. & Van En, R. (1999). *Sharing the Harvest: A Guide to Community Supported Agriculture* Chelsea Green Publishing Co.
- Hitchman, J. (2015). Who controls the food system? *Social Solidarity Economy Resource Website*. (https://www.socioeco.org/bdf_fiche-document-3863_en.html adresinden erişildi, 15.12.2023)
- Hitchman, J. (2015). Advocacy, Social Movements, Short Distribution Chains and Policy: An Illustrated Analytical Approach, Urgenci Working Paper No 1, (https://urgenci.net/wp-content/uploads/2015/01/Hitchman_CASS1.pdf adresinden erişildi, 15.12.2023)

İlsay S. & Doğdubay M. (2018). Küresel ısınma ve ekolojik ayak izinin yiyecek ve içecek sektörüne muhtemel etkileri. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel (JOGHAT)*, 1(1), 11-17.

İrfanoğlu, M. (2021). Tüketmeme: Neden bazı tüketiciler finansal güce sahipken bilinçli bir şekilde marka kaçınması çerçevesinde tüketmeme eğilimi gösterirler? *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 22 (2), 53-71.

İslamoğlu, E., Yıldırım, S. & Abdurrahman, B. (2014). Türkiye’de tersine göç ve göçü teşvik eden uygulamalar: İstanbul ili örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*.

Jakimowicz, A. (2023). Prosumption as basic market force in modern economy. Encyclopedia.pub.

Kahveci, Z. N. (2023). *Geleneksel bilginin günümüz beslenme kültürüne etkileri: Ankara Gündül Tahtacıörencik köyü*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kant, I. (2003). *Ethica: Etik Üzerine Dersler*. İstanbul: Pencere Yayınları.

Kaptan, S. (1973). *Bilimsel Araştırma Teknikleri – Tez Hazırlama Yolları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Eğitim Bölümü, Ankara: Rehber Yayınevi.

Kaptan, S. (1991). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri, Ankara.

Kara, Z. (2017), *Dijital Sosyoloji*, Sosyoloji Divanı, 01-06, 9-19.

Kara, Y. (2020). Gıda egemenliğine yerel destek: Bodrum Tohum Derneği örneği. *Social Sciences Research Journal*, 9 (4), 65-74.

Karakoç, N. (2020). 5. Mansiyon, Olivelo – İzmir kent çeperinde ekolojik ortak yaşam alanı fikir projesi yarışması. *Arkitera*. (<https://www.arkitera.com/proje/5-mansiyon-olivelo-izmir-kent-ceperinde-ekolojik-ortak-yasam-alani-fikir-projesi-yarismasi/> adresinden alınmıştır.)

Karayağz, M. (2013). Sanatta etik sorunu, *Blogspot*, <http://metinkarayagiz.blogspot.com/2013/07/sanatta-etik-sorunu.html> (Erişim tarihi: 15.04.2020).

Kasapoğlu, A. (2008). *Madalyonun İki Yüzü: Hastalık ve Sağlık*. Siyasal Yayın Grubu: Ankara.

Kasapoğlu, A. ve Odabaş, Y. (2009). Sosyolojik açıdan teknoloji odağında güncel sorunların yorumlanması. *Elektronik Gözaltı Dünyası*, 436(Haziran), 51-55.

Kavuran, T. & Dede, B. (2013). Platon ve aristoteles’in sanat etiği, estetik kavramı ve yansımaları. *Sanat Dergisi*, 23, 47-64.

Keleş, E. (2022). Güdül gezilecek yerler: En güzel 10 yer, 29.06.2022, *Turizme Bakış*. <https://www.turizmebakis.com/gudul/> (Erişim tarihi: 07.05.2023).

Kepenek, E. B. & Uğuzman, T. (2018). Haydi köyümüze geri dönelim! Tersine göçün sosyoekonomik etkileri: Yeniyol köyü rneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40,2, 11-36.

Kılıç, N. N. (2022). *Sakin şehirlerin ekomze olması üzerine bir model nerisi: Güdül rneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.

Kır Çocukları (2023), Kırsal yaşam ve çiftçilik eğitimi, <https://kircocuklari.wordpress.com/> (Erişim tarihi: 04.05.2023).

Kırel, S. (2014). Erich Fromm'un şiddete yaklaşımı ve bir örnek film, "Falling Down - Sonun Başlangıcı". *Marmara İletişim Dergisi*, 9 (9) , 259-284. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruid/issue/442/3434>

Kıstak, D. (2012). Kitap tanıtımı: yemek sosyolojisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 281-284.

Koba, Y. & Kozak, M. (2014). Slow tourism (Cittaslow) influence over visitors' behavior. *Advances in Culture, Tourism and Hospitality Research*, 10, 209-220.

Koçaş, B. (2019). Küreselleşme yerelleşme arasındaki diyalektik ilişkinin kente yansıması olarak cittaslow (yavaş kent) hareketi. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 470-482.

Koleva, D. (2013). Rural, urban and rurban: Everyday perceptions and practices. G. Duijzings (Der.), *Global Villages* içinde (ss. 137-152). New York, NY: Anthem Press.

Kongar, E. (1972). *Toplumsal Değişme*. (1. baskı). Bilgi Yayınevi.

Kosaka, K. (2007). A Sociology for Happiness: Beyond Western versus Non-Western Perspectives. *Research Article*, September 1, Volume: 56 issue: 3, 113-126, <https://doi.org/10.1177/0038022920070303>

Koşar, A., Dursun Urgan, A. & Kurtuluş, G. (2020). *Tüketicici Davranışları: Konaklama ve Seyahat*, MEB.

Kozak, M. (2014). *Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar ve Uygulamalar*. Detay Yayıncılık.

Köybaşı S (2022). Ekokırım suçunun tanınması. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(210), 1047 - 1085.

Kurtuluş, S., Karapınar, E., & zkan, E. (2019). Organik rn tüketicilerinin tipolojisi: Gönüllü sadelik, çevre bilinci ve değerler açısından pazar bölümlerinin incelenmesi. 11(1), 36.

Küresel Amaçlar (2023), Sürdürülebilir kalkınma amaçları, <https://www.kureselamaclar.org/> (Erişim tarihi: 04.05.2023).

Langer, R. & Beckman, S. (2005). Sensitive research topics: Netnography revisited. *Qualitative Market Research An International Journal* 8 (2), 189-203.

Latour, B. (1996). On actor-network theory. A few clarifications plus more than a few complications. *Science Studies San Diego*, 47, 369-381.

Latour, B. (2021). *Toplumsalı yeniden toplama: Aktör ağ teorisine bir giriş*. Tellekt, İstanbul.

Laville, J-L. (2013). The social and solidarity economy. *Potential Limits for Social and Solidarity Economy UNRISD Conference*. 6-8 May 2013.

Laville, J-L. (2022). Origins and histories of the social and solidarity economy. *UNTFSSSE Knowledge Hub Draft Paper Series*, June.

Law, J. (1999). After ANT: complexity, naming and topology. *The Editorial Board of the Sociological Review*. Blackwell Publishers: UK, USA.

Lelkes, O. (2021). *Sürdürülebilir hedonizm*. Bristol University Press.

Le Velly, R. & Dufeu, I. (2016). Alternative food networks as “market *agencements*”: Exploring their multiple hybridities. *Journal of Rural Studies*, 43, 173-182.

Lombardi, A., Migliore, G., Verneau, F., Schifani, G. ve Cembalo, L. (2015). Are “good guys” more likely to participate in local agriculture? *Food Quality and Preference*, 45, 158-165. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2015.06.005>.

Mansuroğlu, S. & Dağ, V. (2021). Kentiçi ulaşımında bisiklet kullanımı ve bisiklet yolları konusunda kullanıcı yaklaşımları: Antalya örneği. *Kent Akademisi*, 14 (1) , 90-101. doi: 10.35674/kent.872714

Marx, K. (2010). *Kapital cilt I*. Yordam Kitap.

McWilliams, J. E. (2009). *Just food: Where locavores get it wrong and how we can truly eat responsibly*. New York, NY: Back Bay Books/Little, Brown and Co.

Medyabar, (2022). Taraklı artık listede yok! O unvanın bedeli bin 500 Avro imiş! <https://medyabar.com/haber/10312788/tarakli-artik-listede-yok-o-unvanin-bedeli-bin-500-avro-imis> (Erişim tarihi: 15.07.2023)

Meraklı Kedi İlkokulu, 2024. <https://www.meraklikedi.org/>

Moira, P.; Mylonopoulos, D. & Kondoudaki, A. (2017). *The application of slow movement to tourism: Is slow tourism a new paradigm?* *Journal of Tourism and Leisure Studies*. 2(2), 1-10.

Murphy, R. (2004). Disaster or sustainability: The dance of human agents with nature's actants. *CRSA/RCSA*, 41(3), 249-266.

NTV (2021), Türkiye'nin Sakin Şehirleri, 05.02.2021, https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/turkiyenin-sakin-sehirleri,ohwt_pSq6kSo2SNLJK9Hpg (Erişim tarihi: 07.06.2023).

Odabaş, Z. Y. (2010). *Sürdürülebilir afet yönetimi ve kadın*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları: 256.

Ona-Serrano, A. & Viteri-Salazar, O. (2020). Interrelations between conceptual elements of the Actor-Network Theory (ANT) and food systems. *Espacios*, 41(10), 1-15.

Overbeek, G. (2009). Rural areas under urban pressure in Europe. *Journal of Environmental Policy ve Planning*, 11(1), 1-7, DOI: 10.1080/15239080902774903

Ozlu-Diniz, S., & Kasapoglu, A. (2021). Urban happiness and gardening relationship: The case of Ankara capital. *Advances in Applied Sociology*, 11, 695-715. <https://doi.org/10.4236/aasoci.2021.1112057>

Örs, B., (2018), Az daha çoktur, (<https://karakoymono.com/2018/05/20/az-daha-coktur-minimalizm/>) (Erişim tarihi: 20.01.2021).

Özbakır Umut, A. G. M. , Topuz, Y. D. D. Y. & Nurtanış Velioğlu, P. D. M. (2015). Çöpten geri dönüşüme giden yolda sürdürülebilir tüketiciler. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 13 (2), 263-288 . DOI: 10.18026/cbusos.68623

Özdemir, M., (2010), Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

Özdemir, Ş. (2020). Tüketim karşıtı yeni yaşam biçimi köye dönüşün medyada sunumu: Yeni köylüler örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 833-852.

Özden, F. (2020). Gıda etiği bağlamında topluluk destekli tarım modeli üzerine Bir inceleme. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 7(3), 84-98.

Özer, E. (2018). Tüketim kültürü ve minimalizm. 5. *Uluslararası Öğrenci Kongresi*.

Özgen, C. & Argan, M. (2020). "Netnografi: Genel Özellikleri ve Spor Bilimleri Alanında Kullanılabilirliği", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15 (10): 5044-5064.

Özkaynar, K., Yılmaz, A. & Yolcu, T. (2022). *Tüketici Tipolojileri*. Nobel Bilimsel: Ankara.

Özlü Diniz, S., & Arslan, Ç. (2022). Ters göç, refah ve mekân ilişkisi. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi*, 2(2), 200-241.

Özlü Diniz, S. (2025). Food chain in Gündül and new solidarity economics. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 67, 393-411. DOI:10.30794/pausbed.1462621

Öztaş Karlı, G. (2020). Su ayak izi nedir? Cengizler, İ. (Der.), *Su ve Su Ürünler, Araştırma Dinamikleri içinde* (s. 85-109). İKSAD Publishing House.

Öztürk, Ş. (2009). Kırsal kalkınma yaklaşımları ve küçük meta üretimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 173–188.

Öztürk, M. (2021). Sürdürülebilir şehirleşmede ağaçlandırma kriterleri, Indy Türk, (09.01.2021). <https://www.indyturk.com/node/297126/t%C3%BCrki%C3%BC%87yeden-sesler/s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir-%C5%9Fehirle%C5%9Fmede-a%C4%9Fa%C3%A7land%C4%B1rma-kriterleri>

Med Pearls. (2020). *Research study on slow tourism international trends and innovations*. European Union Project Publication.

Nufusu.com (2022) https://www.nufusu.com/ilce/gudul_ankara-nufusu (15.11.2023)

Nyeleni Synthesis Report. (2007). Synthesis Report of Nyeleni 2007, Forum for Food Sovereignty, <https://nyeleni.org/IMG/pdf/31Mar2007NyeleniSynthesisReport-en.pdf> (15.11.2023)

Palmer, S. (2014). Network Mapping of housing systems: the case of medium-density dwelling design in Australia. (working paper). *Relating Systems Thinking and Design*.

Polat, H. & Yılmaz Tuncel, N. (2020). Sürdürülebilir et üretimi. *Gıda* , 46(1), 134-151. doi: 10.15237/gida.GD20127

Plano Clark V. L., & Creswell J. W. (2008). *The mixed methods reader*. Los Angeles: Sage Publications.

Polanyi, K. (1986). *Büyük dönüşüm*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Putnam, R. (1994). Social capital and public affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 47(8), 5-19.

McFarlane, C. (2013). Relational sociology, theoretical inhumanism, and the problem of the nonhuman. Powell, C., ve Depelteau, F., (Der.), *Conceptualizing Relational Sociology: Ontological and Theoretical Issues içinde* (s.45-66). Palgrave Macmillan.

Pringle S. & Guaralda M. (2018). Images of urban happiness: a pilot study in the self-representation of happiness in urban spaces. *International Journal of the Image*, 97-122.

Redclift, M. R. (2006). Sustainable development (1987-2005) – an oxymoron comes of age. *Horizontes Antropológicos*, 12(25), 65-84.

Renia-Usuga, L., Parra-Lopez, C. ve Haro-Gimenez. (2022). Urban food policies and their influence on the development of Territorial Short Food Supply Chains: The case of cities in Colombia and Spain. *Land Use Policy*, 112, 105825.

Ritzer, G. (2002) *McDonaldization: The reader*. Pine Forge Press: USA.

Ritzer, G. & Jurgenson, N. (2010). Production, consumption, prosumption. *Journal of Consumer Culture*, 10(1), 13-36.

Ritzer, G. (2014). *Klasik sosyoloji kuramları*. (6. Edisyon). Ankara: De Ki Basım Yayın.

Ritzer, G. (2015). The “new” world of prosumption: evolution, “return of the same” or revolution? *Sociological Forum*, 30(1), 1-17.

Sage, C. (2014). The transition movement and food sovereignty: From local resilience to global engagement in food system transformation. *Journal of Consumer Culture*, 14(2) 254–275.

Sağır, A. & Sağır, P. M. (2021). Avangard bir mabed olarak Çamlıca Camisi’nin aktör ağ teorisi bağlamında çerçevelemesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(44), 8333-8361. DOI: 10.26466/opus.932364

Sakin Şehir Güdül (2023a), <http://www.sakinsehirgudul.net/gudul> (Erişim tarihi: 04.05.2023).

Sakin Şehir Güdül (2023b), Ankara/Güdül ilçesi Cittaslow başvuru dosyası, <http://www.sakinsehirgudul.net/img/turkce.pdf> (Erişim tarihi: 07.05.2023).

Saldana, J. (2013). *The Coding Manuel for Qualitative Researchers*. Sage: LA, London, New Delhi, Singapore, Washington.

Sarıkaya, N. (1993). Güdül ilçesinde yerleşme ve konut tipleri. *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 4, 189-209.

Seçilmişler, T. (2010). *Koruma öncelikli alanlarda aktör ağın çözümlenmesi ve betimlenmesi: İstanbul tarihi yarımada örneği*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi: İstanbul.

Seçilmişler, T. & Yenen, Z. (2011). “Koruma Sorunsalına İlişkin Kuramsal Bir Değerlendirme: Kurumsalcı (Alan Yönetimi) ve Çoğulcu (Aktör Ağ Teorisi) Yaklaşımların Karşılaştırması”. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezlerinden Üretilmiş Yayınlar. 3: 375-384.

Selimoğlu, E., Bektaş, Y., Özkocak, V. & Gültekin, T. (2018). Beslenme şeklinin zaman içindeki tarihsel yolculuğu. *2nd International Symposium on Innovative Approaches in Scientific Studies*, 3, 390-398.

Sert, H. & Uzmay, A. (2017). Dünya’da hayvan refahı uygulamalarının ekonomik ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 263-276. doi: 10.30803/adusobed.353373

Shafeisabet, N. & Mirvahedi, N. (2021). The role of rural–urban linkages in perceived environmental effects of farmers for participation in sustainable food security plans. *Agric ve Food Secur* 10, 46. <https://doi.org/10.1186/s40066-021-00317-6>

Slow Food (2023). Slow Food International, <https://www.slowfood.com/> (Date Retrieved: 17.10.2023).

Smith, V. L. (ed.) 1977. *Hosts and guests: The anthropology of tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Sorokin, P. A. (1994). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. Kültür Bakanlığı: Ankara.

Söztutar, M. (2022). Ağ toplumu yaklaşımının kırsal alanların dönüşümü üzerine etkileri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (Özel Sayı); 59-76.

Spaiser, V., Ranganathanb, S., Bali Swainc, R. & Sumpter, D. T. J. (2017). The sustainable development oxymoron: quantifying and modelling the incompatibility of sustainable development goals. *International Journal of Sustainable Development ve World Ecology*, 24(6): 457-470. <https://doi.org/10.1080/13504509.2016.1235624>© 2016

Stead, D. (2002). Urban-Rural relationships in the West of England. *Built Environment*, 28(4), 299-310.

Stanescu, V., (2010), Green” Eggs and ham? The myth of sustainable meat and the danger of the local. *Journal for Critical Animal Studies*, 8(1-2), 8-32.

Steincke, E., Cede, I. P., & Fliesser, U. P. (2009). Development patterns of rural depopulation areas. *Demographic Impacts of Amenity Migration on Italian Peripheral Regions*, 195-214.

Sunay, C. (2004). Mübeccel Kıray’ın eserlerinde kent ve toplumsal değişme. *Bilgi*, 8, 43-61.

Südaş, İ., & Mutluer, M. (2010). Daha iyi bir hayata doğru: Yaşam biçimi göçü. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1), 31-47.

Sünnetçioğlu, S. ve Özkök, F., (2017), İyi, güzel, özgün yemeğin peşindeki yolculuk: gastronomi. *Journal of Awareness*, 585-596.

Şahin, İ. (2009). Değişen toplum-çevre ilişkisinin bir göstergesi: iklim değişikliği. *Bilimname*, (1), 107-139.

Şahin Dereyurt, B. (2019). *Stratejik kırsal kalkınma modeli: Ankara-Güdül örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Konya Teknik Üniversitesi, Konya.

Şahinöz, A. (1990). Yeşil devrim ve açlık sorunu. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 233-239.

Şen, H., Kaya, A. & Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 29(107), s.1-47.

Şengel, Ü & Işkın, M. (2020). Modern Turizmin Önemli Sorunları: Sürdürülebilirlik ve Taşıma Kapasitesi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3): 424-436.

Şenol, N., (2018), Minimalist sanat akımının moda üzerindeki etkisine genel bir bakış. *Art-Sanat*, 9, 437-448.

Şerefoglu, C. (2021). A new definition of ‘rural areas’ for the metropolitan city of Ankara, Turkey. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 44, 272-281.

Şevket, B. I. (2025). *İlişki ağlarının hegemonik etkisi bağlamında yazılım geliştirici göçü: Bir karma desen araştırması*. (Yayımlanmamış doktora tezi.) Anadolu Üniversitesi: Eskişehir.

Şimşek, G. (2017). George Gerbner’in “Medyaya Karşı” eserine dair genel bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1205-1213.

Şimşek, E. T. (2023). Dünyada ve Türkiye’de dayanışma ekonomisi fikrinin gelişimi. *Memleket Siyaset Yönetim*, 18(40), 301-322. <https://doi.org/10.56524/msydergi.1349341>

Tacoli, C. (2003). The links between urban and rural development. *Environment ve Urbanization*, 15(1), 3-12.

TADYA (2023), Tahtacıörencik doğal yaşam kolektifi hakkında, <https://tahtaciorencik.org/> (Erişim tarihi: 04.05.2023).

Tampieri, A. (2017). Urbanization and its effects on the happiness domains. *University of Bologna*.

Tang, J., Chen, M. & Chiu, T. (2018). An exploratory study on local brand value development for outlying island agriculture: Local food system and Actor–Network Theory perspectives. *Sustainability*, 10, 4186: 1-21. doi:10.3390/su10114186

Taş, S. (2020). Tüketim karşıtı yaşam tarzları: Freeganizm, gönüllü sadelik ve minimalizm. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 6: 38-64. doi: 10.48131/jscs.820039

T.C. Ankara Valiliği (2023), Güdül, <http://www.ankara.gov.tr/gudul> (Erişim tarihi: 04.05.2023).

T. C. Güdül Kaymakamlığı (2013), Ankara'nın Güdül ilçesinde kırsal turizm canlanıyor, 14.02.2013, <http://www.gudul.gov.tr/ankaranin-gudul-ilcesinde-kirsal-turizm-canlaniyor> (Erişim tarihi: 07.05.2023).

T. C. Güdül Kaymakamlığı (2023), Güdül kent müzesi, <http://www.gudul.gov.tr/gudul-kent-muzesi> (Erişim tarihi: 04.05.2023).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023), Güdül, <https://ankara.ktb.gov.tr/TR-152770/gudul.html> (Erişim tarihi: 04.05.2023).

Tekeli, İ. (2016). *Dünya'da ve Türkiye'de Kent-Kır Karşılığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*. İdealkent Yayınları: Ankara.

Terzibaş, P. (2020). *Mutluluk ekonomisi ve Easterlin paradoksunun testi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Tezel, Ö. & Yıldız, E. (2020). Sürdürülebilir atık yönetimi uygulamalarında dünya ve Türkiye karşılaşması: EDİKAB rneği. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9(2), 35-48. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ssrj/issue/54392/707575>

Toffler, A. (1996). *nc dalga*. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Toker, A. (2022). Sosyal bilimlerde nitel veri analizi için bir kılavuz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51(1), Denizli, ss.  319- 345.

Tonk, E. C. & Arslan Selçuk, S. (2020). Cittaslow nvanı alan kentlerin sürdürülebilir ulaşım bağlamında incelenmesi ve Ankara-Güdül ilçesi için neriler. *Euroasia Journal of Mathematics-Engineering Natural ve Medical Sciences*, 8, 188-201.

Tree, I. (2018). If you want to save the world, veganism isn't the answer, 25.08.2018, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/aug/25/veganism-intensively-farmed-meat-dairy-soya-maize> (Erişim tarihi: 15.04.2020).

Tufaner, F. (2019). Geri Dönüşebilir Atıkların Toplanması Konusunda Yapılan Bilgilendirme alışmalarının Toplama Verimine Katkısının Araştırılması. *İklim Değişikliği ve evre*, 4(1), 33-40. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/pub/idec/issue/44131/515233>

Tunçdemir, C. (2014), Kentten köye g ağı mı başlıyor? 09.07.2014, *T24*, <https://www.t24.com.tr> (Erişim tarihi: 15.04.2020).

TUREV, (2023a). Yeşil anahtar. http://www.turcev.org.tr/v2/icerikDetay.aspx?icerik_id=124 (Erişim tarihi: 04.05.2023).

TURÇEV, (2023b). Yeşil anahtar programı. [http://www.turcev.org.tr/turcevCMS_V2/files/files/Ye%C5%9Fil%20Anahtar%202023%20Tan%C4%B1t%C4%B1m%20Sunumu\(3\).pdf](http://www.turcev.org.tr/turcevCMS_V2/files/files/Ye%C5%9Fil%20Anahtar%202023%20Tan%C4%B1t%C4%B1m%20Sunumu(3).pdf) (Erişim tarihi: 04.05.2023).

Turner-Skoff J. B. & Cavender, N. (2019). The benefits of trees for livable and sustainable communities. *Online Library*, (08.07.2019). <https://nph.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/ppp3.39>

Tutulmaz, O. (2012). Sürdürülebilir kalkınma: Sürdürülebilirlik için bir çözüm vizyonu. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 601 -626.

Türe Kibar, F., Çelik, F. ve Aytaç, B. P. (2015). Yaya-bisiklet ulaşımı ve sürdürülebilirlik: Hollanda örneği. 7. *Kentsel Altyapı Sempozyumu*, Trabzon, Türkiye, 1(1), 509-515.

Tüyen, Z. (2020). İşletmelerde sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirliği etkileyen etmenler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19,37(1), 91-117.

Uluç, M. A. (2020). Karl Marx ve yabancılaşma: sosyolojik bir analiz. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2,(1), 26 – 38.

UN, (2022). Agenda 21, United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) 1992. <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21> (Erişim tarihi: 15.07.2023)

Uygun, T. & Günyadın, C. (2019). Kadın girişimciliğine genel bir bakış ve Türkiye'deki kadın girişimcilerin analizi. *Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3(1), 34-64.

Ünal Ankaya F. & Gülgün Aslan B. (2020). Kent içi ulaşımında bisiklet yollarının planlaması; dünya ve Türkiye örnekleri. *UCBAD*, 3(1), 1-10.

Ünal, Ç. (2016). Turizm coğrafyasında yeni kavramlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 36, 13-28.

Ünal M. & Zavalı S. (2016). Küreselleşme karşıtı bir hareket: yavaş hareketi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 889-912.

Veblen, T. (1899). *The Theory of the Leisure Class*.

Vikipedi (2023), Gündül, <https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCd%C3%BCl> (Erişim tarihi: 04.05.2023).

Wallerstein, I. (2011). *Dünya sistemleri analizi*. BGST Yayınları: İstanbul.

Weeden, M. (2020). How planting trees helps all 17 sustainable development goals. *One Tree Planted*, <https://onetreeplanted.org/blogs/stories/reforestation-sustainable-development-goals> (Erişim tarihi: 25.09.2020).

Wikking, M. (2017). *LYKKE: Dünyanın en mutlu insanların sırları*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Winters, J. V. & Li, Y. (2015). Urbanization, natural amenities, and subjective well-being: evidence from U.S. counties. *IZA Discussion Paper Series*, 8966.

Yalçın, E. (2019). Küresel kente alternatif olarak sakin şehir: Türkiye sakin şehirleri üzerinden değerlendirme. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(38), 202-231.

Yanık, S. & Türker, İ. (2012). Sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk raporlamasındaki gelişmeler (Tümleşik Raporlama). *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 291-308.

Yalçın Ercoşkun, Ö. (2007). *Sürdürülebilir kent için ekolojik-teknolojik (eko-tek) tasarım: Ankara-Güdümlü örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yavuz, V. A. (2014). Sürdürülebilirlik kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri/Concept of sustainability and sustainable production strategies for business practices. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-86.

Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: bir yazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(3), 181-208.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı) Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, F. (2009). *Su ve ekosistem*. İklim Değişikliği ve Çevre, 2, 1-15.

Yılmaz, E. (2018). *Davranışsal ekonomide gelir ve mutluluk ilişkisi ve bir uygulama: Samsun ili örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). KTO Karatay Üniversitesi, Konya.

Yılmaz, F. H. ve Navruz, M. (2019). Küresel iklim değişikliği, iklim mültecileri ve güvenlik. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, 255-270.

Yüce, A. & Yalçın, H. D., (2018), Türkiye’de Cittaslow (Yavaş Şehir) hareketi ve bir öneri: Gümüşhane merkez ilçesi. *The Journal of International Scientific Researches*, 3(4), 158-180.

Yücel, A. G. F. (2003). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında çevre korumanın ve ekonomik kalkınmanın karşılıklı ve birlikteliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (11), 100-120.

Zonneveld W. & Stead, D. (2007) European territorial cooperation and the concept of urban - rural relationships. *Planning Practice and Research*, 22:3, 439 - 453. DOI: 10.1080/02697450701666787

EKLER

Ek 1. Video başlıkları ve bağlantıları

Video #	Video Başlığı ve Bağlantısı
Video 1	Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği (DMEYD) Youtube, 21 Temmuz 2021-1, “Güdül’ün Doğa Dostu Üreticileri: Asiye - Adnan Durmuş”, https://www.youtube.com/watch?v=JRgW09FbVYs , Retrieved on: 30.05.2023.
Video 2	Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği (DMEYD) Youtube, 18 Temmuz 2021-2, “Güdül Sarayönü Agroekoloji Bahçesi Deneyimleri - Ceyhan Temürcü”, https://www.youtube.com/watch?v=yXYFc39Ggrg , Retrieved on: 30.05.2023.
Video 3	Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği (DMEYD) Youtube, 21 Temmuz 2021-3, “Güdül’ün Doğa Dostu Üreticileri: Mağfired - Ömer Çeliktaş”, https://www.youtube.com/watch?v=0cOcH-utHZM , Retrieved on: 30.05.2023.
Video 4	Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği (DMEYD) Youtube, 21 Temmuz 2021-4, “Güdül’ün Doğa Dostu Üreticileri: Necati - Nursemin Duran ve Dilek Arslan”, https://www.youtube.com/watch?v=9-IglTdDWZY , Retrieved on: 30.05.2023.
Video 5	Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği (DMEYD) Youtube, 21 Temmuz 2021-5, “Güdül’ün Doğa Dostu Üreticileri: Necati - Seher Cebeci”, https://www.youtube.com/watch?v=q3O4GkYunHlvet=375s , Retrieved on: 30.05.2023.
Video 6	Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği (DMEYD) Youtube, 21 Temmuz 2021-6, “Güdül’ün Doğa Dostu Üreticileri: Serkan Karaca ve Özkan Baş”, https://www.youtube.com/watch?v=rcz_dGgGK20 , Retrieved on: 30.05.2023.
Video 7	Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 12 Şubat 2022, “Gıdamız Geleceğimiz Üretici Türetici Buluşması”, https://www.youtube.com/watch?v=PEBF4cwoAt0 , Retrieved on: 30.05.2023.
Video 8	Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 11 Mart 2023-1, “Gıdamızın Geleceğimiz/ Podcast 7. Bölüm: Necati Duran ile Güdül- Tahtacıörencik Köyü”, https://www.youtube.com/watch?v=CvrmTmThzIE , Retrieved on: 30.05.2023.
Video 9	Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 23 Mart 2023-2, “Gıdamızın Geleceğimiz/ Podcast 8. Bölüm: Nursemin Duran ile Güdül- Tahtacıörencik Köyü”, https://www.youtube.com/watch?v=9g6OQbOOyoo , Retrieved on: 30.05.2023.
Video 10	Gıdamız Geleceğimiz Youtube, 23 Mart 2023-3. “Gıdamızın Geleceğimiz/ Podcast 9. Bölüm: Ayşe Araç ile Güdül- Tahtacıörencik Köyü”, https://www.youtube.com/watch?v=bObV3C22ROU , Retrieved on: 30.05.2023.

Ek 2. Görüşme soruları

Ek-2a. Tüketici soruları

i. Demografik Sorular

1. Kaç yaşındasınız?
2. Eğitim düzeyiniz nedir?
3. Çalışıyor musunuz? Hangi meslekle uğraşıyorsunuz?
4. Medeni durumunuz nedir?
5. Çocuklarınız var mı?
6. Hane halkı sayınız nedir?
7. Yaşadığınız evin tipi ve oda sayısı nedir? Apartman, müstakil, vb.
8. Eviniz size mi ait?
9. Ankara’da yaşadığınız semt neresi?
10. Ankara dışında düzenli olarak vakit geçirdiğiniz başka bir ev ya da arsa/bahçe var mı? Var ise bu yer size mi ait?
11. Hangi ulaşım şeklini tercih edersiniz?
12. Özel aracınız var mı?
13. Gelir düzeyiniz nedir? a) Alt, b) alt-orta, c) orta, d) orta-üst, e) üst sınıf.

ii. Tüketimle İlgili Sorular

1. Ne zamandır Güdül’de yetiştirilen ve üretilen ürünleri tüketiyorsunuz? Bu üretim açısından nasıl haberdar oldunuz?
2. Neden bu ürünleri tüketiyorsunuz?
3. Tüketim yaparken nelere dikkat ediyorsunuz? Başka nerelerden tüketim yapıyorsunuz?
4. Tüketim tercihlerinizde fiyat sizin için ne derece önemlidir?
5. Sizce doğal tarım nedir? Biraz açıkla mısınız?
6. Sizce doğal (geleneksel) tarım, endüstriyel tarımla nasıl rekabet edebilir mi? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
7. Tarım yapma ve yiyecek yetiştirme deneyiminiz oldu mu? Olduysa ne şekilde oldu?
8. Tüketim yaparken birazdan sayacaklarımı sizin için önem sırasına göre sıralar mısınız? Çevre (Evrensellik / Ekoloji), Haz (Zevk/ Keyif/ Lezzet), Kültür / Alışkanlık (Gelenekler/ İnanç), Sağlık (Güvenlik), Etik / Adil (Eşitlik/ İdeoloji), Estetik, Sosyalleşme (Alışveriş, Pazar, market, yemek, vb.), Fiyat. Diğer.
9. Cevaplarınız arasında diğer seçeneği varsa, ne olduğunu açıkla mısınız?
10. Beslenme şeklinizi nasıl tanımlarsınız? Sebze ağırlıklı, karbonhidrat ağırlıklı, et karbonhidrat ve sebze dengeli, vejetarjen, vegan, diğer.

11. Cevabınız diğer ise, bunu açıkla mısınız?
12. Güdül'den yetiştirilen  r nleri Güdül'e giderek mi alıyorsunuz, yoksa Ankara'dan mı alıyorsunuz?
13. Güdül'den gelen ürünlerden alışveriş yaparken üreticilerle nasıl iletişim kuruyorsunuz? Bu iletişimi samimi bir iletişim olarak adlandırabilir misiniz? Açıklar mısınız?
14. Sizce topluluk destekli tarım nedir? TDT önemli midir? Neden?
15. TDT'de karşılaşılan zorluklar nelerdir? Bunlar nasıl alışabilir?
16. Kırsal alanlarda yetiştirilmiş ürünlerden alışveriş yapmak sizce k r kent ilişkilerini nasıl etkiliyor?
17. Güdül'  hiç ziyaret ettiniz mi? Daha önce hiç sakin şehre gittiniz mi? Sizce Güdül' n Sakin şehir olması ilçeyi nasıl etkiledi?
18. Kentte yaşamaktan memnun musunuz? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
19. Yaşadığınız mahalleden memnun musunuz? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
20. Kırsal bir yerleşim yerinde yaşama fikrini nasıl bulursunuz? Bir gün kırsal bir yere taşınmayı düşünür m s n z? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
21. Eğer bir gün kırsal bir yerde yaşama düşünceniz varsa, bu düşüncenin ortaya çıkmasında Güdül'den gelen ürünlerden alışveriş yapmanızın etkisi oldu mu?
22. Sizce ideal bir kent yaşantısı nasıl olmalı?
23. İnsanların doğayı kontrol etmeleri hakkında ne düşünürsünüz? Sizce doğanın hakları var mıdır?
24. Sürdürülebilirliği nasıl tanımlarsınız? Sizce topluluk destekli tarım sürdürülebilir mi? Cevabınız evet ise size göre nasıl yapılabilir? Cevabınız hayır ise, neden?

Ek-2b. Üretici soruları

i. Demografik Sorular

1. Kaç yaşındasınız?
2. Eğitim düzeyiniz nedir?
3.  reticilik dışında başka bir meslekle (gelir getirici etkinlikle) uğraşıyor musunuz?
4. Medeni durumunuz nedir?
5. Çocuklarınız var mı?
6. Hane halkı sayınız nedir?
7. Yaşadığınız evin tipi ve oda sayısı nedir? Apartman, müstakil, vb.
8. Eviniz size mi ait?
9. Güdül'de mi yaşıyorsunuz? Evet ise, ne zamandır?

10. Güdül'de (veya Ankara'da) yaşadığınız semt neresi?
11. Güdül dışında düzenli olarak vakit geçirdiğiniz başka bir ev ya da arsa/bahçe var mı? Var ise bu yer size mi ait?
12. Hangi ulaşım şeklini tercih edersiniz?
13. Özel aracınız var mı?
14. Gelir düzeyiniz nedir? a) Alt, b) alt-orta, c) orta, d) orta-üst, e) st sınıf.

ii. Üretimle İlgili Sorular

1. Ne zamandır reticilikle uğraşıyorsunuz? reticiliğe Güdül'de mi başladınız? Hangi rnleri üretiyorsunuz?
2. Doğal tarım mı yapıyorsunuz? Sizce doğal tarım nedir? Açıklar mısınız?
3. Neden doğal tarımla uğraşıyorsunuz?
4. Doğal tarım tekniklerinden hangilerini kullanıyorsunuz?
5. Doğal tarımın zorlukları var mı? Varsa nelerdir ve bunlarla nasıl baş ediyorsunuz?
6. rnlerinizi Ankara'ya nasıl tanıtıyor ve ulaştırıyorsunuz?
7. rnlerinizi satarken tüketicilerle nasıl iletişim kuruyorsunuz? Bu iletişimi samimi bir iletişim olarak adlandırabilir misiniz? Açıklar mısınız?
8. Daha nce Ankara'ya gittiniz mi? Evet ise, ne sıklıkla gidiyorsunuz?
9. Agroekolojik (doğal) tarım ile üretim yapıp bunları kentteki tüketicilere satmaya başlamanız sizin hayatınızı nasıl etkiledi?
10. TDT'nin faydalarını gördünüz m? TDT retiminizi nasıl etkiledi?
11. Bu süreçte Ankara'ya daha sık gitmeye, orada vakit geçirmeye başladınız mı?
12. Kırsal alanlarda yetiştirilmiş ürünlerden alışveriş yapmak sizce kırsal ilişkilerini nasıl etkiliyor?
13. Sizce Güdül'n Sakin şehir olması ilçeyi nasıl etkiledi?
14. Güdül'de yaşamaktan memnun musunuz? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
15. Yaşadığınız mahalleden memnun musunuz? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
16. Kentte yaşama fikrini nasıl bulursunuz? Bir gün kente taşınmayı düşünür msnz? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
17. Kırsal yaşamını nasıl buluyorsunuz? Sizce ideal bir kırsal yaşantısı nasıl olmalı?
18. Sizce ideal bir kent yaşantısı nasıl olmalı?
19. İnsanların doğayı kontrol etmeleri hakkında ne düşünürsünüz?
20. Sürdürülebilirliği nasıl tanımlarsınız?
21. Sizce topluluk destekli tarım sürdürülebilir mi? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?

Ek-2c. Topluluk soruları

i. Ankara ve Güdül'deki Toplulukların alışanları ve Yöneticileri Ortak Soruları

1. Kurumunuz ne zaman kuruldu?
2. Kuruluş amaçları nedir?
3. Kurumunuzun büyüklüğü nedir? (ye sayısı, etkinlik miktarı, etki alanı, vb.)
4. Kurumunuzun amaçlarına ulaştığını düşünüyor musunuz?
5. Kurumunuz başlangıç aşamasında ve sonrasında nasıl örgütlendi?
6. Ne zamandır Güdül'de faaliyet gösteriyorsunuz? Güdül'de etkin misiniz? İlçeye neler kattığınızı düşünüyorsunuz?
7. Sizce agroekolojik (doğal) tarım önemli mi? Neden?
8. Agroekolojik (doğal) tarım yapmaya nasıl ve neden başladınız?
9. Güdül zelinde TDT'nin önemi nedir? Sizce topluluk destekli tarımda toplulukların rolü ve önemi nedir?
10. Sizce TDT kırsal kent ilişkilerini nasıl etkilemektedir?
11. rnlerinizi Ankara'ya nasıl ulaştırıyorsunuz ve satışını nasıl sağlıyorsunuz?
12. Müşteri profiliniz nasıl? Genellikle hep aynı kişiler mi alışveriş yapıyor?
13. Doğrudan Güdül'e gelerek rnlerinizden satın alanlar oluyor mu?
14. Sizce Güdül'n Sakin şehir olması ilçeyi nasıl etkiledi? Cevabınız olumlu ise neden, olumsuz ise neden?
15. Güdül'de agroekolojik (doğal) tarım Sakin şehir olma sürecinden önce mi sonra mı başladı? Bu süreç agroekolojik (doğal) tarım faaliyetlerini nasıl etkiledi?
16. Güdül Sakin şehir olduktan ve agroekolojik (doğal) tarım geliştikten sonra kentten ziyarete, gezmeye gelen insan sayısı arttı mı? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
17. Güdül Sakin şehir olduktan ve agroekolojik (doğal) tarım geliştikten sonra kentten Güdül'e ya da başka bir kırsal alana taşınanlar ya da taşınma düşüncesini aktaranlar oldu mu? Cevabınız olumlu ise bunu neye bağlıyorsunuz? Olumsuz ise neye bağlıyorsunuz?
18. Sizce fiyatlar ürünlerinizin satılmasını nasıl etkiliyor? Yükselen fiyatlarla nasıl baş edilebilir?
19. Sizce TDT'nin zorlukları nelerdir? Bu zorluklarla nasıl baş edilebilir?
20. Sizce sürdürülebilirlik nedir ve nasıl sağlanabilir?
21. Güdül'n TDT modelini sürdürülebilir buluyor musunuz? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
22. Kırsal yaşamını nasıl buluyorsunuz? Sizce ideal bir kırsal yaşantısı nasıl olmalı?
23. Kent hayatını nasıl buluyorsunuz? Sizce ideal bir kent yaşantısı nasıl olmalı?
24. İnsanların doğayı kontrol etmeleri hakkında ne düşünürsünüz?

ii. Sadece Güdül'deki Toplulukların alışanları ve Yöneticilerine Yneltilecek

Sorular

1. Hep Güdül'de mi yaşadınız, yoksa başka bir yerde yaşama deneyiminiz oldu mu? Olduysa nerede yaşadınız ve Güdül'e ne zaman hangi sebeple taşındınız?
2. Agroekolojik (doğal) tarım ile üretim yapıp bunları kentteki tüketicilere satmaya başlamanız sizin hayatınızı nasıl etkiledi?
3. Bu süreçte Ankara'ya daha sık gitmeye, orada vakit geçirmeye başladınız mı? Cevabınız evet ise, bu süreci ve kentte neler yaptığınızı aktarır mısınız? Cevabınız hayır ise nedenlerini açıklar mısınız?
4. Ankara'ya veya başka bir büyük şehre taşışmayı düşünür msnz? Cevabınız evet ise neden, hayır ise neden?
5. Kent yaşamını nasıl buluyorsunuz?

Ek 3. Saha notları ve gözlemler

Ek-3a. URGENCI evrimii Toplantısı - 04.04.2023

04 Mayıs 2023 tarihinde saat 19:00'da Akdeniz Agroekoloji Kervanı - MedCaravan projesi kapsamında düzenlenen webinara (internet tabanlı seminer) katılım sağlanmıştır. "Gıda Toplulukları Kurmak" adlı webinar Buğday Derneği, Urgenci, Erasmus + Programme EU, Deafal, Zelena Tranzicija, Hsep, FCiencias, Ciancias ULisboa tarafından desteklenmektedir. Bu webinarda Tunus Permakültür Derneği, Sırbistan Küçük Gıda reticileri Platformu ve TADYA gıda toplulukları çalışmalarını anlatan sunumlar yapmıştır. Webinar 10 Mayıs 2023 itibariyle YouTube üzerinden 224 abonesi olan URGENCI TV'de yayınlamış ve 95 kere görüntülenmiştir (19.10.24 tarihinde alıntılanmıştır). Daha nce Ankara'da gerçekleştirilen gıda seminerleri, üretici tüketiciler buluşmaları ve benzeri etkinlikler Güdül'deki gıda topluluğunun çeşitli yerel ve uluslararası bağlar, ilişkiler içerisinde olduğunu göstermektedir.

Görsel E.11. URGENCI Çevrimiçi Toplantı Afışı

Ek-3b. TADYA Fide Alım Günü - 27.05.2023

27 Mayıs 2023 tarihinde ODTÜ Vişnelik'te TADYA'nın fide satışı gerçekleşmiştir. Katılımcı gözlem yapabilmek için bu etkinliğe gidilmiştir. Üreticiler Güzül'den getirdikleri fideleri ve taze ürünleri burada satışa sunmaktadırlar. Ayrıca Kır Çocukları sirke, krem benzeri çeşitli ürünler satmaktadırlar. Üretici ve tüketiciler arasında yakın bir ilişki gözlemlenmiştir. Bazı üreticilerle sohbet edilmiştir. Üreticilerin tüketicileri sıklıkla Güzül'e davet ettiği tespit edilmiştir. Sıcak ve samimi ilişkiler gözlemlenmiştir. Özellikle, üreticilerden Adnan Durmuş ile uzun bir sohbet gerçekleştirilmiştir. Çeşitli fide ve ürünlerden temin edilmiştir. Aşağıda bu etkinlikten alınan görseller paylaşılmıştır (**Görsel E.12**):

Görsel E.12. TADYA Fide Alım Günü Görselleri - ODTÜ Vişnelik (27.05.23)

Ek-3c. Kır Çocukları Şifalı Bitkiler Eğitimi - 19.11.2023

TADYA üreticilerinden olan Kır Çocukları'nın düzenlediği Şifalı Bitkiler Eğitimi ise katılımcı gözlemci olarak katılınan bir diğer etkinliktir. 19 Kasım 2023 11:00-15:00 saatleri arasında gerçekleştirilen etkinliğe katılım sağlanmıştır. Etkinlik Ankara'nın Ballıkpınar ilçesinde yer alan Monibostan'da gerçekleştirilmiştir. Etkinlik erken kayıta 350 TL, normal kayıta 400 TL'dir. Çalışmada şifalı bitkileri tanıma eğitiminin ardından doğal merhem yapımı atölyesi gerçekleştirilmiştir. Eğitimciler Nihal Poyraz Temürcü ve Ceyhan Temürcü'dür. Atölyede üretilen bir adet aynısafa merhemi hediye edilmiştir. Etkinlik başlangıcında katılımcılar öncelikle kendilerini birbirlerine top atarak tanıtmışlardır. Katılımcılar arasında akademisyenler, kamu ve özel sektöre çalışanları, kozmetik işinde olanlar yer almaktadır. TADYA üyeleri de yer almaktadır. Ankara'daki bir diğer ekolojik köy olan Güneş Köy'ün kurucuları İnci ve Ali Hocalar da etkinliğe katılmıştır. Yaş ortalaması 40-60 yaş aralığındadır. MoniBostan yöneticileri ise kendilerini ekolojik açık hava kampüsü olarak tanıtmaktadırlar. 17 dönümlük arazide farkındalık çalışmaları yaparak özellikle çocuklara ekoloji eğitimleri vermekte ve çocuk doğa bağına sağlamayı amaçlamaktadırlar. Çankaya Belediye Okulları ile çalışmakta ve 10 adet kurumu hizmet vermektedirler. Bu okullar ayda bir Monibostan'a gelerek doğada atölye, tarım, bostan çalışmaları yapmaktadırlar. Ayrıca burada badem yağı ürünleri çevrim içi seçeneğiyle satılmaktadır. Atölyede

aynısafa, sinirli ot, civan perçemi, mürver, sarı kantaron, yapışkan otu gibi farklı bitkilerin özellikleri, kullanım alanları ve faydaları tanıtılmıştır. Ardından soğuk infüzyon, sıcak infüzyon, ısıtarak ve mekanik infüzyon teknikleriyle krem, merhem yapım yöntemlerine değinilmiştir. Aynısafa otundan yapılan merhem ile atölye sona ermiştir. Etkinlik sırasında sıcak ilişkiler gözlemlenmiştir. Bir katılımcı evde yaptığı böreği getirmiştir. Çay ikram edilmiştir. Öğlen arasında ise Monibostan'da yapılan vegan köfte, vejetaryen ve etli yemek tercihleri katılımcılara ücret karşılığı sunulmuştur. Öğle yemeği sohbet havasında geçmiştir. Hava soğuk olduğu için bostan gezisi yapılamamıştır. Aşağıda etkinlikten çeşitli görseller paylaşılmıştır (**Görsel E.13 a-b**):

Görsel E.13 a-b. Kır Çocukları Şifalı Bitkiler Eğitimi Görselleri - Monibostan (19.11.23) - 13a, 13b

Ek-3d. GÜDÜL ve TADYA Ziyareti - 30.05.2023

30.05.2023 tarihinde GÜDÜL ziyaret edilmiştir. Ziyaret sırasında GÜDÜL Belediye Başkan Yardımcısı ve bir mahalle muhtarı ile görüşülmüştür. Ayrıca ardından bir TADYA üreticisi olan Adnan Bey ve ailesinin çiftliği ziyaret edilmiştir. Belediye ve muhtarın görüşlerine ayrıca detaylı olarak 9.3.1. - b mülakatlar kısmında yer verilmiştir. Yapılan ziyarette GÜDÜL küçük, sakın ve yeşil bir kent olarak göze çarpmıştır. Yerleşim yapılarının, binaların mimarisi küçük kente özgüdür. Ankara'nın Ayaş, Beypazarı, Kızılcahamam ilçeleri gibi yapılaşmış görünmemektedir. İlçede turizm pek gelişmemiştir. Belediye Başkan Yardımcısı belediyenin bir konuk evi açtığından ve yakında hizmete gireceğinden bahsetmiştir. Özellikle TADYA ziyareti sırasında sıcak ilişkiler geliştirilmiştir. Adnan Bey ve ailesi geniş ürünlerini yetiştirdikleri bahçelerinde misafirperverce ağırlamışlardır. Ayrıca spontane olarak kurdukları sofraya davet edip yemek ikram etmişlerdir. Adnan Bey Tahtacıörencik Köyünde bir evini kiraladığı anlatmıştır. Ayrıca evinin üst katında restoran olarak kullanılabilecek bir mekânı bulunmaktadır. Gayri resmi bu görüşme sırasında köydeki akrabaları gelmiştir ve onlarla da sohbet ortamı doğmuştur. Çeşitli ürünler alınarak (köyden alınca indirimli olarak) Ankara'ya dönülmüştür.

Görsel E.14 a-c. 14 a – Güdül Belediye Binası, 14 b– Tahtacıörencik Köyü, 14 c– TADYA Üreticisi Çiftliği

Ek-3e. Ankara Kent Konseyi Toplantısı - 03.06.2024

03 Haziran 2024 tarihinde 13:00-17:00 saatleri arasında “İklim Değişikliği Uyum Sürecinde, Ankara’da Dayanıklı Gıda Sistemleri Yaratmak” isimli toplantıya katılım sağlanmıştır.

Ankara Kent Konseyi'nde (AKK) yer alan toplantının moderatörlüğünü AKK Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu Sözcümüz Ayfer Ulusoy yaptı. Ardından halkbilimi bölümünden ekolojik bilgi, sosyoloji bölümünden tarımsal gıda sistemleri, sosyal antropoloji bölümünden dayanışma ekonomisi, gastronomi bölümünden yerel mutfak, şehir bölge planlamadan sosyo ekolojik peyzaj, bilişim bölümünden agroekoloji, mimarlık bölümünden kırsal yerleşim, endüstriyel tasarımdan agroekolojik topluluk tasarımı ve sosyal hizmetler bölümünden kırsal kalkınma sunumları gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra toplantının gündemi Gündül'ün Uruş mahallesindeki maden projesine karşı yerel mücadele üzerine yoğunlaşmıştır. Toplantıda, bölge halkı görüşünün madencilik şirketinin vaat ettiği katma değer ve istihdamın somut temellere dayanmadığını şekilde olduğu iletilmiştir. Maden projesinin tarım ve hayvancılığa, mera ve su kaynaklarına zarar vereceği, toz ve gürültü sebebiyle bölge halkını rahatsız edeceği aktarılmıştır. Köylülerin “ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) Gerekli Değildir” kararına karşı çıkarak davayı kazandığı ve ÇED raporu sürecinde mücadele etmeye devam edecekleri anlatılmıştır. Sunumların bitiminde ilgilenenlerle bu konu üzerine bir toplantı yapılacağı iletilmiştir. Aşağıda bu toplantıdan görseller sunulmaktadır (Görsel E.15 a-b):

tadya

...

**İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM SÜRECİNDE
Ankara'da Dayanıklı Gıda Sistemleri Yaratmak**

13.00 - Ayfer ULUSOY - Moderatör
Açılış konuşması ve seminer katılımcı bilgisi

13.05 - Dr. Zeynep Nagihan Kahveci
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-
Coğrafya Fakültesi, Halkbilimi Bölümü.
Agroekoloji, halkbilimi, geleneksel ekolojik bilgi,
beslenme ve mutfak kültürü, uygulamalı antropoloji.

13.30 Buse Şişman
Anadolu Üniversitesi
Sosyoloji Yüksek Lisans tezi (Şubat 2022):
Tarımsal gıda sistemlerinde agroekolojinin
yeri ve öneminin incelenmesi: Ankara-Gündül örneği

13.55 Dr. Valerio Colosio:
Koc Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları
Uygulama ve Araştırma Merkezi burslusuz ve ACRA (İtalya).
Ankara'da dayanışma ekonomisi uygulamaları.

14.20 - Öğr. Gör. Gamze Ege
Başkent Üniversitesi, Gastronomi ve
Mutfak Sanatları Bölümü Açık Programı.
Yerel Mutfak Çalışmaları

14.45 ARA Çay ve Kahve Molası.

15.00- Dr. Sıla Özkavaf Şenalp
İzmir Teknoloji Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
Sosyo ekolojik üretim peyzajı, dayanıklılık,
iklim değişikliği ve adaptasyon

15.25- Dr. Ceyhan Temürçü
ODTÜ Enformatik Enstitüsü, Bilişim Bilimleri Anabilim Dalı.
Agroekoloji ve Dayanışma Ekonomisi

15.50- A. Şinan Kınıkoğlu
Atılım - Çankaya Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Gazi Üniversitesi Mimarlık bölümü doktora adayı.
Kırsal yerleşim ve konut tasarımı rehberi,
kırsal dayanıklılık, iklim değişikliği ve uyum

16.15- Gözde Erdem
İstanbul Teknik Üniversitesi
Endüstriyel Tasarım Bölümü, Yüksek Lisans
Agroekoloji Toplulukları İçin Tasarım

16.40 - Rukiye İnekci
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
Agroekoloji, Kırsal Kalkınma, Ekofeminizm,
Sosyal Politika Ve Sosyal Hizmet.

**3 Haziran - Pazartesi
Saat: 13.00 - 17.00**

Ankara Kent Konseyi Kırsal Kalkınma
Çalışma Grubu Haziran Ayı Olağan Toplantısı:
Katılımınızdan memnuniyet duyarız.

Adres : Ankara Kent Konseyi Binası
Akademi Binası No: 13
(Gençlik Parkı Yanı) Ulus / ANKARA
Tel : 0 312 324 51 36

**ANKARA
KENT
KONSEYİ**

Görsel E.15 a-b. Ankara Kent Konseyi Toplantısı Görselleri - 15a, 15b

Ek-3f. TADYA 4. Kahvaltı Şenliği - 14.09.2024

Duyurular 08.09.24 Instagram, Whatsapp grubu ve internet sitesi (<https://tahtaciorencik.org/2024/09/08/tadya-4-kahvalti-senligine-davet-14-eylul-cumartesi/>) üzerinden yapılmıştır. Docs Google üzerinden katılım bildirim formu (<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSet9zVmCYyzriSqpTG0HtMiuA3-UPtIVkNVYhH0liofUvSleA/viewform>) düzenlendi. Duyuru aşağıdaki şekilde yapıldı:

Geleneksel hale gelen TADYA kahvaltı şenliğimizi 14 Eylül Cumartesi günü, 10:00'dan itibaren Süvari Çayı kıyısında, [Süvari Ekokamp](#) alanında yapacağız. TADYA üreticilerinin doğal ürünlerinden oluşan ikramlar iim sizlerden yalnızca 150 TL katkı rica edeceğiz. Kahvaltı ücreti daha sonra, TADYA iç denetim çalışmaları kapsamında, pestisit testlerinde kullanılacaktır. Ayrıca, kahvaltı sonrasında Süvari Çayı kıyısında ve köyde zaman geçirme, köylüler ve TADYA üreticileriyle tanışma, çiftliklerini ziyaret etme ve doğal olarak üretilmiş ürünlerden satın alma imkanlarınız da olacak.

Görsel E.16. TADYA 4. Kahvaltı Şenliği Duyurusu

Program

- 10:00-12:30** Süvari Çayı kıyısında eko-kamp alanında sabah kahvaltısı
- 12:30-13:00** Tanışma ve TADYA ile ilgili bilgilendirme
- 13:00-14:00** Süvari Çayı kıyısında gezinti.
- 14:30-18:00** Köy içine geçiş, köy pazarından alışveriş ve çiftlik ziyaret imkanları
- 18:00** Köy içinde dileyenlerle değerlendirme toplantısı

Gözlem Notları

Kahvaltıya katılacaklar için ayrı bir Whatsapp grubu oluşturulmuştur. Toplanma ve gidiş bireysel araçlarla veya bir arabada birleşerek gerçekleşmiştir. Araçlarında yer olan bazı kişiler diğerleriyle mesajlaşarak ortak noktalarda birleşerek gelmiştir. Yol yaklaşık 1:45 saat sürmüştür. Kahvaltı Süvari Çayı Ekokamp alanında saat 10 civarında başladı ve açık büfe tarzında köylü hanımlar tarafından yapılmıştır. Toplanan kahvaltı ücretinin ürünlerin iç denetim ve pestisit testlerinde kullanılacağı vurgulanmıştır. Büfe peynir, zeytin, salatalık, domates, yumurta, reçel, ekmek, gözleme, pişi gibi kahvaltılık ürünlerin yanı sıra meyve, zeytinyağlılar, sarma, turşu ve çeşitli salatalardan (patates, kısır, buğday, semizotu, nohut) oluşmaktadır. İçecek olarak süt ve çay ikram edilmiştir. Servis alanında “Biz Büyük Bir Aileyiz - Ankara” ve “Doğa Dostlarla Güzel - Ankara” yazıları asılmıştır. Çay kömür ateşinde demleniyordu ve çay servisini erkekler yapmaktadır. Süvari Çayı kenarında brandalar altında masalar ve sandalyeler yerleştirilmiştir. Ayrıca ağaç gölgesine de oturma alanları konulmuştur. Mekânda lavabo mevcuttur. Yaklaşık 40 kadar katılımcının arasında TADYA tüketicileri olanlar ve olmayanlar mevcuttur. Yaş ortalamasının orta yaş civarında olduğu (40-60) ve kadın erkek sayısının eşit olduğu gözlenmiştir. Ebeveynlerin bazıları 6-10 arası çocuklarıyla katılmışlardır. İki yaşında bir çocuk da etkinliğe katılmıştır. Katılımcıların çoğunluğunu grup halinde, aile veya arkadaşlarıyla gelen kişiler oluşturmaktadır. Katılımcılar arasında Soyfa Kurban isimli üreticinin Kırgız akrabaları ve eşi Türk olan bir Amerikalı erkek vardır. Kahvaltı sırasında Tahtacıörencik mahallesinin muhtarı eşi ile birlikte masaları gezip tanışmıştır. Kahvaltı sonrası çocuklar çaya ayaklarını sokup gezinti yapmışlardır. TADYA üreticilerinden bir yetkili bu sene katılımın geçen senelere göre daha az olduğunu söylenmiş ve bunun sebebi olarak duyurunun kısa süre önce yapılmış olması gösterilmiştir. “Çalıyakasında Bir Köy Tahtacıörencik” isimli kitabında köyün tarihçesini ve ileri gelenlerini anlatan yazar Bayram Atakul kitabın tanıtımını yaptıktan sonra masasında imza ile satış yapmıştır. Bunun ardından Sakin Şehir Gündül’de Şifa Yolu Projesi’nden Mustafa Çetin bütün katılımcılarla birlikte bir dua okuyup ardından herkesi kahvaltı çıkışı caminin yanındaki köy pazarına alışveriş yapmaya davet etmiştir. Eskiden kendisinin de pazarcılık yaptığını ve bir pazarcı için en kötü şeyin tezgahının dolu kalması olduğunu vurgulamıştır. Kahvaltı alanının toplanması çoğunlukla kadınlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Kahvaltının ardından Tahtacıörencik köy pazarına geçilmiştir. Pazarda TADYA üreticileri ve olmayanlar arasında bir satış kavgası

yaşanmıştır. Daha sonra köy hoparlöründen bir TADYA üreticisinin misafirlere pazarda TADYA üreticisi olmayanlar da olduğu ve ürünlerin sorularak alınması gerektiği anonsu yapılmıştır. Bunun ardından ortam sakinleşti ve misafirler ürünlerini alarak köyden ayrılmışlardır. Pazarda kavun, domates, salatalık, helva, turşu, reçel, fasulye, patlıcan, kabak, nohut, yaprak, biber, ayva gibi ürünlerin satışı yapılmıştır. Gezinin ardından Whatsapp grubunda geziden fotoğraflar ve gezi hakkındaki yorumlar paylaşılmıştır. Ertesi gün yöneticiler tarafından Whatsapp'a gezi hakkında TADYA'nın internet sitesi üzerinden hazırlanmış bir geri bildirim formu yollanmıştır. Whatsapp üzerinden bir süre daha Güdül'de gerçekleşecek olan Tohum Takas Şenliği, tohum temini, yaralı bir köpek gibi konular üzerinden sohbet devam etmiştir. Aşağıda kahvaltıdan ve Tahtacıörencik pazar yerinden çeşitli görseller sunulmaktadır (Görsel E.17 a-b):

Görsel E.17 a-b. 17 a – Süvari Çayı Kamp Alanı, 17 b – Tahtacıörencik Pazar Yeri

Ek-3g. İstasyon TEDÜ Yılbaşı Tasarım Pazarı – 25.12.2024

25-26 Aralık 2024 tarihinde TED Üniversitesi'nin (TEDÜ Mimarlık ve Tasarım Topluluğu) 5.sini düzenlediği ve sosyal girişim ile tasarımcıları desteklediği Açık Tezgah Yılbaşı Tasarım Pazarı etkinliğine TADYA da bir stand açarak katılmıştır. Ayrıca iki gün boyunca çeşitli atölyelerin düzenlendiği etkinlikte TADYA üreticilerinden olan Kır Çocukları'ndan Nihal Temürcü 25 Aralık günü saat 10:00'da "Doğal ve Vegan Temizlik Atölyesi" düzenlemiştir. Gözlemci olarak atölyeye katılmış ve Yılbaşı Pazarı gezilmiştir. Pazarda TADYA üyelerinden dağıtıcı Ali Arslan ve Elif Ünlü vardır. Standda Kır Çocukları ve TADYA'nın ürünlerinin satışı yapılmaktadır (**Görsel E.18**). Temizlik atölyesinin ardından Nihal Temürcü ve Tahtacıörencik kitabının yazarı Bayram Atakul standı katılmıştır. TADYA'nın burada yer alması üniversite kooperatif iş birliğine bir örnek oluşturmaktadır.

Görsel E.18. TEDÜ 2024 Yılbaşı Tasarım Pazarı TADYA Standı

Ek-3h. Kır Çocukları

Kır Çocukları TADYA kurucularından Ceyhan Temürcü'nün eşi Nihal Temürcü tarafından kurulmuş TADYA'nın içerisinde yer alan üreticilerden biridir. Sürdürülebilir, doğal ve farklı ürün çeşitleri sunmaktadır. Doğal, bitkisel, ev yapımı kozmetik ve bakım ürünleri (nemlendirici, ruj, sinek kovucu, vb.), zencefil gazozu, kambuça çayı, vegan ve glutensiz yiyecekler (kurabiye, mısır ekmeği vb.), badem sütü, sauerkraut, gomasio gibi gıda ürünleri ve çamaşır ve bulaşık deterjanı gibi doğal temizlik ürünleri bulunmaktadır (<https://www.kircocuklari.org/>). Bunun yanı sıra Ankara'da Monibostan, TEDÜ İstasyon, Kırmızı Fil Atölye, Terra'dan Vegan Pub ve Mutfak gibi çeşitli mekanlarda şifalı bitkilerden merhem yapımı, temizlik ürünleri yapımı benzeri atölyeler de gerçekleştirmektedirler. Ankara bağlantılarının bulunması, atölyeler düzenlemesi ve doğal ürün çeşitleriyle TADYA portföyünü zenginleştirilmesiyle kolektife katkı sağlamaktadır.

Ek 4. Etik kurul onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 30.01.2024-309320

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Akademik Değerlendirme Koordinatörlüğü

Sayı : E-62310886-605-309320
Konu : Simay Özlü Diniz'in Etik Kurul Onayı
Hk.

30.01.2024

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 26.12.2023 tarih ve 297900 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Ana Bilim Dalı Sosyoloji Doktora Programı öğrencisi Simay Özlü Diniz'in, Doç. Dr. Çiçek Coşkun'un danışmanlığında hazırlamakta olduğu, "Türetim Kültürü ve Kır-Kent Dayanışma Ağları: Sakin Şehir Gündül ve Ankara Örneği" başlıklı doktora tez çalışması değerlendirilmiş ve bilgilerinize ekte sunulmuştur.

Prof. Dr. Sadegül AKBABA ALTUN
Kurul Başkanı

Ek: Değerlendirme Formu

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSR53DVFN0

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/baskent-universitesi-ebys>

Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampüsü Fatih Sultan Mahallesi Eskişehir Yolu 18. Km
06790 Etimesgut/ANKARA
Telefon No:0 312 246 67 40 Faks No:0 312 246 66 05
e-Posta:adk@baskent.edu.tr İnternet Adresi:www.baskent.edu.tr
Kep Adresi:baskentuniversitesi@hs02.kep.tr

Bilgi için: Gamze SONBAY
Koordinatör
Telefon No: 246 66 66 / 5138

Sayı : 17162298.600-13
Konu : Tez Çalışması

22 Ocak 2024

İlgili Makama

30.01.2024

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Sosyoloji Doktora Programı öğrencisi Simay Özlü Diniz'in, Doç. Dr. Çiçek Coşkun'un danışmanlığında hazırlamakta olduğu, "Türetim Kültürü ve Kır-Kent Dayanışma Ağları: Sakin Şehir Gündül ve Ankara Örneği" başlıklı doktora tez çalışması değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir. Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Alan Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. Gözen Güner Aktaş	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Fatih Çetin	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Filiz Kalelioğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Hidayet Hale Künuçen	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/ Olumsuz	